

Č A S O P I S.

TOWARÓSTWA

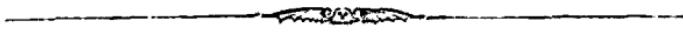
MAĆICY SERBSKJEJE

1848.

Redaktor: J. E. Smoler.

I. LĚTKIK. — ZEŠIWK I.

W B u d y š i n j e.

Z Nakladom Maćicy Serbskjeje.

Predspomnjenje.

„Bohu k česći a Serbam k wužitku“, to běchu słowa, z kotrymiz naši předomni husto dosć hižom w přenim rynku swojich pismow swoju wolu wozjewichu, a praša-li so što za wotpohladanjom tutcho časopisa, dha jemu wotmolwimy: won je tež poswiećeny bohu k česći a Serbam k wužitku.

Kolo wokoło nas je słowjanstwo kónce wzało a ze wšitkich stronow su šerokje krajiny narodnosé swojich wobydlerjow tak ruče přeměnilo, zo skoro žaneho druhjeho slěda jich předawseje słowjanskoscje nimamy, hač morwe wjesne a pólne imjena: nam pak, nam tudy w lubych Lužicach a w mišonskim kraju je bóh tón knjez milošćivje spožečil, zo móžemy žive swědčenje wo sebi samyeh dawać. Za to mamy jeho džakomijje česćię. Najlěpje pak so to stanje, hdyž sebi jeho krasny, přez lětstotetki za nas wukhowany, dar. swoju česnu serbsku ryč předco wušše wažimy. Ju dale bóle wutwarjamy a stajnje a wšudze přisporjamy. Budže-li so pak tajki džak a tajka česé hdžekuliž hódnje dawać, dha wěscje wnašim časopisu na najhódniso a my směmy teho dla ze wšej khróbloscu wurjec, zo je won potajkim wo prawdžje „bohu k česći“ założeny. — Ale budže dha naš časopis tež Serbam k wužitku? Na to njech sebi kóždy sam wotmolwi, hdyž je nawěštk, kotryž jeho woprijecje wułożuje, přečitał. Po tutym chce časopis towarzystwa maćicy serbskjeje, kotryž ma z woprědka štvortlētnje w štyriliſnatych zešiwkach wukhadzować.

A) nastawki dawać, w kotrychž so wumjelstwo a nauka (Kunst und Wissenschaft) we wšitkich nastupanjach wobdzělowatej, přede wšitkim pak dyrbi so hladać

- 1) na serbski ryčespyt a pismowstwo,
- 2) na narodopis a stawizny, je-li zo so při tym na serbstwo abo tola na słowjanstwo džiwa,
- 3) přihódne pěsniskje a basniskje wudželki budža so sobudzelić, kaž tež
- 4) rozwučace kusy a wukładowanja nowych wunamakanjow a t. d.

Dale dyrbi wón poskićeć

B) rozprawy wo naležnosćach towarzstwa a wo
jeho skutkowanju, a

C) naukowne dopisy a hjewajše přisprawne po-
wjesje.

Wužitnosć našeho časopisa drje z tuteho nawěštka
wěscje zjawnje dość wuswětuje, wosehje hdyž wopo-
mimy, zo Serbjo hač dotal žane město njemějachu,
hdžež bychu so zhromadžovać a so wo wušsich nalež-
nosćach rozryčować móhli. K temu je pak nětko tudy
najlepša składnosć data a z wuzanknjenjom wšedneje
polityki a nabóžnickich jednanjow móže so wo wšitkim
ryčeć, wo čož nawjedzity swět rodzi.

Zo je sławny wuhjerk maćicy serbskjeje składny
(analogiski) prawopis za zwój časopis wnuzwolił, to
budze kóždy khwalić, kiž nie jenięcy na sebje a na
swoju swědomosć dotalnego serbskjeho pisma njehlada,
ale so wo wobšérne duchomne zbožje cyleho serb-
skjeho luda stara. Přetož stary prawopis ani serbski
ani němski njeje a je tajkjeho zašmatanja dla k wuknje-
nju wjele čežsi, hač nowy, kiž je po njekhablacych, za
kóždeho jasných prawidłach zestajany. Stary prawopis
nas jenož na serbski kraj wobmjezuje, nowy pak wote-
wrja nam pućje k lóhkjemu zrozemenju wšitkich druhich
słowjanskich ryćow; stary prawopis dželi Serba wot
Serba, ewangjelskjeho krajana wot podjanskjeho susoda,
nowy pak zjednoća wobeju na polu wědomnosćow a
zaćeri něhdy tajki džiwny, wšitkim cuzym směšny roz-
dzel we pisanju.

Zo by pak so wšitko, štož so tudy slubuje čim
skjerje po žadanju dopjelnilo, k temu jeneho mocy
njedosahaja a duž prosy podpisany redaktor najluboz-
nišo, kóždy serbski wótćine cheyl jeho po swojich
darach podpjerać, z tym wotpohladanje našeho časopisa
dokonjeć pytać a na tajkje wašnje bohu k česći a Ser-
bam k wužitku dželać pomhać.

J. E. Smoler.

Zawódne předsłowo wot D r a. K l i n a.

Přečelniwe postrowjenje našim lubym Serbam, kaž tež přečelam we czubje!

Naše serbskje, wot Jórdana założene a wot Seilerja dale wjedzene časopisowstwo nowy přibytk dostawa přez časopis towařstwa maćicy serbskjeje, a kaž tamnaj w swojich nowinach stajnje za lěpše serbskjeho luda džělaštaj, tak chce so Smoleř we tuthy listnach na to same wašnje za swojich krajanow a pobratrow pilnje prócować.

Hdyž teho dla ja, jedyn ze stařich přečelov serbskjeho ludu, kiž sym so w njepožadliwej džěławosći swěru wo jeho naležnosće a jeho derjehiće starał, sebi dowolam, tudy słowo ryčeć, dha mam při tym dwoje wotpohladanje.

Najprjedy a wosebje je to moje žadanje, zo by so mjenu teho muža, wot kotrehož najwjacy teho wukhadža, štož je so we tутym lětstotetku za nawjedzitosć serbskjeho ludu a za jeho ryč činiło a čehož so z božej pomocu za přichód nadzijamy, mojeho njezapomíliweho přečela, **Handrija Luhjenskjeho**, tež tudy, hdzež so jemu wo prawdžje słuša, mały bratrowski wopomnik jeho zaslužbow wo našich lubych Serbow, a to tež we

stronach dalokich přeéelow, stají; potom pak chen wo nastáću a wo wotpohladzach Maćicy Serbskjeje, kotrejž wodżenie je so, k mojemu wulkjemu wjeselu, wot jeje česćehódných sobustawow mi dowěriło, tudy z krótka wuprajić, što je so za nju stało, što wo njej myslu a što ji přeju.

II.

Byrnjež móhl a cheył ja swojim přeéelniwym čitarjam we prènim nastupanju jara wjele sobu dželić, dha sym tola nuzowany, jeno z krótka to rozkłasć, štož nastupuje.

Handrij Lubjenski, rodženy 11. džeńi haperlejje 1790 w Rachlowje, (kotraž wjes při znajomnej lužiskjej horje „Čornobóh“ leži, na kotrejž wjeršku hišće džensa te kamjeniska wotpočuja, kotrež Serbam jako běchu hišće pohanjo, pječa za žertwišća abo woporne wołtarje služachni a na kotrychž jich přibohojo stejachu), běše najmłodší syn pobóźneju, ale njezamožiteju staršej, kotrajž měještaj wušše njeho hišće štyri džèci. Jeho nan małe zahrodnistwo wobsedžeše a běše připódla nižší hajnik w jenym krušje budyskich radžinych lèsow. Hižom we bukičanskjej wučeńni abo šuli, (Bukjedy, němski: Hochkirch, su we stawiznach přez to znajomne, zo we sydomlètnej wójnje kęzorsey wojacy tam bramborskich nocu nadpadžechu), hdżež tehdy tón zaslužbny, wot swojich wučomníkow jara lubowany a wot našeho Lubjenskjeho pozdžišo kaž nan česćeny Pj e c h wučeśc, běchu na małym Lubjenskim wosebne duchomne dary widzeć, a wón sebi přez spročniwe wuknjenje a dobre zadžerženje wjele khwalby a lubosćje doby; ale tež domach tak rady wukniše, zo tež tehdy, hdyž dyrbješe na trawniščach pod Čornobohom husy pasć, so z wjetša na jedyn kamjeń pod wulkim šmrékem — kotryž je mi pozdžišo husto pokazował — ze swojimi šulskimi kni-

hami sydže, a při tym swoje male stadlo husto dosć dosć njewothladowaše, tak so sebi teho dla druhdy swarja napase. Tak derje jeho wučer **Pj e c h** a tehdomniši bukičanski duchomny **J a n k**, kaž tež budyskaj měščanostaj (Bürgermeister) **S t a r k a** a **H e m p e l**, kotrajž młodemu Lubjenskjemu pozdžišo wjele dobrotow wopokazowaštaj, nawabichu teho dla jeho nana, zo by jeho na wulku šulu do Budyšina dał, k čemuž pak so nan jeno z wulkjej prócu dohnać da, dokjelž so boješe, zo njebudže swojemu synej ani tak wjele dawać móc, zo by so měséje při wuknjenju jeno tak někak zežiwił. Tola pak bu młody Lubjenski jutry 1805 do města posłany, a runjež dyrbješe dlěžsi čas khudobnje žiwy być, dokjelž možeše jemu nan kóždy tydženj jeno khlěba a butry a běrnov a někotre slěborne do města nosyć, dha sebi wón tola bórzy přez spróčniwe wuknjenje a dobre zadžerženje lubosć swojich wučerjow a dobrocéelow doby, a sebi potom tež sam něšto přez to zasluzeše, zo druhich wučeše. **Jutry 1812** bě jeho wučba we Budyšinje dokonjana, hdžež wón slěbornu čestnu medalju dosta a na to z jara dobrymi wopismami do Lipska džěše, zo by so tam na duchomnstwo prócował.

Najstarši syn čestného prèdarja, wuššeho duchomneho Bžedricha Nathanaela Klin a w Barcje, kotrehož mјeno po skoro štyrecilètnym žohnowanym džélje we knjezowej winicy bjez našimi Serbami hišće njeje zabyte. hačrunje wón hižom wot lèta 1822 w čichim rowje wotpočuje, buch tež ja na Michała 1807 do Budyšina na wulku šulu daty. Ja z Lubjenskim we tej samej stwje bydlach a běch pod jeho nadkjedžbowanjem. dokjelž bě wón někotre lèta starši. Tudy mój bórzy wot jenajkjeho zmyslenja a prócowanja wodženaj, zwjazk swojeho přecelstwa zwjazachmój, kotryž so hač do jutrow 1812, hdžež Lubjenski prjedy mje do,

Lipska džéše, hišće bóle wobtwjerdži a namaj zbožje najwutrobnišeho a najswěrnišeho přečelstwa podawaše, kotrež přez rów dosaha. Lubjenski běše hižom tehdy wubjerny Serb a za Serbow a jich ryč zahorjeny; ja běch runje tajkjeho zmyslenja, ale serbskjeje ryčeje wjele mjenje móchny, a sym při naju hromadžjebyću we Budyšinje a pozdžišo tež we Lipsku we serbskim wjele wot njeho nawuknył. Wubudžowacy příklad mějach-mój na mužoch, kaž Frenzel, Möhn, Panach, Hänich, Kapler, a druhich, kotriž běchu so přez slovo, přez pisma a přez zhromadžowanje staršich serbskich knihow za tuto wotpohladanje tak prócowali a so z džela hišće prócowachu. Něšto młodych Serbow, kotriž z namaj na wučeńju khodžachu, so nětko bórzy lěpje hromadu džeržeše a so we serbski ryčenju a hjewak w serbskim zwučowaše, — při čimž Lubjenski, kotryž tudy wjacy wjedčeše, hač my druzy, nas wnčeše a wodžeše, a lubosć k našemu ludej a jeho ryči we nas wubudžić pytaše. We tutym wotpohladanju Lubjenski nie jeno mały serbski słownik wudžèła, při čimž jemu či lěpsi Serbjo bjez nami po móžnosći pomhachu, ale započa tež na ryčnicy (młownicy, grammatycy) pisać, kotaž by lěpša była, hač tehdy jenička Matthaei-owa. Dale wuwjedžena a přisporjana je tudy a pozdžišo we Lipsku wjele młodym Serbam spomóżna była, a na nju je ta ryčnica złożena, kotruž je naš Seileř wudžèłał a w lecje 1830 wudał. Bórzy pak tamny mały słownik njedosahaše, a Lubjenski tcho dla po příkladžje Schelleroweho řačanskjeho słownika z wulkjej prócu a pilnosću dospołny serbskoněmski słownik napisa, po kotrymž pozdžišo tež němskoserbski z džela přiindže. Tutón předco přisporjany a polěpšany rukopis je krasny poklad (šac) za serbski słownikopis. Lubjenski tež hižom we sulskich lětach započa serbskje pěsnički,

přisłowa a stare serbskje knihi hromadžić a to napiso-wać, štož něhdźe serbsku ryc abo literaturu nastupaše. Jemu ta zaslužba wostawa, zo je hižom we lètach prènjeje młodosćje za to dżèłał a hromadžił, štož je pozdžišo krasnje zakéło, a zo je wjèle młodych Serbow, wot kotrychž bě lubowany a česćeny, kaž wote wšitkich swojich znatych, wubudžił a zahorił k lubosci narodnosćje a ryčje. A tuta lubosc wot teho časa nic jeno njeje zajśla, ale je so tež krasnje a zaslužbnje rozwijała a powjetšała.

Čežki čas a čežkje pruhowanja z lètom 1812 přiń-dzechu. Hłubokje rany buchu cyłemu wótnemu krajej wubite, krwawne bitwy. kaž prjedy hižom přez měru husto, zapusćowachu našu přez wójskje njezbožje wot-mócnemu Lužicu, a někotryžkuliž młodzeńc, kotryž chcyše wuššeje nawjedzitosćje dla do Budyšina abo do Lipska hić, swojego nana a swojich krajanow na dobo wokhudnjencych widžeše. Tak tež so mi zeidže, přetož moja narodna wjes z nimalje tricyći druhimi 20. a 21. dzeń mejjie 1813 z wjetšeho dżèla do popjeła spada. Ja wo bitwje poła Budyšina wém, sym z Lubjenskim ludobitwu poła Lipska widził, a boža dobrociwa ruka njeprećelsku kulu wot mojego žiwjenja wotwobwroći, zo bych bórzy potom našeho Lubjenskјeho a druhich pře-ćelow wothladować mólił, kotriž na hwołnicu (Nerven-sieber) skhorichu, kotaž njewurjeknjenje wjèle ludzi do rowa połoži. Pomału so w nalęcu 1814 stara rjadomnosć a pokoj a mér wróćeše, a młodzeńcy, kotriž běchu wójny dla dlěžsi abo krótši čas domach byli, z črjódami do Lipska přikhadžachu na jenički Saksónskjej powo-staty uniwersytet abo wusokowučeńju. Mój z Lubjen-skim běchmój hižom husto wo tym ryčałoj, zo dyrbjało so serbskje prjedařskje towarzstwo, 1716 we Lipsku założene, wobnowić; a to so nětko sta: přetož

na hišće wosebite powabjenje wuššcho dwórskijeho předarja Dra. Reinharda, wuššcho konsystorijalncho předsydy z Ferber, Dra. Tzschrnera, Dra. Goldhorna a Dra. Diemera. we smažniku 1814 dwajdwaecji lužiskich młodzeńcow, bjez nimi dżewjeć Serbow, hromadu stupi, předańskje towarzstwo z nowa założi a za swojego předstejerja Dra. Goldhorna postaji. Za towarzstwoweho staršeho bu Lubjenski wuzwoleny a ja za sekretarja. Nowe wustawki buchu za towarzstwo wudzielane. wselakje zwučowanje z wulkjej zahorjenosću započane. a jako bu 10. decembra 1816 stolętny założenijski swjedźenj swjećeny, mješe towarzstwo 38 sobustawow a bjez tymi 14 horliwych Serbow. Kajke tuto towarzstwo je a kak so we nim dżela, to tudy nochein wobśernje rozkładować a pokazuju jeno na dwę mojeju małecju pismow: „Kurzgefasste Geschichtie der lausitzer Predigergesellschaft. Leipzig, 1816. bei Kummer,” und: „D. Joh. Dav. Goldhorns Gedächtnißseiter in Budissin. Budissin, 1837.”

W prěnim lětstotetku běše towarzstwo 229 wopravdžitych a 220 njewopravdžitych sobustawow mělo, a kaž je so wot lěta 1816 bjez přestaća a bjez přetorha we džělawosći a kćewu zdžeržalo, tež zakladne pjeńcezy a knihownju zhromadžilo — wo kotrež woboje so postajeństwo (deputacyja) we Budyšinje, kotremuž ja wot lěta 1817 přišlušam. wobstajne stara — tak je wot lěta 1816 nic jeno vjele hódných předarjow a dobrych Serbow z njeho wujšlo, ale tež druzy młodži mužojo su so tam zhromadžowali, kotriž su so z lubosću k Serbam a k jich ryći z njeho do Lužic wróciли a so wo Serbow pismowstwo (literaturu) a nawjedžitosć starachu a staraju.

Lubjenski drje bě 1815 z akademiskim wuknjenjom tak daloko hotowy, zo móžeše Lipsk wopušćić, ale wón tam hać do 1817 wosta jako pomócny wučeř na

měščanskjej wučeřni, a jeho swérne džélajne a dušne
a lube zadžerženje jemu wšitkich lubosé a wusokowa-
ženje doby. Tež jako wučeř běše wón starší towař-
stwa. Tola hižom třicytěho smažnika wón swoje přeňje
prědařstwo nastupi, dokjelž běše za dyakona při cyrkvi
swjateho Michała we Budyšinje powołany. Wón tež
tudy wulku džélawosé a wubjerny prědařski dar wo-
pokazowaše a běše při tym dokonjany a dospołny Serb.
Teho dla jeho wulka wosada jeho wulcy jara lubowaše,
a wón měješe bórzy khwalbu jeneho z najlepšich a naj-
wubjernišich duchomných hjez Serbami. — We aw-
guséje 1817 tež so ja z Lipska do Budyšina wróćili,
a z tymi słowami mje postrowiwiši: „Nó, hydž wutrobnje
powitany, luby bratiſje! ty sy prjedy husto swój khlěb
zo mnu dželiſ; njech ja nětko swój tež z tobu dželu!“
mi Lubjenski přečelniwje praješe, zo dyrbu pola njego
hospodować; a mój we zhožu lěto pod jenej třechu
wostachmoj, so zradžujo kak móhloj hromadźje džélawa-
waj byé a so za derjehičje lubych Serbow starać.
Pódla spróchniweho džěla we swoim powołanju so naš
Lubjenski swěru wo naležnosće Serbow staraše, a to
husto tak, zo na swoju strowotu njekjedžowaše. Tutu
džélawosé wón z tym započa, zo z njewurjeknjenej
prücu (pri čimž jemu ja sam dólho přirunować abo
kollacyonérować pomhach) polěpšeny a we ryči wučis-
ćeny wudawk serbskjeje biblijje wobstara, za ko-
trymž pozdzišo tež druhí wudawk přiúdže *). — —

*) Knjez duchomny Jakub je w swoim „djakomnym Dō-
pomuenu na Šnefa Šandrija Lubenského“ w Budyšinje 1840, te-
kuihi a pisma napisal, kotrež buchu přez Lubjenského zastara-
nje z nowa wudate a při tym ta a tam porjedžene, abo wot
njego sameho wudžetane, abo z němského přeložene a diščane.
1) Zde žvýte půjčate Piščanę. Wón da we lětomaj 1820 a 1823

Tak přez slowo a přez pismo a přez njewustawace
prócowanje so za duchomne potrébnoséje Serbow sta-

8000 biblijow čišćeć, kotrež su uimalje dorozpředane. 2) D. Jana
Arnda knihi wot wserneho Školskijanstwa 1829. 3) To evangelske
Misionjstvo jedyn krafny a boſki Skutk 1822. 4) Matja aby to
sajne Wobwrocjenje Itemu Knesej 1828. 5) Augspurgske Poſna-
cje ſchelskijanskeje Wjery 1830. 6) Tehorunja Woſomnacje Kyrluſchow
na ton číjstaljetny Jubel = Gſwedjen tuteho Wjery-Poſnacja.
7) Schtuž to laſuje, ton jo wopomin ſwoje a druhich dla; dwójey
založene. 8) Nowy Testamēnt wot brityskeho bibliskeho Towarſtwa
ſalojeny 1835. 9) Duchomne Kyrluſchowe Knihi a Lutheruſhov
Katedyiſmuſ 1828. 1835. 1838. 10) Nowy Pschydawſk duchom-
nych Kyrluſchow 1838. Tež je naš Lubjenski 11) wjèle kěr-
luſow wosebje čišćeć dat, kaž: Dwaj Kyrlučhaj pschi Woben-
dzenju teho Jubel-Gſwedjenja teje michalskeje Woſady 1819; pschi
Mužwodzenju nowych Duchomnych we Hucjini 1822, — we Male-
ſchey 1823. 1826. 1834; na ſmertny Djen teho Krala Friedrich
Augusta 1827; njeſotre (8) nowe duchomne Kyrluſchje, wosebje
za džeci, kotrež cheedža swój křečniſki ſlub wobnowić, kotrež
drje njejsu wot njeho přeložene, ale tola tu a tam porjedžene;
njeſotre (5) duchomne Kyrluſchje, bjez kotrymiž su wot njeho 2:
Mjetk ſWoha Kraczel i Wjecjnoszi, a 4. a 5th; Handrijej Šteniſchej
fjeho narodnemu Duju 1833; a někotre druhje, na příklad:
Kyrlisch jeneje Duschje, fotraj we Jeſuſu wſhitko ma: Moj Jeſu,
moje Weſelje; Wandrowski Kyrlisch: Dyrbu runje tudy; Po Wu-
poredzenju teje Zyrkuje we Dlychwaldji 1836: My Rueje wtwojej
Gſwiatniž; a Antonej, Kralj we Šaronskej a jeho ſkneni Mand-
jelskej Marji Theresii: Djenſk krafny Djen ſo wpołnym Gſwjetli
Gſerbow ſmijeje; kaž tež: Ć'ho Krala žouuj Boh. 12) Tež při
čišđenju wſelakich cyrkwińskich knihow bramborskich Serbow we
lětach 1828, 1835 a 1839 je wón sobu džělawy był. A we
němskjej ryći je wot njeho čišćane: 13) Vorwort zu Seilers
Grammatik der wendischen Sprache 1830. 14) Predigt am Tage der
feierlichen Einführung der neuen städtischen Behörden 1832. 15) Nede
bei der Grundsteinlegung des neuen Bürgerschul-Gebäudes 1834.

rajo, běše wón z runej horliwośću tež wotpohladanjem lužiskjeho prědarskjeho towařstwa a młodym Šerbam spomóżny, kotřiž mějachu žadanje po tym, zo bychu so we swojej maćeńcej ryči wudospołnili, haj wón tež, kaž bě hižom we Lipsku činił, Němcow we serbskjej ryči rozwučowaše, a běše runje tak serbskim seminariastam wužitny. — Do tamneho časa tež padče započatk tamneho zwjeselnego pozběhowanja českjeje ryčje a literatury, při čimž tež wusocy knježa swoje khwabolne džélbračeje wopokazowachu a so wšelakich woporow njebojachu. Tutón podawk k nam we tym wotpohladanju, zo by serbsku ryč lěpje pónzał, přivjedže njezapomíniweho wulkjeho ryčepřeptytowarja Dobrowskjeho, kotremuž my zwolniwje to a druhje sobudžělachmy, wot kotrehož pak wjely wjacry nauknychmy, a pře čož so nam to wjeseļje dosta, zo we wusokim powolanju tak zaslužbnje skutkowace slowjanskje wosobnosće, knježa Šafarik, Palacki, Hanka, Štur, Purkinje, Čelakowski a druzy nam pozdžišo do znajomstwa přiúdzechu. — Tak derje jako dyakonus, kaž tež wot 11. wulkjeho róžka 1827 za fararja postajeny, so Lubjenski z wulkjej spróchniwosću starasę wo wudžělowanje swojich prědowanjow, kaž tež ryčow při wšelakich składnosćach, kotrež wón słowo wot słowa napisowaše, tak zo je bohatu, wjely lětnikow wobpri-mowacu powostanku prědowanjow zawostajil, kotrež móža swojeho wopřijeća a ryčje dla za příkladne prědowanja (*Musterpredigten*) płacić, a kotrež při jeho wulkjej ryčniwości na klětey jeho posłucharjam k wopravdžiwemu natwarjenju služachu. Wužiwajo najwjetšu lubosć a česé swojeje wulkjeje wosady, kotrūž přez swoje dobre a sprawne žiwjenje, swoju přečelniwosć, swoje džélbračeje a dobročelstwo zasluži, džěše teho dla jeno njerad wot njeje, jako bu tři lěta

pozdžišo jako pastor primarius k němskjej měščanskjej wosadźje swjatcho Pětra powołany, kotrež zastojnsto wón. božemu wodženju so podawajo. k wulkjej zru-dobje serbskjeje wosady 27.novembra 1831 na so wza. Zhromadnu lubosé a česé wužiwajo, wón tež jako němski předař we tutym nowym, wažnym zastojnswje z runej spróčniwości džělaše, njezabywajo při tym swojich Serbow. Štož běchmoj jako młodzeńca husto mysliloj a ryčaloj, to so nětko połnje dopjelni. Njewurjeknjenje wjele běše činić za polěpšenje cyrkwinstwa a šulstwa we měséje a na tych 52 serbskich wsach, kotrež pod město słušeju. Jemu a mi bě najprjódey duchomne a swětne nadkjedžbowanje nad cyrkwjemi a sulemi přepodate, a ani prócy ani džeła njelutowachmoj, zo bychmoj wosebje šulstwo z cyła přeměniłoj, połěpšiloj a na to stejišče dowjedłoj, na kotrež je přišlo. Wosebje so mi radži, zo, wot Lubjenskjeho a druhich česćjehódných serbskich duchomnych, mojich sobučasnych, podpjerany, jako sejnski wotpóslane na sejmje (Landtag) 18³³/₄, hdzež so sylnje na to džělaše, serbsku ryčisće ze šulow wučišće a tak serbowstwej smjertnu ranu dać, — tak daloko přinjesech, zo bu we §. 28. zakonja za elementarskje ludne šulje wot 6. snažnika 1835 zakhowanje teje sameje, teho najswejećischo, štož kóždy lud ma, zakońscy wobtwjerdżene a powěscene a přez to nam něšto do rukow date, přez čož móže so napřećiwo stúpić nic porědku tu a tam ponowjenym pospytowanjam, kiž chcedža wšitko z mocu zněmćić, kotrymž pak sym so ja předco horliwje přećiwił a so přećiwić njepręstanu. — Naš Lubjenski běše dwójcy ženjeny; najprjedy sebi, 24. novembra 1819, bjerješe Amaliju rodženu Kaplerjowu, džówku swojego prjedomnika we zastojnswje, a 8. małego róžka 1825 Emiliuju rodženu Bohłowu, džówku fararja Bohla we

Zdżarach. Jenak wubjerny jako člowjek, mandželski a nan běše nic jeno jara zrjadomny we swojich wobstaranjach a jara woškny we předowanju, ale tež jara a na wjele stronach džélawy a spróčniwy, běše kóždemu k woli, z kóždym derjeměnacy, wopokazowaše khudym a čerpjacym dobroty a sobučerpjenje a měješe za wšítkich swojich přečelów zjawnu sprawnu wutrobu a we njej hluboku pobóžnosć; wón za khwalbu a česénu nje-steješe; hdyž jemu druhdy moc, něšto z krutoséu dokonjeć, pobrachowaše, dha wón přez dobre napominanje a k wutrobje ryčace słwo, kotrež so nic porědko k horliwosci a zahorjenosći pozběchowaše, k požadanemu kóncej příndze. Je teho dla džiwno, zo tak zhromadnu lubosć a česé doby a wužiwaše, mnohim swojim sobučasnym jako dobry příklad swěčeše a dobreho tak wjele skutkowaše? Tola — wón měješe płody swojego wusywa jeno z džela žnjeć! Bydź, zo běše jemu někajka khorowatosć přinarodžena, abo zo, štož je bóle k wérje podobne, njepřestawace čelné a duchomne prócwanje a mocow napinanie jeho ničo mjenje hač sylnemu a mócnemu čelu škodžeše, hižom w lécje 1825 wón do dólhotrajneje khoroséje zapadže, kiž bě z čežkimi myslimi zjednoćena, kotruž pak wón zasy wotby a po kotrejž wjele lét z ponowjenymi mocami skutkowaše a džélase. Ale, bohu žel! tuta khorosć so hórsa a dléhje trajaca wróci w lécje 1834 a zadžewaše jeho zwučenej džélawosći. Zdaše so, zo je tuta njestrowota hluboko zakorjenjena a zo lěkańska pomoc njemóže jeho krejne čerpjenje polóżić, a přez to so z dobom jeho mysl jara začémni. Českje strowe kupjelje drje jeho na khwilu zasy wustrowichu, a z nowymi mocami a z džakom přečiwo bohu so wón k swojemu powołanju a domej wróci; ale tuto wjeselje běše jeno krótkje. Přetož bórzy so jeho myslatosć zasy namaka a wón žaneje khroblosćje

k ničemu njeměješe. a ani lěkařska pomoc ani džélbračeje a spokojowace слова najstařich přečelov jemu jeho čežkotu zahnać njemóžachu: při čimž pak wón w swojim zastojnswje, runjež z jara wulkim napinanjom mocý, po móžnosći džélaše. A tak jeho we khřesrijanskjej bo-hupodatosci čerpjenja čela a dušje pomahn z cyła přewzachu, hač na ranje 19. měrca 1840 po poslednjej čežkjej nocy, we kotrejž ja při jeho ložu sedzach, čisje swoju swójbu a swojich přečelov wopušti a bu k zemskjemu wotpočinkjej a k wussemu skutkowanju wotwołany. Jeho smjeré zhromadnu zrudobu po našim měsje roznjese a po cyłej serbskjej wosadźje. Wjele stow a wjele stow ludzi jeho žarujo k rowej přewodži, při kotrymž buchu ryče džeržane a, bjez druhim tež wot duchomneho Jakuba w tehdy tež čiščanym „đjaſtym Dopomnenju na ſneſa Handrija Lubenſkeho,” zaslužby teho čestneho muža, kiž bě tak zahje wumrjeł, pokhwalone. Ja sem staju te jednore słowa, kotrež moja wutroba při jeho rowje po wěrnosti wupraji:

Tak sy ty, Lubjenski, tež nětko wot nas wujkoł,

Ty lubowany mužo, čestny, pobóžny,

Sy swoje čežkje bědženje so tu wubědžit

A swoje skutki dokonjał za tutón swět!

Ty njewidžiš te sylzy, kotrež tudy běža,

We horej lubosci wo tebje plakane

Wot tych, kiž twoja wutroba a ryč sej doby,

A kotrychž lubował sy a rozwučował!

Ty njeslyšiš tu skóržbu pozawostajenych

A nic to zdychnjeuje: Tón sprawny wjacy ujej!

Ach, posłuchaj we tamnych stronach na přečelow,

Kiž poslednje či, zbóžny, dadža strowjenje!

Štož z bohom ty a štož sy z wulkjej prócu činit,

Wot tamnoh' časa, hdžež pod Čornobohom sy

Pobóžnej' stařej' malo stačlo napasował,

A husto při tym katechismus we gucy,

Kaž Pěter postajeny pasé knjezowe wowcy, —

To ja či swědču, swědča stari wučerjo,

Či drozy, wot kotrychž smój wjedzeinstwa wuknyloj,

Kiž lěpšoh' młodženca njemějachu. —

Kak předco swěrny byl sy w duchomnym zastojnstwje,

We ponižnosći činit čežku přistušnosé,

Što přez slovo a pismo, přez příklad a skutki

We lubosći a sćeřpnosći sy dokonjał;

Što maju cyrkjej, šula wot tebje a Serbjo,

A kak sy jako spěvaf lud ty natwarjal, —

To do wutrobów njeskónčnych je zapisane

A wostawa najrješi tebi wopomnik!

Što jako mandželski a nan a přečel byl sy?

O njech ja mjelču, jedyn praji hlós:

Najswěrniošoh' najlěpšoh' přečelažhubichmy,

Wón bě tak sprawny, čista, dobra wutroba!

Tak skorža wo tebje, duchomni twoji bratřja,

Tak skoržu ja, či stowařšeny z mlodych lět! —

Sy dokonjał a dobre bědženje so bědžit,

A nětko w njebju pokój maš a wotpočink.

Te sywy, kiž sy bohače sył, budža zrawić,

Hdyž twojoh' rowa kupka dawno zapadže,

A runjež styskna zrudoba nas pokhiluje,

Knjez poruci, štož jemu wěri, poda so.

Mandželskjej swěrnej budže z milošću wón pomhać,

Nanowe žohnowanje budže na džěčoch;

Přez twoje slovo poslenje je napominaš:

„Bójče so boha, džeržče jeho přikaznje!“

A štož či w žiwjenju zaplaćit njemóžachmy,

To chcemy twojim činić z radu, z pomocu.

Ty chcył nas jako jandžel lubje wobłetować,

Hač lěpši swět nas zasy s tobu zjednoći!

Tak wotpojuj, ty drohi, tu we khlodnej zemi —

Bóh znamy bydž, kaž z tobu bě we žiwjenju!

Tola hišće wušše, hač słowo swěrneho młodóstneho
přecela, jeho česći to znamjo, kotrež při tutej skladnosći

jeho šèdžiwy lubowany wučeř, wusokozaslužbny a wšudźe znaty rektor tudomnišeho gimnasyja, M. Siebilis, z mało smužkami po wěrnosti wotznamjeni, wot kotrehož tu jeno tohlej sobu dželu:

Quem nunc efferrimus Lubenskius heu docet illud;
Cunctis hinc abit flebilis ille bonis:
Nempe magister, amicus, homo fuit optimus ille,
Discipulus melior nec fuit ullus eo.
Et collega, pater, conjux quis praestitit illi?
Erga omnes veri plenus amoris erat.
Atque pius magis an fuit unquam nominis illo
Et praeco et cultor? sanctus habendus erat.
(Nětk Lubjenskoho našoh' won njesemy k rowej;
Kóždžicki dobry wo njeho zrudny płače:
Wón bě najlepši wučeř a přečel a člowjek,
A wučownika lěpscho njejsmy měli.
Što jako mandželski, nan, towař přetrjechi jeho?
Přeciwo wšem wérnej' lubosćje polny běše.
Je pobóžniši hdy był česceř božeho mjena
A předař, hač wón? Swjateho jeho mjenuj).

Hač runje so husto a stysknje po nim wohladnjemy, hač runje je hižom wjacy lět wot swojego prýcypolneho a žohnowancho džela a skutkowanja wotstupił, wón je a wostawa bjez nami, wosebje bjez swojimi krajanami, jako jedyn jich dobrocéelow njezapomnjeny, a husto je mi derje bylo, zo, hdyž jeho wot róžateje zahrodki wobdaty rów wopytach, tam dobrych Serbow naděndzech a wot nich te jeho koséje česéace słowa slyśach: „Knježje! škoda běše tola wo našeho knjeza Lubjenskoho; jemu podobneho tak bórzy njezmějemy!“ Ale tež stož je wón chcył, stož je dželał a wusywał, to so njezhubi, ale tyje a wutwarja so dale a ponjese stokróćne płody k zbožu Serbow, bjez kotrymiž budže jeho mieno mjenowane, hdyž budže tón jednory wopomnik,

kiž na budyskim kjerchowje teļo nadobneho čichi rów pokazuje, hižom dawno do prócha rozpadany; přetož mjeno praweho wostawa we česći a je kubło, kotrež molje a zerzaw nježeru!

Sym tak žiwjenje a skutkowanje našeho tež wo Serbowstwo wulcy zaslužbneho Lubjenskjeho z krótka a z jednorymi słowami a po wěrnosti wopisał, dha njech je mi nětko hišće

III.

dowolene, wo nastaću, wotpohladanju a naprawje (*Einrichtung*) „Maćicy Serbskjeje“, kotraž změje swój wosebity časopis, z krótka powjesć dać a ju přez to do znajomstwa mojich dobrociwych čitarjow dowjesć.

Runjež so Serbam, kotriž w hornych Lužicach bydla a nětkohlej něhdže z 90,000 dušow wobstawaju, žeňe njeje wotrjec móhlo, zo su sylny, spróčniwy, cyrkwiński a swoim knježerjam wobstajnje swěrny lud, kiž swoje wašnja a swoju ryč zaklhować a zdžeržeć pyta, dha je so jim tola jara husto porukowało, zo su we nawjedžitosći zady a niže Němcow, zo přez měru jara na starym wisaju, a zo žane pismowstwo (*Literaturu*) nimaju. přez kotrež móhlo so jich duchomnemu pozběhowanju popomhować. Tuto poslenje drje je hač do nowšeho časa tak daloko wěrno bylo, hač běchu Serbjo wobeju Lužicow z wulkjeho džèla robotnicy a pod njemałymi čežkotami a podéšćowanjemi žiwi, hubjene šulje mějachu a jeno mało nadobnych muži za prócy hódne džeržeše, so k najmjeušemu přez knihi za jich nabóžne potrěbnosće starać; štož pak běše we němskjej ryči pisane, to bě jim z wjetšeho džèla njezrozemliwe. To pak je so, bydž bohu džak, w nowšim času k jich wulkjemu dobytkjej přeměnilo. Krajna konstytucyja je

jim rune prawa z druhimi krajnikami dała a powěścila; tamne čežje su jim wotewzate a woni su swobodni; woni mają wšudże derje naprawjene šulje, we kotrychž dwě ryči na dobo wuknu, a dokjelž Serbjo derje a lóhko wuknu a njejsu hluši za to, stož je lěpše, dha su we krótkim času wuley daloko do předka zejšli a so na tajki skhodźenik nawjedžitosje pozběhnyli, zo tudy niže žaneho słowjanskjego naroda njejsu, haj tež wušše někotrych steja. Tola, najswjećiše stož člowjek ma, je jeho ryč, kotaž wot wutroby dže a do wutroby dže: na nju a na jeje wutwarjenje so založuje nabóžnistwo (Religion) a přez nju přiwzače lěpsich wašnjow a sělowječenje wšitkich ludow. Teho dla tež wěrni pře-čeljo Serbow póznachu, zo dyrbi so přede wšitkim jich ryč zdžeržeć, wučisčować a dale wutwarjować a zo dyrbja so serbskim ludžom serbskje knihi do rukow dawać, z kotrychž bychu wuknyli a přez kotrež bychu so z lubosću k swojej serbskosti napjelnili. Přetož to je a wostawa surownistwo, hdyž, njech je hdžež chce, ryči a narodnosći jeneho luda škodzić abo wobeju z mocu zebrać a wutupić pytaju. Teho dla tež dobrociwe saksonskje knježerstwo při horka spomnjenych komor-nych jednanjach wo nowy šulski zakón (a jeho §. 28) k spokojenju Serbow zjawnje wupraji: „zo je daloko wot teho zdalene, swěrnym Serbam wužiwanje jich maćeńeje ryče někak wobarać,“ a na rune miłe wašnje tež kr. brambórskje knežerstwo ze swojimi serbskimi poddanami wobkhadža. Běchu-li so we přjedawšich časach jeno někotři mužojo tu a tam po móžnosći za to starali, dha we nowšim času mužojo, kaž Lubjenski, Jakub, Kilian, Seileř, Jórdan, Smoleř, Mořig z Aehrenfelda, Wanak, Haška, Pfül, Šneider a druzy hišće mócniso a wobšernišo puć wotewrjachu, a jich prócowanja buchu hišće přez druhje

wobstejnoscje a wot wonka podpjerowane a dale wo-
džene. Najprjódci mjenujcy dyrbi so wo woprawdžitych
a čestnych serbskich sobustawach lužiskjeho předa-
skjeho towařstwa we Lipsku prajie, zo su so, wot časa
jeho wobnowjenja jedyn po druhim do duchomnych a
swětnych zastojnsthov we Lužicy zastupiwiši, wo Ser-
bow naležnosće, za polěpšowanje jich šulow a hjewak
we tej měrje za serbowstwo starali, kaž bě kózdemu
móžno a kaž běše kózdy za to zahorjeny. Po jich
přikladžje so we Wrótławje (Breslawje) podobne
towařstwo załoži wot Serbow bramborskjeje Lužicy,
kotrež hišće wobstawa a, wot mužow, kaž Purkinje,
Čelakowski, a druhich podpjerane, jara khwalobnje
džela. Tež na gymnasiju w Budyšinje so před wjacy
lětami pod wočimi jich předstajenych serbcey młodženicy
zestupichu a so, kaž hišće nětko, we maćeřnej ryči
znučowachu, tež so z druhimi slowjanskimi naryčemi
znajomnych činjachu a to tež we swojim akademiskim času
a pozdžišo dale wjedžechu. Kak jara so druhje slow-
janskje ryče a jich pismowstwa pozběhowachu, to
jim njewosta njeznajomne a jich prócowanja powjetšo-
waše; a přez wuměnjenje, kupjenje a darjenje někotra
wosebna kniha k nim přindže, kotraž běše tam na
swětlo wujšlo. To wosebje tež wo tym płaći, štož je
so we Prazy a wot našich podjanskich sobubratrow za
swojich wěry towařšow, za ryč, nawjedžitosć a pis-
mowstwo činiło. Tute prócowanja a tuta jenož a do
čista naukowna wzajomnosć (rein wissenschaftliche
Gegenseitigkeit) tež jara bórzy požadane a zwjeselne
plody njesechu. Přez nastork wot towařstwa naukow
we Zhorjelu bu ta rjana zběrka serbskich pěsnič-
kow z němskim přełoženjom, zawodom (Einleitung) a
druhimi hódnymi přidawkami wot Haupta a Smolerja
wudata, kotruž tež we dalokjej cuzbje přečelniwje

witachu. Wone a wšelakje dušne spěwy a pěśnički, wot našeho Lubjenskjeho, Jakuba, Seilerja a druhich spěwane, po mału te hubjene a z džela postorčene zahnachu, kiž běchu dotal we réje luda. Serbskje towarzystwa dobre jednanja wo wšelakich wotdželenjach nauuki pisachu a zhromadžowachu. Haj někotři, kaž naš duchomny Krügař w Poršicy, nahromadžichu poklady za ryč, wašnja a literaturu, kotrež dyrbjaše skjerje lěpje na swětlo přitić. Z wulkim spodobanjom a z wosebnej horliwoſcu so tež džeciučerjo, staři kaž młodši, serbskich naležnosćow přimachu a so po móžnosći wo wutwarjenje serbskjeje ryče we swojich šulach starachu. Z wudaćom dobrych spěwów tež lubosć k serbskjemu spěwej rosćeše. Z njewustawacej prou a horliwoſcu džela za jeho pozběhowanje přez rjane zestajanki (komposocyjje) a přez vodženje serbskich spěwanjow a spěwanskich swjedženjow, kotrež posleňje su sebi hižom wulku khwalbu dobyłe, naš mister Kocor, wučeř w Stroži. Preze wšitko to je był naš luby serbski lud njemało zapřijaty a za svoju ryč a narodnosć dobyty a zahorjeny.

Tak te wěcy stejachu, jako so w lěće 1845 na tu mysl příndže, towarzystwo pod mjenom Maćicy Serbskjeje we Budyšinje założić, zo by so přez to zhromadnje za nawjedžitosć serbskjeho luda skutkowało. Móžno, zo je hižom khwalobnje spomnjeny knjez professor Čelakowski we Wrótsławje. kotryž je so nje-dawno tež jako dobročiwy sobuzačeř našeje Maćicy wopokazał, we našim Smolerju, jako we Wrótsławje přebywaše, přenju mysl k temu zbudžił, na skutkowanje druhich Maćicow pokazujo. Mi bu loni to žadanje wuprajene, zo bych te k tutemu wotpohladanju hižom spisane wustawki (statuty) do předželanja wzal a so dla jich wobtwjerdženja na wusokje zastojnstwo wob-

wrócił. Rad ja tuto na so wzach, we tym twjerdym dowèrjenju, zo budže towarzstwo so zdalować kóždeho tak mjenowanego panslawiskjeho wotpohladanja, kotrež je cylje cuze našim pokojnym Serbam, kotriž runje kaž Němey pod miłosćiwym kniejstwom swoich wot kóždeho lubowanych a česćenych kralow zbożomne žiwjenje wjedu, a zo jeho prócowanja, kaž při podobnych němskich z wulkim wužitkem, najprjódcey a najbóle na duchomne wobdzělanje a nawjedzítosć našich lubych Serbow złożene wostanu, při tym njewuzankajo nawukownu wzajomnosć z druhimi nawjedzitymi Słowjanami.

Nakhwilny wubjerk, wobstawajo ze staršich a młodszych mužow duchomnego a swětneho stawa wobeju wuznaćow, to za dobre spózna, štož běch tu a tam we wustawkach wotměnil, a wusokje krajne zastojnsta po předpołożenju tych samych założerjam tuteho towarzstwa, pod wupóznaćom khwalobnoséje wuwjedzonych prjódkwzacow, we wusokjej wukazni wot 26. maliho rózka 1847 wozjewichu, zo jeho tak derjeměnjenemu kaž njepostorčenemu wotpohladanju ničo napřečiwo njesteji. Na naprašowanje knjeza superintendenty Kubicy we Wojerecach je kr. bramborskje knježerstwo we nastupanju dželbraća bramborskich poddanow na podobne waśnje wotmolwiło, a we Saksonskjej bu, jako běše so towarzstwo bjez tym dozałożiło, wusoka dowolnosć k wudawanju tuteho časopisa data była.

Sedmy dzeń haperlejje t. l. mjenujey běše w Budýsinje powšitkomna zhromadźizna: tudy towarzstwo Maćicy serbskjeje, wotměnjenje jeno hišće někotrych kusow we wustawkach za dobre spóznawši, do žiwjenja stupi a stawy wodźerstwa a wubjerká, na dobo pak mje a knjeza duchomnego Jakuba za předstejerjow towarzstwa z wulkjej hłosowjacotu wuzwoli.

Tak připrawne a dobre, kaž je we kóždym nastupanju wuzwolenje mojeho, wo Serbow přez słowo a pismo wulcy zaslužbneho přečela, knjeza duchomneho Jakuba, tak jara mje tuto mi wopokozane dowěrjenje překhwata. Přetož njech je snadź tež znajomne dosé, zo sym ja, bjez Serbami rodženy a kubłany, swérny přečel serbskjeho ludu; zo sym wosebje we swojej tricyciletniej zjawnej džělawosći, kaž před trónom, tak we mojim zastojnswje a z wonka njeho wěc našich Serbow bjez bojosće wjedł, někotry nadpad na jich narodnosć a ryč mócenje wotpokazał, so za polěpšenje jich byća a jich šulow po móžnosći starał a jim, hdžež so mi hodžeše, z radu a ze skutkom pomhał; kaž tež budu dale činić tak dôlho hač móžu ryčeć a pisać; a zo sym runjež z druhjeje strony teho dla husto dosé křiwdeny, najrjeňše myto a zaplaćenje we tym namakował, zo po swojim přeswědčenju džěch a za to bjez našimi Serbami česčenje, dowěrjenje a lubosć wužiwach: dha sebi tola z druhjeje strony dyrbu sam prajić, zo mje wjele sobustawow našego towařstwa na hlubokim póżnaću ryče daloko přetrjechja; zo sym, wot džěla swojego powołanja husto kaž zasypyany, dotal wjele mjenje we słowie a pismje za našich Serbow skutkował, hač wjele druhich, a zo mi potajkim khětro wjele pobrachuje, zo móhl hódnje na-prěním měscje bjez nimi stać. Tola pak a dokjelž we dobrej woli so zady žaneho być njeboju, a dokjelž su we mojim zastojnswje rukowanje za dobre wobstaće towařstwa widzić měnili, sym tež rad po tym dowěrjenju činił, z kotrymž su mje počescili, a nimam žaneho wutrobnisnego žadanja, hač zo by towařstwo z bożej pomocu přez zjednoćene mocy k požadaneemu kóncej dójše.

Wot nawjedžitych, serbskjeje ryče swědomych mužow pod mjenom

„Maćica Serbska“

założene towarzstwo chce pak, po §. 1. swoich wustaw-kow a swojego pod 12. dniu haperlejje t.l. čišćanego a do daloka rozpóslanego wupisma a přeprošenja: „Přečelam lužisko-serbskje ryče a literatury“, so nic hinak, hač we tej samej mérje, kaž podomne towařstwa z wulkim wužitkom za nawjedzitosé němskjeho ludu wobstawaju, přez wudawanje **dobrych narodnych a naukowych pismow**, kotrež dotal jara pobrachowachu, kaž tež **časopisa**, při čimž budže se z dobom na čisčenje a wutwarjowanje ryče džiwać, tež za nawjedzitosé serbskjeho luda po móžnosći starać.

Na kajkje wašnje chce towarzstwo, kiž nětko něhdže ze 100 česćjedostojnych sobustawow wobstawa a so bórzy wulkjeho přisporjenja nadžija, tute swoje wotpohlady wuwjesć, wo to je so wubječk hižom we dwémaj zhromadžiznomaj, 15. haperlejje a 16. julija t.l., zradžował, při tym pak na dobo na jeho hišće khětro małe zamóženje kjedžbować dyrbjał. Towařstwo najprjedy někotre małe knižki za Serbow wobeju wuznáćow wuda, kiž budža wot česćjedostojnych sobustawow dobrowónje wobstarane, a dopomnjeće na našeho Lubjenskjeho — kotryž by, hdy by móhl khwilku bjez nas stupić, nam wutrobnje ruku za to tločił, zo jeho skutk dale wjesć pytamy — budže přez to česćene, zo přenna tutych knižkow našim Serbam hłosy z jeho zavostajenstwa slyšeć da. — Zo by so serbski prawopis, kiž so dotal do dwojakjeho džèleše, pomału do jeho z jednoćił, a zo móhli druzy Slowjenjo naše pisma lěpje zrozumić, je nam naš Dr. Pfül wosebite wučene jednanje wo składnym (analogiskim) prawo-

pisu předpožiřil, kotrež cheemy w druhim zešiwku tuteho časopisa sobu dželić. Što so we postupje časa dale stanje, to budže wot towařstwownego zamóženja, wot dželbraća a podpjeranja, kiž naše prócowanja domach a z wonka namakaju, přede wšitkim pak wot teho wotwisowaé, bjez kotrehož žohnowanja so žadyn čłowski skutk njeporadži. Chedža-li dalocy přečeljo k Maćicy přistupić, kotrychž bohate dželbraće by nam tak zwjeselne kaž spomóżne bylo, dha budže jum přichodnje hišče přihódniša składnosć k temu data, dokjelž so najsckerje wustaji, zo by kóždy staw maćicy po znamjenju druhich maćicow za swoje sobustawstwo wěstu, na čas žiwjenja płaćacu, móć pjenjez pak na jedyn króć, pak w postajenym éasu do maćieneje pokładnicy zložił. Štož pak naležnosće towařstwa nastupa, dha budže časopis tak husto, kaž nuzne, powjesje dawać.

Bóh chcył dać, zo mohle so předco jenož zwjeslowace powjesje sobu dželić; a zo by tuto towařstwo, — kiž z dobom zwjeselne wopokazmo teho dawa, zo, kaž we Lužicomaj wuznajerjo wšelakjeho wuznaća we bratrowskjej jednoćje hromadźje bydla, tež tudy mužojo wobeju wuznaćow so zjenoćichu z jenakkjej zwölniwoścu za zhromadny wotpohlad nawjedžitosće a duchomnego wobdzělanja swojego nadobnega luda, kiž ma za najrješu žiwu starožitnosć (*Antiquität*) we wobimaj kralestwomaj płaćić, bjez-teho - zo bychu mězniki jeho přejenosći škodziłe, — dobre płody za serbski narod njesle a nowy wusyw za přichodnych wusywałe! A nětko towařstwo, jeho sobustawow a jich prócowanja žiwemu dželbraću a podpjerowanju, na kotrež so jeho dželawosć zložuje, na najnaležaišo přeporućejo, wobzankam tu te powjesje z trojim, z połneje wutroby wukhadzacym přivołanjom:

Zbožje našim lubym Serbam a jich sydlišcam, we kotrychž bydla!

Zbožje kralomaj a knježeństwam, pod kotrychž zakanjom we pokoju a zbožomnosći žiwjenje wjedzeja!

Zbožje tym mužam, kotriž za jich derjehičje sprawne a spróčniwje skutkuja a džělaju, a tym, kotriž tež we dalokosći přečelniwje na nas pomysluja!

W Budyšinje 24. dzeń Septembra 1847.

Dr. Bžedrich Adolf Klin.

Dzesać Basnjow

wot

Handrija Seilerja.

1. Skowrončk, wróna a sróka.

Spěwał w módréj wusokosći
Škowrončk fisolo,
Spěwał w nowej wjeselosći
Sej na nalěčo.

Mjerzajo duž džeše wróna
K srócy na polu:
Dušu! tón slěpc,žhce być króna
W cyłym stworjenju.

Daj sej pokój, sróka praji,
Što je na hjeru?
Njech so z didlowanjom daji,
Z tajkjej robotu.

Njech so jeno z namaj měri
Kipra šipleňka,
Móc! ta móc wšo wjerēi, děri,
Nic kusk spěwančka.

* * *

Zawisny wě namkać swary,
Hanic lépšeho,
Plujo jěd na wušše dary
Pjaséje khwali so.

2. *) Liška a myšje.

Typy, tapy liška běžeše,
Lónčko pšeňčnych klosow njesla je,
A štož předy bě sej žadala:
Myšku w polu je tež zetkala.
Myška w połnym strachu měnješe,
Zo z jej' žiwjaičkom so stało je.

„Što so bojiš? hľupy njerjedžje“
Liška přečelnje k njej ryčeše,
Hladaj, pohlej, što ja nětko jém;
A duž powjez twojim sotram wšém,
Zo nětk pšeňca moje jědlo je
A mój njeměr z wami přestanje.

K wopokastwu měra, lubosćje
Položu te klosy tudy wšje.
Troštna bydz a syta najěz so,
Přiwjedž sem tež twoje přečelstwo;
Za was, cytu česnu myšinu,
Tutón wulkí wopor přinjesu.

Myški požadliwe za pšeňcu
Połne wěry luchćiē hanjachu;

*) Z hwěžku poznamjenjene čísla mają přisłowo za podložk.

Kóždu pak, kiž sama příčeže,
Liška hnydomi lapnuta tam je,
Tak zo žana smjerće towarški
Hač do poslenjeje njezhoni.

Lóhka wéra, dary, womłodnosć —
Slepja člowjekow tež husto dosć,
A kaž mudry předco kóždy je,
Něchtón jeho někak popanuje;
Duž mèj kjedžbu stare přisłowo:
Kóždy ma tu swoje kosy dło.

3. * Sróka a syłobik.

K syłobikjej sróka pisana
Takhlej ryčo něhdy přiskaka:
Bratřje, bje-wśitkimi ptačkami
Je twój spěw a hlós najrjeniši;
Ale kóždy pak tež póznaje,
Zo sy ptačatko najhlupiše.

Takhlej dowěrny a weipny sy
Nimas kjedžbu falšne pukloty,
Skočiš takhlej z lóhka do smjerće,
Njeje žel ci twoje žiwjenje?
Nawuk' mudrje hladač so, kaž ja —
Khróbio přinjese do njezboža.

Ja so smjerće bojeć, strachować?
Džeše sylojk, taho chcu so zdać!
Tajka bojosć by česć raniła,
Bych so tebi runał, škódnica;
Přetož wo žiwjenje njewušne
Šelma předc najbóle třepjece!

4. Mucha a bruk.

Stwina muchu naleci
Něhdy bruka w zahrodži,
Poča wołać: Haňbuj so,
Njenasytny zežranczo!

Lisęje štomam wurubiš,
Khošćišcam je spodomniš,
Chceš -li tak wšo spóžerać,
Praj, štó móhł će lubować?

Trašnje rohi nastaji
Bruk a křidla šepjeri,
Hněwny muchi praša so :
A što ty maš za jědlo?

Aj, ty bita, honjena
Z khěžow, ze šklje, z hornyka,
Praj, štó tebje lubuje
A na kjermuš prosay te?

* * *

Paduši a njewušni
Leža rady we zwadži,
Jedyn předc na druhjeho
Z njepopřećom hórši so

5. Čmjela bjez pčolkami.

Čmjela hlód bě žiwila,
Duž ji přindže myslička
K bohatšim so pčolkam dać,
Po nimi so zwašnjować;
Přetož pola zwěriny tež nuza
Wšelkje spóčnje a so wšelko huza.

Čmjela džělac počina
Přemo pčolkow horliwa.
Pčolki nowu towařsku
Spodžiwajo khwalachu;
Cuze bě jim z němiskjeho najskjerje:
Nowe khoščišća te mjetu derje.

Měsac lědy wotendže,
Čmjela z kólca wučeže,
Slódkje pčolkow kubleško
Droha kup ji zezda so.
„Z tajkjej drjenicu mi džiće“ — trubi,
„Radšo khuda — mi so lěpje lubi.“

* * *

Wjele ludži w znamjenju
Lěnjej' čmjely wopisu,
Kotrychž nuza, khudoba
Jenož honi do džěla,
Ale spróchny khlěb a wudžerženje
Njej' jich wěc a wěrne wotmyslenje.

6. * Wjewjerca, sknadž a mały kralik.

Sknadžej z hučza něhudy džěčata
Mordańska we haju wjewjerca
Rubješe a kóncowaše.
„Ach te wbohje džěči naše!“
Sknadž a jeho žona plakaštaj —
„Što smoj, wjewjerca, či činitaj?“

„Khójna, dub a šmrěk a worješna,
Buk a jědla či dosć nadawa

„Swojich płodow, sy-li hlódna
„A hlaj, twoja klama škódna
„Morduje naj' dźeči bjez winy,
„Pře-čo tajki njeskutk žadlawy?“

„„„Na te blady! dźeše wjewjerca,
„„„Kajkje prašenje wo čeho dla?
„„„Takhlej mały kralik lěta,
„„„Njech tón praji prawo swěta!““
Mały kralik z kjerčka swarješe,
Zo wšak wšudžom: móć přez prawo dže!

7. * Młoda a stara kóčka.

Praj wšak luba, złota maćefka,
Što sy husto takhlej wobóžna?
Druhdy dobra basničku mi baješ,
Zo mnú skačeš, rady zo mnú hraješ, —
Druhdy zaso na mnje swariš, syćiš,
Placneš mje a wótre słowo ryćiš!
Takhlej micka młoduška
Swoju staru prašala.

Stara mica, myši šołćina,
Dźeše k młodej: njebydż blaźnica,
Dźesać lět žno khodžu w tutym dwori,
Widžu, zo so česc a kubio spori,
A do kotrehož tež kuta kuknu,
Wšudžom za mnje tež tu wěrność wuknu:
Džež so nihdy njeswari,
Tam so k zbožu njehnoji.

8. Kokoš a psyk.

Kokoš khodžeše po hasy
Horje, delje tam a zasy,
Wjele pychi wuhlada,
Dokjelž běše njedžela,
Slyši slowow tawzynty
Powjedanych mudrařscy.

Kajka mudresć! kokoš praji
K psyčkjej, kiž so při njej staji,
Kajka rjanosć bohata
Debi tola člowjeka!
Pos pak lěpje zhonjeny
Jejnu ryč tak porazy :

Moja luba četa putka —
Wjele ryčow, malo skutka,
Khornař złoty, slěborny,
Zaki prózne, „winojty“,
To so rady na swěći, —
Móžeš wěrić, — towarši.

9. Rozkorjene hołbje.

Knježje kralo, što ty prajiš?
Rjekny škraholc k hodllercej,
Kajku wukaznju ty stajiš,
Abo koho k sndnikjej?
Domskje hołbje z lěsnymi
Su so totsće zwadžili.

Domjace te hołbje chedža
Z mocu lěsne přestworić;
Dokjelž lěsne mjenje wjedža,
Dyrbi jich wěc za psy hić,

Mjeno, rýč a písmowstwo,
Wšitko ze wšém na dobo.

„Štož my njejsmy“ lěsne praju,
„To pak hišće budžemy;“
Swoju hlowu na to staja,
Zlětuja so do črjódy,
Žadyn njecha nochować,
Mi je strach, što ma so stać.

Bjezkholowcy, kholowače
Wótřja brónje w kukawach
Kajkje škody, kajkje płače
Budžeja to po pułach!
Lěsarjo lud khróbly su,
Podarmo tež ujerubuu.

Knježje kralo, to ja praju,
Lěsne njech so poddadža,
Lud bydž jedyn! ja dźe znaju,
Domskje nuzy nječeřpja;
Čiú tak z mocu jednotu,
Wěak lud jenoh' pjerja su.

Machjawello! to je k šodzi, —
Na to worjet wotmolwi,
Jena pica drje so hodži,
Nic tak z wašnjom, z ryčemi,
Kóždy swoje wobkhowaj,
Druhjemu pak pokoj daj!

Jene w drjewinje na štomach
Njech, kaž móža, zakurča,
Druhje njech po třechach, dom... h
Stonaja a bubnuja,
Brón a hněw njech wołloža:
To je moja přikaznja!

10. Lišcyna pomoc.

Wjelk w lęsu w jamje sedžiše
A na njezbožje płaka,
Duż liška hnydom přiběhnje
A po kromje tam skaka,

O wjelko, kajkye protyki
Tu delkach zrudnje dźelaš?
Hraj cíchi lěs wšón zabrinči,
Tak z cylym hłosom spěwaš!

Skoč, wujo, skakaj mócniso!
Ja cheu ci halzu podać, —
Čiu, — prjedy hač će woščerjo
Tu zaťekli tón brodaš!

Proš, džeše wjelk, proš hajnika,
Ćis' dobre słowo za mnje, —
Ach luba, złota, boże dla!
Ty njejsy tola na mnje?

Ně, wjelko, liška wurazy,
Će byla wěčna škoda, —
Tak młody, rjany, nadobny, —
Hajnk dušu! tež ci woda.

Ja prošu, modlu, kłaknu so,
Kaž bratra hajnka znaju, —
Haj, swoju kožu zawěrno
Za twoju kožu staju!

Duż tyšny wjelk so spokoji
A lišcy ženitwu lubi;
A bjez tym hola zaklinči, —
Hajnk dže a na róžk trubi.

So liška ruče wohlađnje,
Wjelk so k njej troštny směje),

O lubši wjelko! što to je?
Mi wutroba so škrēje!

Tón hajnk, ach to tón prawy njej',
Ja njeznaju próšk jeho, —
O to je jěra solotej!
Ja njestupju před njeho.

Swój testament piš, hłupjeńče!
Piš, wjelko! liška rjekny,
A smějo mydło wjezeše,
A z čilej kožu čekny.

* * *

Z tym šelma wbohich troštuje,
Zo wěstu pomoc lubi,
Ze směřhom pak, hlyž mazza díe,
Kaž slabý plát so zhubi.

Serbski Abęjcej.

Wot J. E. Smolerja.

Słowjenjo nałożowachu skoro hač do najnowišeho časa štore pismiki w swojim pisanju: cyrilskje, głagolityskje, łaćanskje a němskje. Wšitkje wukhadžuja po prawym z grichiskjeho pisma, ale na wšitkich to na měscje spóznać njemóžeš. Cyrilski abejcej je wot Thessaloničana Cyrila, kiž prjedy Konstantyn rěkaše, wunamakany. Jako bě wón a jeho bratr Methodyj z mnichom w Konstantynopolu, zloži wón swoju kjedźbliwość na słowjanski lud, kiž wulkje a šěrokje krajiny w Grichiskjej a Bólharskjej wobydleše a hač ranje z wjetša kršceny, tola hišće husto dosć do stareho

pribójstwa zapadawaše, dokjelž žane rozwučenje prez maćeřsku ryč njedostawaše. Wón pomysli sebi, zo džě Armenojo, Iberojo, Syriscy a Koptojo, kaž tež druhje narody, kiž z džela swoje cyrkwe w samym Konstantynopolu mějachu, swoju maćeřsku ryč z najwjetšim wužitkom při božej službje nałožachu, a wotmysli sebi teho dla, zo bychu Słowjenjo tajku dobrotu tež wužiwać měli. W takim wotpohladanju zestaja wón w lěće 855 po Chrystusowym narodźje po podłożenju grichiskjeho pisma a po přiłożenju pak nowych, pak z pisma horjekach pomnjenych ludow wzatych piſanskich znamjeňčkow, naš najdokonjanši a najdospołniši słowjanski abejcej a přełoži tež hnydom psalmy, cyrkwinske perikopy a druhje při božej službje nuzne knihi do słowjanskije ryče. Grichiscy Słowjenjo, kiž w Thracyskjej, Macedonskjej a Thesaliskjej bydlachu, a Bólharojo, kotriž mějachu tehdom swoje sydla w Moesyskjej, we Wołoškjej a z dželom tež we Wuhjerskjej, přijachu Cyrilowu słowjansku liturgiju z wulkim spodobanjom a Methodyj křściješe w lěće 861 bólhar-skjeho wjeřcha Borisa. Pod Rastysławom přindže cyrilščina do Morawskjej, potom do Českjeje a snadž tež do Polskjej a bamž Jan VIII. dowoli, zo smědzeše so słowjanska liturgija pódla īačanskjeje nałožeć. Džensi-niši džeń maja pak cyrilstkje pismiki jenož Słowjenjo grichiskjeho wuznaća.

Glagolityskje pismiki, kotrež maja někotři za wurostki abo změnki z cyrilstkých, druzy pak za wosebne pismo, trjebachu so jenož pola někotrych słowjanskich splahow wosebnje pak pola dalmatyńskich, w kotrychž je so drje tež najskejje jich wunamakanje stało. To pak připisuje so swjatemu Królmusej (Hieronymej), ale po prawym drje temu tak njeje. Z głagolityskimi pismikami je so jenož něsto mało cyrkwinskich knihow

čišćało a kaž so zda, dha wopušćeje so jich nałożowanje dale bóle a zhubi drje so w krótkim času cylje ze žiweho wužiwanja.

Laćanskje pismiki maja tež swój korjeń w grichiskim; to je ćežšo spóznać, móže so pak tola ze statkow pisanja dopokazać. Němskje pismo je z laćanskjeho nastalo. Z němskin abo tak mjenowanym šwabachskim pismom dawaja jenož Němcy knihi čišćeć, wšón druhi nawjedźity swět nałożuje laćanskje pismiki, kaž na příklad: Włoscy, Hispancy, Francowzscy, Jeńdzelscy a t. d.

Hač runje so cyrilske pismo k wopisanju zynkow słowjanskjeje ryče wubjernje derje hodži, dha tola, kaž hižom pomnichmy, pola Słowjanow rómskjeho wuznaća żane wobstajne město njedosta. Tući a pozdžišo tež Słowjenjo ewangjelskjeho wuznaća wuzwolichu sebi laćanskje a němskje pismo a připrawjachu je za swoje potrjeby, zmolichu pak při tajkim započinjanju we tym wulcy jara, zo sebi kóždy kraj, haj tam a sem kóžda krajina, swój wosebity prawopis wunamaka a potom tež nałożowaše. Zo dyrbješe při tajkim rozdrjebjenju jich literatura słaba a hubjena wostać, to drje hakhlen wukładować njetrjebamy a prjedy hač so što přez te 14 abo 16 słowjanskje prawopisy a njeprawopisy předoby, dha sebi najskjerje tola druhje džělo wuzwoli. Z časami postawachu drje mužojo, kiž na tajkje hubjenstwo skoržachu a je wotłožić pytach, ale to bě předco podarmo, hač so naposledku Česi zmužichu a z pomocu laćanskich pismikow přistojny a za słowjansku ryč prisprawny prawopis zestajachu. Laćanskje pismo woni wzachu, dokjelž so němskje k temu njehodži, zo by jedyn hišće někotre znamjeńčka, kiž so dla wopisanja wěstych, w njesłowjanskich ryčach neznatych zynkow wušće abo spody pismikow stajic

mólk. To pak je, je-li zo checmy jednory, lóhki a při tym tola tež dospolny prawopis méc, na najnuznišo trjeba. Tutón prawopis je po wéstej analogiji abo po wéstym skladźje zestajany a mjenuje so teho dla analogiski abo skladny prawopis. Wot Čechow přijachu jón před někotrymi lětami Ilirojo a w najnowšim času so tež k nam do Lužicow přečišća, zo maja nětko wšitcy katolscy a ewangjelscy Slowjenjo jenož jene pismo a hdyž te tri pólskje pismiki „cz, rz, sz“ wnuwoznjemy, tež jenož je **dýn prawopis**. Zo je to wulki dobytk, to je weste.

Naš prawopis ma pak tehlej pismiki: a (ja), b (b), c, č, é, d, dž, e (je), ě, f, g, h, ch, i, j, k, ī, l, m (m), n (ń), o (jo), ó (jó), p (pj), r (ř), ř, s, š, t, u (ju), w (w), y, z, ž, — kotrež so takhej mjenuja: ah, bej, cej, čej, éet, dej, džet, ej, ěj, ef, gjej, hah, chah, ij, jót, kah, el, el, em, en, ow, ów, pej, er, eř, es, šet, tej, uh, wej, yj, zet, žet. Pismiki „é, dž, l, ó“ dyrbjeli so po prawym runje tak kaž „b, m, n, p, r, w“ do wobłukow stajić, dokjelž same swoje njejsu, ale tudy smědžachmy tuto prawidło přestupić, dokjelž mějachmy wšitke pismiki, kiž maja wosebnu formu, tež wosebnje mjenować.

Pismiki našeho abejceja móža so do wšelakich rjadomnjow rjadować, kaž budže nam to w druhim zešiwku našeho časopisa přez Dra. Pfula wobšernje pokazane. My pak tudy dale ničo wjedčeć njetrjebamy, hač zo so serbskje pismiki do twjerdych a do mjehkych džela. W tutym nastupanju njech so woni lóžšeho přehlada dla na tajkjeħlej wašnje zestajeja a pod číslom I. njech so twjerde a pod číslom II. njech pak so mjehkje zrozemja:

I.	II.	I.	II.	I.	II.	I.	II.
a	ja	b	þ	ch	—	r	ŕ
e	je	c	—	—	j	—	ŕ
—	é	—	č	k	—	s	—
y	i	d	dž	ł	l	—	š
o	jo	f	—	m	m	t	ć
ó	jó	g	—	n	ń	w	ó
u	ju	h	—	p	p	z	—

—

My mamy po tajkim šesć twjerdych a sydom mjehkich samozynkow, sydonnaće twjerdych a štyrnaće mjehkich sobuzynkow. Zo pak ma mjehkosć abo twjerdosć pola našich pismikow něšto druhje na sebi, hač pola němskich, to drje kózdy na měscje widzi, přetož štož Němcy w swoim prawopisu „mjehkje“ mjenuja, to rěka w našim „cunje“, a štož maja woni za „twjerde“, to my za „wótre“ spóznawamy. — Hdyž žadyn mjehki samozynk zady twjerdeho sobuzynka stupi, dha zhubi tutón swoju twjerdosć a buwa mjehki. Tak je n. p. w słowie „prašany“ sobuzynk „n“ twjerdy, w słowie „prašeni“ pak mjehki, přetož zady njeho je mjehki samozynk „i“ stupił. Pola sobuzynkow je znamjeňko mjehkosće: ‘, tuto so pak njestaja, hdyž žadyn sobuzynk před pismiki: é, i, j stupi, dokjelž so tudy hinak hač mjehcę wuprajić njemóže. Sobuzynki: č, dž, j, l su same na sebi mjehkje a sobuzynki, kiž maja znamjeňko: v, su stajnje mjehkje. Pola samozynkow so jich mjehkosć přez to wuraža, zo so pismik: j před nje staja. To je trochu njelepe wašnje, ale z lačanskim pismom sebi hinak pomhać njemóžemy. Tehodla, dokjelž su: č, é, dž, j, l, ř, š, ž, same na sebi mjehkje, dha so mjehke samozynki za nimi bjez „j“ pisaju. Tola překročmy nětko k jednorym pismikam našeho abejceja a pohladajmy, kajkje wosebitosće a druhdy tež džiwnosće na sebi maja.

A, a.

A, a je přeni pismik serbskjeho abejceja a ma po swojim zynku nimalje srjedzne město bjez samozynkami, kotrychž rjad by po přirodžje tajki był: i, ě, e, a, o, ó, u, y. Tutón samozynk klinči kaž němskje a w słowje: Mann, habe etc. abo kaž łaćanskje a w: ala, annus etc. — Na započatku słowow Serbjo skoro ženje sameho „a“ nimaja, ale stawaja před nje někajki za-zynk a to najradšo: j; na příklad: ako = jako, andžel (angelus) = jandžel, almožina (Almosen) = jałmožina: hjewak namakaš „h“ w tej samej službje; n. p. a = ha, ale = hale, amen = hameń, ač = hač, Adam = Hadam, Ana = Hana a t. d., a tajka předstawka je podomna na grichiski zadych abo spiritus lenis, n. p. ūq = jary, wosebnje hdyz pohladnješ, što tuto słowo pola druhich Slowjanow rěka. — Stapi-li pismik „a“ bjez dweju mjehkjeju sobuzynkow, dha přeměni so do zynka „e“; n. p. zemjan zemjenjo, krajan krajenjo, mjełcach mjełčeše, nošach nošeše, łażach łažeše; Jan Jenje, čahnu čehnješ, rjany rjeni; a t. d. — Tež mamy słowa, w kotrychž so naše „a“ z „o“ měnja. Tak slyšiš tudy „łaćanski“, tam pak „łaćonski“, w tej stronje praja „łaskotać“, w tamnej zaso „łoskotać“, a tón pije wino „radšo“ hač piwo, tamón pak bydli „ródšo“ w měsćeje, dyžli na wsy. — W słowje „kaž“ wupraja so „a“ w někotrych krajinach jako „aj“ (kajž) a město „wšelaki“ móžeš často slyšeć „wšelajki“, za „taki, hinaki“ praji so pak wšudże „tajki, hinajki“. — We słowjesach měnja třeća wosoba mnohoty nětči-šeho a přichodněho časa swoje wukónčne mjehkje a 1) z mjehkim u; n. p. dawaja — dawaju, sptyuja, — sptyuju, pija — piju, myja — myju, směja — směju; tola so zda, zo ma tudy wukónčenje na: — ja přewahu; 2) z twjerdym u; n. p. mjeća — mjetu, pjeća — pjeku,

budža — budu, wuknja — wuknu. Tuto twjerde wukónčenje nałožuje so bóle w polu, mjehkje pak po wjetší měrje w holi a rozčahuja to same tam a sem rad do: — eja; n. p. móžeja — móža, pónídzeja — pónídža, budžeja — budža. — Rodžak wěcownikow muskjeho rodu wukónča so powšitkomne na: a, tola wjenosylbnych słowach ma wón tež wukónčenje na: u; n. p. hroda — hrodu, Bórka — Bórkú, doma — domu a t. d. — Samozynk a so w serbskjej ryči ženje do žaneho dwójzynka njerožidnja a hdyž tajki zynk slyšiš, kaž němskje: cu, dha maš to: aw pisać; n. p. prawda, staw, nic: prauda, stau; pretož to by cylje přečiwo korjenju wobeju słowow bylo a hjewak tež druzy Slowjenjo tajkje: w kaž: f wupraja: n. p. prafda, staf = prawda, staw. Samozynk „a“ služi při zestawjenju słowow a) k wutworjenju wěcownikow žónskjeho a někotrych muskjeho rodu; n. p. éma, huba, skała, bréza, hłowa, sróka, žona; nawożenja, družba, braška a t. d.; b) k wuraženju žónskjeho rodu jenotneho čisła, jako: wona, dała, rjana, džiwja, widżena; c) k wuraženju někotrych pědkow při sklonjowanju, kaž: Rodž. jenoty muskjeho a srěnjeho rodu, n. p. swěta, muža; mjenowaka, žad., wołaka mnoh. srěnjeho rodu, n. p. słowa, čelata. — Hdyž je „a“ słowčko, dha so jako wukřik trjeba a to 1) jako wukřik džiwanja; n. p. a hlaj wšak! — a to by tola! — a nó wšak! 2) jako wukřik prašenja; n. p. a štò smě to rjec? — syno, a swoju mać njeznajes? 3) jako wukřik kazanja; n. p. a příudź bórzy! 4) jako wukřik mjerzanja; n. p. a smoržje! — a mudži! — a ty tajki a hinajki! — a ja bych tež rjekl! — Hdyž ma „a“ službu zwjazowanja, dha je 1) zwjazowančko přečiwjate (conjunction adversativa) a rěka potom to, štož: ale, pak; n. p. ja dam šesc, a (ale) ty sydom slěbornych; — wulka hara a mały kwas; — bě lědy nohé a

bu z njeho lóhc; — bohatu žonu je sebi wzał a knjejstwo předał; — pluwy sym požcował a čistu pšeicu dyrbju zasy dać; — Česku a Sasku sy wobhonił a njejsy ničo nazhonił. Dale je „a“ zwjazowančko zwjazowate (*conjunction copulativa*) a rěka to, štož laćanskje „atque, et“ abo němskje und; n.p. muž a žona; — mjeleč a njeplač; — w spočatku stwori böh njebjesa a zemju; — krótkje a hubjene je naše žiwjenje; — ja chcu starych a młodych rozbić. Tola zwjazuje naše „a“ jenož te same padki ze sobu.

B, b (B, b).

B, b je druhí pismik serbskјeho abejceja a wupraja so kaž laćanskje b w słowje: bene, abo kaž němskje b we wěcowniku: Nebel. Wone je druhdy twjerde (b), jako w słowach: baba, bob; druhdy pak mjehkje (b); n. p. hołb, jatrob. Hdyž před: ē, i, j steji, dha je tež stajnje mjehkje, n. p. běły, lubi, hołbja, hač runje so před tymihlej pismikami bjez znamjeńčka mjehkosćje piše. — Pismik b słuša do swójby hubnych pismikow a steji bjez nimi srjedža, přetož z přirody je jich rjad tajki: w, f, b, p, m; wón wupraja so cunišo hač: p, m, ale wotrišo hač: w, f.; a přemjenja so husto dosé ze swojimi susodami. Tak słysiš: duchomny = duchowny = duchobny; služomnik = služownik = služobnik: cuze f lud rady do b přewobroča: forma = bórma, francowzski = brancowzski, farba = barba. W słowčku bjez inter, zwischen — steji b město m; bjez nami a bjez wami — rěkaše w přednišich časach: mjez nami a mjez wami, a tak so tež hišće džensa na półnócej mjezy hornych Lužicow ryći. W słowčku bjez, hdyž wone „sine, ohne“ rěka, steji b město p. Delni Lužičenjo praja: přez (wot korjenja: próz-no) tola pak hižom tam a sym tež: břez, bžez, a přinádu na

tajkje wašnje drje tež hišće tak doloko. zo naposledku: **b j e z w u p r a j a .** — Słowo: **b l ó c k o** rěka, kaž wšitkje druhje słowjanskje naryčje wobswědčuja, po prawym: **d l ó c k o**; město: **b r ě m j o** slyšiš pak tež wopačnje: **d r ě m j o** wuprajeć. W słowjesu: **z b ě h a č**, steji „**b**“ za „**dw**“, přetož wone dyrbało po prawym: **z d w ě h a č** rěkać. — Při lěnim wuprajenju „**b**“ jako „**p**“ klinči před: **c, č, k, s, š**; přirunaj n.p. słowa: zrěbc, rubčk, hubka, serbski, lubši a t. d. — M. serbski praja rad serski.

C. c.

C, c je třeći pismik serbskjeho abejeeja a wupraja so kaž němskje: **z**, abo kaž ťačanskje: **c** před: **e, i**; n. p. Cicero. Naše „**c**“ je stajnje twjerdy sobuzynk, hdyž teho dla w druhich ryčach: **i** za nim steji, dha ma so to pola nas do: **y** přeměnić; n. p. cychorij = Cichorien. — W někotrych stronach praja: cwislje, cwor za: swislje, swor. — Pismik: k překhadžuje po wěstych prawidłach do: **c**; n. p. runka, rucy. Jako tworjacy sobuzynk dawa „**c**“ (pola druhich Słowjanow: **ec**) nastawać 1) pomjenowanja muskich wosobow a to najbole přez to, zo so k słowjesowej korjeńskjej sylbje přiwda. n. p. twarc, krawc, kupe, hjerec, šewe; 2) pomjenowanja muskich zwěrjatow, n. p. čèle, zrěbc, sanc; 3) muskje narodne mjena, n. p. Němc; 4) pomjenowanja nadobow a sudobjow, n. p. kórc, hornc; 5) pomjenowanja muskich wosobow a to přez to, zo k podžělniku passywnemu zařídzeneho časa po wotčisnjenju jeho wukónčneho samozynka přistupi, n. p. čěkanc, tykanc, mazanc, pósłanc, waleńc, paleńc; 6) pomjenowanja muskјeho rodu a to přez to, zo k přidawnikowej korjeńskjej sylbje přistupi. n. p. hól (hoł-y) slěpc (slep-y); 7) pomjenowanja muskјeho rodu a to

přez to, zo k podžělniku aktywnemu zaúdženeho časa po wotloženju wukónčeneho samozynka přistupí, n. p. wopilec, zniče: 8) dyminutiwne wěcowniki a to přez to, zo k wěcownikowemu korjenej přistupi, n. p. wótc, swinec. Sem slušatej tež tej dwě slowje: hólcec, wóćec, přetož při tutymaj je so zastarskje wukónčenie: — ec dla njemožnosće krótčeho wuprajenja wukhawało. — Pismik c ménja so tež ze sobuzynkom t w někotrych slowjesach na: — tać; n. p. mjeta = mjece, dyrkota = dyrkoce.

Č, č.

Č, č je štvórty pismik serbskјeho abejceja. Wón wupraja so kaž němskje wótre „tsch“ w slowje: deutsch a njeje najskjerje nihdže samostatny, ale hakhlej wotwodžowaný, přez zmjehčenje a zhustnjenje pismikow: k, c nastaty sobuzynk. Při tworjenju slowow móžeš to dopokazać n. p. ruka, ručny; rak, rači; holca holči; ale hdyž so slowo z nim započina, kaž: čisty, abo w korjenju bje wšebo dalšeho nałożka steji, kaž w slowje: vječor, dha móže jenemu jenož dobre wicho abo znajomnosć druhich ryčow k rozeznaću bjez č a č dopomhać. Před dyminutywnym wukónčenjom: — k, — ka, — ko, ma č swoje stajne město; n. p. holčka, holčička; hornčk; slónčko. — Po č ženje žane y stejeć njemože a wšitkje samozynki su zady njeho mjehkje hač runje so tuta mjehkosć w pisanju njewobznamjenja. — Na pólnočnych mjezach našeho kraja wupraja so č kaž e, n. p. cas město: čas, pečla = pěčla, cesny, = česny, činić = cynié. — Před cunimi sobuzynkami pisaja někotři dž město: č, n. p. wudžba, lidžba; to pak je wopak, přetož: wučba (korjeń: wuk-nyć), ličba (korjeń: lič-ić) dyrbi so pisać. — Zastarskje slowjeso: čtu (ich lese) je zahinyło, tola pak hišće někotre wot-

wodżowanja zawostajilo, n. p. čćenje (lectio, das Lestestück, das Sonntagsevangelium), čćeński (Evangelium —), čćenik (der Evangelist), čćeńk (ein Zaspel Garn); ale čežkjeho wuprajenja dla praji so w našim času: sćenje, sćeński, sćenik, šćeńk. Město nědušeňo jednoreho słowjesa: čtu (inf. čisć) dyrbimy nětko durytywne: čitam stajić. — Jako samo swoje słwo mamy č w formuli: na-č- wutrobu (nächttern, nicht gegessen oder nicht getrunken habend). Pola Polakow piše so tute słwo: čcy, pola Čechow: čti, pola wobeju rěka pak tež: prózno. Wutroba je po prawym tak wjele kaž: znutřkomne (das Innere, die Eingeweide) a na-č- wutrobu“ je teho dla to same, jako bychmy nětko prajili „na prózne znutřkomne“.

Ć, é.

Ć, é je pjaty pismik serbskjeho abejceja a wupraja so wjele cunišo hač: č. Tež pismik é njeje korjeński sobuzynk, ale po prawym mjehkje: t, z kotrehož wón stajnje nastawa, n. p. město, w měscje; tón, či; radostny, radosć. Wone ma tež we wukónčenju infinitywa swoje město, dokjelž so tuto něhdy jako: ti, tj wupraješe, n. p. něhdy: dawati, potom: dawatj, nětko: dawać. Infinitywne č je wołpanyło w słowjesach: syc, móć, rjec, pjec a teho runja, dokjelž so: sycć, móćć, rjecć, pjecé wuprajić njemóže. — Po č ženje žane y stejeć njemóže a wšitkje samozynki zady njeho womjahknu.

D, d. Dź, dz.

D, d je šesti pismik serbskjeho abejceja, wupraja so cunišo hač: t a zynči kaž němskje d w słowje: Adler, abo kaž łaćanskje d a kaž grichiskje ḫ. Naše d je abo twjerde (d), abo mjehkje (dź). Zady d nje-móže po tajkim ženje: i stejeć, ale jenož: y, n. p.

křiwdy, ludy, wody; a słowa z cuzych ryčow maja so po tutym prawidlje připravić, n. p. director, discant, disput pisaj po serbsku: dyrektor, dyskant, dysput. Přiwdali so pak k pismikjej d mjehki samozynk, dha dōstanjemy: dž; n. p. džiw, džélo, džesać, džak, džówka, khodžu. — Hdyž dž jako wukónčny pismik steji, dha je so zady njeho stejace: i zhubiło. — Pismik d wumjetuje so w slowjesomaj: wobuć, zuć, kotrejž z njewužiwaneho: duć wukhadžujetej. Přirunaj: wo-džeć, laćanskje: induo a grichiskje: ērđivo. Hižom Laćanscy pisaja: exuo město exduo. — W njeprawidłownymaj slowjesnymaj formomaj: wěm, jěm je d (dž) wupanyło, kaž to druhje fórmy teju sameju slowjesow pokazuja, n. p. wjedžech, wjedžeć; jědl, jědzeny. Přirunaj grichiskje: oða a laćanskje: edo. Město: jěm praja Ilrojo tež: jedem. — Ale w słowach kaž: sadło, radło a t. d., hdžež so w starosłowjanskim: sało, rało a t. d. praji je tuto d najskejre lóžšeho wuprajenja dla přistajene a słowa: žórło, horło, tkalc, kiž bychu po tej samej analogiji: žórdło, hordło, tkadlc rěkać dyrbjałe, su so po tajkim njeprestworjene zdžeržałe. Podobnje ma so laćanskje: redeo město: re-eo, grichiskje: aðrðo; město: aðr-poš, a ūðwo wot ū. — Tež praja: hnidlica za: hnidlica. — Před infinitywnym wukónčenjom: é přeměnja so d do: s; n. p. wjesć, pŕasć, klasć město: wjedć, přadć, kladć wot: wjedu, přadu, kladu. Tež překhádza do: z w adverbiju: najposlezy město: najposledy. — Před hubnikami praja w někotrych stronach r město d: n. p. čerlica, pócharnja, sturnja, sturnyé, šwarlča město prawidłownehe: čedlica, póchadnja, studnja, studnyé šwadlča, a na wopak slyši jedyn město němskjeho: Karl, Kerl po serbsku: kodla, kadla. Słowo: dlöck rěka, kaž hižom spomnichmy, nětka: blócko a město: zdwěhać praji so: zběhać. — W slowje: dróst je pře-

nje město wobsadžilo', přetož po prawym dyrbjalo so: rdóst prajić. Za: dratej, drot wupraja so: gratej, grot (přirunaj delnjoserbskje: dlymoki = głuboki), a na wopak staja so zaso: dž, hdžež po prawym: g steji, n. p. jandžel = angelus, jeńdzel = Anglus, der Engel, Engländer etc. — Při njerodnym wuprajenju klinči d před k kaž t; n. p. slótki, khlótk, rětki, žitki, hlatki, swětk, město: slódki — slodžić, khlódk — khłodny, rědki — rjad, židki — židnyé, hladki — hładźic, swědk — swědomy. — Stupi-li: č, dž, š zady d, dha so w někotrych krajinach jako: dzj, ej, sj wupraja, n. p. pozdzje, Wujezdzie město: pozdzje, Wujezdzie; rědeja, hladcja, swědcenje m. rědča, hladča, swědčenje; młodsja, khudsju, twerdsje, radsjo, přišedsi m. młodša, khudšu, twjerdše, radšo, přišedsi.

E, e.

E, e je sedmy pismik serbskjeho abejceja a wupraja so kaž němskje: ä, abo kaž: r w słowach: besser, wenn; n. p. te, rjane. Před j, kaž tež přede wšitkimi mjehkimi sobuzynkami klinči kaž němskje dohlje: ee, eh; n. p. jejo, tučel. Z nim so žane serbskje słwo njezapočina, ale wone bjerje, hdyž při předku steji, najsckerje: h, j, w za zazynk. — Před: č, dž, š, ž rozéahuje so w někotrych krajinach do: ej. Tak praja: prjejč, sejdžeć, dejšć, tejž m. prječ, seđeć, dešć, tež. — Tam a sem wupraja so o město e a to 1) w sklonjowanju přidawnikow, podzělnikow a sem słušacych naměstnikow, n. p. toho, rjanoho. pytanomu, wulkoho m. telo, rjaneho, pytanemu, wulkjeho; 2) we wukónčenju mjenowaka a žadaka přidawnikow a naměstnikow po hubnikach (b, m, p, w), kaž tež po: l, hdyž so to same kaž: w wupraji; n. p. lubo, khromo, samo, skupo, křiwo, bělo m. lube, khrome, same, skupe,

křiwe, běle; 3) we wukónčenju słowjesow, hdyž ma mjeħki sobuzynk před sobu; n. p. dzo, jo, pišo m. dže, je, piše; 4) we wéczownikach srénjeho splaha na: —je; n. p. dawanjo, woprijećo m. dawanje, woprijeće; 5) tam a sym w předložcy: we, n. p. wo mužu m. we mužu; 6) w přisłowjesnikach: wodnjo, wopravdžje.

(Pokračowanje nastupi.)

W s e l k i z n y.

1. Serbskje kandydatskje towarzstwo w Budyšinje. W saskim kraju ma kózdy kandydat ewangelskje duchomnstwa do kandydatskje towarzstwa swojeje krajiny zastupić a stawy teho sameho dyrbja lětnje předowanje wudzelač, k rozsudzenju přepodač a tež w cyrkvi teho města, hdzež so měsačnje skhadžuju, zjawnje dzeržeć. Tatkje wustajenje je wěscje wužitne, ale serbscy kandydatojo bjerjechu hač do najnowisnego časa mało dobytka z njeho, pretož wobej towarzstwie, budyskje a lubijskje, do kotrejuž słusachu, běstej jenož za Němcow naprawjenej a njezdziwaštej na žane waśnje na potrjebnosćie přichodnych serbskich předarjow. To běše někotrym serbskim kandydatam dołhi čas k wulkjemu postorkjej, hač sebi na posledku wotmyslichu, na to dželač, zo by so serbskje kandydatskje towarzstwo założilo. Teho dla so najprjódcej na k. Jakuba, dopołdnišego předarja při serbskjej ew. wosadźje w Budyšinje wobroćichu a so wobhonjachu, hač by wón snadź wodzertwo tatkjeho serbskjeho towarzstwa na so wzać chył. K. Jakub k wšemu zwolniwy, štož móhlo někak k lěpsemu serbowstwa služić, slubi hnydom, zo tež w tutym nastupanju žaneje prócy lutować nochce, a duż so bórzy wušnosći najnaležniša prástwa přepoda, zo by wona dowolność k założenju serbskjeho kandydatskjeho towarzstwa dać chyła. To so tež w krótkim času sta a na wukazni wusokjeho ministerstwa kultusa a zjawnego wučeństwa dd. w Draždžanach 19. džen mejje

1847 — bu budyskje serbskje kandydatskje towarzstwo założene. Wone ma wšitkje te prawa, kaž tajkje němskje towarzstwa. Jeho předsyda je k. Jakub a jeho stawy: k. Awgust Jäkel z Budyšina, starši; k. Jurij Ernst Wanak z Njeswačidla; k. Bžedrich Hjendrich Imiš z Bukojny; k. Dr. Krystyjan Bohuwér Pfūl z budyskjeho předměsta pola Příšec; k. Michał Domaška z Komorowa; k. Jakub Bohuwér Nowak ze Sokoley a k. Korla Bžedrich Awgust Hilbrig z Poršic. Hač dotal měješe towarzstwo sydom zhradzíznow a ryčeše I. k. Jakub a) wo wobpríječu ewangjelskjeho předowanja a wo prawidłach, kotrež maya so při jeho wudželanju a rozsudzenju nałożeć; b) wo přihotowanju džeci k kónfirmacyji; — II. měješe w cyrkwi sw. Michała předowanje: k Imiš po słowach 1. Thimoth. 6, 6—10; k. Nowak po sł. Japošt. skut. 9, 19—28; k. Dr. Pfūl po sł. Math. 7, 21; k. Wanak po sł. Japošt. skut. 24, 24—29; k. Domaška po sł. Jes. 12, 2—6. a — III. dzeržeše katechesu k. Nowak. Woboje, předowanja a katechesa, buchu wobsèrnje rozsudzene.

Wšeho džaka hódna je dowólnośc wusokjeho kralowskjeho ministerstwa, kotrež, kaž tudy zaso widzimy, wšitkim rozomnym požadanjam serbskjeho luda rad a lubje dosć činić pyta a krasne budža wěscje te płody, kotrež serbskje kandydatskje towarzstwo k nadobiznje serbowstwa za serbskje duchomnstwo ponjese; čim džiwnišo so pak nam tež zdaé dyrbi, hdyz so někotři, kžiž cheedža něhdy serbscy duchomni być, hišće wot njeho wotvlakuja.

2. Serbski Seminar w Prazy. Při spočatku 17. stotetka běchu serbskje katholskje wosady jara hubjenje z duchomnimi wobstarane. Na tym bě wosebnje to wina, zo žane wustawy njemějachu, w ktrychž bychu so podjansey Serbjo za duchomnskje za-stojnistro přihotować móhli. wukrajni duchomni so pak trjebać njehodžachu, dokjetž serbsku ryč njerzemjachu. K wotwobročenju tajkjež žałošnemu hubjenstwu so dwaj serbskaj bratraj zjenočistaj, Měrćin a Jurij Šimon z Čemjeric pola Budyšina, wot kotrejuž běše tónhlej canonicus capitularis senior a protonotarius apostolicus na budyskim tachantstwie, tamón pak kapłan pola Karpelitkow w Prazy, a wotmyslištaj sebi, w su-sodnych Čechach wustaw załožić, w kotrymž bychu so jeju krajenjo na duchomnstwo přihotowali. Měrćin drje předy wumrje hač bě što wuwjedżene, ale jeho

bratr a herba natwari pò pokupjenju krucha kraja, kiž běše něhdy hrabi z Thunow słusål, na malej stronje w Prazy wot lèta 1704 hač do lèta 1728 najprjedy mjeniše, potom pak wobsérne twarjenje, w kotrymž so wulcy potrjebny, pod wuššim dohladom budyskjeho tachantstwa kaž tež pod wodženjom swojego præsesa stejacy a „serbski seminar” mjenowany duchomniski wustaw za katholskich Serbow załozi. Założenijski list běše hižom 6. dñeň Julija 1725 wot kězora Korlje VI. najmiłosćiwo wobtwjerdzeny.

K zastaranju dwanaćich wučomnikow serbskjeho seminaru, za præsesowe zastoynstwo a na zdu někotrych čeledžinow wustaji Jurij Šimon 18.000 złotych slěbora (šesnakow). K tutym pjenjezam wotkaza po časach Anton Nuk z Kulowa, konsistorialny radzicel w Passawje, 9300 zł.; Franc Norbert hrabja z Kołowrat Krakowski 1000 zł.; Jurij Kral, duchomny a præses seminaru, 1000 zł.; Hrjehoř Jozef Just, canonicus na tachantstwie a farař w Khrósćicach 1700 zł.; Jakub Thaddej Češki (Čežki?) z Kułowca, canonicus senior na budyskim tachantstwie, 3600 zł.; Jurij Ferdinand Lysak, canonicus na budyskim tachantstwie a farař w Radvorju, 1402 zł.; Jozef Kosačk, canonicus na budyskim tachantstwie a farař na Morawje, 1900 zł.; duchomny Peter Wels 158 zł.; canonicus Hauptmann 150 zł.; a Handrij Mauka z Hrubelčic 2200 zł. Přez pjenjezy tutych wotkazanow możachu so stajnie dwacyéjo duchomni seminaristojo z přislušnej potrjebu wobstarać, hač na seminar to njezbožje přindže, zo bu jeho zamóženje přez kězorski finaucny patent l. 1811 na poloju pomjeněne a k temu hišće daň wot tuteje połojcy zaso na połojcu ponižena. Cyly seminar by snadź rozpanył, hdy by jemu budyskie tachantstwo a cyłe lužiske katholskie duchomnictwo přez to k pomocy njepřišlo, zo wjele lèt wěste přinoški k jeho zdzierženju dawaše. Tola přindže seminar zaso do lèpszeho rjadu a to přez to, zo jemu Jakub Šubert, canonicus senior na budyskim tachantstwie w l. 1819 wulku moc pjenjez. Mikławš Jakub Fulk, canonicus senior na b. tachantstwie 2500 tl., tachant Ignacyj Bernhard Mauer-mann, tachant Mathej Kućank a druzy duchomni knježa pak wjac pak mjenje pjenjez wotkazachu. W lècje 1832 bu postajene, zo dyrbja tež Némey, kiž cheedža něhdy w Saskjej duchomni być, na tutym wustawje studować, a buchu teho dla za tajkich Némecow wot

saskjeho najwuššeho zastojnsta wěste pjenjezy wustajene. Tola běchu hižom prjedy lužiscy Němcy w serbskim seminaru studować směli. — Studowacy Serbja maya wušše swojeho džěla tež tu přislušnosć, zo dyrbja so w swojej mačeřskjej ryči zwučować a z časami serbskje wudželki k. praesesej prepodawać.

Ci sami, kiž so ze serbskјeho seminara do Serbow wróćachu, najsckerje wsitey serbowstwu swěrni wostawachu, a je-li našich młodych, tam a sem studowacych, krajanow w nowišim času wjetša horliosć za serbowstwo zajała, dha je so to tež woprawdzie stało w napohladanju našich pražskich Serbow. Jich ličba je drje tu khwilu mała, jich dželawosć za swoju narodnosć pak wjetša, dyžli hdys prjedy. Hač dotal mějachu jenož, kaž prjedy pod wjedzenjom k. Jozefa Dobrowskјeho, tak nětko pod nawjedowanjom k. Wjacława Hanki, za tydženjenu serbsku hodžinu, w kotrejž so grammatyka a stylistika wučeše a ze starších knihow čitaše, w poslenim času su sebi pak hišće kóždu sobotu hodžinu wuzwolili, hdzež so wosebnje na nowišu serbsku a pódla tež na česku literaturu dživa a serbskje deklamacyjje a t. d. wotdzeržuju. Praeses seminara k. Nahłowski podporuje tajke wužitne a přislušne prócowanja na najlepje a wopokazuje so khvalobnje jako swěrny přečel w Prazy studowacych Serbow. Tychhlej je nětko jenož šesć, mjenujcy: k. Jakub Buk ze Zejic, starši; k. Miklawš Cyž z Budyšina, k. Miklawš Jacsławek z Nowoslic, k. Michał Haška z Kulowa, k. Jakub Wjels z Hrubjelčic a k. Jakub Wornar z Worklec.

Serbski seminar w Prazy je hižom nimalje poldra sta lět z najwjetšim požohnowanjom za serbstwo wobstał a stajne su z lužiskjeho podjanstwa mužojo wukhadželi, kiž swoje živjenje duchomnemu zbožu swojich krajanow posvjetočowachu; wěscje změje so tež přichodnie tak a wužitk za serbski lud budže snano dale hišće čim wobšěrniši, dokjelž so nětci studowacy Serbjo nic jeno na hołe duchomnskje dostojnſtwo, ale přede wšitkim a ze wšej pilnosću na serbskje duchomnskje dostojnſtwo přihotować pytaja.

3. Serbska čitanka. K. Bartko, wučeř w Kwaćicach běše hižom w zańdženym lěje nastawk spisał, w kotrymž so drje najbole „wo wučenju němskjeje ryčeje w serbskich šulach“ jednase, při tym pak tež wosebnje „na zawjedzenje serbskjeje čitanki do serbskich šulow“ džiwaše. Tuto džělo zdaše se cyrkwińskiemu

a šulskjemu radžicelej, k. Drej Petri jej tak wažne, zo je po wšitkich saskich ew. serbskich wučerjach přečitanja a rozsudženja dla wobkhadžeć daše. Hač do posle-njeje nazymy běše tajki wobkhad dokonjany a duž sta so, jako běchu so po dotalnym wašnju wučerjo něhdže pjeći hornolužiskich a mišonskich konferencow w měsacu okto-bru na budyskim seminaru zejšli, zo k. Dr. Petri wo-sebne jednanje „wo serbskjej čitancy“ započa, kotrež tež skoro cyły čas zhromadženja wupjelni. Bórz y dachu so bjez wučerjemi tri strony zeznać: jena, na wše wašnje serbowstwu njepřečelná a serbskje šulje jenož za wučeńje němskjeje ryče wužiwaca; druga, ser-bowstwu drje přikhilena, ale jenož na potrjebu wokomiknenja hladaca a teho dla wše hľubšo sahace přemě-njenja hidžaca; třeća, wo wobstaću a hόdnosći ser-bowstwu spomožnych věcow rozjasnjena a teho dla za-to wojowaca, štož mohlo serbskjej narodnosći na wše časy k wužitkjej być. Prěnja strona žadaše sebi wuhnacije serbskjeje ryče a serbskich knibi ze šalje a, je-li možno, z Lužic, a běše jedyn wučeř w takim wotpohladanju dołhi nastawk napisał; druga strona žadaše wužiwanje serbskich knihi w šuli, ale jenož po dotalnym wašnju, po kotrymž so džéćeo čitanskje ele-menty jenož přez němsku ryč nauči a potom hakhlej hlađać dyrbi, kak by je na čitanje serbskich knihi na-ložilo, a přikhileše so teho dla wosebnje k přijeću tak mjenowanje druhjeje čitanki; třeća strona žadaše, zo bychu so čitanskje elementy, kaž pola wšitkich druhich ludow, tak tež pola Serbow přez serbsku ryč wučili a so teho dla nie jeno druga, ale tež prěnja (Elementar-ska) čitanka do šulow zawjedla. — Po dlěžsim jed-nanju zdaše so, zo ma druga strona wjetšinu, a duž k. Dr. Petri wupraji, zo by so na to džělać mělo, kak by so skjerje lěpjē tajka druga, za staršich džěći při-prawjena, čitanka wudala. K temu přistaji wón, zo mohla so drje tež za přečelow prěnjeje čitanki, kotrež so wěscje tež dale bóle přisporjeja, tuta čišćeć dać, ale zo so wón boji, zo změje nětko jenož mały wothjerk. Hjewak přiwdia wón hišće, zo ani wón, ani wušnosć na žane wašnje přečivo temu njeje, zo by so serbska ryč we wšitkich nastupanjach w serbskjej šuli na-ložowała a tak serbska narodnosć tež w tutym napohladanju swoje prawo bjeze wšeho zadžewka wuži-wała. —

Kónc cyłego jednanja njemóžeše hinaši być, hač kaž jón tudy powjedachmy, přetož wo to jenož přítomni

wučerjo prawowachu, zo by so w šuli serbski čitało, njepomyslichu sebi pak při tym na to, kak by so serbski čitać wuknylo. — Njebudže-li so pak na tuto prašenje přez to bórzy wotmolwjenje dać, zo so tež elementarska čitanka do šulow zawiedzie, dha budže to hubjenstwo hišće dale traé, zo serbske džéci ze serbskjeje šulje přindu, ale wo stwarbje serbskjeje ryče ničo njewjedža a teho dla tež ani słowčko serbscy pisać njerozemja.

4. Słowjanskie maćicy. Hač dotal su styri maćicy w słowjanskich krajach: ilirsko-serbska, česka, ilirska a lužisko-serbska. Ilirska ma 10,000 tl. we zamóženju, česka pak měješe při koncu 1846. lěta 30,869 tl. na daní wupožčených pjenjez a 1850 stawow. Bjez tutymi je tež wjele k njenjow a knježnow. — Słowakojo maja tež na našu maćicu podomny wustaw, mjenuja jón pak „Tatrin“, dokjelž słowakski lud z wjetša w tatranskich horach bydlí.

5. Serbstwo so tež wot pruskjeje wušnosćje haji. Serbjo maja z wjetša swěrnych a wšeje česćje hódnych wučerjow, ale bohu žel! tam a sem tež tajkich, kotrymž drje serbski khléb słodzi, wšo druhje serbskje pak smjerdzi. — Tak bě so młodemu, strowemu a serbskjeje ryče derje wustojnemu — emu wučerjej w rothenbórskim kraju hižom před dlěžším časom zezdało, přikazanu serbsku wučbu ze swojej šulje wuhnać. Hač bě so to z lěnosćje abo někakkjeje nadutosćje a samopašnosćje stało, to my njewěmy, tuto pak je wěste, zo so to tamnišim ludžom čim dlěhje čim mjenje spodobaše, hač na posledku pola wusokjeho lihniskjeho knježerstwa skoržić dyrbjachu. Tuto postajenemu superintendentej přiruči, tu wěc přeptać. Wona pak so měješe, kaž bě jeje dla skoržene. Na to dosta spomnjeny wučer pječa wótre poswarjenje a krutu, z roženjom zjenočenu přikaznu, w swojej šuli serbski wučic, kaž so słuša. Sulskej inspektaře dyrbješe sebi pak njeluby poruk wot knježerstwa lubić dać, dokjelž njeběše na hódne wobstaranje swojeje šulje lěpje k jedžbował.

To je tola pola nas wulcyšnje žalosna wěc, zo hišće předco sami Serbjo swoju narodnosć wukorjenic pytaja a zo pola nas hišće předco to hrónčko placi: Kiž mój khléb jědža, teptaja mje z nohomaj.

R o z p r a w y wo naležnosćach towařstwa maćicy serbskjeje.

A.

Wučah z protokolla prěnjeje powšitkomneje zhromadziny towařstwa maćicy serbskjeje, 7. džeň ha-
perlejje 1847.

Po nawěštkach a přeprošenjach, kotrež běchu so w swoim času přez tydzieńsku nowinu a přez druhje časopisy zjewite, zhromadzichu so 7. džeň haperlejje popolnju wot 1. hodziny mnozy Serbjo na budyskej třebleńi, zo bych tam towařstwo maćicy serbskjeje, to je: towařstwo k wudawanju dobrych serbskich narodnych a naukownych pismow dozatožili. K. Dr. Klin, měšánski radžíel w Budysinje, kiž bě na powšitkomne žadanje předsyd dobrowóluje přijal, rozpowjeda zhromadzini najprjódcy, kak je so towařstwo maćicy serbskjeje w lěće 1845 zatožito, potom přisporjało a přecelow nadobywało, hač je so tak daloko dowjedlo, zo by so přez přítomnych zhromadzonych dozatožiť abo definitywnje konstytuować mělo. Potom čitaše k. Dr. Klin připismo wot wusokjeje krajskjeje dyrekcyje, přez kotrež wona wozjewuje, zo tajkemu khwałobnemu prjódkwzaću, kakkjež maćica serbska ma, z jeje strony ničo napřečiwo njestoji, a zo tež kralowskje ministerstwo znutřkomnych naležnosćow, kaž tež kultusa a zjawneho wučenista, kotrymajž je so założenie maćicy k navjedzenju přepodało, přečiwo tutemu skutku ničo nima. Na to buchu hižom předy spisane a přeporjedzane wustawki prjódknjesene a měješe so jich dla dlěžše jeduanje. Tola so z wjetša wšitkje postajenja wostajichu, kaž běchu napisane. Jenož tón paragraf, hdjež běše wuprajene, za ma kóždy, kiž k maćicy přistupi, za wšón čas 10 tl. dać, bu přeměnjeny. Přetož tute pjenjezy so nimalje wšitkim přitomnym k hódnemu wuwjedzenju wołpohladanju maćicy za male zdachu, a duž bu postajene, zo dyrbí so wjacy a po wěstych rjadomnjach dawać. Po tajkim bu wučinjene, zo dyrbitej za bližsi čas dwě rjadomni być a zo ma kóždy stav prěnjeje rjadomnje lětnje 1 tl. 10 nsl., kóždy stav druhje rjadomnje pak lětnje 25 nsl. płacić. (Wubjerk je k temu hiše přistajić dyrbí, zo maja w dalokich krajach bydlacy stawy hnydom na pjeć lět a to 6 tl. 20 nsl. abo 10 zl. sl. zaplaćić.) Stawy 1. rjadomnje dostawaja za tute pjenjezy wšitkje wot maćicy wudajomne knihy a časopis, stawy 2. rjadomnje pak jenož knihy darmo. Tež wučinichu,

zo móhle so přichodnje hišće wjacy rjadomnjow wustajić. Po dowuradženju cyłych wustawkow bu towarzstwo maćicy serbskje za dozaložene późnate. —

Potom wuzwolichu so zastojnicy a wubjerkownicy towarzstwa, a bu k. Dr. Klin jako předsyda wuzwoleny a za jeho naměstnika k. duchomny Jakub; za sekretarja k. kand. duchomnsta a měščanski wučer Wanak a za jeho naměstnika k. Kućank, serbski kaplan a wikar na budyskim tachantstwie; za pokladnika k. Wjacka, druhı duchomny při michałskjej cyrkwi w Budyšinje; za knihownika k. Imiš, kand. duchomnsta a měščanski wučer, a za redaktora maćičneho časopisa k. J. E. Smoleř. Za wubjerkownikow buchu wuzwoleni: k. Haška, canonicus capitularis cantor na budyskim tachantstwie; k. Seileř, sarař w Lazu; k. Buk, dyrektor budyskjeje katholskjeje wučeńje a wikar na tachantstwie; k. Garbař, wučer w Minakalje, a za jich naměstnikow buchu postajeni: k. Kulman, wučer w Dělnym Wujezdzie, k. Dr. Pfül z budyskjeho předměsta pola Příseč, k. wučer Melda we Wulkim Dažinje a k. Pjekar, wučer na Židowje. Wšitcy wuzwoleni knježa wuprajichu, zo chcedža jim dowěrēno zastojustwa ze wšej pilnosću a po najlepšim wjedženju k nadobiznje serbowstwa zastejeć.

Na to wułożowaše k. Imiš někotre naležnosće maćičneje knihownje a dotalny pokladnik k. Wanak wozjewi zličbowanie hač do teho časa dostatych pjenjez. Jako bě so to stało, bu hišće wot k. Jakuba a dobrowólnje wjedženy protokoll čitany a wot přítomnych podpisany, z čimž so tuta za serbowstwo tak ważna zhromadžizna wobzankny.

B.

Wućah z protokolla přeňeje zhromadžizny wubjerkaka maćicy serbskjeje, 12. dženī haperlejje 1847.

§. 2. Dla wudawanja knihi zjenoći so wubjerk we tym

a) zo budže so w bližšim času wot k. Dra Pfula spisany analogiski serbski prawopis čišćeć, kotrež dželo mataj pak prjedy k. Smoleř a k. Kućank přehladac;

b) zo dyrbja so tak bórzy hač móžno přihódne powjedančka za Serbow wobeju wuznaćow wudać a to w nabóžniškim, tola pak wšón wuznawanski rozdžel wuzankacym, duchu a w dotalnym prawopisu wobeju stronow. Štóż tajkje powjedančka za maćicu spisa, njech su přenjotne wudželki abo tež snadž předželki hiżom čišćanych knižkow, ma swoje dželo pola k. Jakuba abo pola k. Haški, kotrajž staj k přehladanju tajkich pismow na tuto lěto wuzwolenaj, k dalšemu rozsudzeñju wotedać;

- c) zo dyrbi so potom wot wubjerka wo wudawanje dobrych wučenskich knih i zabawnych spisow starać;
- d) zo dyrbi maćičny časopis tak ruče hač móžno wukha-džeć, a
- e) chce wubjerk pozdžišo na wudaće serbsko - němskjeho a němsko - serbskjeho ručnega slovnika svoju k jedžbliwosć zložić.

C.

Wučah z protokolla druhjeje zhromadžizny wubjerka maćicy serbskjeje, 16. dñeň Julija 1847.

1) Najprjódecy k. předsyda wozjewi, zo je Wojerowski superintendent k. Kubica maćicy dla na wusokje kralowske kniježerstwo w Lihuicy pisał a wot njeho wotmolwjenje dostał, zo je pruskim poddavam přistup k towařstwu maćicy serbskjeje dowoleny.

2) Na to bu zjewjene, zo je wusoka krajska dyrekcyja w Budyšinje dowolnosć k wudawanju maćičnega časopisa připóslała.

3) Potom bu wobzanknjene, so dyrbi so k. Dr. Pfulowy, po žadanju maćicy spisaný, składny prawopis tak ruče hač móžno w maćičnym časopisu a snadž tež pozdžišo wosebje wotcišćeć.

4) Dale bu wučinjene, zo dyrbja so wot maćicy štyri předowanja ze zawostajeństwa njeboh k. Lubjenskjeho wudać a zo cheyl so k. Jakub za jich wuzwolenje a wotcišćeńe postarać.

D.

Do knihownje maćicy serbskjeje darjachu:

Knjez J. E. Smoler, redaktor maćičnega časopisa: 1) Němsko-Serski słownik, wot J. E. Smolerja, w Budyšini 1843; 2) Fr. Lad. Čelakowskjeho wothlós pěsni Ruskich, do Lužisko - Serbskjeje ryče přeložištaj J. E. Smoler a J. A. Wařko. Prazy 1846. — k. J. K. Smoler, ponocny wučer w Lazu: Wjenz ſerbſtich ſpiewow, ſpiewaný 17. Dñeň Winořza 1845 w Budyšini. — k. G. Schlüssel, knihat w Budyšinje: 1) Donašcha ſkempfſcho Schtivore knihi wot Schobjenja ſa Schriftuſhom, ſ Laczionského do ſ ſerského pscheloži J. E. Wanak, w Budyšini 1845. 2) Króke Schyrlusdjé a ſpiewancíka ſa ſerske Schulje, wudate wot Hanđrija Seilerja, Duchomneho Ľafu. Budyšini 1842. 3) Němsko-Serski słownik, wot J. E. Smolerja, w Budyšini 1843. 4) Kurzgefaßte Grammatik der Sorben = Wendischen Sprache, nach dem Budissiner Dialekte von A. Seiler, cand. Rev. Minist. Budissin 1830. — k. B. H. Imiš, kandydat duchomnſtwa a wučer při měščanskjej

wučekni w Budyšinje: Zutrieška, Nowiny sa Šerbow 1842. wudawana wot Dr. J. P. Jordana. — Serbskje towarzstwo na budyškim gimnasyju: 1) Nasche evangeliske herſke kyrlus-ſchowé knihi we ſwojej Woſebnoszi wopomnene we dňemaj Prjedowanjomaj na 31. tym Oktobra 1838, wot G. T. Jakuba a ſ. A. Krügerja, w Budyſchini; 2) To evangeliske Miſionifto nascheho Čaja, wot Leonhardta, do hornene lužiskeje herſkeje Rycjie psche-ložene, w Dreždjanach 1822; 3) Maria, aby ſajne Wobwroczenje k temu knesej, w Budyſchini 1828; 4) Schluž to laſuje, tón jo wopomn, ſ njemſkeho do Šerfskeho pschelozene, w Budyſchini 1831; 5) Woſomnacje kyrlusichow na ton třísljetny Jubel - Šwedjen Augſburgſkeho Poſnača Kſchęz. Wjerh, pschelozil Handrij Lubenski, w Budyſchini 1830; 6) Šerfskeje Rycje Samoženje a Kvalbu we rečerſkim Kyrlischim ſpjevaſche Jurij Möhn, ſw. G. prjenschi Duch. w Nečivaczieli, poredži A. Th. R. Möhn, w Budyſchini 1806; 7) Kyrlusche na ſmertny Šwedjen Krala Friedricha Augusta; 8) Kyrlusich wot Naroda Jeſuhovreho; 9) Wuejba wot Specjatka teho Kſchęzianſtwa aby krotke Roſtwrczenje wot najnuſniſich Wuejbov teho Kſchęz. w Budyſchini 1792; 10) Draj Kyrlusichej, pschi Wobendjenju dvejſiljetnega Jubel - Šwedjenja michalskeje Woſady w Budyſchini ſpjevanaj; 11) Nábožny pohled na tu kraginu, která gest matka ewangelickey wjry, kázeň při ná- wratu odtud deržaná od Jana Kollára, w Peſti 1835; 12) наſькы українськы казкы. москва 1835; 13) НАТАЛКА ПОЛАТВАДА. МАЛОРОССІЙСКАЯ ОПЕРА КОМДАРЕВСКАГО, ХАРКОВЕ. 1838. — k. E. B. Jakub, přeňi duchomny při michalskej cyrkwi w Budyšinje: a) wot njeho sameho wudate knili:) 1) Džakomne Dopominenje na knesa Handrija Lubenskeho, pschi jeho Vorebi na 23 tym Mjerza 1840 w Budyſchini; 2) Duchomina Rycj džeržana knesej Krügarej pschi jeho Muzvebzenju w Vorſchizy 1840; 3) Žnjove Prjedowanje džeržane na XIV. Nedžjelu po ſirj. Trojizy w Budyſchini 1842; 4) Byrkwinske Muczenja nascheho Čaja, wopomnene we Prjedowanju, w Budyſchini 1845; 5) Byrkwinska Muſa naſtich evang. Šeboukſchęzianow we druhich krajach a Gustaw - Adolſſki Wustaw wopisany, w Budyſchini 1846; 6) Tri cělne ryče w němſkej rydi; 7) Sacjueža wutrobnje Luboszle a Džakomnoszie knesej ſ. Lubenskemu pschi jeho Džeslenju wot michalskeje Woſady we Kyrlusichu wupražene wot ſchulerſkich Džecji, w Budyſchini 1831; 8) Spěw swojemu lubowanemu unakej (k. Jakubej) k narodnemu duju 1847; 9) Specjalski Kſchęzianſke Wuejby aby Dr. M. Luthera malý Katechismus wukladowaný a ſe Schpruchami Vojeho Piſhma wobtverdeny ſ Vokafowarjom na duchomne Kyrlusichowé knihi. Budyſchini 1843. 10) Specjalski Kſchęzianſke Wuejby aby Dr. M. Luther malý Katechismus wukladowaný a ſe Schpruchami Vo- jeho Piſhma wobtverdeny ſ Pschidawkom wot tych wſchelaſich Kſchęzianſkich Byrkwow. Druhi poredženy a wele pschiſporjaný Wu-

dawek, w Budyschini 1846. (b. wot bruhich wudate:) 11) Djakny Kyrliuých pschi Wotkorenju lubeho Djieszla swojego lubeho Pschezela swjewanyh wot k. K. d. w. P. 12) Przedowanje na prjenim missionstini Szwedzenju Wojerowskeho Misionistwu pomoznega Gjesoczenstwa wot Handrija Seilerja, Duchomneho w Kasu spschista jenej wostarnej Modlitwu wot Krystiana Kubizy, prjenego Duchomneho a kralovskeho Superintendentu w Wojerezach. w Wojerezach 1846. 13) Słowa pschi swedzenstini Sapokasjanu Anesa Krügarja do Duchomstwa w Porischu wot Dr. Klina. 1840. 14) Niekotore Lisy k Wobnowenju chezenskeho Kluba wot k. H. Lubenskeho. 15) Modlerske knischki sa herske Djeczi. w Barlini 1837. 16) Bizerzi nusne Napominanja k dostojnemu Szweczenju swjateho Onja. w Barlini 1840. — k. J. Kilian, duchomny w Kotecy; (wślikie wot neho wudate knihi, jako:) 1) Samuela Luciuha wotre Roswuczenje sa wsczych, kij lutherzhy Kscheszijenjo bycij chzedza. 2) Freseniuszowe Przedowanje "Swidzenje a Wobroczenje" sa Szerbow pschelozene. 3) Treprena k Heli a Pucj do Paradisa; s niefotymi Kyrliuchami. 4) Dr. Jana Philippa Freseniusa knihi wot Spowidzie a swjateho Wotkasanja s Pschidawkom wubernych Modlitwow ev. Zirkwie w herskej Ryczi wondate. w Budyschini 1841. 5) Nusne nakedzbubranje lutherzich Kscheszianow pschi njetzschim Wierzymczenju. Reformatziske Przedowanje k Czischczenju dale wuvedzene. W Budyschini 1845. 6) Spjewarske Wezelje aby 28 nowych duchomnych Spjewow s Pschidawkom niefotrych starszych. w Budyschini 1847. 7) Losy k Knijkam "Spjewarske Wezelje". w Budyschini 1847. 8) Geschichtliche Nachrichten über die Parochie Kotiz. — k. K. A. Kocor, wudat w Stróži: Serbska Meja. Polska za štyri jednora hlosy a chor zastajena a pěsniknej teje sameje kujezej duchomnemu H. Seilerzej poswjecena wot K. A. Kocora. Swójstwo zastajerjowe. — k. Schneider, kapitan w Kulowje: 1) Khatolickiustus teje fjeszcijsanskeje khatolickje Wutkibé. g Dzwolnoſeſu duchowneſe Wobſofnoſeſe. w Budyschine 1846. 2) Kniski k prjenom' Lazuwani w serſim, njemiskim ha wacjonskim Biidle. w Budyschine 1847. — k. Haška, canonicus capitularis cantor na tachantswje w Budyschine: I O. G. D. Dalia et Hyperdulia catholice proposita. Fjeszcięto tēch Sivatēch ha zczewa wosebnite Zjeszczenio S. Matę po katholiskim przedprowozene. Cum assensu Ordinarii. Budissao 1843. — k. Wařko, kandydat duchomnstwa z Beleje Wody: w herskej Ryczi wudata Wukasi, fotruj jeho Kurfierscheszinska Sachnoſz we Sachjonskej a t. b. na hrodzi Ortenburg w Budyschine 1794 je wuncj dala. — k. Linka, serbski kantor we Wojerezach: Skythika oder etymologische und kritische Bemerkungen über alte Bergreligion und späteren Fetischismus mit besonderer Berücksichtigung der slavischen Volker- und Götternamen, von Georg Liebusch, Oberpfarrer und Adjunct der Spremberger Superintendentur zu Senftenberg. Camenz 1833. — k. J. K.

Mróz, studenta duchomnsta w Lipsku: Die polnische Sprache in kurzer Grammatik, Chrestomathie und dem nöthigen Wörterverzeichniß, von Dr. J. P. Jordan, Lehrer der slavischen Sprache und Literatur an der Universität Leipzig. Leipzig 1845. — k. Fr. Daucha, duchomny w Prazy: W. Shakspeara Romeo a Julie. Přeložil Fr. Daucha. Spisů musejních číslo XXVII. w Praze 1847. — k. J. Kollár, ew. duchomny w Pešče: Hlasové o potřebě jednoty spisowného jazyka pro Čechy, Morawany a Slováky. Spisů musejních číslo XXII. w Praze 1846. — k. Buk, dyrektár katholskjeje wučeſtne w Budysinje; 1) Kratší Katechismus futvrzení katolíku u všech gegich, zvláště pro ty, genž katolickau všem přigimazí nebo opaufftegji. Od Wincencia Bahradníka, farače Lubnického. W Praze 1831. 2) Khudeče Dusche thm Čísečju Žavosčj. z Německoho na Serbsku Rétj pžewožena. An. 1700. 3) Tón ŠS. Ambroža ha Haužiena „Kvalbné Schéluſch Te Deum laudamus“ z Vacžonskoho na Serbsku Rétj pžewožené. Rétu 1700.

— k. B. E. Somor, studenta duchomnsta w Lipsku: Sserfi Powedar a Kurjer. Mjeſacjne Pišmo wſchitkim Sserbam k Trjeboſi, wudawané wot J. Deufi 1809. — k. J. Pentzig, kandydat duchomnsta w Křišowje: Bibliske Podacja we Rónčkach. — k. A. Mosig z Achrenfelda (Kłosopolski), sudniski dyrektár w Lubiju: 1) Josefa Jungmannia, rytíře G. K. Leopoldowa řadu, dokt. filosofie, wyslaužilého prefekta na staroměstském gymnasium etc. Slowesnost. Druhé opravené a rozmnožené wydání. Nákladem českého museum. w Praze 1845. 2) Jahůdky ze slovanských lesů zebrał Dr. J. P. Jordan, učitel slovanských jazyků a literatury na vysokých školách v Lipsku. 1845. 3) Histoire de Russie sous Pierre le Grand par Voltaire. Leipzig 1845. 4) Die poetische Ukraine von Friedr. Bodenstedt. 1845. 5) Ferina Lišák z Kuliferdy a na Klukově čili kratičká historye zlopověstnych kousků starého Reineke jenž vydal Dr. J. P. Jordan. v Lipsku 1845. 6) Časopis českého museum. Dewatenacy ročník. w Praze 1845. k. F. A. Reichel, knihař w Budysinje: (wot neho nakladzene knihii, jako:) 1) Nikodemusové Knížki aby Povestwo wo Živenu Jeſomi Chrysta. Budyschini 1843. 2) To evangelske Sadžerjenje jeneje ſwjerneje Dusche. 3) D. Valentina E. Löſchera zyrkwinie Klucjie aby Rosiwčenja wot ſtcheszianskich zyrkwinich a ſwiatych Waschnjow a Menow Mledzjow a ſwiatych Onjow pžeslojene wot A. G. Schiracha, Duchomnneho w Budeschinku. 4) Pojedančka k wobudubzenju a k poljepšenju wutroby ſa Sserbom. 5) Thomascha Wilkoſkeho medowé Krepki ſtej Skaly Chrystuſha Jeſuſha. 1846. 6) Trepena k Heli a Puej do Paradiſa, wot Jana Kiliana, Duchomnneho w Kotey. Druhi Wudawl. 7) Thomasa Kempenskeho schtware Knihje wot Khodzenja ſa Kryſtuſhom. (Prjeni Šeſčivk.) 8) Lásowarske Knížki ſa ſersku Młodžinu wohndate wot J. Ch. Körniga, Duchomnneho w Maſezý. 1842.

9) Wucićba wot Specjalna Škóležijanistwa at d. Wojskny Wudawſ. — k. M. Domaška, kandydat duchomnſta w Delnym Wujezdžje: Sveheleńja we duchomných Khyrlusach a Pschełozjenach wot R. E. Stangi, duchomněho we Čjornym Konzu a Tacjezach. Druhi poredzeny a wele pschiſporjny Wudawſ. Wojereczach. 1848.

E.

Do pokładnicy maćicy serbskjeje darjachu:

Knjez Seilet, farat w Lazu 20 nsl. — k. Wjela, wnucet w hornym Bórk, 1 tlr. — k. Kućank, kapłan při serbskjej podjanskjej cyrkwi w Budyšinje, 2 tl. 10 nsl., kiž běchu so na tachantstwje k čiščenju maćičnych přeprošenjow nahromadžile. — k. k. Dr. Pſul, J. E. Smolef, Imiš k tej samej wécy 1 tl. 25 nsl. — Teho runja k. farat Seiler 1 tl. a k. dyakonus Wjacka 15 nsl. — Njebohi k. Jan Korla Smolef, wučeř w Lazu, 15 nsl. Do hromady 7 tl. 25 nsl.

Jako stawy prěnjeje a druhjeje rjadowne towařstwa

MAĆICY SERBSKJEJE

zložichu

**do jejneje pokładnicy wot 7. haperlejje hač do 31.
decembra 1847.**

Knjez Dr. Bžedrich Adolf Klin, měščanski radžitel, polieajski dyrektar a kralowski censor w Budyšinje, 1 tl. 10 nsl. — k. Ernst Bohuweř Jakub, prěni duchomny při michałskjej cyrkwi a kralowski censor w Budyšinje, 1 tl. 10 nsl. — k. Michał Haška, canonicus capitularis cantor na tachantstwje w Budyšinje, 1 tl. 10 nsl. — k. Michał A. M. Buk, dyrektar katholskjeje wučeřne a wikar na tachantstwje w Budyšinje 1 tl. 10 nsl. — k. Jan Melda, wučeř we Walkim Dažinje, 1 tl. 10 nsl. — k. Jakub Kućank, prěni kapłan při katholskjej serbskjej cyrkwi a wikar na tachantstwje w Budyšinje, 1 tl. 10 nsl. — k. Ernst Pjekar, wučeř na Židowje, 1 tl. 10 nsl. — k. Jan Garbař, wučeř w Minakalje, 1 tl. 10 nsl. — k. Awgust Linka, serbski kantor we Wojereczach, 1 tl. 10 nsl. — k. Krystyjan Kulmau, wučeř w Delnym Wujezdžje, 1 tl. 10 nsl. — k. Michał Domaška, kandydat ew. duchomnſta z Komorowa pola Rakjec, 1 tl. 10 nsl. — k. Jan Kulman, holči wučeř we Wojereczach, 1 tl. 10 nsl. — k. Jan Bartko, wučeř w Kwaćicach, 1 tl. 10 nsl. — k. Korla Awgust Jakel, kandydat ew. duchomnſta a wučeř při měščanskjej wučeřni w Budyšinje, 1 tl. 10 nsl. — k. Jan Kilian, farat w Kotecach, 1 tl. 10 nsl. — k. Jakub Nowak, druhí kapłan při katholskjej serbskjej cyrkwi a wikar na tachantstwje

w Budyšinje, 1 tl. 10 nsl. — k. Awgust Kocor, wučer w Hornej Stróži, 1 tl. 10 nsl. — k. Bředrich Hjendrich Imiš, kandydat ew. duchomnsta a wučer při měšćanskjej wučefni w Budyšinje 1 tl. 10 nsl. — k. Jakub Žur, katecheta při němskjej kath. cyrkwi a wikar na tachantstwje w Budyšinje, 1 tl. 10 nsl. — k. Theodor Wjacka, druhí duchomny při michałskjej cyrkwi w Budyšinje 1 tl. 10 nsl. — k. Jan Młyńk, tyšeřski w Matym Wjelkowje 1 tl. 10 nsl. — k. Jan Buša, seminarista w Budyšinje, 1 tl. 10 nsl. — k. Dr. K. Bohuwěr Pful, kandydat duchomnsta z budyskjeho předměsta pola Přešec, 6 tl. 20 nsl. — Kuježna Emilia Pfulowa z budyskjeho předměsta pola Přešec, 6 tl. 20 nsl. — Knjez Dr. Franc Přihouski, canonicus capitularis scholasticus na tachantstwje w Budyšinje, 1 tl. 10 nsl. — k. Jakub Filip Pjech, farař při kath. serbskjej cyrkwi a canonicus na tachantstwje w Budyšinje, 1 tl. 10 nsl. — k. Bohuwěr Mudinsk, wučer w Zemicach, 1 tl. 10 nsl. — k. Jan Symank, kandydat ew. duchomnsta z Cytowa, 1 tl. 10 nsl. — k. Julius Eduard Wjelan, kandydat ew. duchomnsta w Slepym, 1 tl. 10 nsl. — k. Korla Mróz, z Hodžijsa, studenta ew. duchomnsta na lipskim uniwersyteće 1 tl. 10 nsl. — k. Handrij Seileř, farař w Lazu, 1 tl. 10 nsl. — k. Jurij Ernst Wanak, kandydat ew. duchomnsta a wučer při měšćanskjej wučefni w Budyšinje, 1 tl. 10 nsl. — k. Jan Korla Smoleř, pomocny wučer w Lazu, 1 tl. 10 nsl. — k. Jan Ernst Smoleř, redaktor macičneho časopissa, 1 tl. 10 nsl. — k. Michał Rostok, wučer w Drječinje, 25 nsl. — k. Bohuwěr Somor, ze Židowa, studenta ew. duchomnsta na lipskim uniwersyteće, 1 tl. 10 nsl. — k. Jan Deuka, měšćan w Budyšinje, 1 tl. 10 nsl. — k. Handrij Beyer, wučer w Luzy, 1 tl. 10 nsl. — k. Korla Jeuč, z Čornjowa, gimnasyjasta w Budyšinje, 25 nsl. — k. Hjerman Lóca, gimnasyjasta w Budyšinje, 1 tl. 10 nsl. — k. Michał Brühl, druhí wučer w Hodžiju, 25 nsl. — k. Hjendrich Krügar, w Poršicach, 1 tl. 10 nsl. — k. Miklawš Smola, canonicus capitularis senior na tachantstwje w Budyšinje 1 tl. 10 nsl. — k. Jan Wičaz, kandydat ew. duchomnsta z Kubšic, 25 nsl. — k. Handrij Jermis, hosćincar w budyskmu předměsće pola Trělan, 1 tl. 10 nsl. — k. Franc Nahłowski, duchomny a prjódkstejičeř serbskjeho seminara w Prazy, 1 tl. 10 nsl. — k. Jakub Buš, ze Zejic, studenta kath. duchomnsta a starši na serbskmu seminaru w Prazy, 1 tl. 10 nsl. — k. Miklawš Cyž, z Budyšina, studenta filosofije w Prazy, 1 tl. 10 nsl. — k. Miklawš Jacešawk z Nowoslic, studenta filozofije w Prazy, 1 tl. 10 nsl. — k. Michał Haška, z Kulowa, studenta filozofije w Prazy 1 tl. 10 nsl. — k. Jakub Wjels, z Hrubjelc, gimnasyjasta w Prazy, 1 tl. 10 nsl. — k.

Jakub Wjeńka, kralowski kapłan a zastupny sarań w Draždżanach, 1 tl. 10 nsl. — k. Franc Šneider, kapłan w Kulowje, 1 tl. 10 nsl. — k. Moric Thiema, sarań a kapalniski prędar w Barcje, 1 tl. 10 nsl. — k. Korla Bžedrich Kjeršnař, prěni wučer w Bukjecach, 1 tl. 10 nsl. — k. Ernst Rychtař, adwokat a sudniski dyrektor w Budyšinie 1 tl. 10 nsl. — k. Jan Pěter Kochta, wučer we Worklecah, 1 tl. 10 nsl. — k. Bohuwěr Falten, dželačer w papjerniku na Židowje, 25 nsl. — k. Pěter Šotta, kapłan w Radworju, 1 tl. 10 nsl. — k. Hjerman Ferdynand Wjela, z Wajie, studenta prawa w Lipsku, 1 tl. 10 nsl. — k. Pěter Zahoda, serbski prędar w Lubiju, 1 tl. 10 nsl. — k. Pěter Guda, duchomuň w Minakalje, 1 tl. 10 nsl. — k. Michał Möhú, sarań w Bukjecach, 1 tl. 10 nsl. — k. Jan Felfa, wulki zahrodnik w Lusku, 25 nsl. — k. Franc Władysław Čelakowski, profesor słowjanskije ryče a literatury na uniwersyteće we Wrótsławje, 10 tl. — k. Jan Hrabieta, kralowski kapłan, dyrektor a professor w Draždżanach, 1 tl. 10 nsl. — k. Miklawš Dažman, kralowski kapłan a professor w Draždżanach, 1 tl. 10 nsl. — k. Haudrij Bräuer, wučer w Radworju, 1 tl. 10 nsl. — k. Jan Sowa, z Brócan, gimnasyjasta w Budyšinie, 1 tl. 10 nsl. — k. Jurij wjeřch Lubomirski w Přerowsku w Haliču, 6 tl. 20 nsl. — k. Wjacław Hanka, knihownik při českim museju w Prazy, 6 tl. 20 nsl. — k. L. A. Cubaeus, kandydat ew. duchomuňstwa a wučer w Barlinje, 1 tl. 10 nsl. — k. Ernst Hatas, wučer w Hrodišču, 1 tl. 10 nsl. — k. Bžedrich Bergan, z Doljeje Boršje, studenta ew. duchomuňstwa we Wrótsławje, 1 tl. 10 nsl. — k. Korla Awgust Kral, lěkař w Barcje, 1 tl. 10 nsl. — k. Jakub Simon, kantor a wučer w Klětnym, 1 tl. 10 nsl. — k. Jan Palman z Bžedruska, 25 nsl. — k. Hjerman Julius Rychtař, sarań w Njeswačidlje, 1 tl. 10 nsl. — k. Gustaw Klin, sarań w Kjetlicach, 1 tl. 10 nsl. — k. Awgust Mosig z Aehrenfelda, sudniski dyrektor w Lubiju, 1 tl. 10 nsl. — k. Anton Marek, biskopski wikar a tachant w Libunje w Čechach; 6 tl. 20 nsl. — Serbski seminar w Prazy, 1 tl. 10 nsl. — k. Miklawš Smola, kapłan w Ralbicach, 1 tl. 10 nsl. — k. Miklawš Walda, wjesny rychtař w Ralbicach, 1 tl. 10 nsl. — k. Jurij Bjeňš, kupjelunski hospodaf w Sunječkjecach, 1 tl. 10 nsl. — k. Michał Kumer, młyňk w Lazku, 1 tl. 10 nsl. — k. Miklawš Hicka, wučer w Ralbicach, 1 tl. 10 nsl. — k. Pěter Cyž, herbksi rychtař w Nowoslicach, 1 tl. 10 nsl. — k. Michał Cyž, z Nowoslic, studenta prawa w Lipsku, 1 tl. 10 nsl. — k. Jan Wićaz, pôlleňk w Pomorecah, 1 tl. 10 nsl. — k. Jan Wjela, wulki zahrodnik w Pomorecah, 1 tl. 10 nsl. — k. Jan Rabowski, pôlleňk w Pomorecah 1 tl. 10 nsl. —

k. Krystyjan Kubica, pastor primarius a kralowski superintendent we Wojerecach, 1 tl. 10 nsl. — k. Jan Krawc, archidiyakon w Lubiju, 1 tl. 10 nsl. — k. Miktawš Kokla, kapłan w Khróscicach, 1 tl. 10 nsl. — k. Jakub Buč, gmejski prjódkestejicér w Dživoćicach, 25 nsl. — k. Handrij Libš, dyaetysta při wuššim póstownym zastojnswje w Lipsku, 1 tl. 10 nsl. — k. Korla Bjedrich Awgnst Hilbrig, kandydat ew. duchomnictwa a wučeř při měščanskjej wučeřni w Budyšinje, 1 tl. 10 nsl. — k. Jan Bórš, druhi wučeř w Rakjечach, 1 tl. 10 nsl. — k. Handrij Ponik, wobsedžeř cytěho burskjeho kubla w Mješicach, 1 tl. 10 nsl. — k. Jakub Warnač, faraf we Wotrowje, 1 tl. 10 nsl. — k. Dr. Jan Pěter Jordan, wučeř slowjanskjeje ryčeře a literatury na uniwersyteće w Lipsku, 3 tl. —

Do hromady wot 7. haperlejje hač do 31. decembra 1847:
167 tl. 15 nsl.

Maćica serbska je ze swojim nakładom wudała:

Schtyri Prjedowauja
se Sawostajenswa neboh knesa H. Lubenskeho
wudate wot E. B. Jakuba.

Tež bu bjez maćičnych stawow nastupna, w 100
eksemplarach wot k. professora Čelakowskjeho
darjena, kniha rozdžělena:

Fr. Lad. Čelakowskjeho
wo thlós pěsni ruskich.
Do lužisko-serbskjeje ryčeře přełožištaj J. E. Smoler
a J. A. Wařko. W Prazy 1846.

Čišćeřskje zmólki.

Str.	5	rynek	8	čitat:	maćicy	město	maćicy.
-	18	-	2	-	Siebelis	-	Siebillis.
-	30	-	2	-	mušha	-	muchu.
-	32	-	9	-	kjerčka	-	kjerčka.
-	47	-	14	-	wjedžech	-	wjedžech.
-	48	-	5	-	jandžel	-	jandžel.
-	48	-	18	-	e	-	r.

Č A S O P I S
TOWARÓSTWA
MAĆICY SERBSKJEJE

1848.

Redaktor: **J. E. Smoler.**

I. LĚTNÍK. — ZEŠIWK II.

W Budyšinje.

Z Nakładem Maćicy Serbskjeje.
(Druhi nakład.)

Č A S O P I S
TOWARSTWA
MAĆICY SERBSKJEJE.

DRUHI ZEŠIWK.

1848.

Hornołužiski

Serbski Prawopis

z krótkim ryčničnym přehladow

wot

Dra. Pfula.

Runjež su Serbjo jeno mały lud, dha bjez nimi tola dwoje wěruwuznaće knježi. Wobej wuznaćí měještej dotal swój wosebity pruwopis; a rozdzel teju prawopisow mały njeběše. Z teho příndže, zo Protestantojo katólskje knihi čitać a zrozymić njemóžachu, a Katólscy nic protestantyskje. Dokjelž pak smy nětko wšitecy we nawjedžitosći a rozswětlje tak daloko pokročili, zo jedyn druhjemu wjacy wěru njewutkyujemy, a dokjelž smy pónzali, zo kóžde rozkhadženje serbskim naležnosćam škodži a zo móže serbowstwo jenož we přejenosći luda duchownje so rozwijeć a rozkdeć: teho dla su so mužojo wobeju wuznaćow we tym zjenočili, zo by so *nowy* prawopis postajił a wot wobeju wuznaćow nałożował, tak zo by kóžda wudata kniha kóždemu Serběj wužitna była. Tak, lubi přečeljo, je tuto nowe wašnje pisanje, tutón nowy prawopis nastał, kotryž je na powšitkomne słowjanskje prawidla założeny a so składny abo analogiski mjenuje. Teho dla, serbscy krajenjo, njewotvlakujće so tuteho prawopisa! Přez njón, jeno přez njón móžemy zjenočenju našich Serbow a rozkćewanju jich duchowneho žiwjenja spomóżni być. Njepraj nichtó: „To su nowinki!“ přetož na starym měscje njemóžemy předeo stejo wostać. Njepraj nichtó: „Tón prawopis je čežki!“ wón je při nałożenju małeje prócy lóžsi hač stary. Wulka syła našich wučenych je jón z wutrobnej radoséu powitała; a wy, kiž jón dotal njejsće pónzali, přimajće so jeho z najlepszej wolu! Wopomně, zo chcemy zjenočeni za nawjedžitosć našeho rad wuknjaceho ludu dželać!

Dc słowjanskeje ryčnicy, a wosebje do słowjesow, je Čech Dobrowski najprěni swětlo přinjest, kotrež naš krajan Dr. Jórdan we swojich ryčničnych spisach rozšérja: na čož tudy džakomne spominamy.

I. Prawopis.

§. 1.

Pismiki.

a. Zynki serbskjeho jazyka so we składnym prawopisu takhlej woznamjenjeja: a, ja, b, b, c, č, ē, d, dž, e, je, ě, f, g, h, ch, i, j, k, kh, l, l, m, m, n, n, o, jo, ó, jó, p, p, r, t, ř, s, š, t, u, w, w, y, z, ž. — Tute zynki so džela do samozynkow (a, ja, e, je, ě, i, y, o, jo, ó, u, ju) a do sobuzynkow (b, b, c, č, ē, a t. d.).

b. Samozynki (wokalje) tak derje kaž sobuzynki (konsonanty) so we słowjanskich ryčach do twjerdych a do mjehkic rozkładuju. Znamjo mjehkosćje je při samozynkach: j, při sobuzynkach: ', ('); a mjehki so tón zynk (pismik) mjenuje, z kotrymž so při wuprajenju j zjenoća, njech je j w pismje widčeć abo nic; na příklad: ja, je, jo, i, ě, n (nj, čin), ř (ri, kruwar), č (čphi, čas), š (ʃphi, šerić).

I. Samozynki.

Twjerde. Mjehkje. Po rusku. Tw. Mjehkje. Po starym prawopisu.

Ewang. Podj.

a	ja	a a	nan pjaty	a ja	a -a
e	je	ə e	krute njedaj	ə e	e -e
-	ě	- ě	- měch	- je	- ě
y	i	u i	by nic	y i	é i
o	jo	o ē	to konjom	o jo	o -o
ó	jó	(ó ē)	tón brjóh	o jo	ó -ó
u	ju	y u	tu činju	u ju	u -u

II. S o b u z y n k i.

Twjerde.	Mjehkje.	Po rusku.	Po starym prawopiszu. Ew.	Po starym prawopiszu. Podj.
b	б	б бъ	б -	б б
c	-	л -	л -	г -
-	č	- ч -	- ç(j) (ç)	- tj
d	dž	л лъ (ł)	л lj	л lj
f	-	Ф -	f -	f -
g	-	Г -	g -	g -
h	-	(г -)	h -	h h
ch	-	х -	φ -	ɸ -
-	j	- -	- j	- v, t, f
k	-	х -	t -	t -
kh	-	(х -)	t(lh) -	lh, φ -
ł	l	ль л	ł l	w l, ł
m	mí	м мъ	m -	m m
n	ń	н нъ	n -	n n
p	þ	п пъ	p -	p þ
r	ř	р ръ	r -	r t
-	ř	- (p̄)	- ſ(ɸ)	- ſ(ɸ)
s	(w. ř)	с -	š -	ſ -
-	š (w. ř)	- щ	- ſ(ɸ)	- ſ(ɸ)
t	ć	м (ł)	t c(j)	t c(j)
w	wí	в въ	w -	w w
z	-	з -	z -	z -
-	ž	- ж	- j(j)	- ž

1) Pismiki č, č, ē, dž, kh, ł, l, ř, š, z, ž, rěkaju ěj, čej, ēet, džet, wótre k, eł (twjerde ł), el, eř (t. j. erž), šet, zet (ſet), žet (nic: ež). — Hjewak so praji: twjerde a (a), mjehkje a (ja), mjehkje ó (jó), mjehkje r (ř) a t. d.

2. Horka zrjadowane sobuzynki su (po organach)
- a) hubniki^{*)}: w, ł**), f, b, p, m; w, b,
p, m,
 - b) dżasniki: n, (ł), r; nj, ū, l, ſ, (ř, we:
ržeć; přir. §. 2. II. 12 a.),
 - c) zubniki: d, t; dj (we: djas, djaboł; „dż“ a
„ć“ stej nětka syčawcy),
 - d) syčawki: c, s, z; č, dż, š, ž, ſ (=ś,
w. §. 2. II. 12.),
 - e) krkniki: g, h, ch, k; j.

Poznamka. Někotři Němcy swoje zynki po klinčenju džela: štož by so we serbskjej ryči takhlej mělo:

- a) Pržynk (Urlaut): h.
- b) dychawki (dychawka, Hauchlaut); 1. rozéehnjomne (dehbare): c, č, f, ch, s š, ſ (=ś), z, ž; 2. njerozéehnjomne: b, p, d, t, b, p, dż, č, k, g,
- c) zynčawki (Tonlaute): a, ja, e, je, ē, i, y, o, jo, ó, jó, u, ju, j, w, ł, l, r, ſ, ſ (we: ržeć), m, m, n, ū.

§. 2.

Prawidła.

I. za samozynki.

1. „A“ a „ja“ so předco jasne a čiste wupraja, na příklad: kruwańja.

2. a. „E“ je běukje, podobne na němskje ē; b. „je“ pak je mjehkje „e“ (j-á). c. Wěste „e“ ze „a“ nastawa. Steji-li mjenujcy prjedy a zady pismika „a“ mjehki sobuzynk, dha so -ba *** do -ęe

*) Z hubomaj wuprajane, Lippenlaute; dž. Gaumlaute (džasno, Gaumen); z. Zahnaute; s. Zischlaute; kr. Kehllaute.

**) Kaž „w“ wuprajane; přir. §. 2., 9. a.

***) „b“ před „a“ woznamjenja, zo je „a“ mjehkje. Přir. §. 5. poznamk.

přewobróća, n. př. prašeni (za: prašani) wot: prašany, khřesčenjo (za: khřesčanjo) wot: khře-
sčan, Kulowčenjo — Kulowčan, zemjenjo — ze-
mjan, předčeš — přadu, paleše — palach, dokon-
jeniši — dokonjany, dyrbješe — dyrbjach, če-
ledź — čelad-nik. — a) Kóžde tajkje -e (-ę).
a b) nimalje kóžde druhje srjedź mjehkjeju so-
buzyňkow stejace -e (-ę) klinči jasnje a čisęje
(ee, eh), je jasne ... mjehkje -e (-ę), n. př.
mjelčeše, čeledź, čeciny, zeleni, prošeni,
hdźjež džeš. Pirun. §. 3., 2. C.

3. Nětčiše „ě“ so wupraja nimalje kaž i—e (tam a
jow nimalje kaž i—e), je pak zastarsku „ai“ klinčalo,
na příklad: khlěb — chlaib, (pirun. n. Laib Brot),
wěra — waīa.

4. a. „Y“ je předco twjerde, je twjerde „i“, a
ženje z mjehkim sobuzynkom zestupić njesmě;
„i“ pak je stajne mjehkje a mjehči tón zynk
(pismik), za kotrymž steji, runjež tam žane
j njewidziš: n. př. mi, džiwi (kaž: m-j-i, d-j-iw-j-i).
— b. „Y“ kaž hłubokje, na „e“ spadowace „i“ klinči.

Po „b p ł m w“ so „y“ w někotrych krajinach (n.
př. wokoło Budyšina) kaž „ó“ wurjekuje a Katólscy tež
tač pisachu, (n. př. lu b ó, sm ó, = lu b y, sm y). wo-
koło Wojerec pak „y“ tudy kaž „u“ wuprajeja, (n.
př. tupu ≈ tupy). Pisać pak so dyrbi „y“.

5. a. „O“ je błukje, srjedź a a o (oo) płowace,
n. př. doru, dosć; b. čiste je před „b, p, č, ch*“),
ł, m, w“ [wawzaty nominatyw jenozłóżknych
(jenosylbnych) słowow, n. př. hróch, rów (g. hrocha,

*) Přewobróći-li so „ch“ do „š“ (§. 3. 3), dha so tež
čiste „o“ wupraja, n. př. we mošje, prošie.

rowa)], před „-ho“, [n. př. druhoho*), twarohom] a před „j“, kotrež za „w (wj)“ steji, n. př. počornojty za počornowity, počornowity. — c. Hjewak so čiste o přez „ow“ woznamjenja: n. pr. rowow. — d. Hdźjež so o k u nakhiluje, tam so „ó“ piše: kón, wotróh (gjenit. pak wotroha).

II. za sobazynki.

1. „C, s, z“ so w někotrych słowjanskich ryčach zmjehčeju a móža so takhlej woznamjenjeć: ç, ś, ž: štož pak do našeho prawopisa dalje njesluša.

2. a. „Č“ ze „k“ a ze „c“ nastawje (a teho dla je starokatolskje tj wopačne), n. př. rak, rači, nawleku, nawlečeš, zajac, zajeći, połojca, połojeny. (Přirun. §. 3., 3.). — b. Zady „d“ a „t“ so „č“ kaž „c (ç)“ wupraja: nětciši, swědcié, wótče, kaž nětciši a t. d. (Přir. delka 14.). — Wot „č“ ma so „é“ derje rozdželeć. — W. §. 4.

3. „Dz“ **) so kaž „d-ż (dž)“, zady „z“ pak wokoło Budyšina kaž „d-ż“ wupraja, n. př. džensa; hózdź, brózdźe.

4. a. „F“ je we hornołužiskim porědkje. — We „ſifolić“ je dwojakje „f“; wupraj kaž ſifolić“. — N. B. We cuzych słowach ma „f“ za „ph“ stać, n. př. farisejski: přetož serbskje „ph“ wostawa „p-h“, n. př. p-hi, pſit! — „Philippus“ je P-hilip (Pilip) a Filip.

b. „G“ je tež porědkje a je so we hornoserbskjej naryći nimalje wśudźje do „h“ přewobróćilo; tež „figa“ a druhje njeserbskje słowa su po katólsku „ſih a“ a t. d. pisane.

*) Lépša twórba je druhego.

**) Dz je po prawom tak wjelje kaž: d'.

5. a. Hornoserbskje (kaž českje) „h“ je ze „g“ nastalo, kaž so z delnoserbskjeje, pólskjeje, a t. d. ryčeje a z němskjeho wurjekowanji starych mjenow, widži, n. př. *hora*, *hótowý*, delnołužisci *góra*, *gotowy*, po pólsku *góra*, *gotowy*; (wjes) *Holea*, po němsku *Göhlen*, Běla *Hora*, *Bulgern*. — b. Před sobuzynkom na počatku slova so „h“ wjacy njewupraja, dyrbí pak su pisać, dokjelž je tam „g“ stało a dokjelž so „h“ tam a sem wurjekuje hdyž je něšto předstupilo, n. př. *łowa* (Kopf), lěpje: *hłowa*; pola *Wojerjec*: na *hłowje* [tak, zo so „h“ wudychuje]; *klina*, po delnołužisku a t. d.: *glina*; *hłupy*; *hréch*; *hładać*, a t. d. (W. §. 4., 3.). — c. Srjedź slova so „h“ na wjelje stronach wurjekuje, pola Budyšina pak nic, n. př. *wuklo*, *żehrawy* (eisereüchtig), žohnować. Pola Budyšina so tuto „h“ jeno před „k, l“ a „t (ć)“ wupraja a nimalje kaž „ch“ klinči: *lókki*; *mjehki*; *nahły*; *zaéahła* [=zaéahnyła, wot zaéac (polsk. zaciąć) za: zaéah-é, I. (§. 18. I. 2.)], *Smolerj. pěsn.* I. č. 98, 54; *nóhć*, *panoht*; *rjehtać*. — d. Srjedźanskje „h“ před samozynkom so husto kaž „w“ wupraja: *jawoda za: jahoda*, *twarowa=twaroha*; a e. na-kónčne „h“ předco kaž „w“ wurjekuja: *brjóh* (klinči: *brjow*; *gjenitiw* pak: *brjoha*); *róh*, *gjen. roha*. (Druhje slovo je „rów, rowa“, =Grab, kor. ryč). — Nominatyw „bóh“ ma něme „h“. — — f. Druhdy *mjehkje* „h“ ze „j“ wotměnoja, kaž hjebać — je-bać, hjevak — jewak a t. d. — g. Pola Katólskich a Delnołužičanow so „h“ při počatku rad za „w“ staja: *kat. hutrobu*, *dł. hutroba* = *wutroba*; *huchó* *dł.* = *wuchó*.

6. „Ch“ za jedyn pismik (rusk. x) płaci, a jako dychač ma swoje najpřihodniše město zady „h“. — Přir. §. 3., 3.

7. a. „J“ je předco mjehkje a je před samozynkami znamjo mjehkoty, n. př. *mjaso*; tehodla „j“ a „y“ ženje zestupi~~j~~ njesmětej, n. př. jěd, jěć, jěsé (nic: *jyd*, *jyć*, *jysć*). — b. „J“ za „a, o, ó, u, e, y“ stejace .. dawa: aj, ej, ój, uj, ej (e-i), yj: štož pak so nima za dwojzynki dzeržeć. — c. Bjez samozynkaj we čozych słowach so busto „j“ zastaje: n. př. *etymologija*, na *gymnasyjn.* — d. Wopačnje so „j“ piše we hdžjež, kajž, štójž, štojž, za: hdžjež, kaž, štóž, štož. Wopaki kójn za kón praja. — e. We: *hra* (za: *jhra*), *stwa*, *du*, sym je počatkowne *j* so zhubiło, kaž ze „na *jhru najhru*, dó jstwy dójstwy, (po *jdu*) pojdu póndu, njejsym“ widzimy.

8. „Kh“ po prawom město „ch“ steji, ma so jako *sylnje wustorkowane „k“* wuprajeć a nic jeno před samozynkom alje tež před sobuzynkom pisać: *khory*, *khwalić*, *khłeb*, (pola Delanow a druhich Słowjanow: *chory*, *chwalić*, *chlęb*). — „Khiba, khiba zo“ (es sei denn dass, ausser) so wopačnje wupraja kaž „kiba, kiba zo“.

9. a. Dokjelž so naše „k“ we polu kaž „w“ wupraja, dha tež tam, hdžjež dyrbi „k“ (Přir. §. 3., 3.) so po prawom zmjehćić (1), lud wokoło Budyšina z wjetša (wopaki) *k = w* (wj) wurjekuje: zli ludžjo město zli l.; běli = běli; na kołje, stołje = na kolje, stolje. — b. Dokjelž je „l“ předco mjehkje*), dha so nima pisać „khwalja, ljaw“ a t. d., alje jenož „khwala, law“ (Přir. pak §. 4., 2. C. b. β.).

10. Hač ma na kónen b, m, n, p, r, w abo ī, ī, ň, ī, ř, ſ stać, to we tych ztronach, hdžjež so nominatyw čisće njewunoša, *gjenit.* najlepje pokaz-

*) Přir. §. 3., 2. C.

zuje: dorn, dorna; kón, konja; snop, snopa, sep, sepje; mišter, mištera; konjeí, konjerja; hołb, hołbja; čerw, čerwja.

11. „Př (pš)“ před „je“ a „i“ so wokoło Wojerjec kaž „tř (tš)“ wupraja, a „kř“ [t. j. kš] kaž „šč“, ma pak so „př kř“ pisać, n. př. předać (pšeńca, w. 12. c.), přidać; křidlo, křiwy.

12. a. „R“ po prawom kaž „rž“ klinči. Čiste ř abo rž je so wukhowalo we „ržeć, za-ržeć, Ka-tržinka, patoržica“. — b. We druhich słowač so ř nětko kaž š (abo kaž s) wupraja, ma pak swoje stajne město žady „k, p, t“, a teho dla so za „kš, pš, tš“ předco „kř, př, tř“ pisać dyrbi, n. př. křiwy, křečeć, přadu, přežeš, prez, předać, třasé*), bratře, bratřja, bratřik, sotřička, sotřje, třebać (=trjebać), kmotřic**). — c. Wuwzate pak su komparatywy: wjetši, krótši, a subst. pšeńca, Waizen, (kšindzel, kšibjeńca). — d. Na mjezach (wokoło Wojerjec) so „tř“ před „je“ hišće „tř“ wurjekuje, hdźjeż druhdźje hižom kaž „tš“ klinči: sotřje. Hdyž tudy sotřje pisamy, dha kóždy po swojim wašnju pak sotsje pak sotřje čita. — e. „Tř“ so wosebje wokoło Budyšina jako „tsj, tš“ wupraja: tři, třjo kaž tsi, tsjo, nutř kaž nutš, nutš. — f. We ržany* je „r“ a „ž“ po wutisnenju samozynka (rož) zestupiło (přir. rót: ze rta; rić: do rćje); a „skoržić, skóržba“ so wot słowa „karga, korga“ wotwodža („rž“ ze „rg“).

*) Třasé = schütteln; časé, častka mjasa = Stück.

**) Delenjo maju kř, př, tř wjelje husćiše, hač my; ói praja: křej = krej, přawy = prawy, přošu = prošu, třawa = trawa.

13. „S“: Před „c (č), k, p, t“ so we starym prawopisu s za š staješe, n. př. blyſt = blyſt, ſlupy = ſlupy. Teho dla ma w nowym prawopisu tudy s stać [nic: z], n. př. Lipſk, blyſk, njewjesta; a zhromadnje, hdźjež wótre „s“ klinči, tam so wótre „s“ piše, n. př. sprawny (čěski: sprawny), spěwać, dospołny a t. d. (Zo „z tym, z tymi, z tamnymi, roſpoložić, rozkłasć“ a t. d. sem njesluša a so „s tymi“ abo „stymi, roskłasć“ a t. d. pisać nima, to so samo rozymi).

14. Wokoło Budyšina so „š“ zady „d“ a „t“ kaž „s (š)“ wurjekuje: młodši, rědši, krótša, bohatše, šedši (bibl. gegangen), kaž młodši a t. d. Wuwzate: wjetši.

15. a. „Ć“ ze „t“ nastawa, n. př. swět, na swěje; nohé, pa-nóht (Přir. §. 3., 3.). — b. Zady „s“ so „ć“ wokoło Budyšina a Lubija jako „c“ wupraja n. př. lubosc za: lubosc, njesc = njesć.

15. „W“: a. Zynk němskjeho au so we serbskjej ryči přez aw (nic au) woznamjenja: prawda. — b. „W“ na słowownym započatku před sobuzynkow so z wjetša wjacy njesłyši, dyrbi pak so pisać; n. př. wčera, wkläćię, włosy, wróna a t. d. JW. §. 4., 4.

17. a. „Ž“ před „k“ kaž „š“ klinči, ma pak so š pisać, dokjelž ze „h“ abo „z“ nastawa (přir. §. 3., 4.); n. př. brjóžk — brjoh, knižki — knihi, róžk — róh, twaróžk — twaroh, hałóžka — hałiza; knježk — knjez; čežki — čeža (wobčežny). — Požčié, spožčié ma ž (nic: š) před č, delnołuž. požycys, spožycys.

b. Před „š“ se „ž“ wosebje njewurjekuje, pisać pak so dyrbi: bližši (za: bližiši, wot: bliz, blizki), čežši (čežiši), dróžši (za: drožiši, wot: drohi), lóžši (wot: lóhki, nic: lóchki), nižši.

§. 3.

Zhromadne prawidla.

1. Z mjehkimi sobuzynkami so jeno mjehkje samozynki a z mjehkimi samozynkami mjehkje sobuzynki zjenoćeja, a z twjerdymi twjerde, n. př. jěsé (nic: jysé!), jěć, žiwy, smoła — smolić, běły — bělić, skomda — skomdžić, hdy — hdžje.

2. Tola ma so při tutym prawidlje na tohlej kjedžbować:

A. Pismiki „h, g, ch, k“, kiž su před twjerdym samozynkom (a, o, u) twjerde, před mjehkim (před „-i“ a „-je“) za mjeňkje płaća, n. př. druh*i*, druh*je*, nohi (*figi*), such*i*, such*je*, wulkjeho, kiž, kje mni, hjewak, dokjelž.

Poznamka 1. Tuto „-i“ a „-je“ pak we sklonjowanju (deklinacyji) po prawom za „y“ a „e“ steji. Teho dla so před čistym -i a -je we sklonjowanju „h (g), ch, k“ přewobróća (delka 3.), n. př. kruch — krušje, čichi — čiši ludžjo, noha — nozy („y“ za: „je“), ruka — rucy; wulki, drohi (za; wulk-y, droh-y) — wulcy, drozy (za: wule-i, droz-i).

B. a. Pismiki ń, ó, ń, í, ó před mjehkim samozynkom (před i, ě, je, ja at d.) swoje znamienko (-) wotmjetuja; n. př. nić (Faden), činić, zhubić, běžeć, mje, mjaso, pjaty, bjakać, rjenje; činju, činjeny, zlemjeny (nic: úic, činić, zhubić, bězeć, mje, mjaso, rjenje, činjeny at d.)

b. To tež płaći, hdyž słowo, na kotrehož kóncu jedyn tuthich pismikow steji, zady přibjera; n. př. hołb — hołbje, hołbja (nic: holbje, holbja), čerú — černje, sep — sepje, kruwar — kruwarjo, čerw — čerwje.

C. a. Č, č, dž, j, l, ř, š, ž“ (kotrež su stajnje mjehkje) sčehowacemu samozynkjej nuznje mjehkotu dawaju, a teho dla so před tutym samozynkom znamjo mjehkoty (j) njepiše, n. př. čas, če, četa (nic: čjas, čje, čjeta), džasno, slepy, zeleny, prez, šewc, žel, žaba, žołty, naše, bože, wyššeho, dže (geht), pišu, sušeše, dwa-nače, z čeledžu, přeprošeny, předroženy, (nic: zeljeny, šjewc, žjaba, našje, wyšsjeho, z čjeljedžju, přjeprošeny at. d.

b. *Wuwzate* pak je a) wukónčenje wěcownikow (substancywow, přisłowjesnikow (adwerbijow) a wjazawow (konjunkcyjow) na „-je“, hdźjež so nima „-e“ pisać, runjež mjehki sobuzynk prjedy steji, n. př. daćje, pićje, byćje, lubosćje, ryćje, šwjerćje, hozdžje, na swěćje, knoćje, krućje, twjerdžje, zemjje, nahlje, wuhlje, Njeswaciidlje, bratřje, wótřje, kokošje, čišje, hlušje, we wušje, zbožje, knježje; dalje*), bólje, nižje, bližje, wyšje**), wjelje, wšudžje, druhdžje, něhdžje, nihdžje, alje, hdźje (wo), hdźjež.

Poznamka 2. Tuto „-je“ jenótneho mjenowaka (nomin. singul., n. př. pićje, zbožje) so tu -je, tam -ě, druhdžje -i, hišće druhdžje -jo wupraja, we měscaku (lokalje, n. př. swěćje), rodžaku (gjenitywje) a mnohótnym mjenowaku (nom. plur., n. př. lubosćje) a we stajakų přidawničnych přisłowjesnikow (we positywje adjektywnych adwerbijow, n. př. slepje) wokolo Lubija kaž -i klinči, a runje tak wokolo Budyšina we měscakach

*) Přir. §. 13. B., pozn. 5. (-je = -jej).

**) Wyšje (nic: wyššje; korjeú: wysoki; alje powjetšak přidawnika je wyšsi, wyšše, wyšša (= wyšiši).

(lokalach, n. př. swě́je, wušje) a we stajaku přidawnięnych přisłowjesnikow (n. př. sljepje, wrótnje, derje, ručje). Čiste „-je“ pak so słysi we wołaku (wokatywje), n. př. knježje, hólčje; we słowie: wjelje*), we přisłowjesnikach města (adv. loci, n. př. wšudźje), we přisłowjesnikach powjetšaka (komparatywa, n. př. bólje, niżje) a we wjazawach' (alje, hdźje). — Za tehlej wšelakje zynki so woznamjenjenje „-je“ najpřihodniše byé zda.

β) Wukónčenje mnohotneho mjenowaka na „-jo“ a „-ja“ (město: -ojo), n. př. přeéeljo**), jandželjo, knježjo, knježja, bratřja, Židžja (město: přeéelojo, knjezojo, bratrojo, Židojo), a tak tež: třjo, pjećjo, šesćjo a t. d.

3. a. Twjerde sobuzynki so do mjehkich přewobróčeju přěd přistupowacymi mjehkimi samozynkami. Tak

c překhadža do č: holc-a, holč-i

d - - - dź: wod-a, na wodz-je; lód,
na lodźje.

h - - - a) z. [po prawom ž] hdźjež we deklinacyji „y“ za „je“ steji: noha, nozy (po prawom: nožje); bóh, we bozy.

β) ž: bóh, boži; róh, róžk, (rožik)
móć [t.j. móh-ć], móšemy.

ch - - - š: mucha, mušje; hréch, hrěšic.

k - - - a) c, [po prawom č] hdźjež we deklinacyji „y“ za „je“ steji: ruka, rucy (po prawom: ruce); mlóko, mlócy.

β) č: rak, rač-i: ruka, přiručny

*) Welje je po prawom neutrum stareho adjektyna wjeli, wjele, wjela = wul-ki (wil-ki).

**) Přečel-o je jenótny wołak (vocat. singul.).

ł překhadža do l: čolo, na čolje; stól, stólc
(stolic)

s . - - š: nosyć, nošu; kusać, kušu;
měsyć, měšeć

t - - é: swět, na swěćje; čert, čer-
éje, čeréi, město, měscéje;
wěsty, wěscéje; pusty, za-
puscić

st - - šć: město, měščan, wěsty, wě-
šćić

tr - - tř: sotra, sotřje (= sotrje, so-
tsje); butra, butřanka,
butřička

z - - ž: knjez, knježk (knježik); ma-
zać, mažu; wjazać, wježeš.

b. Zmjeħčeny wukónčnik so druhdy zasy do
twjerdeho wróća: n. př. žerdź, dm. žerdka; syć,
sytko, nić, nitka.

4. Słowa, kaž „pišćel, wóhnišćo, trawnišćo,
kruwišćo“ a t. d. dyrbjałe so po prawom ze „šć“ pi-
sać, dokjelž tutón zynk ze „sk“ nastawa, n. př. kru-
wišćo, wot: kruwisko; alje dokjelž naš lud tudy
zady „š“ wšudźje*) ē wupraja, dha też pišemy šć
(nic šć), n. př. pišćel, čišćeć, šćedry, šćerčeć,
konišćo a t. d.

5. Podwojeć so we serbskim žadyn pismik
njesmě: pytać, nic: pyttac, pak, nic pack; khiba
zo je słowo z dweju zestajene, kaž poddan (pod-
dać), wottorhnyć (wot-torhnyć).

6. Cuze słowa so tak pišu, kaž we cuzej ryći,
jenő zo přećiwo duchjej słowjanščiny njeje, n. př.
Caesar, Flavius, Shakspeare; alje Cycero

*) Jenož słowo „šćeć“ je wuwzate.

(g. Cicerona,) Tytus (Tyta), Kato (Katona) a t. d. — Někotří tež: Flawij za: Flavius a t. d.

7. Złożki (syły) serbskich slowow so tak džela, a. kaž so złożk po złożku wupraja: na-na, rě-ka, cał-ta, żoł-dzje, skón-čić; praw-da, spraw-ny (nic: pra-wda, spra-wny, dokjelž stej „-da“ a „-ny“ jeno wukónčeni; alje: pra-wy, prawować, pra-wica, nic: praw-ica a t. d., dokjelž złożk ze samozynkom započeć nim); b. tak, zo so mjehčate *j* z przednim pismikom zjenoća, n. př. ko-nja (nic: kon-ja), doko-nje-nje, kruwarja; c. tak, zo so zestajene slowa (komposyta) do swojich dželow rozkładuje, n. pr. do-hrabać, do-hnać, ze-tkać, dó-tknyć, po-wróćić, nje-do-społny, da-po-mnić; d. tak, zo te pismiki, kotrež na počatku jenótneho slowa něhdźje hromadźje steja, hromadźje wostawaju, n. př. Lip-sku, Lip-sfu; (tudy „sk“ hromadźje wostawa, dokjelž „sk“ na počatku wjelje slowow steji, kaž: skakać); nic: Lip-sfu; li-staj (přir. stać), ha-wrón (wróna); khiba zo je jeno někakjje wukónčenje přistajene; n. př. mat-ka (nic: ma-tka, runjež: tkać), křid-ło.

§. 4.

Wo „č, ē, h, w, ţ“, wosebje na počatku slowow.

a. Zo „č“ a „ć“ ze „k“ abo „c“ a „t“ nastawatej, smy §. 2. II. 2. a 15. a §. 3., 3. widżeli — Štóž přez wuchu njemoże rozeznać, hač syčawka č abo ć klinči, tón dyrbi hladać, hač we přečelstwje teho slowa, kotrež chce pisać, njeby žane *k* abo *c*, pak *t* nadejšoł. Tak ma ryć: č, dokjelž mamy: rjec, rjeknu, wjelči — wjelk, trawčicka trawka; pjeršćen pak ma; ć, dokjelž mamy: porst, syć — sytka, nić — nitka,

całcička — całka, horscička — horstka. — b.
Jako zwonkomne prawidło pak so jeno to postajie
hodži, a) zo ē tam steji hdźjež jena tuteju syčawkow
před k klinči, a β) zo ē steji we wukónčenju sub-
stantywów na -sc, -osc a we infinitywach
(wuwzate te někotre na c, kaž: wlač): n. př. α)
člowječk, pičk, žračk (alje: jědžk!), hračk,
trawička; β) powjesé, lubosé, rjanosé, dač,
dawač, ryčeč, honié, wjesé (wjedu), wjezé (wjez-
zu), njesé, kupowač. — Na počatka maju

1. ē: čakač; čapnyć so; čapor; čara; čarš (carš);
čas; (nic: časć, schütteln, alje, třasć); častka (mjasa);
často; ēec (počeć); čečeranc; čeho, čemu; Čech; čeji;
čeledź; čelesno; čēpc; čepl; čer, čerić; čerchač; čer-
pač; čerstwy; čert; čerw; čerwjeny; česać (włosy);
česć; česel; česlina; česki; čez; čichač; čily; čim (je:
čim — čim, je — desto); činić; čisćić; čislo; čitać
(lesen: Buch); čižik; člowjek; člonk; čmjelica; čo
(na čo); čoho; čolać; čolić (glätten, poliren); čolm;
čolo; čomu; čop (čopa); čórbas; čorlach; čorny; črij;
črjeć, črěć (načrjeć, načrěć); črjewo; črjóda; črona;
čróp; črósło; čuć; čuchač; čura; čušlić; čweja; čwila;
čwička; čwoda; čwór; čwórk.

2. ē: čahač, čahnyć; čazać; če; čec (fliessen),
čec (§. 18. pozn. 8); čeč; čekać; čèle; čělc; čelčkać,
čelo; čělo, čělny; čěmny; čenki; čer (Bienenbrut);
čerju; čerń, černje; čerpjeć (čerpić); česać (drjewo),
čěsla, čěšlić (lipy); čěsny; čěsto; čěšić; četa; čeža,
čežki; či; čiba; čichi; čikotać; čim; (desto; w. čim);
činkotać; čipa; čipla; čiskać; čišćeć; čišje; čiwcēć;
čma, čmowy; čok; čolpać; čopły; čuća; čula.

3. Před sobuzynkom na počatku so h, runjež
so wjacy njewupraja, we scěchowaczych słowach piše:

hdy, hdyž (,alje: duž); hdzje, hdzjež; hladać; hlina; hlista, hlistwa; hladki, hladžić (glätten, strählen); bloyd, bloydny; hlos (Stimme); hlowa; hlob (,alje: lubja); hlobina, hloboki; bluchi, pohlušić (,alje: wucho=Ohr); hlypy; hnać; hnada; hned, hnyd, hnedy, hnydom, (gleich); hněw; hnězdo; hnić (faulen, alje: nić, Faden), hnida, hnój; hnida; hnuć (,alje: nućić); hra (jhra); hrab; hrabać, hrabje; hrana, hrań (Kante; alje: rana =Wunde); hranica (=mjeza); hrjebać; hrjebjenak; hrjeblo (Krücke; alje: rjeblo, Ribbe); hrēc; hrēch; Hrēk (Gricha; alje: rjek, Held); hrēskać a wrēskać, hrjeskotać, wrjeskotać; hrēšić; hrib; hrihjeń, hriwy; hriwna, hrēwna (Görlitzer Mark); brimać, hrimót; hrjada (Balken; Gartenbeet; alje: rjada, Reihe); hrjuzk (ryba); hrabja (grosa); hród, hródz, hródžić (zäunen; ale: rodžić, gebären; mögen); hróch (g. hrochu); hrom (hrimanje); hromada; hrono (Periode); hreza, hrózba, hrozny; hrózynka; hruby (alje: rob); hruzl; hryzać, hryzadlo (alje: ryzy kón); hwèzda; hwizdać, hwiž- dzel, hwiždžk (vulg. fižk).

4. Teho runja, w“: (wéip, Talent, Geist; Vorwitz), wéipny (neugierig) wéra (wcora); wcola (pcoła); wjapř; wjaz; wjazać; wjaznyć; wlac so, wlac, wleć, włoćić; Włodyk (nom. propr.; česki: Wladyka); wloha; wloka (Pflugschleppe); wlokno (Flachsasern; alje: wokno, Fenster); wlosy (Haare); wloski (italski); włożny (feucht, wólzny, wjeliżny); (wnuk, Enkel), wnuknica (Erbgut); wregina (Furie; wokoło Woyerjec); wrjeć, wrēc (sprudeln); wrjećenica; wrjećeno; wrjeskot, hrjeskot, wrēskać, hrēskać, wrēšćeć; wrjós; wróbl; wrócić; wróna; wrota, wrótno; wrótny; wsy (Dörfer; wjes); wšak; wšě; wšedźje (wśudźje); wše-homóc; wšelaki; wšedny; wšeř, wsi (woš); wšitkón, wšitez; wšudźje; wzać (futur. wozmu).

5. a. „L“ (nie: „w“) so stajnje pisa we *partyc.* perf. akt.: dať, měšať, kupowať (plur. dali, měšeli.

kupowali). — b. Za wosrjeđźne „ł“ žane zwonkomne prawidło njeje: n. př. sława, słowa; włóha; jeno druhdy so słysi, zo je tu „ł“ byłe: smoła — smolić; wót — wolje, wolacy. — c. Na počatku maju „ł“: ľaćanski, ľaćonski; ľahodny; ľakaē; ľamać (lemeć); ľapać; ľaskotać (łoskotać); ľastojčka; ľata; ľawa; ľazeňk; ľhaē (lügen); ľódź (Schiff); ľój (Talg); ľojić (za: łowić); ľohć; ľónčko (drjewa); ľopata; ľoskobina, ľoskotać; ľow (Fang); ľožo (ležeć); połožić; ľubja; ľučwo; ľuh; ľuka; ľuskać, ľušćić, ľušćiny; ľuža, ľuženka; Ľužica; ľužk; ľyko (łoko, Bast); ľysak (łosak); ľża; ľzica.

Poznamka. Wšitkje wot tutych napisanych słowow wotwodżane a z nimi zwisowace maju też „č, ē, h, w, ł“: n. př. 1. dočakać, načerpać, wočerstwić, počesćić, sčlowjećić, čronka; 2. začahać, wočazać, počežkać, čišinko, (éma) émička; — 3. (hnój) hnojić, hnójny, hnójnica; 4. (włos) włosanca, włosaty, włosowy; (wróna) wrónaty, wrónisko, wrónjo, wrónojo; — 5. złamać, zežhać, ľužny (wot: ľuh), ľojeř, ľykowy, ľžičer, ľžičišče.

III. Krótki ryčničny*) přehlad.

Sklonjowanje.

Wěcowniki.

§. 5.

Přehlad.

Wěcowniki (Dingwörter, Hauptwörter, substantiva)***) so po wosmorym sklonjowanju (deklinaciji) wotměnjeja. Kóždy wěcowsik ma troju ličbu (Zahl, numerus) a we kóždym sydom padow (casus, Fälle)****); po serbsku: 1. mjenowak, 2. rodžak, 3. dawak, 4. žadak, 5. wołak, 6. měscak, 7. přewodžak.

*) Gramatyčny; ryčnica=gramatyka.

**) Serbskje wěcowniki so z małym počatkownym pismikom pisaju, wuwzate jenož swójskje mjena (Eigennamen, nomina propria), hdźjež so wulkii staja, n. př. Serb, Jan, Więaz, Radca.

***) Ĺaćanski ablatyw je do dweju padow rozpołożeny jako lokal abo instrumental, a socyjatyw sociativus).

Muskje.					Srjedzne.				Zónskje.		
	I. a.	b.	II. a.	b.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	
<i>Singularis.</i>											
1. Nom.	-b	-b	-b	-b	-b	-o	-bo, -je	-bo	-a	-ba	-
4. Accus.	-a	-b	-ba	-b	-o	-bo, -je	-bo	-u	-bu	-b	
2. Genit.	-a	-a, -u	-ba	-ba	-a	-ba	-keća	-y	-je	-je	
3. Dat.	-ej	-u, -ej	-lej	-lej-bu	-u, -ej	-ku & -ej	-keću	-je	-i	-i	
6. Loc.	-je, -u	-je-u	-bu	-bu	-je	-bu	-keću	-je	-i	-i	
7. Soc.	-om	-om	-bom	-bom	-om	-bom	-kećom	-u	-bu	-bu	
5. Voc.	-je, -o	-je, -o	-bo	-bo	-o	-bo, -je	-bo	-a	-ba	-b	
<i>Dualis.</i>											
Nom.	-aj	-aj	-bej	-bej	-je	-i	-keći	-je	-i	-i	
Acc.	-ow	-aj	-bow	-bej	-je	-i	-keći	-je	-i	-i	
Gen.	-ow	-ow	-bow	-bow	-ow	-bow	-batow	-ow	-bow	-bow	
D. L. S.	-omaj	-omaj	-bomaj	-bomaj	-omaj	-bomaj	-kećomaj	-omaj	-bomaj	-bomaj	
<i>Pluralis.</i>											
Nom.	-ojo, -owje, -owjo	-y	-bojo, bowje, bowjo	-je	-a	-ba	-bata	-y	-je	-je	
Acc.	-ow	-y	-bow	-je	-a	-ba	-bata	-y	-je	-je	
Gen.	-ow	-ow	-bow, -i	-bow, -i	-ow	-bow	-batow	-ow	-bow, i	-bow, i	
Dat.	-am	-am	-bam	-bam	-am	-bam	-batam	-am	-bam	- am	
Soc.	-ach	-ach	-bach	-bach	-ach	-bach	-batach	-ach	-bach	-bach	
Loc.	-ami	ami	-bemi	-bemi	-ami	-bemi	-batami	-ami	-bemi	-bemi	

Poznamka. Znamjeni „b“ a „b“ stej z ruskjeho wzatej; „b“ za twjerdy sobuzynk steji, a „b“ pokazuje, zo dybti mješki sobuzynk před tym samozynkom stač, před kotrymž „b“ widžiš.

§. 6.

Prěnje a druhje sklonjowanje.

J e n o t a.

	I.			II.
	a.	b.	a.	b.
M.	Póp	Dół	Kral	Nož
Ž.	popa	dół	krala	nóž
R.	popa	doła, doku	krala	noža
D.	popej	dołu, dolej	kralej	nožej
Mě.	popje(popu)	dolje	kraju	nožu
P.	popom	dolom	kralom	nožom
W.	popje(popo)	dolje(dolo)	kralo	nožo

D w o j o t a.

M. w.	popaj	dołaj	kralej*)	nožej*)
Ž.	popow	dołaj	kralow	nožej
R.	popow	dołów	kralow	nožow
D. mě.p.	popomaj	dołomaj	kralomaj	nožomaj

M n o h o t a.

M. w.	popojo**))	doły	kralojo**))	nožje
Ž.	popow	doły	kralow	nožje
R.	popow	dołów	kralow, -li	nožow, -ži
D.	popam	dołam	kralam	nožam
Mě.	popach	dołach	kralach	nožach
P.	popami	dołami	kralemi	nožemi

1. Měsčak někotrych slovow Iho sklonjowanja móže na „-je“ a na „-u“ wukónčeć, n. př. na Žídźe na Židu, we rjedźe we rjadu, hrěšje hrěchu. Tola pak so a) -je nimalje při wšitkich tych słowach nałožuje, kotrychž wukónčny zynk so lóhko zmjeħča, n. př. dub — dubje, sud — sudźje, doł — dolje, štom — štomje, klin — klinje, krop — kropje, swět — swěćje, row — rowje, Židow — Židowje; a) -u při tyč słowach trjeba, kotrychž

*) Twórba „kralaj, nožaj“ so přewobróća do „kralej, nožej“, po §. 2. I. 2. c.

**) Popjo, popowje, popowjo; kralowje, kralowjo.

wukónčnik so čežko mjehčí („s, z, c, k, h“), n. př. pos — na psu, knjezu, čelcu, boku, rohu.

2. Wukónčnik „ch“ ma huséišo -je dyžli -u po sebi, při čimž „ch“ do „š“ překhadža (§. 3., 3.), n. př. kruch — kruchu krušje, měch — měchu měšje.

3. Měsáč slowow na „-h“ wukónčacych manie jeno „-u“, alje tež „-y“ (za: „-je“), a to tak, zo „-h-je“ do „-zy“ překhadža n. př. brjoh — brjohu brjozy, böh — bohu bozy. Tuto „y“ so huséišo slyši, hač „-u“.

4. Wołak na „-je“ přewahu dostawa (wosebje we tych słowach, kiž něšto žiwe woznamjenjeja): duđje, zubje, dolje, štomje; popje, hólče, čelčje, padušje. Tola: nano, syno at d.

5. Wołak na „-o“ maju słowa na „-s, z, h, k“, a z wjetša tež te na „-c, ch“, n. př. pso, mazo, wozo, rohe, brjoho, suko, člowjeko (huséišo: člowječje), krawco, šewco, konjeńco, ducho, prócho.

6. Twórba (fórmá) na „-je“ ma něšto hanjace we: krawčje, šewčje, dušje, měšje.

7. Knjez ma knježje, böh ma božo.

8. Wukónčenje „b, ch, k“ we mjenowaku mnohoty nima „y“ (po krknikach Serbjo nihdžje „y“ njewuprajeja), alje „i“ z njepřewobróčenym sobuzynkom; n. př. röh, plr. rohi; worjech, worjehi; klobuk, klobuki. (Přir. §. 9., 4.).

9. Čert ma čeréi, Žid: Židži, Židžja; knjez: knježja; susod: -dži, -džja.

§. 7.

Třeće sklonjowanje.

Jenota.

M. w.	Slowo	Wěko	słowa	weka
Ž.	slowo	wěko	słowa	wěka
R.	słowa	wěka	słowow (słów)	wěkow
D.	slowu,-wej	wěku	słowam	wěkam
Mě.	slowje	wěku, wěcy	słowach	wěkach
P.	slowom	wěkom	słowami	wěkami

Dwojota.

M. ž. w.	slowje	wěcy
R.	slowow	wěkow
D. mě. p.	slowomaj	wěkomaj.

Wukónčenje „-k“ ze „-je“ (-k-je) so do „-cy“ přewobróća: wěcy (za: wě-kje), a „ch“ ze „je“ do „š“: wuchó — we wuſje (wuchu).

§. 8.

Štvörte a pjate sklonjowanje.

Jenota.

Mnohota.

	IV.	V.		
M. w.	Polo	Čelo	pola	čelata
Ž.	polo	čelo	pola	čelata
R.	pola	čeleća	polow, pól	čelatow
D.	polu, -lej	čeleću	polam	čelatam
Mě.	polu	čeleću	polach	čelatach
P.	polom	čeloćom	polemi	čelatami

Dwojota.

M. ž. w.	poli	čeleći
R.	polow	čelatow
D. mě. p.	polomaj	čelećomaj.

1. Kaž „polo“, tak so tež wěcowniki na „-je“ (-jo) sklonjuja; n. př. daéje, černje, widżenje, strowje (=strowota), r.: daća, černja, widżenja, stro-wja, d. daću, černju at. d.

2. Jenota a dwojota słowa „élo“ se mjehcy wukónča (*wuwzaty* rodż. dwojoty) a po štórym sklonjowanju dže, mnohota pak (a rodż. dwojoty) twerdźje, a so po třecim wotměnja.

4. Do pjateho sklonjowanja mjena młodych zwérjatow słušeja: élo, kurjo, kačo, libjo, [swinjo, zwérjo] a t. d., rodż.: céleća, kurjeća, kačeća, libjeća, swinjeća, zwérjeća a t. d.; kaž tež wécowníki na „-mjo“. Tute we rodżaku přirostk źenja bjeru (kaž tamne: -ća) a so eyle z mjehkimi wukónčenjemi (po IV.) sklonujuja; n. př. brémjo, r. brémjenja, d. brémjenju, dwojota: brémjeni, brémjenjow, mnoh.: brémjenja a t. d.

4. Swinjo, swinjeća ma jenotu a dwojotu po V., mnohotu pak (wot słowa, „swinja“) po VII., jeno trochu njeprawidłownje: m. w. ž. swinje, r. swini, d. swinjom, mě. swinjoch p. swinimi.

6. Dzécó ma: m. w. ž. dzécó, r. dzésća, d. mě. dzésću, p. dzèsćom; dwoj. dzésći, r. dzésćow, d. mě. p. dzèsćomaj; mnoh.: m. w. ž. r. dzécí, d. dzécćom, mě. dzécóch, p. dzécimi.

§. 9.

Šesto sklonjowanje.

Jenota.

Mnohota.

M. w.	Ryba	Rěka	ryby	rěki
Ž.	rybu	rěkn	ryby	rěki
R.	ryby	rěki	rybow	rěkow
D.	rybje	rěcy	rybam	rěkam
Mě.	rybje	rěcy	rybach	rěkach
P.	rybu	rěku	rybami	rěkami

Dwojota.

M. ž. w.	rybje	rěcy
R.	rybow	rěkow
D. mě. p.	rybomaj	rěkomaj.

1. Jenótny wołak słowow na „-a“ so za starsku (kaž hišće we českim) na „-o“ skónčeše, n. př. o moja žono! Přir. Ticin. princip. linguae wend. str. 13.

2. a. Po „c s, z“ so za „je“ předco „-y“ wurje-kuje; a b. hdyž před „-je“ ... „h“ do „z“, „g“ do „dž“, „k“ do „c“ překhadža abo hdyž hižom „c, s“ abo „z“ steji dha so teho runja „-y“ (za „-je“) staja; n. př. dróha, při drózy; figa, na fidzy; holea holey; kosa, kosy; mjeza mjezy; wjes, wsy.

3. Po „c, s, z“ so tuto „y“ tež we rodžaku jenoty kladže, n. př. holey, kosy, mjezy, wsy.

4. Po „g, h, ch, k“ so we mjenowaku mnohoty předco „-i“ (za „-y“) staja, bjez pismikopřewrobrócenja, dokjelž „-i“ jeno dla tuthy krkownych zynkow steji, po kotrychž Serbjo žane „y“ njewuprajeja; n. př. figa, figi; dróha, dróhi; wěcha, wěchi; rěka, rěki. Přir. §.6., 8.

5. Před „-je“ ... „ch“ do „š“ překhadža, n. př. mucha, třečha — dwě mušje, na třešje (§.3., 3.)

§. 10.

Sedme a osme sklonjowanje.

Jenota.

Mnohota.

VII. VIII.

M. w.	Rola koscé basní	rolje	koscje
Ž.	rolu koscé basní	rolje	koscje
R.	rolje koscje basnje	rolow, roli, ról	kosców, -ci
D.	roli koscí basni	rolam	koscám
Mě.	roli koscí basni	rolach	koscach
P.	rolu kosci basnju	rolemi	koscemi, basnjeimi

Dwojota.

M. w.	roli	kosćî
R.	rolow	kosćow, basnjow
D. mč. p.	rolomaj	kosćomaj.

§. 11.

Zhromadne prawidla za sklonjowanja.

1. Do přenjeho sklonjowanja wšitkje mu-skje wěcowniki z twjerdym wukónčnym sobuzynkom slušcja, do druhjeho wšě muskje z mjehkim; do třečeho wšě srjedźne wěcowniki na „-zo“; do štvörteho wšě srjedźne wěcowniki na „-lo“ (bjez přiróstka) a „-je“; do pjateho pak mjená młodych zwěrjatow (na -lo z přiróstkom ſeča) a wěcowniki na „-mjo“ (z přiróstkom: -lenja), w. §. 8., 13.; do šesteho wšě žónskje wěcowniki z twjerdym wukónčnym sobuzynkom [njech je „a“ přidate abo nic] n. p. ryba, wjes; do sedmeho a wosmeho wšě žónskje z mjehkim; do sedmeho slušeja, hdyž je samozynk přistajeny, do wosmeho hdyž njeje (7. roł-a, čwil-a, zemja; 8. kósć, basń, studzeń).

2. Njekotre słowa so jeno we mnohočje trjebauj a se teho dla po mnohočje horječnych příkladow sklonjuja: cypy, widły, widlički a t d. kaž: doły, ryby, rěki a t. d.

3. a. Dawak jenoty na „-ej“ je ze „-ewi“ přikrótšeny. — b. Měsćak I^{ho} a III^{ho} sklonjowanja na „-je“ so wokoło Budyšina a Lubija na „-i“ wupraja; teho runja tež dawak a mě. a dwojota VI^{ho} sklonjowanja. — c. We sedmym a wosmym sklonjowanju pak ma daw. a mě. a dwojota wšudźje „-i“, nic „-je“, dokjelž je wukónčny sobuzynk mjehki: n. p. rołi, kosći, hrédži, na łódži, we studni.

4. Dwojotne „-ow“ je we staršich pismach „-owu“ pisane, n. př. synowu = dweju synow.

5. Mnohotne „-ojo“ je ze „-owje (-owjo)“ nastalo.

6. Mnohotny daw. a mě. ma druhdy „-om, -jom“ a „-och, -joch“ za „-am, -jam, -ach, jach“; wosebje: mužom, mužoch; konjom, konjoch; kruwom, kruwoch; kurom, kuroch; husom, husoch; swinjom, swinjoch; džééom, džééoch; w Psowjoch.

7. a. Žadak rozomitych muskich (maskulinow) Iho a IIho sklonj. mo nětko předco rodžakowe wukónčenje; za starsku so žadak mjenowakjej runaše.
— b. Poła njerozomitych je we jenoče a dwojoče žadak runy rodžakowej, we mnohoče pak runy mjenowakowej, n. př.: žad.: jeneho woła, dweju wołów, štyri woły, tři konje. — c. Poła nježiwych so žadak wšudźje mjenowakowej runa.

8. Mnohotny přewodžak na „emi“ dla prjednjeje a zadnjeje mjehkoty „-ami“ klinčeć njemóže (§. 2. I. 2. c.). — Druhdy so, „-imi“ za „-emi“ slyši, (předco swiniimi).

§. 12.

B ó d.

Ród (genus, Geschlecht) serbskich wěcownikow je troji: muski, srjedźny, žónski.

I. 1. Muskje su wěcowniki z twjerdym wukónčnym sobuzynkom: dub, dar, wóz a t. d.

NB. Žónskje na „c, s, z“ pak su: móć, njemóć, pomóć, wšehomóć; nóc, pólnóc; pěć; wěć; wjes, g. wsy; (wokoło Wojerjec:) włós (Haar); kołomaz (tež masc.),

[też: kołomaza]; za starsku: moc i a. t. d. a tehoodla su žónskje (přir. delk. II. 2.)

2. **Muskje:** z naslědnymi (scéhowacymi) mjehkimi wukónenosobuzynkami: „b, j, l, ž“: hołb, drob, kraj, kij, kołodžij, kral, mul, wrobl, muž, nóż, jěž. — Tehorunja: čeřw.

II. 1. **Žónskje** su wěcowniki a. z naslědnymi mjehkimi wukónenosobuzynkami: „č, ē, dz, j“ [za stare „w“], „ę, ź, ű“, wosebje: ęeń, „p, r, š“: n. p. ryč, tyč, tółč, kić, nić, pjeršć, čeledź, jědż, hródż, cyrkjej [cyrkjew; rodż. cyrkwej], ponoj [ponow], khorhoj [khorhow], kudżel, kukjel, trubjel, stróžel, zem, brón, basń, dań, kazń, móšen, wišeń, kup, sep, sér, wječeř, Kokos, myš.

b. Tehorunja: běl, mysl, sol (sel), g. selje, a rož. —

c. *Dwojoródne:* mjetel mjetl, hruzl.

NB. *Muskje* pak na

a) „č“: bič, éeč, kluč, kwič (Mantel), mječ, moč, płac, pólč, śwjerč, a słowa na „-ač“: drač, kołač, honač, srač.

β) „ē“: lóhé, nóhé, wěchć, hósć, Husć, dešć, kašć, płasć (Mantel); [we staršich časach lóht, hóst, a t. d., a tehoodla muskje]. — Puć je huscišo muskjevo rodu, snjeć huscišo žónskjevo.

γ) „dz“: knadż, mjedwjedż, mjedzwjedż, hózdż.

δ) „j“: wołoj (wołów).

ε) „zel“: cyhjel, džečel, dżeržel, jandžel, kašel, kśindžel, khmjel, přečel, a wše druhje na „-čel“, kaž: stworičel, radzičel.

3) „ú, -ben“: čerá, džeú (*r. dnja*), ječmeń, jeleń, jeřchjeń, kamjeń, kóń, kórjeń, pjeršćen, rjemjeń, stupjeń, šeršeń, třemjeń (*Steigbügel*), wohjeń (*r. wohnja*),

4) „p“: woklep je žónska, a woklep muski.

5) „í“: wšitkje słowa, kiž muži woznamjenjeju: bědzeŕ, kowaŕ, nošeŕ, wuhleŕ; dalje: twór(tchór), njetopyŕ, čeŕ (*Bienenbrut*), pačeŕ.

6) „š“: koš, kroš, towaťš, prěkuš, wósmuš.

d. *Dwojoródne*: papróć, papruš; tu a tam: króć (nic: króć!).

8. Žónskje: wěcowniki na „a“ a „i“ wukónčace: lawa, koza, knjeni, pani.

NB. Wuwzate su słowa muži woznamjenjowace a mužace mjena: čěsla, šoltá; Kudžela, Klepora, Radca.

III. Srjedźne su wěcowniki na „-o, -o, -je“, : słowo, polo, brěmjo, černje, dawanje.

NB. Muskje pak mužace mjena wostawaju: Waŕko, Juŕko, Tryzno (*rodz.* Waŕka a t. d. po I. sklonjowanju).

§. 13. A.

Přidawniki.

“Serbske přidawniki*) (adjectiva, Beiörter, Beschaffenheitswörter) maju za troji ród troje wukónčenje, a to na troje wašnje:

	m.	srj.	ž.
1. -ž, -o(-e), -a:	sam	samo	sama.
2. -y, -e -a:	dobry	dobre	dobra.
3. -i, -je, -la(-a):	wjelči, drohi	-če, -hje	-ča, -ha.

*) Dokjelž přidawniki praja, kajkje što je, dokjelž kajkosé (Beschaffenheit) woznamjenjeja, móhle so tež kaj-kostniki mjenowac.

1. Sam, samo, sama so sklonjuje kaž dobry, dobre, dобра (2.), gjenit. sameho, sameje a t. d., *wuwaty* jeno nominatyw a akkusatyw neutra we jenoćje, kiž samo klinči (nic: same). — Druhich příkladow tuteho sklonjowanja wjacy nimamy.

J e n o t a.

M u s k j e.

2.

3.

M. w.	Dobry	Boži	Wulki
Ž.	dobry	boži	wulki
R.	dobreho	božeho	wulkjeho
D.	dobreho	božeho	wulkjeho
P. mě.	dobremu	božemu	wulkjemu
	dobrym	božim	wulkim

S r j e d z p e.

dobre	bože	wulkje
dobre	bože	wulkje
dobreho	božeho	wulkjeho
dobremu	božemu	wulkjemu
dobrym	božim	wulkim

Ž ó n s k j e.

M. w.	dobra	boža	wulka
Ž.	dobru	božu	wulku
R.	dobreje	bożeje	wulkjeje
D.	dobrej	bożej	wulkjej
P. mě.	dobrej	bożej	wulkjej p. mě.

Dwojota.

M u s k j e.

dobraj, brej	božej*)	wulkaj, kjej
(dobraj, brej	božej*)	wulkaj, kjej
(dobreju	bożeju	wulkjeju
dobreju	bożeju	wulkjeju
dobrymaj	božimaj	wulkimaj

*) Twórba „božaj“ so přewobróća do „bożej“, po §. 2. 2. I. 2. c.

M n o h o t a.

S r j e d z n e a ž ó n s k j e.

M. w.	dobrej, bri	božej, ži	wulkjej, wulcy
Ž.	dobrej, bri	božej, ži	wulkjej, wulcy
R.	dobreju	božedu	wulkjeju
D.			
P.	dobrymaj	božimaj	wulkimaj
Mě.			

M u s k j e.

{dobi	boži	wulcy*)
{dobre	bože	wulkje
{dobre	bože	wulkje
{dobrych	božich	wulkich
{dobrych	božich	wulkich
{dobrym	božim	wulkim
{dobrymi	božimi	wulkimi
{dobrych	božich	wulkich

S r j e d z n e a ž ó n s k j e.

M. w.	dobre	bože	wulkje
Ž.	dobre	bože	wulkje
R.	dobrych	božich	wulkich
D.	dobrym	božim	wulkim
P.	dobrymi	božimi	wulkimi
Mě.	dobrych	božich	wulkich

*) Za: wulç-i, kaž drozy za drož-i (wot: drohi).

1. a. Žadak „dobry“ a t. d. je za nježiwe, „dobreho“ a t. d. za žiwe. b. Runje tak we dwoje. — c. Mnohótny měnow. a žad. „dobri“ a „dobrych“ je za razomite wěcowniki (substantiva rationalia), „dobre“ pak za njerozomite (irrationalia) žiwe abo nježiwe; n. př. khudži, dobri ludžjo, dobre konje; mam dobrych přecelow, dobre konje, drohje kamjenje.

2. Za „-eho, -enje, emu, zemu“, mě.: „-ym, -im“ so husto dobroho, božoho, wulkoho, (dobroh', božoh', wulkoh'), dobromu, božomu, wulkemu (dobrom', božom', wulkom'), dobrom, božom, wulkem wupraja.

3. We štařsich časach so přidawniki po wěcownikach sklonjowachu, njemějo muskjeho wukónčenja; n. př. now, nowo, nowa [kaž nětko hišće: sam, samo, sama], rodź: nowa, nowa, nowy [kaž dōł, słowo, ryba], a z tych časow su so někotre (za adwerbija nałożowane) stare twórby (fórm) wukhawałe, n. př. z nowa, z éicba, na z dala, z poředka, po mału (langsam), po česku, za starsku. — We nětčišej serbskjej ryči pak so přidawniki po horječnych příkladach (dobry, boži, 2. 3. wotměnjeja*).

4. Někotre přidawniki su jeno jeneho wukónčenje a nimaju žanehu sklonjowanja (su njeeskłonjujomne, indeclinabilia), n. př. bosy (bosy noha, z bosy nohomaj), ryzy (ryzy kón, ryzy konja: Smolerj. pěsn. I., č. 12. 5. 7.), kozy (kozy broda = kozaca br.). — Rad (tež rady, rade, rada),

* Druzy Słowjenjo maju tež za naš čas hišće hinajše přidawniki.

po prawom přidawnik (= froh), so jako přislowjessonik (adverbijum) trjeba (= gern).

5. Komparatywy so sklonuja po přikladzje „boži“, n. př. mudriši, hłupiši, lěpši, dokonjeniši.

6. Komparatyw (powjetšak) pak ze stajaka (posytywa) nastawje přez to, zo so wukónčenje a) „-iši“ a b) „-si na korjeń přidawnika powješa, n. př.

a) „-iši“ (ze zmjehčenjom prjedneho sobuzynka): pěkny (korjeń: pěkn) — pěkn-iši, mudr-y — mudr-iši, hłup-y, hłup-iši, šér-y šér-iši, čmowy — čmowiši, wučeny — wučeňniši, čistý — čisćiši, čopły — čoplisi, hordy — hordziši, wótry — wótřiši, khétry — khětřiši, rjany — rjeniši, dokonjany — dokonjeniši (§. 2. I. 2. c.).

Poznamka. 1. Prěnje „i“ wukónčenja -iši druhdy wupadaje, mjehči pak tola prjedawši zynk, n. př. běty — bělši (=běliši), wjesely — wjeselši, luby — lubši, stary — starši, drohi — dróžši, óichi — óiši, suchi — sušši, óenki (korjeń: óen) — óenši, óežki (óež-ki) — óežši, lóhki (lóh-ki) — lóžši, blizki (bliz-ki) — bližši, wuzki — wužši, hłuboki (hłub-oki) — hłubši, dal-oki — dalši, šér-oki — šěřši, wys-oki — wyšši; a při spěšnym wuprajenju we welje druhich słowach, jako: hłupši, čmowši, rjeniši.

b) „-si“ (bjede zmjehčenja prjedneho sobuzynka): khud-y — khud-ši, młody — młódši, blědy — blědši, (rady — radši), bohaty — bohatši, rědki (korjen: rěd) — rědši, słod-ki — słodši, hładki — hładši; krótki — krótši; mjehki (za: mjehki) — mjekši.

Poznamka. 2. Cuzy ma - yši za - iši: cuzyši; hórcy — hórcyši.

3. Někotre stajaki swoje powjetšaki wot druhich korjenjow bjeru: dobry — lěpši [wot: lepy, hübsch], zły — hófši [w. hór·ki = hórcy], wulki — wjetši [w. wjet·chi = wjetkhi = wjetki], maty — mjeňši.

4. Dółhi ma: dlejši*), dlěši [wot: d-l = d-l-h, dł-y**) = dółh-i]; hórk-i ma: (hófči za: hórcеji).

5. Powjetšaki so sklonujuja po příkladžje „boži“.

7. Přewuzběhowak (superlatyv) přidawniki so wot powjetšaka přez předstajenie zlóžki (sylby) naj- (nej-) dostawa, n. př. mudriši — naj-mudriši, čisćiši — najčisćiši, rjeniši — najrjeniši.

§. 13. B.

Přisłowjesniki.

Přisłowjesniski (Umstandswörter, adverbia) so z přidawnikow tworja přez to, zo so

a) we stajakach přidawnikow „-y“ do „-je“ (ze zmjeħčenjom) a „-i“ do „-o“ a druhdy do „-y“ (za: „-je“, z přeměnjenjom prjedawšeho zynka) přewobróća, n. př. pěkn-y — pěkn-je, luby — lubje, khudy — khudźje, bohaty — bohaćje rjany — rjenje, dokonjany — dokonjenje; drohi dółhi — droho, dółho, suchi — sucho, ćežki — ćežko, daloki, šeroki, wysoki, nizki, mjehki, lóhki — ko; wuzki, słodki — wuzko, słodko a wuzcy, słodcy: wulki — wulcy.

*) Tuto - ej ši je starša twórba za - iši, přir. §. 13. B pozn. 6.

**) Přir. dl-ió.

Poznámka. 1. Wukónčenje „-o“ so tež pola wjelje přidawnikow na „-y“ slyši, alje bólje we zmyslu (Sinn) wěcownika (jako zastarjene neutrum), bjez-tym-zo čisty přisłowjesnik na „-je“ abo „-e-y“ wukónča, n. př. zymno, hwězdno: tu je zymno, čemno, jasno, džens je hwězdno.

2. Čichi ma čišje (still) a čicho, alje čicho (Stille) so we podótknjenym zmyslu trjeba; a tak tež so twórby wuzcy a wuzko, slódcey a slódko rozdželeja.

3. Cuzy ma čužo a cuzy (za: čuž-je).

4. Dobry ma derje (=debrje, dobrje), zły — złe, mały — małe, wulki — wjelje.

b) we powjetšakach „-iši“ a „-ši“ do „-išo“ e „-šo“ přeměnja, n. př. mudriši — mudrišo, luňši — luňšo, wjeselši, dróžši, bohatši, krótši, slódši, dlejši — šo.

Poznámka. 5. Z někotrych přidawnikow přisłowjesnik powjetšaka přez to nastawje, zo so na **Korjen** přidawnika ... -ze (za starsku-łej) powješa (ze změhčenjom): niz-ki — niž-je, bliž-ki — bliž-je, lóh-ki — lózje, dal-oki — dalje, hłub-oki — hłubje, wys-oki — wyšje. — Šem tež slušeu: lěpje, hórje, měnje (a: zažo).

6. Tuta stara twórba na-ze abo -łej so wokoło Wojeřjec hiše we wšitkich powjetšakach přisłowjesnikow slyši, n. př. mudrzej, hłupjej; hłubiej; lěpjej, hórzej — Z tajkeho -łej a přistajeneho -ši (-łej-ši) je naše něte, čiše -i-ši t. j. -iši (§ 13. A., 6.) nastalo.

7. Přisłowjesniki derje, złe, małe; dólho; jara; wjelje maju we powjetšakach: lěpje, hórje, mjenje; dlěje, dlěje; bólje; wjacy.

8. Prewuzběhowak z powjetšaka přisłowjesnikow nastawa přez předstajenie zlóžki naj- (nej-), n. př. naj-lubbšo, najdróžšo, najrědšo, najlěpje, najhórje.

§. 14.
L i ě b n i k i.

Jenota.

	M.	S r. j.	Z.
M. w.	jedyn*)	jene	jena
Ž.	jedyn*)	jene	jenu
R.	jeneho	jeneho	jeneje
D.	jenemu	jenemu	jenej
P.	jenym	jenym	jenej
Mě.	jenym	jenym	jenej

Mnohota.

	M.	S r. j. ź.
	jeni	jene
	jene	jene
	jenych	jene
	jenych	jene
	jenym	jenny
	jenym	jenny
	jenych	jenny
	jenych	jenny

Dwojota.

	M.	S r. j. ź.	M.	S r. j. ź.
M. w.	jenaj	jenej & -ni	Dwaj	dwě
Ž.	jenař	jenej & -ni	{dwaj	dwě
R.	jeneju	jeneje	{dweju	dweju
D. p. mě.	jenymaj	jenymaj	dwemaj;	dwemaj

Mnohota.

M. w.	Třjo tři štyrjo štyri pječjo pjeć
Ž.	třoch tři štyrjoch štyri pječoch pjeć
R.	třoch třoch štyrjoch štyrjoch pječoch pjeć, pjeći, pjećich
D.	třom třom štyrjom štyrjom pječom pjeć, pjećim
P.	třomi třimi štyrjomi štyrjomi pječom pjećimi
Mě.	třoch třoch štyrjoch štyrjoch pječoch pjećich.

1. Ličbniki**) (Zahlwörter, numeralia) so džěla:
do zakładnych ličbnikow (Grundzahlen), rjadom-
niskich (Ordnungszahlen), rozewawowych (Unter-
scheidungszahlen), pomnožawowych (Vervielfälti-
gungszahlen) a rozdželowych (Theilungszahlen).

2. Zakładne ličbniki wot „jedyn“ do „štyri“
a twórby na „-lo“ so kaž přidawniki k wěownikam

*) Za starsku: jen (, jeno, jena).

**) Ličba = Zahl.

stajeja, wot „pjeć“ do „dżewjećadżewjećdżesat“ pak su po prawom wěcowniki a knježa rodžak; n. př. jedyn člowjek, jena žona, dwaj wojakaj, dwé kruwje, třjo mužojo, štyrjo lěkarjo, tři wěcy, štyri dny, pjeć přečelow, šešć žonow, dżewjeć hólcow, džesać holcow, dwanaće słowow. — Twórby na „bo“ su jenož za rozomite muskje (masculina rationalia) a nuznoje so praji: třjo mužojo, štyrjo kralojo [nie: tři, štyri]; potom pak so při rozomitych muskich „pjeć“ a „pjećjo“ a t. d. jenak derje kladže, n. př. pjećjo kralojo a pjeć kralow, a t. d. — „Dwaj“ dwojotu po sebi žada: dwaj wozaj, dwaj dnjej (wopak: dwaj wozy, dwaj dny).

3. **Sto (100)** a **tysac (1000)** stej wěcownikaj a matej rodžak po sebi, n. př. sto wówcow, tysac muži. — Tysac je so zastarilo. — Sto ma we měsáku jenoty a we dwojoćje „scéje“ (§. 3,3.), štož pak so „scé“ a „scí“ wupraja.

4. Rjadomniskje ličbniki: preni, druhí, třečí, štvórtý, pjaty, stoty (hundertster), dwéstoty, třistoty, tysaci (1000ster) so kaž přidawnikí wotměnjeja a trjebaju: rodž. prěnjeho, druhjeho, třečeho, štvörteho; preni muž, třeča žona, štvórté džécio.

5. Rozeznawawe ličbniki: jedyny, jednory [eimerlei, (einfach)], dwoji (zweierlei), troji (dreierlei), štвory, pjećery pjećory, šescery šescory, sedmery sedmory, wosmery wosmory, džewjećery — čory, džesaćery — čory at. d. na -ery abo; -ory; stery story (hunderterlei), tysacery tysacory (1000erlei).

6. Pomnožawę*) ličniki: jedynaki, jednoraki (einfach), dwojaki (zweifach), trojaki, štwarzaki, pjećoraki, šesćoraki, sedmoraki; steraki, storaki (hundertsach), tysaceraki, tysacoraki.

7. Rozdželowawe ličniki so we serbskjej ryči přez předložku „po“ (z měsákom) a zakladne ličniki woznaměnjeja, n. př. po jenym (je einer, je eins), po šesćoch (je sechs, zu sechsen), po wosmioch, (njerozomite, srjedźne a žónskje:) po wosmich; po štyri kruchach, po pjeć kuskach; po stach, po tysacach.

8. Shromadny ličnik (allgemeines Zahlwort) je: wšón, wšo, wša a wšitkón, wšitko, wšitka, řodž.: wšeho, wšeje at. d. kaž: boži; wšitkjeho, wšitkjeje at. d. kaž: wulki; *mnohota*, mjenowak a žadak: wše (wšé), r. wšich, d. wšim, p. wšimi, mě. wšich; mjen.: wšity, mjen. žad. wšitkje, r. (ž.) wšitkich, a d. t.

§. 15.

Naměstniki.

Jenota.

Mnohota.

M.	Ja	Ty	my	wy
Z. r.	mje, mnje	tebje, če sebje, so	nas	was
D.	mi, mni	tebi, či sebi, sej	nam	wam
Mě.	mni	tebi	sebi	nas, nami
P.	mnu	tobu	sobu	uami

Dwojota.

M.	mój	wój
R. ž.	naju	waju
D. mé. p.	namaj	wamaj.

*) Mnoho = wjelje; množić, pomnožec.

Jenota.			Mnohota.		
M.	Srj.	Ž.	M.	Srj.	ž.
M. Wón	wono*), wone wona		{woni wone		wone
R. jeho, njeho jeho, njeho jeje, njeje	jich, nich jich, nich				
D. jemu, njemu jemu, njemu jej, njej	jim, nim jim, nim				
Ž. jón, njón jeho	{ jo, je, nje ju, nju		{ jich, nich jje, nje		{ je, nje
Mě. nim	nim	njej	nich	nich	
P. nim	nim	njej	nimi	nimi	

Dwojota.

Dwojota.			Jenota.		
M.	Srj. ž.	M.	Srj.	ž.	
M. wonaj	wonej, woni	Štó	M. što		
R. jeju, njeju	jeju, njeju	koho	R. čeho		
D. jimaj, nimaj	jimaj, nimaj	komu	D. čemu		
Mě. p. nimaj	nimaj	kiž	Ž. što, čo		
			Mě. p. čim.		

Jenota.

	M.	Srj.	ž.
M. w.	Mój	Twój	Swój
Ž.	{mój (mojego	{twój twojego	{swój swojego
R.	mojego	twojego	swojego
D.	mojemu	twojemu	swojemu
Mě.	mojim	twojim	swojim
P.	mojim	twojim	swojim

Mnohota.

	M.	Srj. ž.	M.	Srj. ž.
M. w.	{moji moje	{twoji twoje	{swoji swoje	{moje moje
Ž.	{moje (mojich	{twoje twojich	{swoje swojich	{moje swoje
R.	mojich	twojich	swojich	mojich
D.	mojim	twojim	swojim	mojim
P.	mojimi	twojimi	swojimi	mojimaj
Mě.	mojich	twojich	swojich	mojimaj

*) Wono so njewosobięće (impersonaliter) nałożuje, a jako węcownik (kiž po prawom je), n. p. wono brima (za jenož hríma); to a wono Diess und Das, Das und Jenes; nječin žane wono!

**) Twórba „mojaj“ so přewobróća do „mojej“, po §. 2. I. 2.

1. Za žadak jeho, za měsák nim, čím, mojim, za rodžak a dawak čeho, čemu so tež slyší: ho, njem, čom, mojom, čoho čoh, čomu čom.

2. Žadak čo so po předklóžkach staja, n. př. na čo, za čo, pře čo, po čo; na čož. — Teho runja twórby: mnje, mni, njeho, njeje, nich, njemu, njej, nim, njóp, nju; njej, njeju, nimaj.

3. Za: mojeho, twojeho, mojemu běchu we něhdušich časach krótše twórby, n. př. meho (wot: =mój), tweho, swego, swemu a t. d. Tajkje twórby tu a tam we „spěwařskich“ a t. d. hišće nadkhadžamy.

4. Naměstniki (Fürwörter, pronomina) rozpaduja do 1) wosobitych*) (persönliche Fürwörter: ja, ty, so, wón), 2) wobsydnych (Besitz-, zueignende: mój, twój, swój, jejny), 3) prašawych (fragende: štó, što, kotry, čejí), 4) pokazowawych (anzeigende, demonstrative: tón, to, ta; tutón, tónhlej), 5) počahowawych (bezügliche, relative: kiž [njesklonujomne]; kotryž, -ež, -až, r. kotrehož, kotrejež, mnoh. kotriž, kotrež; štóž, štož: kohož, čehož, štož, za čož; čejí, -je, -ja: čejehož, čejejež a t. d.

5. Tón, to, ta: teho, teje a t. d. so sklonjuje kaž: dobrý; dwojota: taj, tej, a či, teju —; mnohota: či, te, tych —. — Tutón naměstnik so za naš čas najbólje jako ródnik (Geschlechtswort, Artikel) nałožuje, ma pak jenož tam stać, hdzjež wěsty doklad (Nachdruck) na nim lěži, po tajkim jara wjele rědšo, hač w němskjej ryči a druhich; n. př. „blido“ je: der Tisch; „to blido“ je: der Tisch. — Za čisty pokazowawy naměstnik so trjeba: tutón, tuto, túta a tónhlej, tohlej, tablej (t. j. tu tón, tón hlej).

*) Wosoba = paršona.

6 Zhromadne naměstniki: někotry, někótry, *mnoh.* někotři, -re; někotryžkuli, někotryžkuliž, r. někotrehožkuli, -iž; něchtó, něšto, nichtó, ničo: někoho, nikoho, něčeho, ničeho a t. d.

Č a s o w a n j e.

§. 16. S z o w j e s a.

1. Slowjanske słowjesa (Zeitwörter, Handelwörter, verba) so najprihódnišo do VI rjadomnjow (klassow) džéla.

2. Tute rjadomnje so rozeznawaju po njewobmězniku (infinitywje) a prénjej wosobje přitomnosće (prima persona præsentis).

Slušejn pak

3. do Ije rjadomnje wšitkje prénjótne (primitywne) słowjesa, z je no zlóžknym (jenosylbnym) njewobměznikom na -é [, druhdy -c], a z přitomnosću **A.** na -šu (-šem), **B.** na -ju (-jem); n. př. **A.** wjes-é (za: wjed-é), třas-é, njes-é, pjec, bra-é; **B.** pi-é, kry-é, du-é, zna-é, hré-é: **A.** wjed-u (wjedz-em), tras-u, njes-u, pjek-u, bjer-u (bjer-jem); **B.** pi-ju (pi-jem), kry-ju, du-ju, zna-ju, hré-ju.

Tute słowjesa rozpaduja do rjada **A.** a **B.**, t. r.

A. do tajkich, kotrychž korjeń (bjez infinitywnego „-é“) je zanknjeny (t. r. na sobuzynk wuk ón-ćacy), n. př. pas-é, třas-é, lěs-é, wjez-é (přitomn.: wjez-n), wjes-é (za: wjed-é; přitomn.: wjed-u); a jow tež slušejn: br-a-é (za: br-é, lóžšeho wurjekowanja dla), pr-a-é, sr-a-é, sł-a-é (za: pr-é, sr-é, sł-é), přirun. §. 18. I. b.; a: pjec,

rjec, éec, wlae, móe, kotrychž „c“ za „k-é, h-é“ steji, (pje c = pje k-é, rje k-é, éek-é, wlak-é, móh-é), přir. §. I. 2. 8).

B. do tajich, kotrychž korjeú je wotewrjeny (t. r. na *samozynek* wukónčacy), n. př. pi-é, bj-é, wu-é, wě-é, hra-é, zna-é.

Poznamka. 1. Rozymí so, že prěnjótne slowjesa tež potom do Ije rjadowanje słušejú, hdyž je njewobměznik swoju jenozłóžnosé zhubił přez představenje předložki, n. př. po-pas-é, za-třas-é, do-wjes-é; wu-pi-é, za-ry-é.

2. Jenozłóžkne slowjesa na -nyé njejsu prěnjótne a nje słušejú do IIje (aljedo IIje) rjadowanie, n. př. skh-nyé (= sch-nyé = such-nyé, wot: suchi), za-p-nyé (=za-pječ, I.).

4. do IIje rjadowanje slowjesa z njewobměznikom na -nyé (-nné), z přitomnoséu [z přichodom] na -nu (njem): wuk-nyé (wuk-nuć), wuk-nu (wuknjem); skhn-yé, skh-nu (skh-njem), čis-nyé, čis-nu (čisnjem).

5. do IIIje rjad. slowjesa z njewobměznikom na -yeć, z přitomnosén na -yu (-im): kurč-eć, ryč-eć, kurč-u, ryč-u (kurč-im, ryč-im).

6. do IVje rjad. slowjesa z njewobměznikom na -ieć; z přitomnoséu na -yu (-im): pa-lić, war-ić, pal-u, warju (pal-im, war-im).

7. do Vje rjad. slowjesa z njewobměznikom na -zać a při prjednim mjehkim zynku na yeć, z přitomnoséu na -zam, ьam: kop-ać, měš-eć (za starsku: měš-ać), kop-am, měš-am.

8. do VIje rjad. slowjesa z njewobměznikom na -zować, -zować, z přitomnoséu na -zuj u, ьую (-ujem): kup-ować, woj-ować, kup-uju, woj-uju (-ujem).

Pozn. 9. Horkach (3.) posomnjene přenjotne slowjesa (I. rjad.) so we sc̄ehowacych rjadownjach husto zasy nadkhadžeja, (a nimalje wšitkje slowjesa z tuthykh přenjotnych nastawaju); n. p. **rjec** (za: rjek-é) I., rjeknu, rjeknych II., ryčeč (za: rječeč, rečeč) III., rěkaé V., za-rjekowač VI.; **ćec** I., ćeknyó II., ćěkač V., za-ćekowač; **roz-ćekowač** VI.; **(lac)**, **wu-lac** [Hijob. 39, 4.], (za: wn-lah-č) I., lah-nyó II., ležeč (za: lah-čeč III., z-rožič IV., kěhač V., při-lěhowač VI.: **wjesč** za: wjed-ó), njesé I., wodžié, nosyc IV., za-wjedač V., za-wjedowač; wót-wjedowač VI.; **(wuc, wuké)**, wukla I., wuknyé II., wučic (za: wuk-ic) IV., na-wukowač IV.; **(sko-č, skoč, skac)** za: sk-k-é), po-skokla, po-skakla I., skoknyé, po-skaknyé II., skočié IV., skačač V., po-skakowač VI.; **bračl**, při-bjerač V., při-bjerač VI.; **pič l.**, na-počíč IV., do-piwač V., do-piwoč VI.

10. Wšitkje twórby (fórm) slowjesa so wot njewobměznika a přenjeje wosoby přitomnoséje [, we rjazu **A. Injeje** rjadownje (§. 18.) wot druhjeje wosoby přitomnoséje] wotwodžeja přez přistajenie wěstych wukónčenjow. — Před mjehkim wukónčenjom so předni twjerdy sobuzynk zmjehča.

10. Wot njewobměznika wotkhadžeja 1. α) **krótku**^{*)} twórba minyłoséje (præteriti) a β) we šestej rjadowni tež dólha twórba minyłoséje, 2. **po-dzélnik** minyłoséje činiteje (particip. perfecti activi), 3. **prekhódnik** druhí (gerundium perfecti), 4. **po-dzélnik** minyłoséje čerpneje (p. p. passivi), 5. we šestej rjadowni **po-dzélnik** přitomnostny (particip. præsentis);

11. wot přitomnoséje: 1. **kazak** (imperativus) 2. **prekhódnik** přemi (gerund. præsentis), 3. **dólhp**

^{*)} §. 7. Str. 109. ^{**})

twórbą minyłosćje [, jeno we VI^{tej} rjadomni nic, 10. 1. *β*]), 4. podżelnik přítomnostny [, jeno we VI^{tej} rjadomni nic, 10. 5.].

12. Do kajkich wukónčenjow so wukónčenie 1. njewobměznika a 2. přítomnosćje při časowanju přeměnja, to njech nastupny přehlad pokaže:

1. Infinityw:	Krótkje præt.	Partyc. perf. akt	Geruno. 2.	Part. perf. pass.	Dólhje præterit.	Part.præs.
I. A. -e po sobuzynku	-bech, -ze	-ł	-iwši	-weny		
I. B. -é po samozynkn	-ch, —	-ł	-wši	-ty		
II. -nyć	-nych, -ny	-nył	-nywši	-njeny		
III. -ać	-ach, -a	-ał	-zawši	-zany		
IV. -ić	-ich, -i	-ił	-iwši	-seny		
V. -ać, -ać	-ach, -a	-ał	-awši	-any		
VI. -ować	-owach, -owa	-ował	-owawši	-owany	-owach,-owaše	-owacy

Příklady:

2. Præsens.	Imperatyw	Grund. 1.	Dólhje præterit.	Partyc. præs.	1.	2.
I. A. (-bu), bęš	-b*)	-bo	-bech, -beše	-bacy	Dowjes-ć (za: do-wjed-ć	wjedu
I. B. -ju	-j	-jo	-jach, -ješe	-jacy	wupi-ć	pju
II. -nu	-ń	-njo	-nich, -niše	-njacy	nawuk-nyć	wuknu
III. -bu	-b	-o	-bach -beše	-bacy	poryć-ec	ryču
IV. -bu	-b	-o	-bach, -beše	-bacy	zapal-ic	palu
V. -am	-aj, -ej	-ajo, -ejo	-ach, -aše, -eše	-acy	zwol-ac, zwal-eć	wolam, walam
VI. -uju	-uj	-ujo			nakupować	kupuju

Pozn. 1. Překhódnik na -iwši rjadu **A.** ma we někotrych staťu twórba na -wši, kaž po rjadu **B.**, n. př. šed-wši (šedší), jě-wsi (za; jěd-wši); bra-wši, prawši, sławši.

*) =mjehki sobuzynk, n. př. wjedź.

2. Za překhódník na -bo so husto -icy slyši, n.př. wjedžicy, pijicy, spicy, njenadžicy, płačicy; [tak tež: mjenujicy (mjenujey), kupujicy, wuknicy, kurčicy, waricy, wołajicy, walejicy]; -ucy: ducy. Tuto -icy abo ity pak je po prawom podzelník přitomnostny, — -bacy abo -baty: pijicy, pijity — pijacy, pijaty. Tak „z płaćitymaj“ wocemaj, płaćiteje přeměnjenje,“ Smolerj. pěsn. IX. 17., LVI.

*) Wot (płak-ó) płac [kaž maš: pjec], rjadomnja I. A. [§. 18. I. 2. β)]

§. 17. Přehled slovesnych wukóněnijow.

K.†)	I. rjadomnja. A. B.		II. rjad.		III. rjad.		IV. rjad.		V. rjadomnja.		IV. rjad.	
	-b	-	-, b, -b	-b	-b	-b	-b	-b	-b [1, Ab]	-b, b	-b	
<i>Praesens.</i>												
1.	a.	b.	-ju, jem	-nu, njem	-bu, im	-bu, -im	-bam -bam;	-bem, (bu)	-(b, b)uju, -ujem			
2.	-eš		-ješ	-nješ	-iš	-iš	-baš -baš	-beš	-beš	-uješ		
3.	-be		-je	-nje	-i	-i	-ba -ba	-be	-be	-aje		
4.	-semuj-ewje	-jemoj'	-njemoj'	-njemoj'	-imoj'	-imoj'	-amoj'	-bemoj'	-bemoj'	-ujemoj'		
5.	-betalj	-etej*	-jetaj, tej	-njetaj, tej	-itaj, tej	-itaj, tej	-ataj, tej	-betalj, tej	-betalj, tej	-ujetaj, tej		
6.	-bemy		-jemy	-njemy	-imy	-imy	-amy	-bemy	-bemy	-ujemy		
7.	-beče		-ječe	-nječe	-ice	-ice	-aće	-beče	-beče	-uječe		
8.	-zu,	-beja	-ju, -ja, -jeja	-nu, njeja	-ba	-ba	-aju, beju, ja	-beja, (bu)	-beja, (bu)	-uja		
<i>Præteritum</i>												
1.	-bach	-jach (-ch)**)	-nich (nych)**)	-bach	-bach (-ich)**)	-bach, -bach	-owach					
2,3.	-beše(-be)**)	-ješe (-)	-niše (-ny)	-beše (-ba)**)	-beše (-i)	-beše, -beše(-ba, -ba)**)	-owaše(-owa)**)					
4.	-bchmój	-jachmój(-chmój)	-nichmój(nychmój)	-bachmój	-bachmój (-ichmój)	-achmój	-owachmój					
5,6.	-betalj, tej	-ještaj (-staj)	-ništaj (nyštaj)	-betalj	-betalj (-ištaj)	-betalj, -betalj	-owaštaj					
7.	-bchmy	-jachmy (-chmy)	-nichmy (-nychmy)	-bachmy	-bachmy (-ichmy)	-achmy	-owachmy					
8.	-beče	-ješe (šeé)	-niše (-nyšeé)	-bešeé	-bešeé (-išeé)	-bešeé	-owašeé	-bešeé	-bešeé	-owašeé		
9.	-bechu	-jachu (chu)	-nichu (-nychu)	-bachu	-bachu (-ichu)	-bachu	-wachu					
<i>Imperativus.</i>												
2,3.	-b	-j	-h [ni]	-b	-b	-b	-baj bej	-b	-b	-uj		
4.	-bmój	-jmój	-hmoj	-bmoj	-bmoj	-bmoj	-bajmój, -bemój -bmoj	-bmoj	-bmoj	-ujmój		
5,6.	-btaj, tej	-jtaj, tej	-ht j, tej	-btaj, tej	-btaj, tej	-btaj, tej	-bajtaj, -bajejtaj	-btaj	-btaj	-ujtaj		
7.	-bmy	-jmy	-hmy	-bmy	-bmy	-bmy	-bajmy, -bejmy -bmy	-bmy	-bmy	-ujmy		
8.	-bče	-ječe	-hće	-bče	-bče	-bče	-bajče, -bejče -bče	-bče	-bče	-ujče		
<i>Gerundium præsentis.</i>												
	-bo	-jo	-njo	-bo	-bo	-bo	-bajjo, bejo	-bo	-bo	-ujo		
<i>Participium præsentis.</i>												
	-bacy, aty	-jacy, aty	-njaçy, aty	-bacy, aty	-haçy, aty	-haçy, aty	-bacy, bacy, aty bacy, ty	-owacy, aty				
<i>Gerundium perfecti.</i>												
	-iwši	-wši	-nywši	-bawši	-iwši	-iwši	-bawši, -bawši		-owawši			
<i>Infinitivus.</i>												
	-bć [e]	-ć	-nyć	-bć	-ić	-ić	-bać -bć		-ować			
<i>Participium perfecti act.</i>												
S.	-bi, bo, ba	-t, to, ta	-nył, ylo, yla	-bał, lo, ło	-ii, lo, la	-ii, lo, la	-bał -bał, bo, ba	-ii, lo, la	-ował, bo, ba			
D.	-biłaj, lej & li	-taj, lej & li	-nyłaj, yłej & yli	-bałaj, lej, li	-iiłaj, lej, li	-iiłaj, lej, li	-bałaj, lej, -bałi, -beli	-iiłaj, lej, -bałi, -beli	-owałej, bo, ba			
P.	-bli, le	-li, le	-nyli, yłe	-beli, -bałe	-ili, ile	-ili, ile	-bałi, -bałi, -beli	-ili, ile	-owali, bo, ba			
<i>Participium perfecti pass.</i>												
S.	-beny, ne, na	-ty, te, ta	-njeny, -ne, -na	-any, ne, na	-beny, ne, na	-beny, ne, na	-bany, -bany, ne, na	-owany, e, a				
D.	-benaj, nej, ni	-taj, tej, -ci	-njenaj, nej, ni	-anaj, nej, eni	-benaj, nej, ni	-benaj, nej, ni	-anaj, nej, bani, eni	-owanaj, nej, ni	-owanaj, nej, ni	-owanaj, nej, ni		
P.	-beni, ne	-ci, -te	-njeni, ne	-eni, -ane	-heni, ne	-heni, ne	-bani, -beni, -ane	-owanai, ne	-owanai, ne	-owanai, ne		

†) Zady K. (=korjeň) su wukóněne pismiki slovesnego korjenja pokazane: b twjerdy sobuzynk woznamjenje, b mjehki, -za samozynk steji. N. při. wjes-é [za: wjed-ć, §. 18. I. 2. a)], pi-ć, I, wuknyc, du-nyć, wotpoč-nyć II, kurč-eć III, pal-ić IV., kop-ać, měš-eć V., kup-ować, woj-ować IV.

*) Tuta so zastarjowaca twórba na -wje, we minylosći na -chwje, krótkoty dla dalje přistajowana njebudže.

**) Tate zaspinkowane krótše tworby minylosje so we komposytach a při hjewak krótkotrajnych činěñkach nałożuña, n. př. do-njese; wupich; nawuknych, rěznych, sahnych; zakurča; dopalich: zwoła, zwala; nakup owa.

§. 18.
Prěnje časowanje.

Rozeznawadlo: **A.** Njewobměznik na „če“**), přítomnosé na „tu“; **B.** njewobměznik na „-é“**), přítomnosé na „-ju“.

Přítomnosé.

A.

B.

1. Wjedu	Piju	5. 6. wjedžetaj, tej	pjetaj, tej
2. wjedžeš (třaseš pješ)		7. wjedžemy	pjemy
3. wjedže	pije	8. wjedžeče	pječe
4. wjedžemój	pjemój	9. wjedu, džeja	pju, ja, jeja

Minylosé.

1. wjedžech	(wjedžich)***)	pjach	do-pich
2. wjedžeše	wot-wjedže	pješe	dó-pi
3. wjedžeše	wot-wjedže	pješe	do-pi
4. wjedžechmój		pjachmoj	—
5. 6. wjedžeštaj		pještaj	do-pištej, tej
7. wjedžechmy		pjachmy	do-pichmy
8. wjedžešče		pješče	do-pišče
9. wedžechu		pjachu	do-pichu

Kazak.

2. 3. wjedž (třas)	pij
4. wjedžmój	pjmój
5. 6. wjedžtaj, tej	pjtaj
7. wjedžče	pjče
(9. njech wjedu, wjedžeja	njech piju, -ja -jeja)

Překhόdník prěni.

wjedžo (třaso)	pijo
----------------	------

) Zanknjeny korjeň, §. 16. 3. **A.

) Wotewrjeny korjeň, §. 16. 3. **B.

***) Wokoło Budyšina a Lubija. — Móc (za; móh-č)
ma; móžach, (pře-móch, wu-móch).

Podzělník přítomnostny.
wjedzacy (třasacy) pijacy

Překhódník druhí.
wjedžiwši (třasywši) piwši.

Njewobmězník.
třasc (wjesć) pić.

Podzělník minylosje činiteje.

Jenota. *Dwojata.* *Mnohota.*

m.	wjedl pil	wjedlaj pilaj, lej wjedli wjedle pili pile
sřj.	wjedrō pilo	wjedlej pilej, li wjedle pile
ž.	wjedla pila	wjedlej pilej, li wjedle pile

Podzělník minylosje čerpneje.

wjedženy (třaseny)	pity	wjedženaj, nej pitaj, tej
wjedžene	pite	wjedženej, ni pitej, pići
wjedžena	pita	wjedženej, ni pitej, pići
	wjedženi, ne pići, pite	
wjedžene	pite	
wjedžene	pite	

I. 1. Njewobmězník rjadu A. wukónča na „-ć“
kotrež so

4. nje posrědkomnje (unmittelbar) na slo-
wjesny korjeń (na sobuzynk) powješa,
n. př. pas-ć, wjez-ć (fahren).

2. Wukónča-li slowjesny korjeń na α „d“
abo „t“ (n. př. klad-u, přad-u, mjet-u, plet-u)
abo na β „k“ aho „k“ (n. př. moh-u [nětko: móžu],
móh-t, pjek-u, wlak-u), dha so α d-ć a t-ć we
njewobmězniku přewobróća do s-ć, n. p. klas-ć,
mjasć, (za: klad-ć, mjat-ć), a β h-ć a k-ć
do „e“, n. př. móć, pjeć [za: móh-ć, pjek-ć].*)

*) Wokoło Wojerjee k-ć do s-ć překhadža: pjek-u
→ pjes-ć, wlak-u → wlas-ć

3. Sem [ə] tež sluša jěs-é = jěd-é, přir. jědł, jědženy (w. delka pozn. 5.) a zastarjene pas-é = pad-é (přir. pad-a-é), wot kotrehož mamy: paslje (die Falle). — Rosé po horječnym (2.) za ros-s-é steji.

4. Dokjelž so časowadła (Conjugationssylben) z wjetša mjehkje připowješuja, dha so twjerde pismiki (rjadu A.) do mjehkich přowobróćeja (§. 3., 3.), n. př. wjedz-eš, pleč-eš, móž-eš, pječeš, mjeleš, wot: wjed-u, plet-u, móh-u, pjeck-u, mjetszu.

5. Dokjelž pak so „s“ a „z“ [*s-é*, *z-é*, horka 1. a) & 2.] éežko zmjehčatej, dha so časowadła, kiž su hjewak mjehkje, tudy twjerde připowješuja, n- př. pas-é, wjes-é: pas-eš, pas-o, pas-ywši, wjes-eš, wjes-o, wjes-ywši; pas, wjes.

6. Za přitomnostne -u (1. 9. wjed-u) so tež -em, -ea-ja praji (n. př. 1. wjedz-em, 9. wjedz-eja). — We slowjesomaj móžu a łžu pak je tuto -zem do -su, -za přešlo: 1. móž-u, łžu (za: móh-a, móžem, łhu, łžem; -u = -em = -su), 9. móža (pódla: móžeja), łža. — Podobne ma spać; 1. spju, 9. spja.

b. posrědkomnje, mjenujcy přez zastajenje samozynka, ze slowjesnym korjenjom zjenoća, a) we: br-a-é, pr-a-é, sr-a-é, stl-a-é [za: stł-a-é], a we někotrych druhich (delka pozn. 6.); přetož bjez pomocnego samozynka bychu te слова (br-é, pr-é, sr-é, stł-é) njewuprajomne byłe. Tajki wjazacy zynk we wšech wot njewobměznika wotkhadžacych twórbach (§. 16., 10.) wostawa: brał, brany, brawši (§. 16., 12).

posn. 1.), ze-brach. — Tamne slowjesa we přitomnosći, dólhjej minyłosći, kaza-ku, překhodniku prěnim pomoeny samo-zynk „le“ bjez korjeńskje zynki stajeja: b-je-r-u (korjeńskjej zynkaj; b-r), p-je-r-u, s-e-t-u (t. j. st-łe-t-u, wot: stł-a-ć = sł-a-ć), s-e-r-u (za: s-łe-r-u, kaž so tež tu a tam wupraja); b-je-r-jech, b-je-ř, b-je-r-jo; b-je-r-jacy.

b) we někotrych slowjesach, kiž „-le“ (kaž runje prjedy: „a“) zastajeja: (ml-e-ć) ze-mi-l-e-ć, ze-mi-e-ł (ze-mie-ty, ■, a: ze-mi-e-ny), ze-mi-e-wši; m-je-t-u, m-je-l-ech, m-je-l, m-je-l-o. — W. delka 9.

II. 7. Njewobměznik rjadu ■. wukónča na „-ć“ kotrež so korjeńskiemu samozynkjej připowješa, n. př. bi-ć, ry-ć; wuć; zna-ć, hra-ć, pře-ć (gönnen), le-ć, kle-ć, dže-ć so, pře-dže-ć so; hrě-ć, wě-ć.

8. We słowach přeć, leć, kleć, džeć so, steji „-le“ za „-ba“ [srjedź mjehkjeju sobuzynkow], za starsku: přa-ć, la-ć, kla-ć, dža-ć. Wot teje stareje twórby su podzělnikaj: přał, lał, džał (na-džał so; pře-džało so), laty, klaty, pře-džaty; a minyłosć we zestajankach a překhód-niku 2.: wu-lach, po-kłach, na-dżach so, pře-dža so, prawši, lawši, na-dżawši so. — Přitomnosć pak a jeje wotwodžanki §. 16., 11.) maju: liju, kliju, džije so (ze: leju, kleju, dżeje so, a to ze: laju, klaju, džaje so); lijach; lij; lijo; lijacy.

9. a) Slowjesa na -ěć za starsku na -łe-ć wukónčachu, n. př. ml-ěć (ml-e-ć), hr-ěć (hr-je-ć), mr-ěć (mr-je-ć), k-ě-ć (k-łe-ć), pr-ěć (pr-je-ć), kotrež „-le“ je so we někotrych zestajankach pódla

„-ě“ wukhowało: ze-ml-e-é pódla, ze-mlě-ć, wo-hr-je-ć, wo-hrě-ć, wu-mr-je-ć, wu-mrě-ć, wu-ké-e-ć, wu-kcé-ć, na-čr-je-ć, na-črě-ć, za-pr-je-ć, za-prě-ć. — b) Twórba „-ě“ twjer-ďje steji přez cyłe časowanje, kaž „i, y, u, a“, n. př. hrěć, hrěju, hrějach přihrěch, hrěł, hrěty, hrějo, hrěwši; alje „-ę“ (we „-ę-ć“) so při časowanju wumjetuje, jako jenož pomócný samozynk [kaž „-a-ć“ we „-a-ć“, horka I. b]. Potom so tute slowjesa, kij nětko do rjedu **B.** (alje po za starsku do **A.**) slušeja, po rjedu **A.** wotměnjeja,

a) tak zo so we přitomnosći a jeje wotwodžankach (§. 16, 11.) pomócný samozynk „-ę“ srjedz korjeńskej pismikaj staja. Jenički zdžeržany příklad je m-je-ł-u [wot njewobměznika ml(-e)-ć = mlěć], m-je-l-eš a t. d., m-je-l-ech, m-je-l, m-je-lo, m-je-lacy;

β) tak, zo so pomócnik we přitomnosći (přichodźje) a jeje wotwodžankach njezastajuje, n. př. m-r-u, d-r-u, i k-t-u [wot: mr(-je)-ć, dr-je-ć, kt-ę-ć], na-č-r-u, za-p-r-u [wot: čr-je-ć, pr-je-ć], m-r-ješ, mrje, kćeš, kće, na-črješ, za-prješ, a t. d.; drjeh, kēech, drješe, kēese; wumř, za-ké, róz-dt róz-dri (rózdréj, I. **B.**), na-čr, na-čri (na-čréj); mrjo, kéo, drjo, na-črjo, za-prjo; drjacy, kēacy.

Pozn. 1. Wot tuteho njewobměznika na -(ę)e matej **a**. a **β**. swoju krótku minyłosć, podzélnik minyłosćje a překhódnik 2. (na-wši, §. 16., 12. pozn. 1.): ze-ml-jech, wu-mr-jechu, za-kó-e, wó-dr-jech, na-čr-jech, za-pr-jech; ze-mlěł, wu-mrjeł, na-črjeł; ze-ml-ewši, wu-mr-jewši, za-ké-ewši a t. d.

2. Dlejše twórby „mrěju, drěju, kćěju, prěju, drějach, kćějše“ a t. d. (rjad **B.**) dlejšu činjeňku woznamjenjeja.

3. Podzélnik minyłosćje čérpneje ma -ty, rjad **B.**, pódla -ny: zemleny, -ty, wumrjeny, -ty, zakéeny,

-ty, wódrjeny, -ty, načrjeny, ty, zapřjeny, ty, pô-žrjeny, ty.

10. Słowjesy próć a klös so we přitomnosći a jeje wotwodžankach tež po A. časujetej (kaž wot por-ć, koł-ć): poru, kołu (futur.), porješ, koleš, poř, kol, porjo, porjacy.

11. Słowjeso lhać ma, pôdla twórbow z B., we přitomnosći tež: lžu, lžeš, 9. lža; podzelnik minyłosće jenož lhaný, ze-lhaný (kaž: brany, A.). — Spać ma spju, spiš, 9. spja; spach, spaše; spał, spany; kazak: spi, wu-sp so; spjo, spicy; spjacy; spawši.

12. Da-ć ma swoju přitomnosć z Vje rjad. (jakoby: d-ać): dam, daš; jeno 9. woseba ma z Ije rjad.: dadža (za: daju, daja). Minyłosć je krótka: dach, da.

13. Měć (jakoby: m-ać) ma: mam, maš, 9. maju, maja, po V.; hjewak wšo po I. B.

14. Chcyć (tež: chceć; za starsku: cht-łe-ć, chéeć,) ma: cheu, chceš, 9. (chceja), chcedža, přichód: zecheu; min.: chcyh, chcyše; kaz.: chcyj; nochcyj; chcyjo, chcyjacy; chcyk; chcyty; chcywši. — Za nochcyć so we wšednym žiwjenju trjeba: njechać, časowane kaž dać (horka 12.).

Pozn. 4. Hić (po prawom ić) a jěć njeslušatej do B., alje do A., dokjelž za hid-ć (id-ć) a jěd-ć stejitej. — a. Wot id-ć mamy: (idu, jdu; jdžech) du, džeš; 9. du, djeja, džech: nje-ńdu, nje-ńdžech za porědše: nje-jdu; (přichód:) pó-ńdu, za porědše: pó-jdu t. j. po-idu; za-ńdu, wote-ńdu; dži, nje-ńdž; džo, při-ńdžo, ducy; džacy. — Šół (za starsku: šedł, šeł), šlo, sła je wot: š-d [štož je do ch-d, kh-d přejsto: kh(o)d(ż)-ić], š-d-ć, šed-u; tak tež; šed-wši, šed-ši (*vulg.* šedši), při-šed-ši. — b. Wot jěd-ć: jěd-u, (přichód: po-jědu; překhódník druhí: jě-wši (za: jěd-wši). a jědžiwši po A., kaž wšo druhje po A.

5. Jěs-ć a zastarjene wěs-ć (= wjedźeć III.) — za

jěd-ć a wědō (horka 2. 3.) stejitej: jěm, wěm (za: jěd-m, wědm), jěš, wěš, jě, wě; jěmój, wěmój, jěstaj, wěstaj; jěmy, wěmy; jěće, jěsće, wěće, wěsće; jědža, wědža; kaz.: jěz, wěz, po-wjez, po-wěz; jědžo, wědžo, -džicy, -džacy; jědzech, wědzech (wjedžach III.), z-jěch, po-wěch; jědł, jědženy, (wjedžał III.), wědženy; jědžiwiši, wědžiwiši.

6. Žw-a-ć, šów-a-ć, bl-e-ć, pl-e-ć (za starsku: bl-a-ć, pl-a-ć), hdžež je pomocny samozynk zasta-jeny, maju we přitomnosći a jeje wotwodžankach: žu-ju, šeuju, bluju at d., ■■■, we zestajankach pak: za-žwu, na-šćwu, po-blū, ■■■; we wotwodžankach njewobměznika: za-žwach, na-blach; žwał, šewał; žwany, šewany; -awši.

7. Hrjeb-ć a wo-zeb-ć matej jenož přitomnosć a přichód po I. ■■■: hrjebać (*Mat. 8, 22.*), za-hrjebu, wo-zebu; wšo druhje wot: hrjebać V. a wozebić IV., wo-zabać V.

8. Někotre słowjesa rjedu ■■■ maju (přitomnosć) přichód a wotwodžanki z IIje rjadomnje: ē-e-ć [za starsku: t-ła-ć, t-łe-ć, hauen, schneiden], ē-e-ć [be-ginnen; po-čeć, anfangen, (*iterat. po-činać V.*)], p-je-ć (spannen): tnu, na-tnu, tnjeś; tni, wote-tń (*Mat. 5, 30. Mark. 9, 43.*), nate-tń; čnu, po-čnu, pnu, na-pnu; -ń, -njo, -nja-ćy. — Wotwodžanki njewobměznika pak maju prawidłomnje: čał, čawši; čał, čawši; pjał, pjawši; po-čany (alje: pjaty, čaty, ■■■). — Stać so: stanje so.

9. J-e-ć (za starsku: j-a-ć) na korjeń „j“ powješa -mu: jmu, na-jmu kazak: na-jm*) -mjo, -mjacy. — Wzać (ze: wz-jać=aufuehmen) ma: wozmu (za: wz-jmu)**), kaz wz mi (za: wz-jm), wozmjo. — Hjewak pak: jał, wzwał (za: wz-jał), jawši, wzawši, jaty, wzaty (■■■).

10. Dli-ć (jakoby: dl-ić) so po słowjesach IVje rjadomnje časuje: dl-u, dliš, 9. dla; dlach, dli, dlo, dliš, dleny.

11. Tčeć (stecken) a ščeć jako njepřenjótnej do Ije rjadomnje njeslušatej, alje stej zIIIje: tču, šču, kaz, tči, šči; tčacy.

12. Khřćić (taufen, za khřesćić, khřsćić) wotkhadža wot słowa khřest [khřsćan], a słuša do IVje rjadomnje.

*) Tež: na-j (■■■)

**) Tež: woznu (woznyé, cylje II.). Přimnyé je: při-jm-nyé, ■■■

§. 14.

Druhje časowanje.

Rozeznawadło: Njewobměznik na -nyé (-nué), přitomnosć na -nu

Přitomn.	Minylosć.	Kazak.	Překh.př.
1. Wukna	wukných	na-wukných	wuknjo
2. wuknješ	wukniše	na-wukny	wukń Podz. pít.
3. wuknje	wukniše	na-wukny	wukń wuknjacy
4. wuknjemój	wuknichmój	-nychmój	wuknímój Překh. dr..
5. 6. wuknjetaj, tej	wukništaj	a	wukňtaj wuknywši
7. wuknjemy	wuknichmy	t.	wuknomy Njewobm
8. wuknječe	wuknišće	d.	wukniče wuknyć
9. wukno, njeja	wuknicha		(wuknuć)

Podz. min. čin.

wuknył, lo, la (wukło
wuknyłaj, lej, li a
wuknyli, le d. t.

Podz. min. čeřp.

wuknjeny, ne, na
wuknenaj, nej ni
wuknjeni, ne.

1. Kazakowe „ń“, a „ny“ před „k“ we podz.

min. čin. so husto wotmjetuje, n. př. wuk [=wukń], (wukł), lo, la, woblédla, začahła, hasła. Tajki podzělník pak po prawom do druhjeho časowanja njesluša, ale z přenjeho přikhadža; wukł, lo, la je wot (wuk-é) wuc [§. 18. I. 2. β.], (přitomn. wuku), začahła wot (začas-é) začac [pólski: za-ciąć], (prichod: začahu; wulac, aushecken, wulahu, *Hijob* 39, 4.). hasła, drapła, kopła wot hasć=has-nyé, drap-é, kop-é = drap-nyé, kop-nyé; powjesła (pójsla), wobjesła wot: powjesé, wobjesé — powjes-nyé, wobjesnyé.

2. Słowjesa na -dnu a -hnu wukhadžače [kotrež „d“ a „h“ pak so wokoło Budyšina a Lubija wjacy njewurjekuje], kaž padnu, kradnu, torhnu, nimo swojeje minylosćje na „-ych“ hinajšu na „-yech“ wot přenjeho časowanja bjeru: padzech, kradzech, († pažech, kražech), torzech, wot zastarjeneho (pad-é), pasé, (krad-é) krasé a (torh-é) torc (§. 18. I. 1).

§. 20.

Třeće a štvörte časowanje.

III. Rozezn. Njewobm. na -eé, přitomn. na -s u.

IV. Rozezn. Njewobm. na -ié, přitomn. na -s u.

Přítomn.	Minylosc.						Kazak.	
	III.	IV.						
1. Ryču	Palu	ryčach	po-ryčach	palach	za-palich			
2. ryčiš	pališ	ryčeše	po-ryča	paleše	za-pali	ryč	pal	
3. ryči	pali	ryčeše	po-ryča	paleše	za-pali	ryč	pal	
4. ryčimój	palimój	ryčachmój	po-ryčachmój	palachmój	za-palichmój	ryčmój	palmój	
5. 6. ryčitaj, tej	palitaj	ryčeštaj	po-ryčeštaj	paleštaj	za-palištaj	ryčtaj	paltaj	
7. ryčimy	palimy	ryčachmy	po-ryčachmy	palachmy	-lichmy	ryčmy	palmy	
8. ryčíče	paliče	ryčešče	po-ryčešče	palešče	-lišče	ryčče	palče	
9. ryča	pala	ryčachu	po-ryčachu	palachu	-lichu			

Překh. pr.

ryčo palo

Podz. přít.

ryčacy palacy

Překh. dr.

ryčawši paliwši

Njewobm.

ryčeć palić

Podz. min. čin.

ryčał palił, ło, ła

-taj, tej, čeli, ili

-čeli, ili, čałe, ilę

Podz. min. čeřp.

ryčany, paleny, ne, na

-naj, nej, čeni, leni

-čeni, leni, čane, lene.

1. Słowjesa III_{je} rjad. su z wjetša wšitkje po zynkach a klinkach tworjene (onomatopoeitica), n.př. zynčeć, klinčeć, kurčeć, bječeć, ščeć.

2. Do III_{je} rjad. tež słušej: běžeć, bojeć so, čišćeć, dyrbjeć (přit. dyrbju a t. dyrbu), džeržeć, klečeć, ležeć, mjelećeć, slyšeć, widžeć, (wjedžeć), tčeć (stecken).

2. Słowjesa započowawe abo čerpne, (inchoatywa, passywa), kaž čornjeć (schwarz werden), čerwjenjeć, němjeć, němčeć, wrótnjeć a t. d. a t. d. su so jeničcy wokoło Wojerjee zdžeržale, z tajkimhlej časowanjom: přitomn.: 1. čornjeju, 2. čornjeješ (čornjejoš), 3. njeje (njejo a t. d.), 4. njejemoj, 5. 6. [njejetaj] njejetej, 7. njejemy, 8. njejeće (-eo), 9. njejn; minył.: 2. čornjejach, wo-čornjech, 2. 3. čornjeješe (šo), wočornje; 4. 7. čornjejachmój, -my, wočornjechmój, -my; 5. 6., 8. čornjeještaj, -šće (šeo), wočornjeještaj, -šće (šeo); 9. čornjejachu, wočornjechu; kazak: 2. 3. čornjej; 4. 7. čornjejmój, -my; 5. 6., 8. čornjejetaj, čornjejeće (eo), překh. 1. čornjejo; podž. přit.: čornjejacy; podž. min. čin. [a čerp.]: čornjeł [čornjeny]. — Wokoło Budyšina a Lubija tute słowjesa na -ié wukónčeju a so po štvortym časowanju wotměnjeja, druhdy jako čerpne (passywa), druhdy jako wróćawe, (reciproka) nałożowane: wo-němić, wohlušić, woslepić, khorić, slabicić; čornić so, bělić so, němcić so a t. d.

3. Tež widžeć, a z džela wjedžeć (přir. §. 18, pozn. 5.) so wokoło Budyšina a Lubija jako widzić a wjedzić po IV. wotměnjatej, n.př. widził, wjedził, — džich.

4. Po „s“ a „z“ je wukónčenje IV_{je} rjadownje „-yé“ (za: „-ié“), a za „i“ přez cyłe časowanje „y“

klinči, n. př. nos-yé, woz-yé; nos-yš, woz-yš, nosył a t. d. Hjewak pak so „s“ a „z“ před mjehkim časowanjom mjehčitej, n. př. nošu, nošach, wožu, wožach, nošeny.

5. Njekotre slowjesa IVje rjadomne so wot wěcownikow tworja, n. př. kruwarić, pěstonić (w.: kruwar, pěstón).

§. 21.

Pjate časowanje.

Rozezn.: Njewobm. na -ać, -ęć, přitomn. na -am, -ęam.

Přitomn.

<i>Twyerde.</i>	<i>Mjehkje.</i>
1. Wołam	Walam
2. wołaś	wales
3. woła	wala
4. wołamój	walamój
5. 6. wołataj, tej	walataj, tej
7. wołamy	walamy
8. wołaće	waleće
9. wołaju, ja	waleju, ja

Minylosć.

wołach		walach	
wołaše	za-woła	waleše	zwala
wołaše	za-woła	waleše	zwala
wołachmój		walachmój	
wołaštaj, tej		waleštaj, tej	
wołachmy		walachmy	
wołašće		walešće	
wołachu		walachu	

Kazak.

2. wołaj	walej	płać
3. wołaj	walej	płać
4. wołajmój	walejmój	płaćmój
5. 6. wołajtaj, tej	walejtaj	płaćtaj
7. wołajmy	walejmy	płaćmy
8. wołajće	walejće	płaćće

Překh. pr.	Podz. min. čin.
wolajo walejo płačo	wolał, walat, toła
Podz. přít.	-łaj, łej, łały, leli
wolacy walacy płačicy	-łyły, leli, łałe, lałe
Překh. dr.	Podz. min. čeřp.
wolawši walawši	wolany, walany, ne, na
Njewobm.	-naj, nej, lani, leni
wolać waleć	-łani, leni, łani, leni

1. Waleć so čisće kaž wołać časuje, jeno zo so „a“ srjeđ z dweju mjehkjeju sobuzynkow (**§. 2. I. 2 c.**) do -se přewobróća; n. př. waleć za walać, měšeš za měšaś.

2. Słowjesy hrjeb-ač a wo-zeb-ać so tamne we přitomnośći a tehlej we přichodźje cylje po rjadomni I. A. a. a b., kaž wot njewobměznika hrjeb-é, zeb-é, časujetej: 1. 9. hrjebu (*Mat. 8, 22.*), wozebu, -bjem -bješ a t. d.

3. Wjelje słowjesow tuteje rjadomnje ma we přitomnośći pódla -zam tež -łem, -leś a t. d.*), n. př. trjeb-ać, kop-ać, drapać, worać, kisać, hrjebać, wozabać (*wozebać*), mazać, lizać, płaćać: trjebjem, kopjem, drapjeś, worjem, kiše, dawjem, hrjebjem, wozabje, mażem, liżem, płaćem, kaž wot: trjeb-é, kop-é, drap-é, wor-é, kisc, hrjeb-é, wozab-é, maz-é, liz-é, (płak-é) plac.

*) Tute twórby a twórby kaž drapla, kopla, wokisło (kiž so nětko do II. rjad. liča) a t. d. pokazuja, zo tehlej słowjesa (*Vje* rjad.) po prawom do I. rjadomnje słuszeju. — Wot njewobměznika ko-pać, drap-ać a t. d. tež njemóže njewobměznik na -nyé (II.) wotkhadźeć, n. př. drap-nyé, wokisnyé: přetož z tamnego (na -ać, -leć) nastawa jenož njewobměznik na -iwać a -łować, -łować; n. př. zaslepjeć, skakać: zaslepiwać (*V.*), zaslepjować, wot-ska-kować (*VI.*).

Tak tež: *dawać, stawać, spěwać, kalać:* dawjem, stawjem, spěwjem, kalem, (wopak: kaljem), a druhje.

4. Słowjesa płakać, skakać, a pisać a słowjesa na -z-ać, n. př. maz-ać, maju nimo twórby na -łem tež -ły, a časuja so we přitomnosći, kazaku, překhódniku (na „o“ a „-icy“) kaž po rjadowni 1. **A.** b., při čimž pak -ły (= łem = ły) we prénjej (a dżewjatej) wosobje přitomnosće steji: płaću, płąćes, płąceju, (płaću), mażu, wjeżu (wot: wjaz-ać; §. 2. I. 2. c.), hryżu, liżu, płąć, maż, wjeż, liż wobliż, hryż wobhryż, płąco płącicy; płąćity (podzeln. přitomn.), liżo, hryżo, -żicy, kaž wot: (płak-ć) płac, skac, maz-ć, wjaz-ć, hryz-ć, liż-ć.

5. Při Vtej rjadowni móže so prajíć, zo jejne słowjesa ze słowjesow předawšich štyri rjadownjow nastawaju, n. př. (wot)bjer-ać wot (wote)-brać I. **A.**, (při)piw-ać wot pić I. **B.**, dó-tk-ać wot dó-tk-nyé II., lětać wot leć-eć (t.j. let-ьеć) III., skak-ać, wróćeć wot skoč-ić, wróć-ić IV.: alje słowjesa IIje, IIIje a IVje rjadownje same zasy wot Ije wotkhadžeja, a duž po prawom tež słowjesa Vje rjadownje; mjenujcy: dó-tk-nyé wot: (t-k-ć, te-k-ć) t-c, te-c*), do-tec, I. **A.**, lět-ać wot: (let-ć) lesć*), I. **A.**, skak-ać wot: (skak-ć) skóć*), I. **A.**, wróćeć wot: (wr-t-ć), wjersć*), I. **A.**.

6. Słowjesa na -iwać su we serbskim jazyku jara porědkje, n. př. zaslepiwać (Krotj. ja Rr. 232.) = zaslepjeć.

*) Přitomnosć: t-ku, tek-u [přir. tyk-nył, tyk-ła]; letu, skoku, wjertu [přir. z-lět-ła, po-skokła, wob-wjert-ła; §. 19. 1.].

§. 22.

Šeste časowanje.

Rozezn.: -(z, ь)ować, -(z, ь)uj u.

Přitomn.

Minilosć.

Kazak.

1. Kupuju	kupowach		
2. kupujesz	kupowaše	na-kupowa	kupuj
3. kupuje	kupowaše	na-kupowa	kupuj
4. kupujemoj	kupowachmój		kupujmój
5. 6. kupujetaj, tej	kupowaštaj, tej		kupujtaj
7. kupujemy	kupowachmy		kupujmy
8. kupujeće	kupowašće		kupujće
9. kupuja, jeja	kupowachu		

Překh. pr. Překh. dr. Podz. min. čin. Podz. min. čeřp.
 kupajo kupowawši kupował, ło, ła kupowany, ne, na
 Podz. přit. Nje wobmj. kupowałaj, ło, ii kupowanaj, nej, ni
 kupowacy kupować kupowali, ło kupowani, ne.

Pozn. Słowjesa tuteje rjadomne so wotwodžuja
 pak wot drugich słowjesow, n. př. kup-o-wać (wot:
 kup-i-ć), po-skak-o-wać (wot: skak-a-ć), pak wot
 wěcownikow, n. př. čeſl-o-wać (wot: čeſl-a),
 škod-o-wać (w.: škod-a).

§. 23.

Słowjeſo „być“

so z korjenjowu „j-s“ a „b (bě, bu, by)“ zestajeſe

Prass.

Præterit. act.

Præt. pass.

1. Sym (jsym	běch	buch
2. sy a t. d.	běše, bě	bu
3. je	běše, bě	bu
4. smój, swje	běchmój, chwje	buchmój, chwje
5. 6. staj, stej	běštaj, tej	buštaj, tej
7. smy	běchmy	buchmy
8. sće	běšće	bušće
9. su	běchu	buchu

<i>Subjunct. praes.</i>	<i>Futur.</i>	<i>Subj. praeter.</i>	
bych	budu	budzich	
by	budzéš	budzíše	
by	budzé	budzíše	
bychmój, chwje	budzémój, ewje	budzichmój, chwje	
byštaj, tej	budzetaj	budzístaj, tej	
bychwy	budzemy	budzichmy	
byśce	budzéće	budzíscé	
bychu	budzá, dzeja	budzichu	
<i>Ger. præs.</i>	<i>Ger. præt.</i>	<i>Part. perf. act.</i>	<i>Part. perf. pass.</i>
jso	bywši	był, żo, ża	byty, te, ta
<i>Part. præs.</i>	<i>Infin.</i>	byłaj, żej, li	bytaj, tej, byći
sucy	być	byli, że	byći, byte.

1. Zestajowanja: sym był; běch dawał (ich hatte gegeben, dederam); buch lubowany (ich ward geliebt, amabar); bych dźerzął (ich würde halten, tenerem); budzich wosłał (ich würde gerufen haben, vocassem); budu hupować.

2. Sym, smy at.d. so bjez „j“ piše (za: jsym, jsmy a t. d.), kotrež „j“ pak so wupraja, hdyz je nje předstupilo, n. př. nje-jsym, njejsy.

§. 24.

Přichód.

1. Přichód ma přítomnostnu twórba, a. wosobje we tych słowjesach, hdžjež so jich krótkotrajnoséje dla žana přítomnosé myslić njezdzi. Tajke su wšitkje pokhwilne (momentanea, rjad. II.): rěznu ich werde (schnell) schneiden (přítomn. rězam); lehnu so ich werde mich legen (přit. lěham so); čisnu ich werde werfen (přit. čiskam), přimnu ich werde angreifen (přit. přimam); skoču, ich werde springen (přit. skakam), wróću ich werde umkehren machen, (přit. wróćam), radžu ich werde rathe (přit. rádžam); stanje so (II.) es wird geschehen (stać so, I.; přit. stawa so); dóstanu, ich werde empfan-gen (přit. dóstawam).

2. b. Přez předstajenie předlóžki (præpositionis), hdźjež je krótka abo dokonjana činjeńka (*actio*) ménjena, přitomnosé wšitkich VI. časowanjow woznamu přichoda dostawa, n. př. njesu, wjedu, wjezu, jědu, lězu, du (jdu), chcu, přichód: ponjesu, zanjesu, přinjesu; powjedu, zawjedu, wotwjedu; polězu, zalězu, wulězu; (po-jdu), pójdu, pójdu, zańdu, přińdu (přit. přikhadžam); přit. piju, hraju, mru, přichód: wupiju, dopiju, napiju so (přit. napiwam so); přehraju, pohraju, wumru; přit. wuknu; leću, widžu, kurču, přichód: nawuknu; poleću, zawidžu ieh werde beneiden (přit. zavidam), zakurču; zapłodžu, zatepju, porodžu (přit. zatepjam, porodžam); hrima, walam, skakam, woram, hrjebam, přich. zahrima, zwalam, poskakam, zaworam, zahrjebam, -bjem, -bu, (přitomn. hrjebam, woram, a: za-hrjebuju, poskakuju, za-woruju, IV.); kupuju, hótuju, čwiluju, přichód: naku-puju, přihótuju, zh., počwiluju, načwiluju.

4. We někótrych zestajanych słowjesach (verba compos.) *Vje* (a. VI*je*) rjadomne so dokonjana činjeńka přez předstajenie druhjeje předlóžki(z) woznamjenja, hdźjež potom přitomnostna twórba za přichód płaci, n. př. (přitomn.) z-běram, při-hrěwam, na-liwam, wu-piwam, za-nkam, po-walam, přichód: ze-z-běram, s-při-hrěwam, z-na-liwam, z-wupiwam, ze-za-nkam, s-po-walam.

5. Dyrbi-li so přichód dólhatrajneje činjeńki woznamjenié, dha so **budu** a słowjesowy nje-wobměznik staja; n. př. budu lubować, budźa ēčlować. Wjelje Serbow pak [po němsku] tajkje **budu** jara husto njewužitnje wužiwa: štož ryč a dobroklink wobčeža a wohidža. Za „džensa budźemy

wows kupować“ lóžšo a hladšo rjeknješ [NB. rjeknješ je přichód, dokjelž hiše njeryčiš]: „Džens wowsa nakupimy (nakupujemy, znakupujemy)“, a husto tak. — Za tajke budu so wotměnjowanja dla tež chcu a změju nałożuje.

§. 25.

Předpočízka wo časowanje.

Naše słowjanskje słowjesa drje su dospołniše a wselakoriše, dyžli druhoryčne; alje tola druhdy tu a tam něšto khibi (pobrachuje), stož je so či druh-hdžje spodobało, n. př. *futur. exact.*, *inf. perf.* & *fut.* a t. d. — Njech so teho dla nimo horječnych twórbow časowanju tudy spřistaja, stož bu wyšje nich bjez ludom slyšane abo stož so hjewak za (*) přihódne a prisprawne džerži. — K słowjesu **być** najprjedy přidawamy:

inf. perf. (*) był być, *pl.* byli być (*suisse*), *inf. fut.* (*) budźec [po Swótkowym słowniku, s. abfore]; *partic. perf.* *secundi*: był był [: sym był, był, běch był był; bych był był; budźich był był; sym byty był]; *part. fut.*: budźacy, *perf.*: (*) były [*přir. zhni-ły, splóšiły*] abo bywši;

a słowje lubować takhej časujemy:

prs. lubuju; *prt.* lubowach *perf.* sym lubował, *inf.* (*) lubował być, *part.* (*) lubował sucy, lubowaly, lubowawši, *ger.* (*) lubował jso; *perf. sec.* sym lubował był, (*) lubował był być, (*) lubował był sucy, *ger.* (*) lubował był jso; *plsqprf.* běch lubował, *plsqprf.* II. běch lubował był, *subj.* II. & II. bych & budźich lubował, b. & b. lubował był; *fut.* budu lubować (polubujn), *inf.* (*) lubować budźec, *partic.* (*) lubować bndžacy, *ger. fut.* (*) lubować budżo; *fut. exact.* (*) budu lubował, *inf.* (*) lubował budźec,

perf. (*) lubował budzący; *fut. exact.* II. (*) budu lubował był, lubował był budząć, lubował był budzący, lubował był budżo; *perf. pass.* I. & II. sym lubowany był & był był, *inf.* (*) lubowany był być, lubowany był był być, *partic.* (*) lubowany był sucy, l. był był sucy, *ger.* (*) l. był jso, l. był był jso; *imperat.* lubuj a t. d.

Příďawek.

§. 26.

Pomjenowanki do ryčnicy.

Substantivum je wěčomník; casus = pad, §. 5.; singularis = jenota, dualis = dwojota, pluralis = mnohota; genus = ród (muski, srjedźny, žónski, §. 12); declinatio = sklonjowanje (§§. 6—10.); adjectivum = přidawnik, (kajkošnik, §. 13.), positivus, comparativus, superlativus = stajak, powjetšak, přewuzběhowak (§. 13., 6. 7.); adverbium = přisłowjesnik (§. 13. B.); numerale = ličbnik (§. 14.); pronomen = naměstnik (§. 15.); verbum = słowjeso (§§. 16—23.); conjugatio = časowanje (wot: „cas“); persona = wosoba; præsens = přítomnosć; præteritum = minyłosć; perfectum = zajślosć, plusquamperfectum = předzajślosć; futurum = přichód (§§. 24. 23.); subjunctivus = podwjazowak; verbum activum, transitivum, passivum, reciprocum, inchoativum, momentaneum, iterativum, frequentativum = słowjeso činite, překhadžawe, čerpnę, wróćawe, započawę, pokhwilne, wospjetowawę, husćawę (častotliwe); particula = časćica; praepositio = předkóžka; negatio = zapréwawa; affirmatio = potwjerdzawa; conjunctio = wjazawa; interjectio = zawałak, začućnik; subjectum = podmjet; objectum = předmjet; praedicatum = znamjenjak; enuntiatum, Satz = hrónčko, sada.

Do pokładnicy maćicy serbskjeje darješe:

Jeho miłość, k. Jozef Dittrich, korykski biskop, vicarius apostolicus w Sakskiej, administrator ecclesiasticus w Łužicach, budyski tachant, ryceř rjedu za zasłużby a swěru a t. d. 10 tl.

Jako stawy přenjeje a druhjeje rjadomnje towařstwa MACÍCY SERBSKJEJE

* złożichu

**do jejueje pokładnicy wot 1. Januara hač do
31. měrca 1848.**

Knjez Jakub Wornař, z Dubrjeúka, gimnasyjasta w Prazy, 1 tl. 10 nsl. — k. Jan Pjech, třílipski hošincař w Budyšinje, 1 tl. 10 nsl. — Jan Bohuwěr Libš, wučeř w Bošecach, 1 tl. 10 nsl. — k. Jan Ernst Renč, kapłan w Kjetlicach, 1 tl. 10 nsl. — k. Michał Hornich, z Workle, gimnasyjasta w Prazy, 1 tl. 10 nsl. — k. Leo krabja Thun, w tym času w Lwowie, 6 tl. 20 nsl. — k. Mječisław Pawlikowski w Lwowie w Haliču, 6 tl. 20 nsl. — k. Hjendrich Awgust Jakobi, z Łaza, gimnasyjasta w Budyšinje, 1 tl 10 nsl. — k. Hjerman Kröhna, duchomny w delnym Wujezdžie, 1 tl. 10 nsl. — k. Julius Hjerman Gólc, z Barta, gimnasyjasta w Budyšinje, 1 tl. 10 nsl. — k. Oskar Bruno Hjerman Ulrich, z Klukša, gimnasyjasta w Budyšinje, 1 tl. 10 nsl. — k. Jan Ernst Mróz, z Hodžjia, gimnasyjasta w Budyšinje, 1 tl. 10 nsl. — k. Jan Bohukh wal Mosig z Aehrenfelda, herbski rychtař w Njeznaowych, 1 tl. 10 nsl. — k. Korla Bohumił Hika, wobsedžer hnihičiščenje w Budyšinje, 1 tl. 10 nsl. — k. Jan Michla, wobsedžer korčmy a burskjeho kubla w Kołwazy, 1 tl. 10 nsl. — k. Robert Räda, duchomny w Ilucinje, 1 tl. 10 nsl. — k. Hjendrich Ernst Domš, gimnasyjasta w Budyšinje, 1 tl. 10 nsl. — k. Jan Awgust Domš, gimnasyjasta w Budyšinje, 1 tl. 10 nsl. —

**Do hromady wot 1. Januara hač do 31. měrca 1848:
34 tl. 20 nsl.**

Porjedzenki.

Str. 81 r. 16 město „ale“ čitaj „alje“; Str. 83 r. 4 pod VIII. město „-“ čitaj „-b“; Str. 90 po r. 4 přidaj: *Pozn* Wu-kónčenje „-ojo“ so pola rozomitych muskich (masculina rationalia) nařužuje. Rozomite muskje na „-ik, ak a c“ pak maju „-y“ za „ojo“, při čimž so „k“ do „c“ přewobróa: rěznik, wojak, hólc, krawc, kupe = rěznicy, wojacy, hóley, krawey, kupey. — Paduch ma: paduši. Str. 96 r. 10 město „prjednicho“ čitaj „prjednjeho“. Str. 103 r. 9 město „wot:“ čitaj „wot: m“. Str. 109 r. 8 pod V. rjad. [I. A. b.] město „bacy“ čitaj „icy“. Str. 110 r. 16 zady „pijachmoj“ přidaj „do-pichmoj“. Str. 112 r. 5 w. d. město „br-č“ čitaj „br-č“.

Čišé L. A. Donnerhaka w Budyšinje.

W o b p ř i j e č j e.

- Serbski prawopis. Wot Dra. Pfula Str. 65.
Towarstwowe naležnosćje. Wot redaktora. . . . 128.

Časopis towarzstwa maćicy serbskjeje, kaž tež druhje z jeje nakładom abo pomocu wukhadzacy knihi, dostawaja so we Wellerjec knihařni na mjasowym torhoštu w Budyšinie.

Towarstwo maćicy serbskjeje chce so přez wudawanje do brych narodnych a naukownych pismow, kaž tež časopisa za nawjedźitosć serbskjeho luda po móžnosći starać. — K towarstwu móže kózdy w kózdym času přistupić, a jeho stawy so do dweju rjadomnjow dźela, kotrejuž prenja tu khwilu lětne 1 tl. 10 nsl., druga pak 25 nsl. předzaplaćejo składować dyrbi, a za to stawy 1. rjadomnie časopis a wot towarstwa wudowane knihi, stawy 2. rjadomnie pak jenož tute knihi darmo dostawaja. — Stož k towarstwu přistupi, dostanie přistupny list a z tym prawiznu, z Wellerjec knihařnie towarstwowe pisma wotebjerać. — Lětne dokhody so porjadnje po dwěmaj třećinomaj za wotpohlady towarzstwa natoža, jena třećina so pak jako towarstwowy poklad na daň wupožči. — Towarstwo so přez předstejerstwo a wubjerk, kiž ma w Budyšinie swoje sydło, wodzi a zastupuje, a kózde lěto ma so přenju srjedu po jutrach powšitkomna zhromadžizna w Budyšinie. — Dobrowólne dary do pokladnicy a do knihownje so rad přibjeraja. Wšitkje za knihownju postajene knihi budže maćičny knihownik, kandydat duchomnštwa a měšánski wučer w Budyšinie, k. Iimiš, z bydłom na sukijelskjej hasy číslo 298, přibjerać, přepošlanje knihow z cuzby pak njech so přez Wellerjec knihařnu k dalšemu wobstaranju na njeho stawa. Stož pak te přinoški nastupa, kotrež so wot stavow towarzstwa płaća, abo pjenježne dary, kotrež so hjewak dočakać dadža, te móže kózdy pak sam, pak přez jeneho maćičneho zastojnika k pokladnikjej towarstwa, k. Wjacocy, dykonej při cyrkwi sw. Michała w Budyšinie, wobstarać.

Za časopis postajene rukopisy maja so přez Wellerjec knihařnu k redaktorej pósłac a wšitkje za maćicu spisane wudželki pola k. kanonikusa Haški abo pola k. duchomněho Jakuba w Budyšinie wotedać.

We Wellerjec knihařni su na předaní:

Casopis towarzstwa maćicy serbskjeje. I. II. zešiwk 1848. Z nakładom maćicy serbskjeje. (Jedyn zešiwk za $7\frac{1}{2}$ nsl.)
Sserbske horne Łužizh aby statistisski Sapisť wšitklich herbstich evangelijskich a katolickich Wošadow a jich Duchomných a Wucjerjow w Sjenoczenju s J. Kucjanem wudate wot E. B. Jačuba.

Přispomjenje.

Te druhje wot maćicy serbskjeje wudate knižki su hižom rozprédane.

Č A S O P I S
TOWARSTWA
MAĆICY SERBSKJEJE

1848.

Redaktor: J. E. Smoleń.

I. LĚTNIK. — ZEŠIWK III.

W Budysinje.

Z Nakładom Maćicy Serbskjeje.

Č A S O P I S
TOWARÓSTWA
MAĆICY SERBSKJEJE.

T Ŕ E Ć I Z E Š I W K.

1 8 4 8.

Serbski Abejcej.

(Pokračowanje z prěnjeho zešiwka.)

Mjehkje samozynki spóznaješ na tym, zo maja pismik: j před sobu stejo, tola hdyž: č, é, dž, j, l, ř, š, ž před nje stupi, dha so, kaž hižom horkach spomnich-my, tuto j njestaja. Tajke prawidło pola samozynka e tež wšudżom płaći, jeničcy we wukónčenju wěcow-nikow a přisłowjesnikow piše so tež po runje pomje-nowanych mjehkich sobuzynkach stajnje: —je. To stawa so pak teho dla, zo by tajke po prawym jene, ale po wšelakich krajinach wšelako wuprajane, wukón-čenje tež přez jene waśnje pisanja wobznamjenali. Přetož tehlę hrónčka: „zapřiječe ryče; — hódnoséje we Wujezdžje znate; — rózje a jědlje; — myšje su zawěscje a woprawdžje hrozne“ wupraja so 1) pola Lubija: „zapřijeći ryči“; — hódnosci we Wujezdži znate; — rózi a jědli; — myši su zawěsci a wopraw-dži hrozne: 2) wokolo Budyšina: „zapřiječe ryče; — hódnoséje we Wujezdži znate; — rózje a jědlje; — myšje su zawěsci a woprawdzi hrozne; 3) pola kló-štera a dalje delje k Wojerecam: „zapřijećo ryče, a t. d.

Po prawym smě so jenož w jenym a to w bu-dyskim dyalekće pisać. To tež dotalni serbsey spiso-warjo tak činjachu, tola pak tych druhich dyalektow dla we tym wot budyskjeho wotstupichu, zo wukón-

čenje přislowjesnikow nie na: i ale na: je tworjachu. Woni njepisachu: „krasni, mudri“, kaž so po budysku wupraja, ale: „krasnje, mudrje“ a to bě derje. Ale při tym dyrbjachu woni hišće jenu kročel sčinić, mjenujcy woni dyrbjachu tež wukónčenje dawaka a měscaka wěcownikow z: je pisać, přetož pola tuteju płaći to same prawidło, kaž pola přislowjesnikow. Zo pak by tuto prawidło tež w tymhlej nastupanju, kaž so sluša, swoje prawo mělo, dha smy město dotalneho „i“ w dawaku a měscaku nětka tež „je“ přijeli, pře-čož je naš prawopis dokonjanu přisprawnosć a wulku lóhkosć nadobył *). To budže kózdy sami prají, hdyž sebi spěwanskje knihi k rucy wozmje a tam na rynčki po-hladuje, hdčež dyrbi so „i“ a „je“ nazynkować. Tak rěka w 35. kěrlušu a 4. štučcy:

Njech tón zwjazk teje lubo s čje
Jich wutroby tak zwježe:
Zo woni w zdobnej jedno čje
Če wěčnje khwala, knježje!

Lubo s čje — jedno čje so jenož pola Lubija nazynkuje, hdyž pak, kaž so sluša, „jedno čje“ pišeš, dha je we wšitkich dyalektach dobry nazynk. — Abo w 525. kěrlušu a 2. štučcy:

To njejsu žorty wěcje,
So stróžn w kózdem městci.

Tudy ma po nowym prawopisu: měs ēje stejeć. To njech kózdy potom po swojej naryći wuprají. — Dalje w 536. kěrlušu a 2. štučcy:

*) Samozynk „i“ so jenož tehdy w tutymaj padkomaj piše, hdyž so mjenowak na mjehki sobuzynk abo na mjehki samozynk kónči, n. p. ryč — ryči, rjanosć — rjanoscí, kadž — kadži, brón — bróni; kula — kuli, hjeja — hjeji, mša, — mši a t. d.

Štož trjebam w kóždym lěci:
Jědž, piče a přikryeje.

To pak je zaso Lubijskje nazynkowanje, kotrež dalje nihdže ničo njeplaći. Teho dla piš: lěće. To budže kóždemu prawje.

W tych příkladach, kotrež smy runje dali, je k najmjeňšemu hišće to dobre, zo móže sebi je kóždy po swojim dyalekće přestworić; my namakamy pak hišće druhje lubijskje a budyskje nazynki, kiž su dwójcy wopačne, 1) zo na tón samy sobuzynk njewukhadžua a 2) zo so za druhje dyalekty z cyła njehodža. Kajki je to nazynk, kotryž w 201. kěrlušu a 4. štućcy nadědzeš!

Duž džerž ho a proš ponužnje,
Hač wón će hnadjne wusłyši

Abo w 331. k. a. 7. štućcy:

Ty maš we bratskjej lubosći
Tež lubosć zjewić zhromadnje.

Abo we 38. k. a 2. štućcy:

Lubosć, kotraž k temu zwoli
Zo by wšón hněw zahasla,
A nam dawa wšo do wolje,
Boha z uami zjednała.

Dalje w 29. k. a 2. štućcy:

O hrěšny swěćje mjełč,
Ty lubiš lute zbožje,
Štož Krysta lubuje,
Na teho křiž wón zloži.

Tajkje nazynkowanje je skoro tajkje, kaž žane a móže so jeno z tym zamolwieć, zo je z tajkjeho časa, hdžež ménjachu, zo je za Serbow wšitko dobre dosé, abo hdžež njewjedžachu, zo so hdže druhdže hišće hinak ryči, hač w Lubiju abo w Budyšinje. — Po: e,

s, z dyrbi so je do y přeměnić, n. p. rucy, kosy, nozy m. něhdušebo: ruceje, kosje, nozje.

Někotre wěcowniki srěnjeho rodu maya w mjenowaku a žadaku město „e“ stajnje „o“, n. p. njebjo, džěćo, wóhnišćo, pacholo, éelo, polo, brěmjo, ložo a t. d. w někotrych so pak tutaj samozynkaj ménjataj. Tak slyšiš: lěćje, zbožje, zelje ale tež: lěćo, zbožo, zelo.

W polu so „e“ rady njepraji, hdyž je wukóneny samozynk w rodžaku přidawnikow a naměstnikow žónskjeho rodu, n. p. tej dobrej žony m. teje dobreje žony.

K předložkam so „e“ lóžsého wuprajenia dla přistawja, n. p. bjeze mnu a bjez tobū; wote mnje, wote dać, wotetnyć; we mni, we wšitkich, kje mni; pode mnu; nade wšitkimi, nade mnu; ze wšitkim, ze sona, ze zemje a t. d.

Město jehla praju ta a sem johla a we wotwodžowanjach překhadžuje e často do o, n. p. wjedu — wodžu, njesu — nošu, prjedy — prjódk, srjedž — srjódka, ležu — ložo, wjezu — wožu a t. d. — W někotrych słowach, hdžež maya druzy Słowjenjo: ej, praji so pola nas: ij, n. p. kolij, kołodzij, złodzij a t. d.

Ę, ě.

Ę, ě je wosmy pismik serbskjeho abejceja a wupraja so nehdže kaž němskje: jü. Tak móhlo so słowo „měra“ po němsku „mjüra“ pisać. Z tutym ě so žane słowo njezapocina a zda so někotrym, zo je z ai nastalo; přirunaj n. p. kězor — Kaiser, wěra — waira a t. d. Potom je so do ia, kaž pola Polakow, abo do ea, kaž pola Bólharow a pódla do starosłowjanskjeho — našemu ě přewobročilo. W serbskim njesteji ženje jako wukóneny samozynk, khiba w jenosylbnych słowach, n. p. dwě, škrě, šklě, smě, jě, wě, bě a t. d. — Před

ž praja w někotrych stronech ē kaž ēj, n. p. běžeć — bějžeć, khěža — khějža, kěžor — kějžor a t. d. — Dokjelž w serbskim žane mjehkje e, s, z wjací nimamy, dha je so ē po tutych sobuzynkach do y přewobročić dyrbjalo, n. p. cypy, syno, syra, syrota, zywać rěkaše něhdys: cěpy, sěno, sěra, sěrota, zěwać. Džiwnje dosć je tež, zo ryč m. rěč praja. — Město „predy“ slyšiš tež „prjedy“, a za: brěh, šmrěk, hěrki praja tež: brjoh, šmrjók, hórki.

F, f.

F, f je džewjaty pismik serbskјeho abejceja a njezda so po prawym žadyn serbski zwuk być, dokjelž mamy jón jenož něhdze w słowach: sisolić, funkać, furawa a teho runja. Je-li zo su cuze słowa, kotrež so z f započinaja, do serbskјeje ryčeje wzate, dha přeměnja lud f rady do b, n. p. fórmа — bórma, Fleck — blak, Flasche — bleša, Graf — hrabja, hjewak tež do ch, n. p. Klafter — klochter. Město ph w cuzych słowach piše so nětko f, n. p. Philopater — Filopater, Adolph — Adolf.

G, g.

G, g je džesaty pismik serbskјeho abejceja a nětčišej serbskјej ryči tež cuzy. Tola zda so, zo jón něhdys wšudžom stajachmy, hdžež mamy nětko korjeňskje h. To wobswědčuja nam wselakje poněmčene formy serbskich městnych abo wjesnych mjenow, w kotrychž je so zastarskje g wukhowałe; n. p. Hlina n. Gleina, Hnašecy n. Gnaschwitz, Hrabow n. Grabe, Hrodžišćo n. Gröditz, Zhořjelc n. Görlitz, Běla hora n. Belgern a t. d. Zastarskje g je so do k přewobročilo w słowomaj: kředžel, krušej. To samo stawa so při słowach, kiž su z cuzeje ryčeje wzate; n. p. kroš

n. Grosch. W slowomaj „gratej, grot“ steji wone město d.

H, h.

H, h je jidnaty pismik serbskijeho abejeceja a wupraja so kaž h w słowie; haben, abo kaž francowskje h w: heurter, abo kaž grichiski spiritus asper w słowie: ós. Něhdy wuprajachu město korjeniskjeho h najskjerje g. Přetož tuto je so hišće wukhowało w němskim pomjenowanju někotrych serbskich wsów, n. p. Hora n. Gure, Delnja Hórka n. Niedergurik, Hruboćicy n. Grubtitz, Praha n. Praga a t. d. — Hdyž hnydom před sobuzynkom steji, dha wupraja so rad kaž: eh, n. p. lóhki, mjehki, nahlje, bahno, jehnjo, zahnać, na hłowje praja tam a sem kaž: lóchki, mjechki, nachlje, bachno, jechnjo, zachnać, na chłowje. Druhdy steji město j, n. p. jako, jidnaće, knijje, — hako, hidnaće, knihi, w někotrych stronach słyšiš je město w, n. p. wuj, wysoki — huj, husoki. Słowo: hriha rěka po prawym: hriwa. — W polu h najbóle njewupraja, hdyž před sobuzynkom steji. Jedyn słyši: žonować, sceno, zapranyć, dosanyć, želić m. žohnować, séchno, zaprahnyć, dosahnyć, žehlić; tola dyrbi so tajkje h wšudżom, hdžež je trjeba, pisać. — Druhdy wupraja h kaž w, wosebjc na kóncu słowa; n. p. brjów, łuw, rów, splaw, spřaw, twarow; hłowonec. jawoda m. brjoh, łuh, röh, splah, spřah, tworoh; hłohonec, jahoda.

Zady h njemože ženje: e, y stejeć, ale město njeju stypi: je, ě, i, přetož wone je w serbskjej ryči, kaž tež wše druhje krkniki, jenož před: a, o, ó, u twjerde, hjewak pak mjehkje: n. p. hjerc, hérki. zahi: haj. hodzina, hodny. huba. —

(Pokračowanje nastupi.)

Druhi džesatk basnjow

wot

Handrija Seilerja.

1. Pčolkow skóržba a khostanje.

Bóh, jako zemja stworit bě
A wšitkje jeje rjanosćje
A stworjenja a stworjenička, —
Duž z njeba delje pohlada,
Kak běhajo a lětajo
So z wjeseloscu živi wšo.

A we tym, zo tak hładaše
Na stworjenička te dželańskje,
Duž pčolkow žalosć wuslyši:
Zo čaka je kij prošefski,
Hdyž čmjełam džećel čerwjeny
Je sobu k pastwje podaty.

Bóh hnynom k pčolkam pohlada,
Kak so z tej skóržbnej wčeu ma,
A hramowauje lichomskje
A njepoprećeje widziše;
Duž hněwny hłejčki djećela
Za pokatu jim zezanka.

Dosc zamóžitych na swěci
Tak njenasytnje zaskiwli
A měnja, zo b'dža prošerje,
Hdyž sami zhrabać njem'ža wšo;
Hač zhubja aby njekrydnu,
Štož njepopreja bližšemu.

2. *) Dub a kopřiva.

„Phi dubje, wulki stary bězmanje,
„Dži do so! njeje točta haúba če?
„So do pót swěta hordy přeséraš
„A kajku horstku dróbných žoldži maš!
„Što móhl ty wjacy plodžić pornjo mi,
„Swět dyrbjał stejeć w lutej dubini!“

Z tej ryču symjenjata kopřiva
So da do duba, swojoh' susoda.
Dub z hordom žanu haťu njezhibny,
Ji wotmolwi pak zacpo smějiev:
„„To stare zhonjenje je na swěci,
„„Zo njerjad so najbólje symjeni.““

3. * Tři žaby a bačon.

Tři žaby wotcūčihu k žiwjenju
Na rjanym slónčnym nalčeū
A z roztateho přerowa
Kwór kwór! ta prěnja zarjchta:
Bydž swjaty Jurjo khwaleny,
Zo naše jastwo roztal sy!

Nós druhá tykny z přerowa
A pacý w slónčku přescéra,
Kwór kwór! najlubše sotřički,
Kak je to krasnje na swěci,
Kwór kwór! na lěto zbožomne,
Nam kcēja časy mjedowe.

Kwór kwór — so třećeř přitorhny,
Ju lapny bačon pyskaty,

*) Přislowny podložk, hdžeš su hwěžki.

A nowe lěto mjedowe
Žno přeni džeń bu skjepsane;
O jerom, kak to wujeba
Najrjeńša husto protyka!

4. Hórka a dólčk.

So hórka dólčkjej wusměwa,
Zo steji pōcrjeny,
A džeše: pój sem khadlička,
Maš mokre kholowy,
Ja chcu ēe trochu wužimać,
To móhlo so ēi dobro zdać.

Dólčk ñorce sfonco wobčaňny
A w lěcje wolaše:
Pój hórka sem, pój, wutla sy
A huba tak ēi skhnje,
Ja chcu ēi něšto wlóhi dać,
To móhlo so ēi dobro zdać.

Te šcipne ryčje slyšeše
Tam pódla runina
A džeše: o kak lěpša je
Ta prawa srjedźina;
Nic přemalko, nic přewjelje,
To tyje předco najlěpje!

5. * Kačka a kačor.

Kačka bachta k kačorjej:
Pos'chaj mužo, rozsudzej,
Njej' to hordosé njeznesna,
Njepřistojna, khwaleńska —

Kajku kokoš haru džela,
Hdyž je žane jejo měla.

Wohidne jej' khwalerstwo
By pak hišće zejšlo so,
Ale tu maš honaka,
Tón hakhlej či dykota:
Moja žona, njejko njejko!
Nětk je znjesla běte jejko!

Kačor praji: spokoj so,
Njewěš swěta wašničko?
Česćje dosć, zo njedače,
Prjed' hač jejo znjesla je;
Z cyła pak to wěc je stara:
Mały kwas a wulka hara!

6. Sowa a zyba.

So sowa zahje wwsuže
Ze skhowa ēmoweho,
Džen slepi ju, dož hněwaše
Na překhwatanku so.

A z wołanjom a złobotu
Rój ptačkow příčeže
A sylnje do njej' praskachu.
Zo so ji zastyše.

To zyba želna widžiše
A k sowje přileći:
Pój, pój! wěm wućek za tebje,
Dzak budžeš wjedzić mi.

A jako ju do khowanki
Bě pod kjerk dowjedla,

Dha sowa zły pysk roždaji
A zybu spóžera.

A smějkočajo měnješe:
Ty hlupe stworjenje,
Mój džak tón dlěhje njetraje,
Hač pali njezbožje.

Ta baseń wšitkim přiwoła:
O njezabydžče wšak
To hrónčko „kajkaž wutroba,
Haj tajki je tež džak.“

7. Wjelk a psyk.

Brjuch hłodny wjelka čerješe
Na popad k wowčeńi,
A we tym zo so měrješe,
Tam skoči do pasli;
Wón zaswari: boh'skorženo
Na złostne, falſne člowjestwo.

Što čini? nohu wotkusać,
Kiž tčeše w železu?
To njecha so jom' pěkne zdac
A boli přez měru —
Wón zawinča: boli'skorženo
Na złostne, falſne železo!

„Štò wina je?“ psyk zašcowka
A přihna hněwniwy,
„Ty šelma, polny rubjeňstwa,
„Sam na tym wina sy;
„Tej zlej a falſnej wutrobi
„Dže khostanje za pjatami.“

Kaž wjelk, tak swarja škodnicy
Wot wjelje tawzynt lět,
Hdyž hdže so žadyn popany,
Na paslje a zły swět,
Hač runje su swój prut a kij
Ze swojich kjerkow rězali.

8. Lišcyna rada.

Wót něhdy lišku nadeńdže
A poča: moja luba,
Ja cheyt rad wuknyé wot tebję,
Hejz' ujeje dotha truba,
Tychi wučbow aby papjerow,
Kiž dyrlja nantř mi do mazow.

Mam do wolje dosé mocow drje,
Bych mudrosćje pak nabył,
Tež prošu, wuč tak wšitko mje,
Zo ujebych niče zabył —
A měř tež hlowu dubowu,
Njej wěrno? za džen dowuknu!

O wolje, liška wobkruci,
Na ničim ujejsy wbohi,
Dosc mudrosćje maš we hlowi,
To zjewja twoje rohi,
To wurostki su mudrosćje,
Kaž kóždy nazhonjeny wě.

A hdžež tak połnosć wjedzeństwa
Je z domom w twojim noplí,
Što je či trjeba přibytka?
Što ujetrěbnię řac kopí?
Bodz, mudruj, prawuj, nječufaj,
Wšech zaryč! dňa če khwali kraj.

To sym ēi derje zrozemit,
To njeb'dže čežko panyć,
Bych wěrnje tež byt tintu pit,
Chcył jenož kwaku čahnyć!
Tak džeše wót a požada
Sej hižee dlěžče rohizna.

Što bu? wšeč woly na lišču
Nětk radu posluchaja
A so, chceš wěc čim dušnišu,
Čim bólje zapjeraja,
Tež blabaja so do wšečho
A njesprócnwie bodu so.

Zo so tu wučba přistaji,
To po prawym njej' trjeba,
Ju mudry widži na měsci,
Wólk njech sej ju won hrjeba.
Štož pak je tajki prawy wót,
Tom' doryčeć njej' nichtó móhl.

9. Paw a husyca.

Knjez paw so w dworje hordžeše
A praji k husyčcy:
O mje so nichtó njedótkuje,
Zo woskobał mje by,
Haj, wšitkje woči wobroća
So za mnú polne džiwanja.

To čini, zo tak pyšny sym
A tak so zybolu,
Ty, z twojim pjerjom wohidnymi
Sy skjerje k mjerzanju

A kajka hišće připódla
Sy w kóždej luži pancawa.

O blazny pawje hordżerski,
Duž liba ščebota,
Će hordo tweje zaslepi
A twoje pjerička,
Na pohladanje krasny sy,
Sy pak kaž ja tež wužitny?

Twój kožuch je drje rjeniši
Tu česc di popřeju,
Mój potrjebu pak spokoji
A džak z nim zaslužu,
Te cople, mjehkje poslečá
Mi wšudze khwalbu dawaja.

Sče hordži, pyšni prózniccy
Wy něhdže česniši,
Hač spróchny bur, haj mazany,
We swojim kabaci?
Ně, pychaſtwn dže do prědka
Ta wšedna, nuzna potrjeba.

10. Pjeňk a šmutojca.

Suchi pjeňk a šmutojca
Steještaj we haju.
„Džedo“ wona zawola,
„Ty sy zbytk we kraju
„Ja pak rostu zelena
„Přichodnoséje zepjera.“

Rjekny pjeňk: haj wjelje dnjów
Mojich tudy běše,

Wjelje mi tež njewjedrow
Wyšše hlowy dżèše,
Njezacp mije pak młoduška,
K wobčežnosćjam njezrala.

Šmutojca so hóršeše,
Horde dawa słowa,
Prají: z tobu won wšak je,
Ja sym kruta, strowa!
Njeje slónco skhadżace
Lubše tež hač wjecorne?

Bjez tym bur tam přijědze
Z čežkim wozom slauja,
Šmutojca wóz rozłamje —
Kóne bu jeje žwanja;
Do pjeňka wóz založi
A hlaj pjeňk — jón powróci.

Starych njezacp młoduško,
Wěš ty, što će čaka?
Hordosci pad bliži so
A na khróblych laka;
Čežkje pruhi, nadběhi
Zjewja, štó je sylniši!

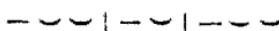
Južno-serbskje*) narodne pěsnje.

Z e z b ě r k i W u k a Š c ě p a n o v i ē a K a r a d ž i ē a .

Přeložene wot J. E. Wjelana.

Ryba a holečo.

(Děwojka sjedi kraj mora a t. d.)

Holečo sedžo při morju
Tak sebi samo praješe:
„Ach luby božko w njebjesach!
„Što drje, hač morjo, šerše je?
„Što drje, hač polo, dléžše je?
„Što, dyžli kón je spěšniše,
„Što derje slódše, dyžli měd?
„Što derje lubše, dyžli bratr?“ —
Duž ryba z wody wotmolwi:
„Ty prawje hlupe holčo sy!
„Šerše, hač morjo, njebjo je;
„Dléžše, hač polo, morjo je;
„Spěšnišej, hač kón, woči stej;
„Slódši, hač měd, hlaj, cokor je;
„Lubši, hač bratr pak luby je!“

*) Serbjo su w Lužicach a na Mišnu, Serbjo su pak tež pola Dunaju, při Sawje, na Čornych Horach a t. d. Tuči mjenuju so južni Serbjo (Südserben), my pak rěkamy sywjerri Serbjo (Nordserben).

Nimaš rjanoscje bjez wěnca.

[Mlada newa wodu nela a t. d.]

Mlode holčo, wodu nošo,
Nad wodu so pokhileše;
Ze sobu so rosrečeše:
Čwóda! hlaj, kak sym ja rjana!
Hdy bych dušny wěnašk měla,
Dha bych hišće rjeňša byla,
Wowčerja bych lubowala,
Kiž mi khodži před wowcami,
Kaž tón měsac před hwězdami.

Holčyne žadanje.

O zo bych khlodna rěčka byla!
Ja derje wěm, hdže bych so puzolila; —
Bych žorlila so lubemu pod wóknom,
Tam, hdžež so luby wobleka a slěka,
Zo by snadž druhdy wón so napil ze mnje,
Zo bych, hdyž bjezwočo a bróst sej' myje,
Tej' lubej' wutrobki so dôtknyć móhla! —

Holečo młodženicam wino porjedža.

(Lepo ti je pod noć pogledati a t. d.)

Dušne či je, pohladaci wječor
Delje na brěh cichjeje Dónawy,
Hdžež su młodženicy stan *) rozpřestrjeli
A pod nim tam slódkje wino pija;
Dušne holčo, hlaj, jim porjedžuje!
Kaž pak komu škleňčku naliwaše,

*) Stan, das Zelt.

Chcyše ju tež lubo poměć kóždy.
Alje holčo spjeći so, a džeše:
„O mlodženec a wy česni kuježja,
Kaž wam wšitkim stužomna być móžu,
Njem'žu wšem być lubka, — khiba jeno
Jenom', kotroh'ž wutroba sej zhlada.“ —

Wutrobu - wozybanje.

[Snijeg pade o Džurdžewu dann a t. d.]

Sněh bě najšot swjedžení swjatoh' Jurja,
Zo jón žadyn ptačk by njepřelečeł;
Žónska pak jón přebrodžes bosy, —
Za njej bratřik jejne črijje nosy, —
„Njej' dha, sotra, na nohi ēi zyma!“ —
„„O ně, na nohi mi njeje zyma,
Alje wutroba ta mje wozybje;
Tola pak mi sněha dla njej' zyma,
Alje mačerje dla mje wozybje,
Kotraž mje je njelubemu dała. — ““

Holčyne zamysło.

(Děwojka je lice umywala a t. d.)

Holčka woblečko sej wumywaše
A, so myjo, k ličkomaj tak džeše:
„Wjezdžela ja, moje běle ličko,
Zo ēe junu stary budže košic,
Ja bych šla na zelenu tu horu,
Wšón byeh na njej połoní zezběrala,
Z połonja sej wodu wucydžila,
A z njej bych ēe kóžde ranje myla,
Zo by staremu, hdyž tebje koši,

Wokošenje bylo khětro hórkje. —
Wjedžeta pak, moje běle ličko,
Zo če junu mlody budže košić,
Do zahrodky šta bych, do zelenej',
Róžički bych wše tam zeščipala,
Z róžow wodžičku sej nacydžita,
A z ujej kóžde ranje tehje myla,
Zo, hdyž mlody koši, jemu wonja,
Rjenje wonja, zo jom' budže lubo.
Radšo z mlodym po horach chcu khodžić,
Hač ze starym po dworje so wodžić,
Radšo z mlodym na kamenju spaći,
Hač ze starym w mjehkej židžje lěhać. —

Holěka a róža.

(Ach! moja wodo studena a t. d.)

Ach! moja khtódna wodžička!
Ach! moja róža čerwjeňka!
Što sy tak zahje zakéčla?
Njewěm če komu wotščipać.
Ščipala bych če mačeřey:
Mačeřka pak je zemrjela.
Ščipala bych če sotřičcy:
Sotra je prječ mi ženjena.
Bydžich če bratrej ščipala,
Bratr je mi wujšoł na wójnu.
Bychli če lubom' ščipala:
Luby je prječka daloko
Přez tři mi hory zelene,
Přez tři mi wody šěrokje!

Holčka róži nuzu skorži.

(Džul děwojka pod džulom zaspala a t. d.)

Róžička bě pod róžami wusla,
Róža wopadaše, a ju zbudži;
Duž to holčo takhlej džeše k róži:
„Moja róža, njewopadnij na mnje,
Mi tak njeje k myсли, kaž je tebi; —
Ja jenož wo swojej nuzy myslu:
Młody chce mje, — staremu mje dadža!
Stary muž je sernawjeny jawor, —
Duje wětřik, dha so jawor khabla;
Dže-li deščik, — jawor zmachnađeje:
Młody muž pak róžowy je pupik,
Duje wětřik, — rozwija so róža,
A po dešču wjeselšo zakćěwa,
Swěći slónčko, — čerweniša buwa.“ —

P o k a z k a

serbskjeho rostlinopisa.

Wot Michała Rostoka.

Kaž je někotre mužkuliž znate, dha ja na serbskim rostlinopisu džělam, abo lěpje, ja pisam kwětnicu hornych a delnych Lužicow. Zo by pak swět tež zhonił, štodha sym dokonjał, dha chcu tudy něšto sobudželić, a prošu připódla wšech w tutej wěcy wustatysich a wučenišich najluboznišo, mi dobrociwje wozjewić, što so jim njelubi a mi to lěpše poskićić. Ja chcu wěscje wšitko z džakom přjeć.

Hižom wot lěta 1839 sem sym so prócował, rostliny abo zela zeznawać. Tuto džělo je mi z woprědka wjelje prócy, alje potom tež wjelje wjesela načiniło. Přez samsne, pilne přepytanje swojeje wokolnosće, přez pućowanje do druhich krajinow a přez zwóniwe připóslanje mi cuzych zelov je so mi radžilo, khětru črjodžièku rostlinow znahromadžować a zezeznać, tak zo ja nětk skoro wšitkje zela hornych a delnych Lužicow a wyše nich hišće wjelje druhich znaju. Zo by pak moje prócowanie cylje podarmo njebylo a dokjelž my Serbjo hišće žadyn rostlinopis nimamy, dha sym ja tute zela serbscy wopisał we tym wotpohladanju, zo by so to, wot čehož tudy něšto na pokazanje sobudželu, něhdy čišćeć dało a za přichodne časy a ludy wukhowało.

Dokjelž pak mi při wudželanju tuteho rostlinopisa (*Pflanzenbeschreibung*) abo tuteje kwětnicy (*Flora*) žane serbskje rostlinářskje knihi prjódkležale njejsu, (přetož my žanych nimamy,) dha sym ja dyrbjał skoro wšitkje rostlinářskje terminologiskje wurazy sam zwunamakować a zestworjeć; a te same nětko z tutym swětej k rozsudženju přepodać, je moje wotpohladanje.

Štóż zela znać wuknje, rěka rostlinař (čěscy: bylinař, Botanifer). Zelowy muž je tón, kiž jeno zela znaje a te hromadža, kiž majá někajku lěkařsku moc. Znaće zelow abo rostlinow rěka rostlinařstwo (Botanif, Pflanzenfunde.)

Dokjelž je rostlinow jara wjelje, dha dyrbja, jeli cheemy je lózo zeznać, do wěstych rjadow džělene być. Tajke džělenje rostlinow do wěstych rjadow mjenujemy rostlinařski zestaw (Pflanzenſt. m.) Tajkich rostlinařskich zestawow mamy wjacy, a my cheemy někotre tych samych wopisać, předy pak, hač so to stanje, dyrbimy so z někotrymi rostlinowymi džělemi a ze wšelakimi botaniskimi wurazami znatych sčinié.

Hdyž někajka rostlina kćěje, dha wobhladaj sebi kćenje. Wzni sebi něhdže jenu žoltu, bělu abo čerwjenu liliu ze zahrody a hladaj, što w kwětce nutřka maš. Tu widžiš šesć stołpikow do koła wokoło stejo a na nich horkach barbjacy próšk. Kóždy tajki stołpik rěka tyčka (Staubgefűß stamen, č. tyčinka) a to, we čimž je próšk (Staub, pollen, č. pel, pyl) rěka próšnik (Staubbeutel, anthera, č. prašník). Bólje na dróbe wzate wopřima próšnik troje, mjenujcy nitku (Staubfaden, filamentum, č. nitka) jako delny abo spódny džěl tyčki, dalje próchowník jako horný abo zwjerčhny a naposledk próšk, jako znutřkny džěl próšnika. Wo srjedža kwětki maš hišće jedyn stołpik, kiž žaneho próška nima. Tónhlej rěka pěstka (Stempel, Pistill, pistillum, č. pestík) a kóne horkach bluzna (Narbe, stigma, č. blizna). Spody pěstki maš symětnu kulku abo symětník, jej kowc (Fruchtfnoten, germen č. waječník), w kotrymž je symjo. Po prawym wobstawa tež pěstka z třoch džělow, mjennujcy z jej kowca, ze srjedžnički (Griffel, Staubweg, stylus, č.

čnelka) a z bławny. Lilija ma teho dla šesć tyčekow a jenu pěstku; sněhowe kwětki, tulpony, narcysy, hijacynty a całkí tež. Njepołne naliki maja dżesać tyčekow a pjeć pěstekow; róża, wows, jećmjeń a z wjetša wše trawy maja w kódej kwětce tři tyčki a dwě pěstey.

Kwětki, kiž maja woboje, próšnik a pěstki, rěkaja dwójne (Zwitterblumen, *diclinia* č. kwěty obojaké) kaž naliki, lilijs, zwónčki, stupnički, podlěsk. Někotre rostliny maja jenož kwětki z tyčkami bjez pěstekow abo jenož kwětki z pěstkami bjez tyčekow. Tatkje rěkaja samotne (getrennte Geſchlechter, *monoclinia*, č. tyčinky a pěstik w rozdilních kwětech). To widžimy pola kurkow, lěskow, brězow. Lud mjenuje tatkje hľuchje kurki jenož z tyčkami „paskate kurki“.

Tyčki su druhdy horkach abo delkach abo z pěstku hromadu zrosćene (*stamina connata*, verwachsen, zusammengewachsen, č. tyčinky do hromady srostlé).

Pola šlěza su tyčki delkach do jeneje trubki hromadu zrosćene. Boby, hróch, woka a tatkje rostliny maja w kwětce dżesać tyčekow, dżewjeć wot nich su delkach na jedyn kruch hromadu zrosćene, džesata tyčka je swobodna. Pola słónčnych róžow, husaczych kwětkow, mloča a wóstow su tyčki horkach do jeneje trubki hromadu zrosćene. Pola kulkindy a pijawow je tyčka z pěstku hromadu zrosćena.

Njejsu tyčki hromadu zrosćene, ani bjez sobn, ani z próšnikami, ani z pěstkami, dha rěkaja swobodne (*liberae distinctae*, frei, č. tyčinky prosté). Rostliny ze swobodnymi kwětkami su: lilijs, zwónčki

naliki a t. d. — Druhdy su tyčki stajne, druhdy njestajne (gleichlang, tyčinky stejně dlouhé; verschiedener Länge, tyčinky nestejně dlouhé). Stajne su, hdyž su jenak dołhje, njestajne, hdyž njejsu jenak dołhje. Na stajnosé abo njestajnosć tyčkow so při rostliny-zeznawaniu tež hlada, alje jenož tehdom, hdyž je štyri abo šesę tyčkow w kwětcy, a tehdom stej předco jenož dwę tyčcy kušišej, kaž to pola čerwjenych kopřiwow, pola lenčka, wójnišća a kała wi-dzimy.

Te rjenje barbjene běle, čerwjene, módre, žolte a t. d. lopješka wokoło tyčkow a pěstkow rěkaja hromadźje wěnc (Blumenkrone, corolla, koruna). Tak pola nalikow, fijałkow, pětrklučow. Husto maja kwětki spody wěnca hišće někotre lopješka, kotrež pak ženje tak rjane njejsu; kaž to pola butrowych kwětkow, nalikow, fijałkow a pětrklučow widzimy. Tute lopješka wučinja hromadźje podstawk (Reich, calix, kalich). Symjentne dno (Fruchtbođen, receptaculum, lůžko, ježle) je toměstaško w kwětcy, hdzež tyčki a pěstki steja.

Tak wjelje k rozemjenju přichodneho.

Linnéjowy rostlinarski zestaw.

Linné praji: Wšitkje rostliny kćěja; tola je tute kćenje druhdy wdomne, druhdy potajne. Wón dželi nětko wšitkje rostliny do štyri a dwacyēi rjadomnjow (Klassen, classes, třídy), wot kotrychž te prěnje třiadwacyēi rjadomnje rostliny z wdomnym kćenjom wopřimaja, w štyriadwacyej rjadomni su lute rostliny z potajnym kćenjom. Kóžda rjadomnja so zaso do mjeuších wotdželenjow abo rjadow (Ordnung, ordines, řádowe) dželi.

Linnéjowy zestaw takhej wonhlada:

II. Widomne kćenje. (Pflanzen mit deutlich wahrnehmbaren Bestäubungswerkzeugen; offenehige. *Phanerogamia*. Rostliny jenosnubné, jenž mají oustroje rozpolozowací patrné a semena.)

A. Dwojne kwětki. (Zwitterblüthen. *Monoclinia*. Kwěty obojaké, t. kwěty o tyčinkách a pestiku.)

a. Tyčki swobodne. (Staubfäden und Staubbeutel frei. *Stamina distincta*. Tyčinky prosté.)

a. Tyčki stajne. (Staubfäden gleichlang. *Stamina aequalia*. Tyčinky stejně dlouhé nebo bez ustanoveného poměru délky.)

1. We.wotpohhadanju na ličbu. (Mit Berücksichtigung der Zahl. W ohledu na počet.)

Prěnja rjadomnja (I. Klasse) 1 tyčka. (Einmännigkeit. Monandria. Jednomužstvo.)

Druha rjadomnja. 2 tyčey. (Zweimännigkeit. Diandria. Dwoumužstvo.)

Třeća rjadomnja. 3 tyčki. (Dreimännigkeit. Triandria. Trojmamužstvo.)

Štvorta rjadomnja. 4 tyčki. (Viermännigkeit. Tetrandria. Čtyrmužstvo.)

Pjata rjadomnja. 5 tyčkow. (Fünfmännigkeit. Pentandria. Pětimužstvo.)

Šesta rjadomnja. 6 tyčkow. (Sechsmännigkeit. Hexandria. Šestimužstvo.)

Sedma rjadomnja. 7 tyčkow. (Siebenmännigkeit. Hepandria. Sedmimužstvo.)

Wosma rjadomnja. 8 tyčkow. (Achtmännigkeit. Octandria. Osmimužstwo.)

Dziewjata rjadomnja. 9 tyčkow. (Neunmänn. Ennandria. Dewětimužstwo.)

Dzesata rjadomnja. 10 tyčkow. (Zehnmänn. Decandria. Desitimužstwo.)

Jidnata rjadomnja. 11—19 tyčkow. (Eifsmann. Endandra. Jednáctimužstwo.)

2. We wotpohladanju na ličbu a město. (Mit Berücksichtigung der Zahl und des Standortes. W ohledu na počet a místo.)

Dwanata rjadomnja. 20 tyčkow na podstavku. (Zwanzigmännigkeit. Icosandria. Dwacetimužstwo.)

Trinata rjadomnja. 20 a wjacy tyčkow na symjentnym dnje. (Vielmännigkeit. Polyandria. Mnohomužstwo.)

b. Tyčki njestajne. (Staubfäden von verschiedener Länge, und zwar jedesmal zwei längere. Stamina inaequalia. Tyčinky nestejně dlouhé, a však jistého poměru déley.

Štynnata rjadomnja. 4 tyčki, wot nich 2 kušíšej. (Zweimächtigkeiten. Didynamia. Dwoumocenstwo.)

Pjatnata rjadomnja. 6 tyčkow, wot nich dwě kušíšej. (Viermächtigkeiten. Tetrodynamia. Čtyrmocenstwo.)

b. Tyčki hromadu zrosćene. (Staubgefäße unter sich oder mit dem Pistill verwachsen. Stamina connata. Do hromady srostlé.)

a. Tyčki delkach bjez sobu hromadu zrosćene. (Staubfäden unten verwachsen. Nitky srostlé.)

Sěsnata rjadomnja. Tyčki do jeneje trubki hromadu zrosćene abo na jenym kruchu. (Staubfäden in ein Bündel verwachsen. Einbrüdrigkeit. Monadelphia. Jednobratrstwo.)

Sydomnata rjadomnja. Tyčki na dwěmaj kruchomaj. (Staubfäden in zwei Bündel verwachsen. Zweibrüdrigkeit. Diadelphia. Dwoubratrstwo.)

Wósomnata rjadomnja. Tyčki na třoch abo wjacy kručach. (Staubfäden in drei oder mehr Bündel verwachsen. Polyadelphia. Mnohobratrstwo.) *)

*) Tute pomjenowanja mohlo se bity řečet: Jenomužstwo, dwójmužstwo, trójmužstwo, štyrimužstwo, pjećemužstwo, šesćemužstwo, sydommužstwo, wósommužstwo, dźewjećemužstwo, džesaćemužstwo, jidnaćemužstwo, dwacyćemužstwo, mnohomužstwo;

β. Tyčki horkach z próšníkami do jeneje trubki hromadu zrosćene. (Pflanzen mit 5 verwachsenen Staubbeuteln. Prašníky w trubku srostlé.)

Dżewjatnata rjadomnja. Ssobupróšniwe kwětki. (Zusammengesetzte Blumen. Staubbeutelverwachsung. Mitzugehende. Mitbühler. Syngenesia. Souprawnictwo.)

γ. Tyčki z pěstku hromadu zrosćene. (Staubgefäße mit dem Stempel verwachsen. Tyčinky přirostlé na pestík.)

Dwacyta rjadomnja. Žarliwe kwětki. (Eifersüchtige. Weibermännigkeit. Geschlechtsverwechslung. Gynandria. Sourodnictwo.)

B. Samotne kwětki. (Getrenntes Geschlecht. *Diclinia*. Tyčinki a pestík w rozdílních květech. Různopohlawstwo.)

Jedynadwacyta rjadomnja. Domjace kwětki. Na jenej a tejsamej rostlinje tyčki a pěstki, alje nic w jenej kwětcey; někotre kwětki jenož z tyčkami, někotre jenož z pěstkami. (Einhäusigkeit. Monoecia. Jednodomstwo.)

Dwajadwacyta rjadomnja. Susodne kwětki. Na jenej rostlinje jenož kwětki z tyčkami, na druhim teho samého splaha jenož z pěstkami. (Zweihäusigkeit. Dioecia. Dwoudomstwo.)

Triadwacyta rjadomnja. Změšane kwětki. Na jenej rostlinje dwójne a samotne kwětki, abo na mnohich rostlinach teho samého splaha rozdžělene. (Bielhäusigkeit, Vielehigkeits. Polygamia. Mnahomanželstwo.)

Při spomněnju e. Noviši rostlinarjo su rostliny tuteje rjadomuje do druhich rjadomnijow zrozdzěli.

III. Potajne kěnje. (Pflanzen mit verborgenen Bestäubungswerzeugen *Cryptogamia*. Rostliny tajnosnubné, kwětůw nepatrnych.)

dwójmocnistwo, štyrimocnistwo; jenobratrstwo, dwójbratrstwo, mnahobratrstwo.

Štyriadwacyta rjadowa. Kwětki z potajnym kćenjom.
(Verborgenehelickeit. Tajnosnubsto.) *)

Linné dželi kóždu rjadowju zaso do rjadow. Wón hlada při tych prěnich třinačich rjadowjach na to, jak wjelje pěstkow w kwětce su. Přez to nastanu tehlej rjady.

Prjeni rjad. Jena pěstka. 1 Pjistill. Einweibigkeit. Je-nožonstwo. Monogynia. Jednoženstwo.

Druhi rjad. Dwě pěstcy. 2 Pjistille. Zweiweibigkeit. Dwój-žonstwo. Digynia. Dwoužonstwo.)

A předco tak dalje. Třinače rjadow po pěstkach ličene.

W štyrnatym rjedźje hlada so na to, hač je symješko njepřikryte abo přikryte. Přez to nastawataj tajhlej dwaj podrjadaj.

1. podrjad. Njepřikryte symješka. Radfsamigkeit. Nahosymjeństwo. Gymnospermia. Nahosemenstwo.

2. podrjad. Symješka přikryte. Bebedtsamigkeit. Kryptosymjeňstwo. Angiospermia. Kryptosemenstwo.

W pjatnatym rjedźje hlada so na truk, hač je dolni abo krótki.

1. podrjad. Krótkje truki. Schötken. Tručkate. Silicu losae. Šešulinkaté.

2. podrjad. Dolhje truki. Schoten. Trukate. Siliquosae. Šešulinaté.

W 16. 17. 18. 20. 21. 22. a 23. rjedźje nastawaja podrjady po tyčkach a po tym, do jak wjelje kruchow su hromadu zrosćene.

*) Tute pomjenowanja mohle serbscy tak rěkać: Sobupršnistwo, soburodžistwo, róznospałažstwo, jenodomstwo, dwójdomstwo, mnohomandželstwo, potajnomandželstwo.

1 podrjad. 1 tyčka; 2 p. 2 t.; 3 p. 3 t. a t. d.; naposledku podrjad z hromadu zrosčenymi tyčcami.

Dżewjatnaty rjad rospada do pjeć podradow.

a. Kóžda kwětka nima za sebje sama swój podstawk.

1. podrjad. Jenajkje kwětki. Gleiche Bielehe. Polygamia aequalis. Stejné. Wšitkje kwětki dawaja symješka, dokjelž su wšitkje dwójne.

2. podrjad. Nadzbytkne kwětki. Überflüssige Blühlehe. P. superflua. Nadbytečné. Wšitkje kwětki dawaja symješka; přibočne maja džélenu bluznu, alje tyčki nie.

3. podrjad. Podarmačne kwětki. Vergebliche Bielehe. P. frustranea. Marné. Přibočne kwětki njedawaja symješka, dokjelž je bluzna njerozdžélene.

4. podrjad. Potrěbne kwětki. Nothwendige Bielehe. Potřebné. Jenož přibočne kwětki dawaja symješka, znutrkne nic.

b. Kóžda kwětka ma za sebje sama swój podstawk.

5. podrjad. Wotdzelene kwětki. Getrennte Bielehe. P. segregata. Oddelené. Wšitkje kwětki dawaja symješka, dokjelž su wšitkje dwójne.

Te rjenje barbjene łopješka blizko wokoło kćenja, t. j. wokoło tyčkow a pěstkov, rěkaja hromadźje wěnc (Blumenfrone, corolla, koruna). Te menje rjenje barbjene z wjetša zelene łopješka kjelich abo podstawk (Kielh, calix, kalich).

Kwětki z wěncem a z podstawkom rěkaja dokonjane kwětki (vollkommene Blumen, florē perfecti).

Kóžda kwětka pak njeje z wěncem a z podstawkom wobdarjena, alje ma druhdy jenož jene, pak rjenje barbjene łopješko (wěnc), pak mjenje rjenje barbjene łopješko (podstawk). Wobdawa kćenje jenož jedyn rynk łopješkow, dha mjenuješ tute wokwět (Blüthen-

hüllę, perigonium, a je tón samy na wěnc podomny, dha rěka wěncejty (fronenähnlich, corollinum), kaž pola bě-łych liliow, całtkow; pak podstawčkny (felbig, calicinum), kaž pola syéinki, bušwičkowego zěla, sukača.

Kwětki ze samsnym wokwětom rěkaja njedokonjane (unvollkommen Blumen, flores imperfecti).

Ze zamysłom njebudu w swojej kwětnicy w tutym wotpohladanju žane wjac kwětki rozdžěleć, dyžli jeno dokonjane a njedokonjane, hač runje wšo na dróbne wzate njeje. Ta wěc ma so pak po prawym tak: Tyčki a pěstki su byéne džélje (wesentliche Theile) kwětki, podstawk a wěnc pak njebyéne (unwesentliche). Kwětki ze wšemi štyrjomí džělemi rěkaja dopjelnjene (vollständige Blumen, flores completi), na příklad: naliki. Kwětki, kotrež maja jenož byéne džélje, kotrymž pak njebyéne pobrachuja, rěkaja njedopjelnjene (unvollständige Blumen, flores incompleti), n. př. woša. Ma kwětka byéne džélje, wšo jene, hač ma wokwět abo nic, dha so dokonjana mjenuje, n. p. naliki, zwónčki. Tehdom maja so kwětki z dwójnymi (Zwitterblumen, flores hermaphroditii) jenak. Pobrachuje pak kwětcej jedyn byény džél, pak tyčka, pak pěstka, a zaso wšo jeno, hač ma wokwět abo nic, dha rěka njedokonjana, (unvollkommen Blumen, flores imperfecti), n. př. wjerba, brěza, banja, a maja so tajkje kwětki ze samotnymi jenak.

Alje tež w samych rostlinopisach so wšitko tak dróbnje njerozdžela. Druhdy pobrachuje podstawk, kaž pola liliow, a kwětki rěkaja njewobkryte, nahje (naft, nudi), druhdy wěnc, kaž pola kisałcho kału, a kwětki rěkaja bjezwěnčne (blattlose, apetalii).

Kwětki, kiž ani tyčki ani pěstki nimaja, rěkaja njepłodne (geschlechtslose, flores neuteris), kaž pola sněhowych głow.

Štož nětko wěnc nastupa, dha je tón samy pak jeno lopješkaty (Krone einblättrig, corolla monopetata, koruna jednoplatečná), hdyž z jeneho krucha abo lopješka wobstawa, kaž pola lenčka, čerwjenych kopríwów, pětrklučow, pak mnoho lopješkaty (Krone vielblättrig, corolla polypetata, k. mnohoplatečná), hdyž z wjac hač jeneho krucha abo lopješka wobstawa, kaž pola malikow, sijałkow, wojnišća. Ma wěnc jeno mało lopješkow, dha maja so te same ličié a tak dostawamy dwój-, trój-, štyri-, pjeć-, šesć- atd. lopješkaty wěnc (2, 3, 4, 5, 6 ic. blättrige Blumenkrone, corolla bi-, tri-, quadri-, quinque-, sex etc. petata, dwój-, troj-, čtyr-, pěti-, šesti- atd. platečná koruna).

Jeno lopješkaty wěnc je džěleny (Krone getheilt, corolla partita, k. dělená), hdyž je roztrěpjeny a skoro hač na dno džěleny, kaž pola džiwich całtkow, kuzłařského zela, rozraza, a pomjenuje so potom zaso po ličbje džělkow abo kruchow: 2, 3, 4, 5, 6 a mnoho-dželeny (c. 2, 3, 4, 5, 6 et multipartita, k. 2, 3, 4, 5, 6 a mnohodělena). Jeno lopješkaty wěnc je rozklóty (gespalten, corolla fissa, k. kláná), hdyž je roztrěpjeny a njehdíje hač do połojcy zarěznjeny, kaž pola zwónčekow, běrnów, kožancho pětra, a potom do kak wjelje kruchow je džěleny, rěka 2, 3, 4, 5, 6 a mnoho-rozklóty (Krone 2—6 und vielspaltig, corolla 2—6 et multifida, k. 2—6 a mnohokláná).

Je wěnc jeno ničko a nic hač do połojcy roztrěpjeny, dha rěka zubaty (Kr. gezähnt, c. dentata, k. zubatá), kaž pola całtow a jacki, a pomjenuje so potom 2, 3, 4, 5 zubaty.

Dalje je wěnc prawidłomny (Krone regelmäßig, cor. regularis, k. prawidedlná) abe njeprawidłomny (Kr. unregelmäßig, cor. irregularis, k. neprawidedlná). Prawidłomny je, hdyž su lopješka abo džělki jenajkje, abo

po rjadu jenajkje, kaž pola nalikow, zahrodných zwónčkow; njepravidłomny je, hdyž su łopješka abo džělki wšelakje, kaž pola fijałkow, lěńčka, jězončka.

A. Jenołopješkaty prawidłomny wénc. Tón samy je:

1. rółkojty, cywkojty (ſr. röhrlig, cor. tuberosa, k. cíwkowita, rourowita), hdyž je podolhojty delka trubkojty, a wśudzom, horka a delka skoro jenak šeročki. Tajki rółkojty wenc maja trubkojte kwětki pola w óstow, slónčnych róžow atd.

2. hjejojty (ſr. feulenförmig, cor. clavata, k. hejowitá), hdyž je podołhojty, delka trubkojty, dalje horje po mału wjelje šerši a na kóncu zaso powuzčeny. Někotre lěpjeňki maja tajki podstawk.

3. trubkojty (ſr. röhrenförmig, cor. tubaeformis, k. troubowitá), hdyž je kaž předniši, alje na wopak, delka najšerši, dalje horje po mału wuzči; n. př. kruwjace zelje, lubozny kjeřk (Je längter je lieber).

4. karančkojty (ſr. frugförmig, cor. urceolata, k. baňkowitá, lačkowitá), hdyž je podołhojtukulojty, krót-kotrubkojty a z jenym dobom wupřestrjeny, z nutřka wuprózneny, n. př. bahnička, koloknjenta.

5. šalkojty, mlóčnikojty, nopaškojty (ſr. milchnapfförmig, c. calathiformis, k. šalečkowitá, cimbalkowitá), hdyž je półkulójty, šeročko wotewrjeny a z runanym wobrubom; n. př. narcysa.

6. zwónčkojty (ſr. glochénförmig, cor. campanulata, k. zwonkowitá), hdyž je delka brjuškojty, horka powjetšeny, trochu wupřestrjeny a tak skoro na zwón podomny, n. př. zwónčki.

7. škleńčkojty (ſr. trünglaßförmig, c. poculiformis, k. koſlikowitá, poħářkowitá) hdyž je podołhojtukulojty, na dnje kulojty a z runanym wobrubom.

8. likojty (Fr. trichterförmig, e. infundibuliformis, k. naliwkowitá), hdyž je trubka dalje horje po malu šerša a wobrub (kroma) trochu runje horje wotestawaty abo wupřestrjeny, tak zo je na lik podomny; n. př. tobak, sobuk, wjelče drjewo.

9. kulešojty, češojty (Krone bechersförmig, e. cyanthiformis, k. čišowitá), hdyž je kulešojty, horka trochu šerši a z runje horje stejacym wobrubom; n. př. koséadlo, jěrnica.

10. škličkojty (Fr. präsentirtesselförmig, e. hypocrate-reformis, k. řepicowitá), hdyž ma dołhu, wśudżom skoro jenak šeročku (kulešoju) trubku, a hdyž je potom wobrub na jene dobo wupřestrjeny a zrunany; n. př. pětrklučje, barbjeňk.

11. kolesojty (Fr. räbsförmig, e. rotata, k. kolowitá), hdyž je kaž pola přednišeho, alje ze žancj abo jara krótkjej trubku; n. př. wudrowa kwětka, wotpōćowate zelje, dyrchnička.

12. kulojty (Fr. fugelförmig, e. globosa, k. kulatá), hdyž je cylje kulojty, n. př. holanskje jahodki, całtki, prostołopjenata jacka.

Tudy je hišće k spomnjenju: To městno, hdžež je kwětka wotewrjena, rěka hubka (Mündung, os, limbus, usta) abo pózeradlo (Schlund, faux, hrdlo); łopješka abo kruchi (Lappen, lobi, lacinae, ušti) wokoło hubki rěkuja wobrub, kroma (Saum, lacinae, kraj) delny z wjetša jenak tolsty kulowaty kruch kwětki reka trubka (Röhre, tubus, trubka).

II. Mnohołopješkaty prawidłomny wěnc.

Tón samy rěka:

1. rózowy (Fr. rosenartig, e. rosacea, k. růžowá), hdyž z mnohich łopješkow wobstawa, kiž mają krótkje nóžki (chozdžíki); n. př. róžje.

2. šlězowy (*Fr. malvenartig, c. malvacea, k. slězowá*), hdyž ma pjeć kwětnych lopješkow, kotrychž nóžki su hromadu zroséene; n. př. **slěz**.

3. nalikowy (*Fr. nesselartig, c. caryphyllacea, k. kara-siatowá*) z pjećimi kwětnymi lopješkami z dolhimi nóžkami, n. př. **naliki**, koče mydlo, kołmaznička, kukjel, kołwrot.

4. křižojty (*Fr. kreuzförmig, c. cruciformis, k. křižowitá*), hdyž ma štyri kwětné lopješka z dolhimi nóžkami, kotrychž lopatki po du napřečiwo sebi abo na křiž steja, n. př. **wójniščo**, khudobka, kał.

Wutorhnjes jene kwětné lopješko něhdíže z naliki abo wósjnišča; delny kruch tcho sameho, kiž z wjetša w podstawku tči a rjenje barjeny njeje, rěka nóžka, hozdžík (*Nagel, unguis, nehet*); horný z. wjetša rjenje barbjeny kruch, kiž z podstawka wuhladuje, rěka **lopatka** (*Platte, lamina, čepel, krněk, krnka*).

C. Njepravidłomny wěne. Wón rěka

1. mjetlojty (*Fr. schmetterlingsartig, c. papilionacea, k. motylowitá*), hdyž ze štyrjoch lopješkow wobstawa, kiž su tak hromadu zestajane, zo maja podomnosé na sedzaceho mjetla; n. př. **hróch**, **boby**, **woka**, **žandawa**.

Přispomjenje. Kwětné lopješka maja zaso kóžde wosebje swoje jméno. Horne, z wejtša najčíše, runje horje stojace abo do zad zhibujene lopješko rěka **khorojčka** (*Fahne, vexillum, pawezka*); vlečne, khorojčey napřečiwné, kaž čolmik zezhibowanec a wupróznejene rěka **čolmík**, **tódžièka** (*Schiffchen, carina scaphidium*. člunek) a nabočnej dwě, srjedź čolmika a khorojčki, rěkatej **křidlešcy** (*Flügel, alae, křidla*).

2. pijawojty (*Fr. orchisartig, c. orchidea, k. mudatečná*), kiž ma pjeć nimalje jenajkich, kwětnych lopješkow, šeste je hinaše a z wjetša delje wisawe, a rěka **pysk**, **jazyčk** (*Honiglippe, labellum, pysk*) n. př. **pijawa**, **kokulinda**. —

Přisp. Horne łopješka abo wšě pjeć su husto do kola napřečiwo sebi nutř zhibnjene a rěkaja potom klobuk (*helm, galea, leb, lebka*).

3. jazyčkojty (Rr. *jungen-*, *bandsförmig*, c. *lingulata*, k. *jazykowitá*, *jazyčnatá*), hdyž ma na dnje truka, kiž potom do dołjhjeho, z wjetša jenak šěrokjeho (bančikojteho) łopješka wukhadža a kiž je jenož do jeneho boka podlěšene; n. př. mlóč, módra knježnička, jan-skje róžje, podraženka.

4. hubaty (Lippenblume, c. *labiata*, k. *pyskata*), hdyž je jenołopješkaty, delka trubkojty, horka dwój-džělaty abo dwójkruchaty. Tutaj džělej rěkataj hubey (Lippen, labia, pysky); n. pr. jězončik, baby duška, bazylowe zelje. Horny kruch rěka horna hubka (Oberlippe, labium superius, horejší pysk), dolny delna hubka (Unterlippe, l. inferius, dolejší p.). — Hubkate kwětki maja w trubce husto kosmaty wěnc, kosmaty pjerščen (Haarring, annulus pilorum, kroužek chlupůw), tak tež klamate.

5) klamaty (Rr. *rachenförmig*, c. *ringens*, k. *klamata*), hdyž je jenołopješkaty, delka trubkojty, horka dwój-džělaty a podomny na zwěrječu wotewrjenu klamu. Horna hubka je klobukata a póžeradlo wotčinjene; n. př. želbija.

6. woblečaty (Rr. *larvensförmig*, maštít, c. *personata*, k. šklebiwá) je jenołopješkaty a dwojdžěleny. Džělkaj staj won zhibnjenaj a tak hromadźje přilehnjenaj, zo hjez nimaj žana wotewrjena hubka njeje; n. pr. leničk, lawinka.

Přisp. Delny kruch kwětki, z kotrymž je kwětka začnena, rěka džasna (Gaumen, *palatum*, ret).

7. Cylje njeprawidłomny wěnc (völlig abweichende, unregelmäßige Krone, c. *anomala*, k. *odchylná*) je tón, na kotryž so žane wot předních pomjenowanjow

nałožić njeda; n. př. fijałki, stupnički, wutrobne kwětki, dymnički.

Podstawk a kryw. Štož wěnc abo kwětki wobdawa, dostawa wšelakje mjena.

Kwětny podstawk. Kćenjokryw, kwětokryw (Blumendecke, perianthium, okwětí, kwětokryt) rěka podstawk, hdyž hnyd spody wěnca steji. Wón je z wjetša želeny, druhdy pak tež barbjeny, a wobdawa pak jenož tyčki (Blumendecke, p. floris), pak jeno pěstki (Fruchtbudecke, p. fructus), pak woboje: tyčki a pěstki (Beschrüftungsbudecke, p. fructificationis). — A zaso je kwětokryw samsny (besondere Blumendecke, p. proprium), hdyž jenož jenu kwětku wobzanka, abo zhromadny (gemeinschaftliche Blumendecke, p. commune, zakrow společny) hdyž wjelje kwětkow we sebi khowa; n. př. wóst, mlóč, solotej. W poslenim nastupanju rěka kwětokryw tež wokryw.

Podkryw, wobkryw (Hülle, involucrum, zakrow) rěka podstawk, hdyž je wot kwětki zdaleny. Wón je druhdy na podstawk podomny, kaž pola jaternika, druhdy pak nima na nich žanu podomnosé, alje zda so kaž lopješka; n. př. podlěsk, mørchjej.

Wón rěka pokryw samsny (eigene Hülle, inv. proprium), hdyž jenož jenu kwětku wobdawa, kaž pola jaternika a podlěska; powšitkomny (Allgemeine Hülle, i. universale, z. wšeobecný), hdyž spody čeča kwětkow steji, kaž pola mørchwje; wosebitiy (besondere Hülle, i. partiale, z. častečný), hdyž spody wosebiteho abo mjenišeho čečika z cyłeho wulkjeho wjelječečikateho čeča steji, kaž pola mørchwje. Wosebitiy podkryw mjenuję so tež, dokjelž je mjeniši, podkrywk (Hüllchen, involuculum, pokrywečka) a powšitkomny rěka potom krótčo jeno podkryw (Hülle, involucrum, pokrywka).

Pluweniny (Balg, gluma, plewa) rekaja lopješka

abo pluwki wokoło trawneho kćenja, kaž pola rožki, wowsa. Zwonkomne pluwki su město podstawka a rěkaja podstawčne (*Spelzenhüßen, valvulae, calicij*) znutřkomne město wěnca, a rěkaja kwětne (*Spelzen, corollis*). Wone su druhdy z kochtom (*begrannit, aristatae*), druhdy bjez njeho abo njewobronjene (*unbewehrt, muticae*). Hišće su pola trawnych kwětow kwětne łopješka k rozdželenju. Te same steja srjedź zornjatka a pluwkow, su husto jara małe, lědy widžeć, a pozdžišo ze zornjatkom hromadu zrosćene. Pola wjerbow, brězow, wólšow a t. d. su tute pluwki, kiž kćenje wobdawaja, drjewjane a rěkaja šupizny (*Deckschuppen, squamae, šupiny*). Tułowa (*Blumenſcheide, spata, toul*) rěka jene podołojte, z wjetša kožojte łopješko, kiž na dnje kwětnu šíšku (*Stengel*) wopřimuje, kwětku predy kćenja přikrywa, pozdžišo pak so wot njeje zdaluje, kaž pola sněhowych kwětkow, narcysow, cyblje atd.

Mjednik. W kwětcy namaka so druhdy mjednik (*Honiggefäß, nectarium, mednik*). Tón samy wotdželuje z kwětki slódku brěčku (*měd*) a namaka so pola mnohich kwětkow. Wón ma wšelakje mjena:

1. **Mjedowe załzy** (*Nektardrüsen, glandulae nectariferae, žlazy medowé neb medonosné*), kaž pola knejskeje kwětki, wjerćeneje nóžki.

2. **Mjedowe šupizny** (*Nektarschuppen, squamae nectariferae, šupiny medowé*), kaž pola trawow, rězynow, butrowych kwětkow.

3. **Mjedowe jamki** (*Nektarlöcher, pori nectariferi, průdušnice medowě*), kaž pola jacki, hijacynty, ruty, módrowjenki.

4. **Mjedowe žlobiki** (*Nektarfurchen, plicae nectariferae*), kaž pola lilijom.

5. Khapička (Kappe, cicalus, kukle) kaž pola stupničkow.

. 6. Kulečk (Walze, cylindrus), kaž pola baćonja-
ceho pyska.

7. Wotroha (Sporn, calcar, ostruha neb roh), kaž
pola sijałkow, kozaceje brody, leńčka, tur-
kowskjeje kraski.

8. Zubčki, zawjery, krywanki, (Slappen,
fornices, přiklopky), kaž pola njezaponièki, wudro-
weje kwětki, pocéiweho zela.

9. Wěnčk (Nebenkone, Kranz, korona, wěnec), kaž
pola narcysow, sněhowych kwětkow.

10. Broda, canki (Bart, barba, fousy), kaž pola
džiwiznow a škleničernjow.

11. Nitki (Fäden, fila, nitky), kaž pola mučeń-
kow (Passionsblume).

12. Prózniki (wie Staubfäden gestaltet, Nebenstaubfäden,
staminiformia), kaž pola ščipalcow (stratiotes).

P I Ø d.

Pěstka (pistillum) wobstawa, kaž je hižom spomnjene
z třoch džélów. Delny džél, we kotrymž ma so symjo,
rěka symjeńtnik. Njezrały symjeńtnik mjenuje so tež
jejkowc aby plódnik (waječník, Fruchtfoten, Eierstock,
germen, ovarium) a njezrałe symješka rěkaja jejka (wa-
ječka, Eierchen, ovula). Zrały symjeńtnik mjenuje so
plód (plod, Frucht, fructus) a zrałe jejka rěkaja symjo,
symješka, zornjatka, jadrješka (semeno, Samen, semen).

Symjeńtnik namaka so druhdy w podstawku, tak
zo podstawk z nim zjenoćeny njeje, a rěka tehdom nad-
statny, zwjerchostatny, wokwětny (nadobalny, ho-
ření, überständiger Fruchtfoten, g. superum)

Druhdy je pak symjentnik cylje z podstawkom hromaduzrosčeny, tak zo so zda, jako by spody njeho stal. Tehdom rěka spodystatny, podstatny, podkwětny (w. podobalny, dolení, unterständiger f., g. inferum).

Je w nějakim kćenju symjentnik wokwětny, dha je wokwět (okwět, Blüthenhülle, perigon) podoplodny (podplodny, Bl. unter dem f., p. inferum). Wokwět abo wěnc steji spody symjentnika. Pětrklučje, caltki, naliki, piwonki (pumperóżje).

Je pak symjentnik podkwětny, dha je wokwět nadplodny (nadplodny, B. über dem f., p. superum). Wokwět abo wěnc steji wyše symjentnika. Sněhowe zwóněki, narcysy, bałdrijan.

Rozréznamy symjentnik překi, dha widzímy, zo jejka abo symješka w komorkach leža, pola rozraza w dwémaj, pola liliow w třoch, pola jenojahodki a wrjosa w štyrjoch, pola lena w 10 komorkach. Tute komorki rěkaja španki, panki (pouzdry, fächer, localamenta). Dale rozkoča abo puka so symjentnik do wjelje kruchow, z wjetša po dołhosći, tak zo z wonka na symjentniku džery, sčerbizny abo šmary (šterby, šterbiny, Nižen) nastawaja, z kotrychž symjentnik zrałe symješka wupušća. Tute kruchi, do kotrychž so symjentnik z wonka rozkoča, rěkaja zawjery (chlopně, Klappen, valvulae).

Te kruchi z nutřka w symjentniku, přez kotrež so tón samy do pankow dželi, rěkaja překušje, přerazy, paženja (přehrady, přepažky, Scheidewände, dissepimenta, septa).

Symjentnik fijałkow je jenopankaty a třizawjeraty, symjentnik šklenčernjow (Iris) třispankaty a třizawjeraty, symjentnik lena džesačšpankaty a pječzawjeraty.

Kózdy plód wobstawa z dweju dželow: 1) z jeneje zwonkneje wobkrywy, kiž płodokrywka, wobplód

(obplodí, Fruchthülle, pericarpium) rěka, a 2) z tych wot njeje wobzanknjenych symješkow (semeno, Saamen, semen). — Makowa hlojčka abo cyła makojčka je teho dla wobplód a te małe zornjatka su symjo abo symješka. — Wobplód wobstawa zaso z třoch dželov: 1) z jeneje zwonkneje kóžki, kiž zwonkokóžka, bělizna, zwonkowobplód (vněobplodí, Oberhaut, Frucht- haustrinbe, epicarpium) rěka. Wona je pola jabłukow, wišnjow, słówkow etc. ta kóžka, kiž so lóhcy wobelić dawa a kiž je mjenje abo bólje rjenje barbjena. 2) z jeneje znutřkneje kóžki, kiž znutřkokóžka, špankokožka, znutřkowobplód (nitroobplodí, Innéhaut, Wände hau, endocarpium) rěka. Wona je ta kóžka, přez kotruž w jabłku jadrownik (kostrowka, Kernhaus, antrum), w kotrymž su jadreška, nastawa. Wón je pjeépankaty, podomny pjeépruhatej hwězdźje. Tute twjerde kóžki wokoło špankow so tež bělizki, šupizki mjenuja. 3) z jeneho mjenje abo bólje tolsteho a mjasnego džela, kiž mjasokóžka, srjedzowobplód (středobplodí, podužní, Fleischhaut, mesocarpium, sarcocarpium) abo mjaso (dužnina, mászo, Fleisch, caro) rěka. Tak wobstawa najwjetši džel jabłuka a krušwje jenož z mjasokóžki abo z mjasem.

Pola někotrych płodow je tuta mjasokóžka mjasna a jušnata, kaž pola jabłukow a krušwjow; pola druhich je lědom widžeć, kaž pola žoldzow a jaworow (Rastanie). Teho dla rozdželamy mjasne abo jušnate a suchje płody (plody twrdé, trodne Früchte, fructus essucci, duri; plody dužne, fleischige oder saftige Früchte, fructus carnosí, succulentí).

Druhdy su dželki płodokrywki tak blizko a twjerdzje hromaduzlehnjene a zwobkrywku symješka tak jara zjenoćene, zo so widomnje rozdželić njemóža. Teho dla mějachu stari rostlinarjo cylje za to, zo płodokrywki

z cyła pobrachuja, mjenowachu tajkje symješka abo zornjatka njewobkryte abo nahje (gymnospermia, nadte Samen), kaž pola čerwjenych kopřiwow, zabyra, njezapomničkow. Wšitkje druhje buchu wobkryte symješka (bedecie Samen, angiospermia) mjenowanc. Po tajkim rozdžělamy rostliny z nahim a rostliny z wobkrytym symješkom (vegetabilia gymnospermia et v. angiospermia).

Někotre płodokrywki rozkoča abo rozpukaja so, hdyž je symjo zrale a wupušća to samo. Pukawe płodokrywki (obplodi, aufspringende Früchte, per. dehiscentia) mája n. př. naliki, žerchjej, hróch, mak. Drahje pak so ženje njepukaja. Njepukawe płodokrywki (obpl. nepukawé, nichtauftreffende Früchte, per. indehiscentia) ma jabłuko, wišeń, worjech.

A. Suchje njepukawe płody.

Někotre rostliny maja, kaž je prjedy spomnjene, nahje symješka a druhje pak wobkryte. Tajkje nahje symješka rěkaja zorna (caryopsis) a rozdžělamy tři družiny tych samych.

a. **Nahanka** (holenka, Scheinsame, gymnum). Płód z jenym symješkom, njepukawy, z podstawkom njezrosčeny a tež nic z nim wudebjeny, wukhadža do pěstki, z tolstej blizko přilehnjenej škorpirznu (slupka, Samenschale, testa) z jenym płodolistom (plodolist, Fruchtblatt, carpophillum). Bimbawka (Pulsatilla), butrowa kwětka (Ranunculus), pječporstowe zelje (Potentilla), boža ryč (Thalictrum). Tute symješka so tež worješki (wořeček, pludek, Rüschen, Früchtchen, carpella) mjenuja.

b. **Zornopłód, zornožito** (obilka, Kornfrucht, sitium). Płód z jenym symješkom, suchi, njepukawy, z podstawkom njezrosčeny a tež nic z nim wudebjeny, wukhadža do pěstki z čeněkjej, hromadžje zrosčenej

škorpizku, na jenym boku ze žlobikom, z jenym płodolistom. Płód trawow a žitow.

c. Twjer doplód, twjer dka (twrdka, Hartfrucht, sterium). Płód z jenym symješkom, suchi, njepukawy, z płodokrywkami blizko přiléhowacymi, z dwémaj płodolistomaj, z pěstku njewudebjeny, dokjelž płody (worješki) z boka njeje steja. Zabyr, čerwjena kopiwa, wudrowa kwětka (*Borago*), njezapomnički.

Škličkopłód (coenobium). Płód, kiž z mnichich (4), na dnje přez jenu jeničku wosrjedźa stejacu pěstku zjenočenych worješkow wobstawa. Njezapomnički, hrimanowe zelje (*echium*), želbija, myatlička. Je nimalje štož spody e), jeno že je tam kózdy worješk wosebnje ménjeny, tudy pak wšitkje 4 hromadzíje.

Zankopłód, zornoworješk (nažka, Schießfrucht, Reinfarfel, achenium, achena). Płód suchi, njepukawy, jeno —, dwójsymješkaty, zrały dželeny, z podstawcnej trnbku a z wokwětom hromadu zrosčeny a husto z jeho kromu (z woibrubem) wudebjeny, wukhadźa do pěstki. Slónčna róža, wotpočowace zelje (*Galium*), zerlica (*Asserula*). My rozdzielamy jednory a podwójny zankopłód (nažka jednoduchá, nažka podwojná = dwójnažka, einfache und Doppelachäne, achena simplex et diachena).

Jednory zankopłód, nažka. Płód, z wjetša jenož z jenym symješkom (worješkom), njedzeli so ženje. Wowač, slónčna róža a druhje z 19. rjadomnje. Tute symješka su druhdy ze swětu (chmér, žiarfrone, pappus) wobdarjene. Mlóč, -wóst.

Podwójny zankopłód, dwójnažka (Doppelfrucht, Hängfrucht, Doldenfrucht, Spaltfrucht, Doppelachäne, diachenium, cremocarpium, carpodelium). Płód z dwjemaj symješkomaj (worješkomaj, zornjatkomaj), kiž so zrałe džela a na hornym koncu nitkateje wóski różno steja a tam wisajo wostana. Wokolične kwětki. — Tuta nit-

kata wóška, kiž je z wjetša dwajkóneata a na kóždym kónetu połojuem zrałego płodu (*nažku*) džerži, rěka džeržadło *Fruithalter*, *Fruithräger*, *Stempelsuß*, *spermopodium*, *spermophorium*, *carpophorum*).

Na kóždej nažce rozdžélamy: a. brjušk (*břicho*, *Vauh*, *venter*) to je znutřkna ronina symješka; b. Khribjećik (*zada*, *Rüfen*, *dorsum*) t. j. zwonkne wokoło symješka; c. boki, kromy (*kraje*, *Seiten*, *Ränder*) t. j. kromy srjedź zwonkneho a znutřkneho aby te kromy z wonka, přez kotrež stej wobej nažce njezrałego płoda zjenoćenej; d. pask (*pas*, *Bändchen*, *commissura*) t. j. nitka, přez kotruž je nažka k džeržadlu přičinjena; e. šów (*šew*, *poutec*, *Naht*, *raphe*) t. j. smuha, přez kotruž stej wobej nažce njezrałego płoda zjenoćenej; f. wobručki (*šnorky*, *Reisen*, *juga*, *costae*) t. j. přičinki abo přibitki wokoło nažki z wonka; g. dólčki, žlobiki (*brézdy*, *Thälchen*, *Fürchen*, *valleculae*) t. j. wužlobjenja srjedź wobručkow; h. wolenčki, pružki (*proužky*) t. j. te z wjetša barbjene a z wolijom napjelnjene smužki w dólčkach.

Kridleškopłód, wačok (*nožnička*, *Glügelfrucht*, *Tasche*, *samara*). Płód njepukawy, jeno-, dwójsymješkaty, z kožanej, jara čeňkjej płodokrywku (*škorpiznu*), kiž so zrały njepuka, z jenym jadrom abo z mnogimi jadrami a špankami. Worzech sedzi z wjetša w nopašku (*miska*, *Napf*, *capula*). Lěšne worjechi. Pola bukwicy a jawory je nopašk tak rozčechnjeny, zo worzech cylje přikrywa.

Zoldz (*žalud*, *Cilhel*, *glans*) je po prawym tež worzech, aljé płód je bóle mjasny a mučnaty.

Habla, šiška (šiška, Zapfenfrucht, strobilus) wobstawa z wulkjeje syły suchich, njepukawych płodow, kiž su z drjewjanymi šupkami wobkryte. Jędla, śmrjók wólša.

B. Suchje pukawc płody.

Tobołka (tobelka, Rapsel, capsula) je kožany, wjeljesymješkaty, z wjetša wjelješpankaty płód, kiž so wše-lako puka. Mak, leńček, pětrklučje, zwónčki, myšonec (myši črij, Alsina media).

Prawa tobolka puka so po dołhosći. Tobołki, kiž so hinak pukaja, su wotdružiny (Abarten) wot prawej.

Symjošpanka (Samenzelle, carcerulus) je jena njepukawa, sucha, wjelješpankata tobolka. Lipa.

Je ta sama ze žrom (Mark, medulla) wupjelnjena, kaž pola hatneje knježnički (Nymphaea), dha rěka žrotobołka (Mattpapsel, amphiscara).

Tyska, wěkopłód, buškwička, pušćawkä (puštička, Beerenpapsel, pyxidium, theca) je tobolkojty płód, ujezrały jahodojty, njepuka se po dołhosći, alje prěki, tak zo wjeřich kaž wěčko (operculum) wotpanje. Smara je do koła wokoło. Dyrehnička (Anagallis).

Praskawka, hlojčkopłód (Springpapsel, Knopfrucht, Kopfrucht, coccum, elaterium, rhegma) je płód z mnogimi wosebitymi pankami, kiž su wokoło srjedźnejce wóski, wokoło symjentnego stołpika (Saulchen, columella) zjenoéene a kiž so zrałe z mocu džèla abo z mocu wotskoča. Wjelče mlóko (Euphorbia), bažanka (Mercurialis).

Puchjer, kožopłód (mošnička, Schlauchfrucht, Hautfrucht, utriculus) je pukawy płód, kiž z podstawkom hromadźje njewiszy. Płodokrywka wobstawa z čenikjeje kóžki a khowa na šnórcy (Rabelschur) jeničkje zornjatko

(worješk). **Lišea wopuš, krympotawka, pólšica, čerwjena rěpa.** (*Amaranthus, Polycnemum, Atriplex, Beta.*)

Měšk, móšnička (měchyřík, *Balgapsel, folliculus*) je z wjetša kožany; jenozawjeraty plód ze šowem a husto z macernikom (*Mutterfuchēn*), kiž na znautřknej stroni šowa sedži. Z wjetšoho stej dwě móšničey na koncu kwétneje šiški zjenoćenej a matej hromadzje jenož jenu pěstku. **Barbjeňk, īastojči korjeň** (*Asclepias*).

Kožužk (*Hülsenfapfel, Kammerfrucht, cyanum, camera*) je wotdružina móšnički. **Piwonka, kozaca broda** (*delphinium*). Kóždy plód kožuška ma sam za so swoju pěstku.

Truk (šešulka, *Schote, siliqua*) je dolhi plód z dwěmaj zawjeromaj a z dwěmaj šowomaj. Symješka abo zornjatka na wobimaj šowomaj. Křižoje kwětki (žerchjej, lak, kał.) Je truk tak dolhi kaž šeroči abo jeno mało dlěžši, dha rěka tručk (šešulinka, *Schötchen, silicula*). Křižoje kwětki (jětrowe zelje *Thlaspi*) za hrona žerchjej (Lepidium).

Stawěkotruk (*Gliederschote*) je plód kaž pola truka, alje přez prěkušje wot žra do pankow dželeny. **Wójnišče** (*raphanistrum*), redkj eji.

Lusk (*lusk, luska, Hüsse, legumen*) je plód kaž pola trukow, alje symješka su jenož na znautřkny abo brjušny šow wobtwjerdženy. Mjetlojte kwětki: hróch, woka, bob.

Stawěkołusk (*struk, Gliederhülse, lomentum*) je plód, kaž pola luska, alje přez prěkušje do špankow dželeny, wobstawa druhdy jeno z jeneje španki z jenym symješkom. **Pazornik** (*Ornithopus*), wićenka (*Hedysarum*).

C. Jušnatý njepukawy plód.

Póčkopłód (*peckowice, Steinfrucht, drupa*) je injasny, injenje abo bolje jušnatý plód. Zorno abo jadro

je nutřka w twjerdej škorpiznje, w pōčey (pecka, Stein-schale, putamen). Slówka, wišeń, brěški, włoski worjech.

Jadroplód (jablko, malwice, Äpfelfrucht, pomum) je mjasny, jušnaty płód. Jadrješka su w suchim swěćatošupiznojtym, wjelješpankatym jadrowniku. Jabluko, krušeř, nyspla, kwětna. — Póčkoplód je jenošpankaty, z jenym jadrom, a njeje z podstawkom a z kolesojtym, symjeñtym dnem hromadu zrosčeny. Špankokóžka je twjerda, drjewjana abo koścana.

— Jadroplód je wjelješpankaty, z mnogimi, a z kolesojtym symjeñtym dnem hromadu zrosčeny, na wjeřšku z plěškom (plešek, apothecium) [ze zawostankami wot tyčkow, pěškow a z dólčkom] abo z hwěžkou (pupkom, Nabel) wudebjeny. Jadroplód rozpada do hwěžkojahodki, do jabluka a do nysplje.

Hwěžkojahodka (malwice, Nabelbeere). Špankokóžka wobzanka hnydom španki. Kóžka je jara čeňka, Holanska jahodka, tym je úka.

Jabluko (jablko, Äpfel). Špankokóžka dželi dželeno španki a je kožana. **Jabluko.** krušeř.

Nyspla (myšpule, Mišpel, pyrenarica). Špankokóžka dželi dželeno abo hromadu zrosčene španki a je koścana. **Nyspla.**

Banjoplód (dyně, Rübsfrucht, peponida) je mjasny a jušnaty płód. Zornjatka njejsu wosrjedźa, alje z nutřka na scěnach skory (плодокрышки). Banje, kurki, wiérępa.

Jahodka (bobula, Beere, bacca) je mjasny a jušnaty płód bjez špankow, wosrjedźa z jenym zornym abo z mnogimi zornjatkami. Płodokrywka wobstawa z jeneho płodolista abo z mnogich a njeje z podstawkom hromaduzrosčena. **Wino, kosmački, swjatojanskje jahody.**

Hromadko jahodka, malenoplód, malena (malina, Himbeerfrucht, Knaulbeere, Haufenfrucht, zusammengezogene Beere, rubum, syncarpium) je plód z mnogimi malymi jahodkami, na symjeútnym dnje k jenej wulkjej jahodzje (k malenje) zjenoćeny. Malena, černjowa jahoda.

Truskalca (Jahoda, Erdbeerfrucht, Scheinbeere, falsche Beere, Kelchbeere, bacca spuria, polyphorum, sporophorum) je mjasny plód z wulkjej sytu małych zornjatkow (worješkow), kiž na mjasnym, nabubnjenym symjentnym dnje sedža. Truskalca.

Šipk, šiplenka, (mrhelec, Hagebutte, cynosbaton) je rózowy plód, kiž haklej w zymje mjasny a jušnaty buwa, steji spody kćenja. Worješki, kiž su wot powjetšenje trubki wobzanknjene, su kósć twjerde. Šiplenka.

S y m j o.

Znutřkny džél ploda, abo najbyčniši a najwažniši džél cyłego plodu je symjo (semeno, Samen, semen, sperma), dokjelž z njeho zaso nowe rostliny nastawaja.

— Symjo wobstawa z dweju dželow: 1. ze symjokóžki (obsemeni, Samenhaut, epispermis, spermodermis, pellicula) jako zwonkneje wobkrywanki symješka; 2. z jadrješka (jaderko, Kern, nucleus, amygdala) jako znutřkneho džèla symješka. — Symjokóžka wobstawa z dweju kóžkow. 1. Zwonkna kóžka je husta a twjerda, z wjetša barbjena, hladka, abo druhdy njeruna a škropawa a rěka škorpizka, bělizka (šlupka, slupka, Schelse, Samenschelse, testa, lorica, tunica externa, zwonkna suknička). 2. Znutřkna kóžka je čeňša hač zwonkna, běla a přewidomna, wobdawa hnydom jadrješko a rěka jadro-kóžka (kůžka, přikrow, Bergamenthaut, Kernhaut, tegmen, endopleura, tunica interna, spódna suknička). Wobej kóžey stej zjenoćenej, datej pak so tež druhdy lóhey dželić.

Zwonka na symjokózcy je bluzna abo dólčk wi-
dzeć, kiž so wóčko, pupk, wóknješko (pupek
Nabel, Reimgrube, hilum, umbilicus, cicatricula, fenestra)
mjenuje. Jara derje je tato wóčko widzieć pola bobow,
hrocha, woki. Wono je tón dypk, w kotrymž šnórka
(Nabelschnur) symeška k maćernikjej wobtvjerdza abo
přez kotrež płodowe sudobka (Fruchtgefäß) do symješka
džeja a přez nje žiwnosć dostawaja.

Pedlěžsenje tuthyň šnórkowych sudobkow nutř do
symjeńtach kózkow rěka pupopodlěžsk (prostypum)
a rozdžélamy na njej dwaj džélej: puposmužku a pu-
podypk.

Puposmužka (poutec, Nabelbinde, Nabelstreif, rapha)
rěka pupopodlěžsk wot započatka hač do kónca, abo ta
smužka, kiž přez te nastawa, zo šnórka, kiž wot za-
počatka hač k pupodypkjej na druhim boku srjedź sy-
mjeńtach pankow běži, přez zwonknu kóžku přehla-
duje abo so přeblyskuje.

Pupodypk (tytliček, Nabelknopf, Hagelfleck, innerer
Nabel, chalara, umbilicus internus) rěka kóne pupopodlěžska
a je z wjetša nabubnjeny a barbjeny. Wón je tón dypk,
hdžež je najznutřkomniša symjokózka wot šnórkí pře-
wjerčena.

Maćernik (semenice, Mutterfuchēn, placenta, placen-
tarium, receptaculum seminum, trophospermium, spermotrophum)
rěka tón džel płodokrywki, na kotryž su symješka při-
činjene a z kotrehož žiwnostne sudobka (Nahrungsgefäß)
do nich džeja, kiž předco z mjasnego džela płodokryw-
ki wukhadžeja. — Druhdy su symješka na maćer-
niku bjez šiški druhdy je pak maćernik za kóžde
symješko podlěžseny, tak zo symješka na šišcy džerži.
Tute šiški abo džeržadla rěkaja šnórkí (šnura, Nabel-
schnur, Samenhalter, funiculus umbilicalis, podospermium, sper-
mapodium). Šnórka wobstawa že žiwoſtnich sudobja

a z teho, přez kotrež symješko wobplódźenje dostawa.
— Druhy so šnórka přez to městaško, hdzež žiwostne
sudobčko do symješka dže, won podlěžsi a tak nastawa
wokoło njeho mjenje abo bólje dokonjana wobkrywka,
kiž symjokrywka, krywak (oblečka, Samendefel,
Samenmantel aryllus calyptra) rěka. Kaponjace drjewo,
wutrobne zelje, wjelče mlóko.

Jadrješko (jaderko, Kern, nucleus) je tón wot
symjokòžki wobdaty džél symješka, a wobstawa pak
jeno z jeneho džela, z kotrehož nowa rostlina nastawa,
z kikjera (kel, klička, Reim, embryo, corculum), pak
z dweju, z kikjera a bělka (bilek, bílkowina, Eiweiß-
förp̄er, albumen)

Kikjer je mały, pyskojty džél symješka, kotryž,
hdyž so symješko w mokrej abo włożnej zemi puka,
wubiwa. Z njeho nastanje po času cyla rostlina. Wón
wobstawa z jeneho šěrokjeho a z jeneho kóncojteho
džela, z pjerka a pyska.

Pjerko (pírko, Federchen, plumula) rěka tón džél,
kiž horje rosće a z kotrehož wšítke džélje rostliny
nastawaja, kiž so wyšje zemje namakaja. We nim maja
so rozdželić: stołpčk a pupčk abo wóčko.

Stołpčk (pniček, Stengelchen, caulinus, tigella) rěka
tón džél, z kotrehož stołpik nastawa.

Pupčk abo wóčko (zarodek, Knöpfchen, Neugelchen,
gemmula) je tón džél, z kotrehož wšítke druhje džélje
z wuwzaćom stołpika nastawaja. Pola bobow pokaže
hižom započatki wot łopjenow.

Pysk, korušk (kořinek, Schnabelchen, Würzelchen,
rostellum, radicula) je započatk korenja. Wón je mały
sučk, kiž z delnym kóncom stołpčka hromadžewis, a
z kotrehož pozdžišo korjenje nastawaja.

K kikjerej slušeju tež symjołopješka (dělohy,
Létnika 1848 zeš. III.)

(Samenlappen, cotyledones). Wone sedža na dnje pupčka a su přenje lopjena z mlobeje rostliny.

Někotre rostliny nimaja žanych symjołopješkow. Papruš, moch, hriby, plēsniw. Druhje wubiwaju z jenym symjołopješkom. Trawy, žita, lilijje. A zasy druhje su z dwémaj symjołopješkomaj wobdarene. Boby, woka, naliki, myšonc.

Přez to so wšitkje rostliny do třoch wulkich rjadomnjow džela:

1. Bjezsymjołopježkate (Öhnſamenlappige, acotyledones).
2. Jenosymjołopježkate (Einsamenlappige, monocotyledones).
3. Dwójsymjołopježkate (Zweisamenlappige, dicotyledones).

Bělk (bilek, bělkowiny, oklowina, zaklowina, *Cit-weißkörper*, albumen, perispermium, endospermium). Wón wobstawa z rědkjeje, šereje mučki a žiwi młodu rostlinn tak doňho, hač sama za so žiwa być njemóže. Wón namaka so najprjódey pola jenosymjołopježkatych rostlinow a wučinja potom wjetši džel jadrješka. Žitne, trawne zorno. Hdjež pobrachuje, tam zasteja jeho město symjołopješka, kiž su tehdom tolste a mjasne. Při někotrych jenosymjołopježkatych rostlinach namaka so srjedz kikjera a bělka hišće jedyn džel, kiž snano k wudopelnjenju kikjera služi a potom wot njeho přewjerény buwa. Won rěka kikjerowy sačk (sačk klowy, *Reimſaß*, sacculus embryonalis).

Při někotrych rostlinach rěka tón samy čwork (Dotter, vitellus), při druhich pak, kaž při travach, škíćik (*Schildchen*, scutellum), dokjelž so kaž škitojta šupka po-kaže. — Kikjer bjez symjołopješkow pjerkó, stolpček a koruš zjenočeny abo do hromady zrosčeny, rěka zrosčenokikjer (pokel, blastema).

(Pokračowanje.)

**Rozprawy
wo towarzystwowych należnosćach.**

A.

**Z rozprawy wo powšitkomnej zhromadźizny
towarstwa maćicy serbskjeje,
26. haperlejje 1848.**

1.

Předsyda Dr. Klin wotewri zhromadźiznu ze zawodnej ryču, kotaž běše z wjetša sčehowceho wopřjeća:

Wysoko česceni knježja a přečeljo!

„Wot sedmeho dnja haperlejje 1847, hdížež so naše towarzystwo dozałoži, prjódko położene wustawki přija a k. duchomnemu Jakubej a mi wodženje swoich naležnosćow dowéri, je so hižom jene lěto minylo. Ja mam ticho dla najprjódecy za swoju přislušnosć, Wam džensa po přehladu naskhadzowanych aktow w krótkjej rozpráwe rozestajić, što je so wot wubjerka, wot Was postajeneho, z džela we wotpohladanju wobzanknjenjow prénjeje powšitkomneje zhromadźizny, z džela we wobk jedźbowanju wustawkowych postajenjow stało a wotjenotliwych zastojnikow abo dowérníkow dokonjało. Ja sebi myslu, zo so to jasnišo stać njemože, hač hdíž Wam to we tych wšelakich wubjerkowych posedženjach wujednane a potom wuwjedźcne po časowym běhu z krótka před woči staju.

Prénje wubjerkowe posedženje měješe so 15. haperlejje 1847 a so w tym samym wosebnje tuto jednaše a wobzankny: Najprjódecy buchu po wobzanknjenjach prénjeje powšitkomneje zhromadźizny

a

§§. 4. 6. 7. towarzystwowych wustawkow wotměnjene a to wote mnje wobstarane, tež wobzanknjene, zo ma-

tej so wot wšitkich dokhodow towarstwa dwě třećinje za jeho wotpohladanja přetrjebać, jena třećina pak jako kapital załožić.

b.

Wza k. Dr. Pfūl na so, wosebity mały spis wo serbskim prawopisu spisać a budže so tón samy po jenym pozdjišim wobzanknjenju, jako bólje za wučene čitarstwo přisprawny w časopisu towarstwa maćicy serbskjeje wotčišćeć. Najwosebniše wotpohladanje zdaše so to być, zo bychu so wot towařstwa přihodne serbske knihi ludu zrozenliweho a wužitneho wopřijeća čišćeć daće a to tak derje za evangjelskich kaž za katholskich Serbow. Je-li zo so něšto za evangjelskich Serbow čišći, dha by so to w 500, stanje so pak za podjanskich Serbow, dha by so to, dokjelž je tych tola wjelje mjenje, jenož w 300 wotčišcow stać mělo,

c.

K. Smolerí wuwjedže tu poručnosć, přeprošenje pod napisom: „Přečelam serbskeje ryče a literatury“, w serbskjej a němskjej ryči zestajeć. Wone je 12. haperlejje wujšlo a přez duchomnych a wučerjow a hjewak po móžnosći nozšérjane.

d.

Dalje dyrbješe po postajenju wustawkow časopis towarstwa maćicy serbskjeje tak ručje hač móžno wukhadžeć. Redakcyja teho sameho bu k. Smolerej poručena a ja na so wzach, zo bych dowolenje po prjódko položenym prospekcie wuskutkował,

e.

Tež bu wobzanknjene, zo ma kóždy k towarstwu přistupjacy přistupny list dostać, kotryž jemu jako wopismo služi, zo po jeho pokazanju we Wellerjec kniharni w Budyšinje spisy towarstwa dostawa. Skónčnje bu

f.

postajenc, zo dyrbjał sôrmat a čišć towarzstwowych spisow tajki być, kiž by je do wěstych sebi runych rjadow zestajeć dać móhl.

W druhim wubjerkowym posedženju 16. julija 1847 bu najprjedy

a.

zwjeselaca powjesć sobudžélena, zo po wupismje 30. haperlejje 1847 kralowskje pruskje knežeństwo swoim poddanam njezadžéwa, k towarzstwu přistupić;

b.

zo je so 25. mejje 1847 wysokje dowolenje časopisa towarzstwa maćicy serbskjeje dało;

c.

zo ma so přede wšitkim z čišćenjom třoch abo štyrjoch předowanjow njebo past. prim. Lubjenskjeho započeć, kotrychž wubranje a čišć pak měl k. duchomny Jakub wobstarać. Hač do teho časa měješe towarzstwo štyri a šesćdzesat sobustawow a w pokladnicy sydom a dźewjeć dźesat toleń a pjatnaće nowych slěbornych.

Třeća zhromadžizna wubjerkka 29. oktobra 1847 dowjedze k temu wobzanknenju, zo by so pod napisnom: „Serbskje horne Lužicy“ krótka statystyka serbskich wosadow z přispomnjenjom duchomnych, šulow a wučerjow čišćeć dała. Redakcyju tutych knižkow wzaštaj k. duchomny Jakub a k. kapłan Kućank na so.

W štvörtej wubjerkowej zhromadžiznje 27. januara 1848 so postaji:

a.

woprijeeje, sôrmat, wulkosć nakład a płaćizna časopisa towarzstwa maćicy serbskjeje, kaž tež sôrmat a čišćenje druhich pismow. Dokjelž běchu so bjez tym horka spomnjene předowanja Lubjenskjeho hižom rozpredaće, bu

b.

čišćenje spisa wučerja Kulmana z delneho Wujezda pod napisom: „Michał“ wobzanknjene. K. Imiš wza wobstaranje čišćenja a t. d. na so?}

c.

Z džakom bu přijate, zo k. duchomny Seiler lět-
nje myto 10 toleř za tón serbski moralno - zabawny spis
wustaji, kotryž so tej wot wubjerkha maćicy serbskjeje
postajenej komiñissyyji za najlěpši zda; teho runja tež
d.

dobrowónosć českjeje a ilirskjeje maćicy, swoje pisma
z našimi ménjeć. K. Smoleř a ja buchnoj postajenaj,
zō bychu so jimaj teho dla pisma w serbskjej a ťačan-
skjej ryči pósłaše.

Wy z tuteje krótkjeje powjeséje nawjedziće, čes-
éeni knježja a přečeljo, zo wubjerk, tak jara hač bě-
chu tež jeho jenotliwe stawy z džélami zasypani, cylje
njjedžławy był njeje a Waše přeča a poručenja wu-
wjeź po móžnosći pytaše. Ja sam sym, w pohladanju na
swoje wobčežne powołanie a zo bych bórzy nazhonił,
hač móžu Wašemu česčenemu poručenju dosć cinić, wo-
dženie towařstwa z prjódka jenož na jene lěto na so
wzał; z luboséje k wěcy, a hdyž so Wam moje słabe
mocy a najlěpša wola někak za dosć zdadža, wuprajam
z tutym moju hotowosć, je-li mi böh strowosć a ži-
wjenie spožci, Waše dowěrjenje tež w tymaj dwémaj
scéhowacymaj lětomaj tak derje hač móžno dopjelić so
prócować. Ja tež z tym tu krotku rozprawu wo wu-
bjerkowej džélawosći a skutkowanju towařstwa w zan-
dženym lěćje skónčam, kotruž Wam po swojej myсли
winojty běch; někto so Wam hišće wot mojeho k. so-
bupředsydy k. duchomneho Jakuba, kaž tež wot k.
pismawjedžerja Wanaka, k. pokladnika Wjacki a k.
knihownika Imiša, potrčbne rozprawy přepodadža, zo

bychmy potom na jenotliwe namjetý za našu džensnišu powšitkomnu zhromadžiznu překročić móhli. Njech by Was tuta rozprawa hódnje spokojila; njech wubjerkjej Waše dowérjenje jako najrjeńše pobudženje zdžeržane wostanje, naše towarzstwo pak njech přichodnje wjelje požohnowanja rozpřestrjewaj w našich lubych Serbach, a njech so stajne mócniso rozwijej, k čemuž smy Was wšitkich wo Waše dobroćiwe podpjerańe a spomoženje jeho khwalobnych wotpohladow najnaležnišo z tutym prosyé cheyli.“

Jako bě potom hišće

2.

k. městopředsyda Jakub rozprawu dał, kak wjelje knihow je so w zaídzenym lěče w nakladžje towarzstwa čiščalo, što je so při tym wobkedžbować mělo, što je płacizna jenotliwego čišćenjskjego listna wučinjala a na kajkje wašnje su so rozpředałe,

3.

k. pismawjedzeř Wanakr ozpowjedał, zo je ličba sobustawow towarzstwa na 123 narostła, wot kotrychž 112 prěnjej a 11 druhjej rjadomni přislušeja;

4.

k. pokladnik Wjacka, swoje wot tych k temu postajených dohladowarjow přepytane zličbowanje prjódko položil, zawostatk w pokladnicy k nawjedženju dał a tež zaprawospóznaće zličbowanja dostał a

5.

k. knihownik Imiš powjesé wo knihowni towarzstwa přepodał, w kotrejž so hižom 122 zwjazkow namaka, bu k jenotliwym

namjetam

překročene a so na jich jenotliwe stajenja po potrjebnym wuradžowanju wosebnje tajkje wobzanknjenja sčinichu:

a.

Wupraji so wot přitomnych to přeswědčenje, zo bychu so, štož wopřijejetowarstwowych spisow nastupa, wosebnje zabawne a powučace pisma, powjedančka a t. d. po jich připrawje, zloženju a wuwjedženju zrozumliwje a za lud přihódne přede wšitkim wudale, tola móhl so pozdžišo zaso zešiwk dobrych předowanjow wozjewić. Jako powšitkomna potrjeba zdaše so pak.

b.

zestajenje noweje dobreje čitanki za šulje, wosebnje za jich wyše rjadomnje, a kaž njekotři sobustawy swoje skutkowanje za to slabichu, tak so tež zhromadžizna přeswědči, zo dyrbi před započenjom tajkjeho džěla wopřiječe a wulkosć teho sameho znata być a duž bu k wuradženju a wuwjedženju tuteje naležnosće pod předsydstwu k. duchomneho Kröhn y z delneho Wujezda kommissyja postajena. Jako so

c.

dalje prašeše, na kajkje wašnje by so wužitnosć towartwowych spisow najlepje přisporjeć dała, zdaše so to za dobry srédk, zo by so na założenie šulskich knihownjow džěalo a z tutyeh na zrawišu šulsku młodosć powučuo a wubudžujo skutkowało. Tež bu hišće

d.

namjet, zo by so serbska protyka wudawała, přepytany, alje při tym zažichu wudawk, kotrež by jeje wudaće načiniło, a njewěstosć jeje wunoškow tak wjelje rozmyslowanja, zo bu tón króć jenož deputacyja, wobstejaca z k. wučerja Bartka z Kwaćic a z k. wučerja Bórša z Rakjec, postajena, kotraž ma so wuprajić, hač dyrbi so k wudawanju serbskjeje protyki radžić.

Hjewak buštaj dwaj přidawkaj k wustawkam přijataj:

1) zo tón samy, kiž je 30 toleř na jedyn króć abo w džesačich lětach do pokladnicy zaplaćił, swoje žive

dny ničo wjacy maćicy serbskjej płaćić njetrjeba; tola buchu při tym knihownje a towarstwa wuwzate, dokjelž tute jako moraliskje wosoby so neminu;

2) zo by so towarstwowne zličbowanje nic z krajnym lětom wobzanknyło, alje zo by so wot jeneje powšitkomneje zhromadźizny hač do druhjeje wotpołožiło a přehladało. Potom sta so lišće

f.

prijećeje wšelakich wosobow, kiž chcychu do towarstwa stúpić a naposledku bu wobzanknjene, zo

g.

w lěcje 1848 žadyn serbski spěwanski swjedžeń w Budyšinje być njedyrbi;

na čož bu protokoll, wot k. pismawjedžerja Wanaka wobšernje spisany, prjódkčitany, za dobry spózny a podpisany a'z tym tuta druha powšitkomna zhromadźizna wječor pozdżje wobzanknjena.

B.

Do knihownje maćicy serbsjeje darjachu:

Knjez farař Krügař w Poršicach: 1. Přemyslowánj o sedmi poslednjch vkřízowaného Gežisse. Léta Páně 1748. 2. Ta Wucźba wot Sapocžatka kscheszijskeho Žiwenja. Wot Handrija Gedana, Schrybarja w Barczi. W Budyschini 1770. — 3. Neb M. Fr. K. Steinhofera zecze Prjedowanje wot teho Czerpenja naſcheho Knesa Jesom Krysta w Budyschini 1784. — 4. Te husoke kschescijske svežene hukladane sa serske žeschi. — 5. Domazních Pratkarskich Kniglow predni Žel, wo kotaremž te predne žasesch sveženske Pratkowonie. Wot J. S. F. Schindler, Huschego Farara Pitznu. Barlinu 1825. — 6. Ebijene ſa Kſchescijan, kótare ſ Spojeji a ſ Bohjemu Blidu hifich ſjhe. Wot J. S. F.

Schindler, Hushego Farara Pitzini. Varlinu 1825. — 7. Spiew tym wosiebnje cjeszenym nedy Ssobustawam prjedarskeho Zowarstwa Lipsku podate wot tych njesijskich Ssobustawow. Lipsku 1828. — 8. Dobromysl's Glagolitika. Ueber das Alter der Buchwiza, den Ursprung der römiscl-slawischen Liturgie u. s. w. von Wenzeslaw Hanka. Prag 1832. — 9. Prawopis český Wacława Hanky. Páté wydání. W Praze 1839. — 10. Ueber die Sprache der früher in Meklenburg wohnenden Obozritten Wenden. Von Dr. R. C. H. Burmeister. Rostock 1840. — 11. Hankowv pjsné w Praze 1841. — k. E. B. Jakub, přeni duchomny při michalskjej cyrkvi w Budyšinje: 1. Psibecjeln Ssobudar do hamta Knesej E. T. Jakubej, jako won sa bruhcho Duchomneho w Neschwadzidli postajeny by, daty wot A. T. R. Mohnja, popołnijskiego Duchomneho w Lubiju a Farraja w Ljewaldji 1824. — 2. Wjesele raniše witanje lubowanemu nankjej k narodnemu dnju 1848 zaspěwane přez tri róžički kćejace. — k. J. Wjela, wučer w Borku: Pojdanczka k wobudzenju a k posjeplšenju wutroby sa Sserbow. — k. II. Seiler, farar w Lazu: 1. Te weseke Sewidjenja sa herseke Djieci. Varlini 1837. — 2. Batowaniske Knigli sa herseke Schleszjianske Žeschi. Varlini 1837. — 3. Modelerske Knischki sa herseke Djieci. W Varlini 1837. — 4. Knížki pschi Wujivanju Božeho Wotkasanju k Lasowanju. Lubosny dar sa młodych Schleszijanow pschi Blidzi naschego Knesa Jesom Chrysta. Psches milu Darniwoz swobodnego Knesa se Schönberg-Bibrana. Weierezy 1846. — Missionske Powesze wot 1844 — 1847. — 6. Roswuczenje k Spořnaczu a k Wotwrobczenju teho Skazenia tch Psow a teho nusueho Sadzjerzenia pola Čjlowelov, kij wot skazennych Psow su sluhani. — Kn. Kalman, wučer w delnym Wujezdžje: 1. Sserbski a njemski Katechiemus nebo Dr. M. Luthera. Wot Ljeta 1690. (Najstarši wudawk). — 2. Sserbske ha njemiske Ēzenja ha Epistole a t. d. Wot Ljeta 1695. (Najstarši wudawk). — 3. Ējawnna zyrwina Modlitwa w kufierschcijinskich Krajadach. Wot

Ljeta 1786. — Evangelische Schtućki a Kirliche, we których
ton prawy Pucj i wiecznej Sbožnosti psches Jesuhowu Saſkuj-
bu pokazany budze. Budyschini 1793. — 5. Der Spreewald
in physikalisch-statistischer Hinsicht von F. Ch. Franz. 1800. —
6. Literarische Nachrichten von einer auf Veranlassung der bö-
hmischen Gesellschaft der Wissenschaften im Jahre 1792 unter-
nommenen Reise nach Schweden und Russland von Dobrowsky.
Nebst Vergleichung der russischen und böhmischen Sprache. —
7. Die biblischen Frauen, I. u. II. Band. — Gimnasyjalne
serbskie towarzystwo w Budysinie: 1. ЗАПОРОЖ-
СКАЯ СТАРИНА. 2, 3, 4, 5, a 6. dźel. — 2. Rechte
und Gewohnheiten der beiden Markgräfler Ober- und Nieder-
lausitz. Von B. G. Weinart. Leipzig 1793. 1. Theil. Von
denselben der 2. Theil, ebendaselbst 1794. — 3. Wlastimil.
Prjatel oswęty a zábwy. Djl třetj. w Praze 1840. —
4. Časopis českého Museum. Třinacty ročník. Swazek
1, 2, 3, a 4. w Praze 1839. — k. Jeně z Čornjowa,
studenta duchomnsta w Lipsku: 1. Nieshoto wot
nebo Dr. Luthera a Wobnowenia křesťjanskeje Zyrkwe Šter-
bam i Wujitku. W Budyschinie 1817. — Dwaj Kyrilskaj spje-
wanaj pschi Powitanju a Muzyczjenju Ken. A. H. Kröhma, Du-
chomnego w malym Budyschinku 1838. — k. Mosig Kło-
sopolski (z Aehrenfelda) sudniski dyrektor w
Lubju: 1. Wybor z literatury české, dil prwni. — 2.
Singularia historico-literaria Lusatrica. — 3. Destinata
literaria et fragmenta Lusatrica. — k. Falten, dźěla-
čeř w budyskim papjerniku: Das unter dem königl.
polniſchen Adler und denen chursächſiſchen Schwertern florirende
und jetzt lebende Markgräflum Oberlausitz. — k. Dr. J. P.
Jordan: 1. Serbska Jutnička I. a II. 2. Prawopis
český Waclawa Hanky 1839. — Jahrbücher für slawische
Literatur, Kunst und Wissenschaft 1844 a 1845. — 4. Geschichte
der russischen Literatur von Dr. Jordan. — 5. Die Vorläufer
des Hussitenthums in Böhmen von Dr. Jordan. — 6. Der

zweifache Pan Slavismus von Chyrzen Robert, deutsch von Dr. Jordan. — 7. Die vollständigen Landtagsverhandlungen der vereinigten Königreiche Kroatien, Slavonien, Dalmatien im Jahre 1845. — 8. Zustände der Russinen in Galizien. — 9. Die Rechte der böhmisch-tschechischen Sprache an den politischen und Gerichtsämtern. — 10. Grammatik der wendisch-serbischen Sprache in der Oberlausitz. Von Dr. Jordan 1841. — 11. Jan Hus z Husince 1846. — 12. СЕРЪЕ РЛАЧЕВНО ПАКИПОРАБОЩЕНИЕ ЈВТА 1813. — 13. Verlagskatalog der slavischen Buchhandlung in Leipzig. 1847. — 14. Ein Beitrag zur Charakteristik der Deutsch-Hümelei in Böhmen. 1846. — 15. Slovo v čas o vlastenectví. 1845. — 16. Worte eines Čechen veranlaßt durch die Graf Joz. Mat. v. Thunsche Broschüre: Der Slavismus in Böhmen. — 17. Ferina Lišák z Kuliferdy a na Klukowě, vydal Dr. Jordan. — 18. Památník nalezení kralodvorského rukopisu. — 19. Böhmen, Geschichte des Landes und seines Volkes von Dr. Jordan. 1. 2. 3. Theil. — k. Kollár, duchomny w Peče: 1. Ljubice od Micka Bogoriéa. — 2. Hungerški newestzinski kyrilisch. — 3. Dila basnická Jana Kollára we 2 djiljch. — k. Thiema, duchomny w Baréje: 1. Niekotre nowe duchomne kyrilische. — 2. Kyrilisch wot bariskeje Wojsady pschi bozej Sslužbi spjewany na 31. Oct. 1837. — 3. Dwaj nowaj duchomnaj kyrilischaj wot Herbrecha. 4. Gene Předowanje djeržane na Nedjelu Resimscere 1798. — 5. Nebo kn. M. Krystofha Steinhofera zecje Předowanje wot Čierpenja nascheho Knesa Jesom Krysta. 6. Gene Wopomienje aby Předowanje na tón Tert wot shubeneho Ssyna wot Steinhofera. — 7. Swojej lubowanej młodej Grofini Idzi Lippu na Onju jeje mandjelskeho Ssluba w Luboszi poda harske Podanstwo. — 8. Raschemu lubowanemu Pschezalej Knesej M. Thimi, Duchomnemu w Barcji na Onju jeho mandjelskeho Ssluba. — k. duchomny Kilian we Wukranicach: Duchomne Recji a Podacija w Božim a Ježišowym Králestvi pschewojene a wołhdate wot Handrija

Palmana, cand. theol. w Robjischju. 1817. Nr. 1. w Solerzu. — k. Jan Palman, česla z Bjedruska: 1. Krótká Pověz̄ wot tých vůlčích Povodjenjow a Pschelivanjow tých Ríekow w Sašonskéj a wele druhich volčiných Krajow w tymaj Ljetomaj 1703 a 1804. W Lječji 1804. 2. Njekotre Duchowne Kyrlische k Rossenju teže Wjerž a Lubosje a Nadžje tých Wjerjazjch. Wohndate wot M. J. Djieciwucjerja w W. W. w Budyschini 1821. 3. A. H. Spangenberga Mułojenie tých Słowow St. Pawoła: To słowo wot lischja je ūposj tym, kij ſhubeni budja a t. d. 1798. — 4. Njekotre do ſerbſkeho pschestajene Rycjie, kotrež w tym Lječji 1756 jeneſ lutherskej Gmejni djerjane buchu. w Barlīt 1766. — 5. Krótká Pověz̄ wot teho ſudeho Josepha. 1787. — 6. Ton Kož teho Kscheszijanstwa pschi tem kraſnym Skončenju jeneho Složnika na Prawnym Mjeszi a t. d wot C. G. Hánicha, Kaplana w Neſvacjidi. 1794. — 7. Njehoſto wot nebo dokter Luthera a teho Wobnowenja Kscheszijanskeje Zyrkyje a t. d. k druhemu Rasej wohndate 1817. — 8. Njekotre duchowne Kyrlische Lubowarjam Bojeho Słowa a t. d. wot J. P. Djieciwucjerja w D., ſalojene pak wot Michała Hetmana w Porschizy. w Budyschini 1815. — 9. Troskne a k Matwarenju wujitne Roſthcjenje jeneſe wjerjazeje Duschje ſejnym Sbojnikom. W Budyschini 1787. — k. Jan Kapler z Bjedruska: 1. Njekotre nusne Napomlnanje k Kscheszijanskemu Sadjerzenju. Wot nebo Jana Peča. 1786. — 2. Kraſny Psuč Bohji s tymi Člowekami na Šem̄ predy Kryſtuſhoveho Naroda. Pschelojene wot Jurja Wanaka, Wucjerja w Neſvacjidi 1796. — k. Jan Mjerwa, farař w Hóznicy: Gene jary wajne a Wopomnenja dostojne Wiesthicensje jeneho Muja Bojeho. (Pſchelojene wot J. Merwy, Duchomneho w Hósnicy.) We Wojerezach 1848. — k. Wjacław Hanka, knihownik českjeho Muſeja w Prazy: Adressa Slowanů rakauskych k. J. M. Cisaři a Krali. — k. Wanak, farař w Kotecach: Prejsche Roſtwicjenje w Kscheszijanstwi ſa Djieci wot D. J. J. Rosenmüllerja. Do ſerbſkeje Rycjie pſchelojene wot C. G. Hánicha,

Kapłana w Nešvaciejidlí, w Budyschině 1790. — Česká Maćica dawa našej, a naša maćica českjej wšitkje wudawane knihi. —

B. H. Imiš,
knihownik towarzstwa maćicy serbskjeje.

C.

Do pokładnicy maćicy serbskjeje darještaj:

Knježna Emilia Psulowa w Přešecach 1 tl. — Knjez Dr. Krystan Bohuwěr Pfül w Draždžanach 1 tl.

Jako stawy prěnjeje a druhjeje rjadomnje towarzstwa
MAĆICY SERBSKJEJE
złożichu do jejneje pokładnicy wot 26. haperlejje hač
do 31. awgusta 1848.

Knjez Jan Brühl, II. wučeř w Hodžiju 25 nsl. — k. Erdman Tietza, farař w Rychwaldžje, 1 tl. 10 nsl. — k. Michał Domaška, kandydat duchomnsta z Komorowa, 1 tl. 10 nsl. — k. Handrij Simon, kowański mišter w delnym Wujezdźje, 1 tl. 10 nsl. — k. Khrystan Kulman, wučeř w delnym Wujezdźje, 1 tl. 10 nsl. — k. Jan Domaška, kubleř a gmejnski prjódkeſtej w delnym Komorowje, 25 nsl. — k. L. A. Cubaens, kandydat duchomnsta z Barlina, 1 tl. 10 nsl. — k. A. Herman Kröhna, farař w delnym Wujezdźje, 1 tl. 10 nsl. — k. Jakub Simon, wučeř w Klětnom, 1 tl. 10 nsl. — k. Handrij Seilcř, farař w Lazu, 1 tl. 10 nsl. — k. Awgust Krečmař, II. wučeř w Klukšu, 1 tl. 10 nsl. — k. Michał Haška, canonicus cap. cantor na budyškim tachantstwje, 1 tl. 10 nsl. — k. Michał A. M. Buk, dyrektar katholskjeje wučeřuje a wikar na budyškim tachantstwje, 1 tl. 10 nsl. — k. Jakub Waruač, farař we Wotrowje, 1 tl. 10 nsl. — k. Miklaws Kokla, kapłan w Khróscicach, 1 tl. 10 nsl. — k. Dr. Bžedrich Adolf Klin, měšánski radžiēl a policajski dyrektar w Budyšinje, 1 tl. 10 nsl. — k. Korla Bohustaw Hika, wobſedzeř knihičiſćernje w Badyšinje, 1 tl. 10 nsl. — k. A. Moric Thieim, farař w Baręje, 1 tl. 10 nsl. — k. Ernst Bohuwěr Jakub, prěni duchomny při michalskjej cyrkvi a přisyda

na appellacyjonskim sudzie w Budyšinje, 1 tl. 10 nsl. — Knježna Lidyja Jakubowa w Budyšinje, 25 nsl. — Knjez Bjedrich Hjendrich Imiš, kandydat duchownstwa a wučer na měšanskjej wučeřni w Budyšinje, 1 tl. 10 nsl. — k. Julius Eduard Wjelan, kandydat duchownstwa w Slepom, 1 tl. 10 nsl. — k. Michal Rostok, wučer w Drječinje, 25 nsl. — k. Jan Mlynk, tyšefski mušter w Zaryčn, 1 tl. 10 nsl. — k. Jan Bórš, II. wučer w Rakjecach, 1 tl. 10 nsl. — k. Jan Deuka, měšan w Budyšinje, 1 tl. 10 nsl. — k. K. Theodor Wjacka, II. duchomny při michałskiej cyrkwi w Budyšinje, 1 tl. 10 nsl. — k. Miklawš Smola, kaplan w Ralbicach, 1 tl. 10 nsl. — k. Miklawš Wałda, rychtař w Ralbicach, 1 tl. 10 nsl. — k. Miklawš Hicka, wučer w Ralbicach, 1 tl. 10 nsl. — k. Michał Kumer, mlynk w Łazku, 1 tl. 10 nsl. — k. Bohuwěr Falten, dželař w papjerniku na Židowje, 25 nsl. — k. Dr. Franc Přihonski, canonicus capitularis scholasticus na tachanstwje w Budyšinje 1 tl. 10 nsl. — k. Jakub Filip Pjech, farař při serbskjej katholskjej cyrkwi a canonicus na tachantstwje w Budyšinje, 1 tl. 10 nsl. — k. Miklawš Smola, canonicus capitularis senior na tachantstwje w Budyšinje, 1 tl. 10 nsl. — k. Jakub Buk, gmejnski přjódkstejet w Zejicach, 25 nsl. — k. Jakub Nowak, druhí kaplan při serbskjej katholskjej cyrkwi a wikar na tachantstwje w Budyšinje, 1 tl. 10 nsl. — k. Miklawš Wowčerk, druhí kaplan w Khrósciečach, 1 tl. 10 nsl. — k. Jakub Kućank, prěni kaplan při serbskjej katholskjej cyrkwi a wikar na tachantstwje w Budyšinje, 1 tl. 10 nsl. — k. Jozef Daněk, piwarz w Friedlandzje, 4 tl. — k. Korla Bjedrich Kjeršnař, I. wučer w Bukjecach, 1 tl. 10 nsl. — k. Jan Ernst Renč, diaconus w Kjetlicach, 1 tl. 10 nsl. — k. Korla Jenč z Čornjowa, studenta duchownstwa w Lipsku, 1 tl. 10 nsl. — k. Jan Felsa, wulki zahrodnik w Łusku, 25 nsl. — k. Jakub Blažik, bur w Ralbicach, 1 tl. 10 nsl. — k. Pětr Brězan, farař w Ralbicach, 1 tl. 10 nsl. — k. Koila Mróz z Hodžija, studenta duchownstwa w Lipsku, 1 tl. 10 nsl. — k. Jan Palman, čeſliski z Bjedruska, 1 tl. 10 nsl. — k. Jan Hejduška, klöšterski hajnik w Łazku, 1 tl. 10 nsl. — k. Michał Więz, więzny bur w Ralbicach, 1 tl. 10 nsl. — k.

Jakub Wjeńka, kralowski kapłan a vicefarał w Draždżanach, 1 tl. 10 nsl. — k. Jan Hrabieta, kralowski kapłan, dyrektor a profesor w Draždżanach, 1 tl. 10 nsl. — k. Handrij Pentzig, kandydat duchownstwa w Krišowje, 1 tl. 10 nsl. — Knjeni Thomašowa, rodžena Halkowa w Mužakowje, 1 tl. — Knjeg Jan Korla Smolek, II. wučef w Lazu, 1 tl. 10 nsl. — k. Hjerman, Ferdynand Wjela z Wajic, studenta prawa w Lipsku, 1 tl. 10 nsl. — k. Pětr Cyž, herbski rychtař w Nowoslicach, 1 tl. 10 nsl. — k. Michał Cyž z Nowoslic, studenta prawa w Lipska, 1 tl. 10 nsl. — k. Josef Daněk, piwarz w Friedlandzje, 19 tl. — k. Jan Delenk, zahrodník w Pěskjecach, 1 tl. 10 nsl. — k. Jakub Kral z Pěskjec, seminarista w Budyšinje, 25 nsl. — k. Mikławs Wojnař, šewski mišter w Budyšinje, 1 tl. 10 nsl. — k. Jurij Kowaf, rychtař a gmejnski prjódkejfer w Drobach, 25 nsl. — k. Jurij Bjeňš, kupjelanski hosćinec w Smječkjecach, 1 tl. 10 nsl. — k. Jakub Wawrik, burski syn w Nuknicy, 1 tl. 10 nsl. — k. Franc Sneider, kapłan w Kulowje, 1 tl. 10 nsl. — k. Jurij Mikławš Wawrik - Jězorka, póstski zastojnik w Lipsku, 1 tl. 10 nsl. — k. Handrij Libš, póstski zastojnik w Budyšinje, 1 tl. 10 nsl. — Do hromudy: 105 tl. 5 nsl.

W o b p ř i j e č j e.

- Serbski abejcej. Wot J. E. Smolerja. . . Str. 129.
Druhi džesatk basnjow. Wot H. Seilerja. . - 135.
Južnoserbskje pěsnje. Wot J. E. Wjelana. - 144.
Pokazka ze serbskjeho rostlinopisa. Wot
M. Rostoka. - 149.
Rozprawy towarzstwa . . . , - 179.
-

Časopis towarzstwa maćicy serbskjeje, kaž tež druhje z jeje nakładem abo pomocu wukhadzacy knihy, dostawaja so we Wellerjec kniharni na mjasowym torhošču w Budyšinje.

Towarstwo maćicy serbskjeje chce so přez wudawanje dobrých narodnych a naukownych pismow, kaž tež časopisa za nawiedźitosć serbskjeho luda po móžnosći starać. — K towarzstwu može kózdy w kózdom času přistupić, a jeho stawy so do dweju rjadomijow dzela, kotrejuž přenja tu khwilu lětnje 1 tl. 10 nsl., druhia pak 25 nsl. předzaplataćejo składować dyrbi, a za to stawy 1. rjadomijuje časopis a wot towarzstwa wudowane knihy, stawy 2. rjadomijuje pak jenož tute knihy darmo dostawaja. — Stož k towarzstwu přistupi, dostanie přistupny list a z tym prawiznu, z Wellerjec kniharnje towarzstwowe pisma woteljerać. — Lětne dokhody so porjaduje po dwemaj třecinomaj za wotpohlady towarzstwa naloža, jena třecina so pak jako towarzstwowy poklad na daň wupožči. — Towarstwo so přez předstejerstwo a wubjerk, kiž ma w Budyšinje swoje sydlo, wodzi a zastupuje, a kózde lěto ma so přenju srjelu po jutraci powšitkomna zhromadzizaa w Budyšinje. — Dobrowólne dary do pokladnicę a do knihownje so rad přibjeraja. Wšikje za knihownju postajene knihy budže maćeny knihownik, kandydat duchomstwa a měšcanski wučeř w Budyšinje, k. Imiš, z bydłom na sukjaluskjej hasy čisto 298, přibjerać, přepošlanje knihow z cuzby pak njech so přez Wellerjec kniharnju k dalšemu wobstaranju na njego stawa. Stož pak te přinoški nastupa, kotrež so wot stawow towarzstwa płaća, abo pjenežne dary, kotrež so hiewak dočakać dädža, te móže kózdy pak sam, pak přez jeneho maćenego zastojnika k pokladnikjej towarzstwa, k. Wjacecy, dyakonej při cyrkwi sw. Michala w Budyšinje, wobstarać.

Za časopis postajene rukopisy mają so přez Wellerjec kniharnju k redaktorej pósłac a wšikje za maćicu spisane wudželki pola k. kanonikusa Haški abo pola k. duchomnega Jakuba w Budyšinje wotedać.

ČASOPIS
TOWARSTWA
MAĆICY SERBSKJEJE

1848.

Redaktor: J. E. Smoler.

I. LĚTNIK. — ZESIWK IV.

W Budysinje.

Z Nakładem Maćicy Serbskjeje.

Č A S O P I S
TOWARSTWA
MAĆICY SERBSKJEJE.

Š T W Ó R T Y Z E Š I W K.

1 8 4 8.

Třeći džesatk basnijow

wor

Handrija Seilerja,

1. Worjeł *) a maly kralik.

(Po basni z Iuda.)

Maly kralik něhdy swarješe:
Zo pak w swědje wšitko wopak dže,
Slaby je kaž pluwy wety,
Njeje nihdzje kjedžbu měty —
Je to prawda? móže zbožje kćěć,
Hdyž najsylniši chce knjejstwo měć?

Hodleł, najhrozniši pazorak
Kóždeho džę z lóžka císnje znak,
Běda, štóż so jemu stají,
Teho njesmilne wón daji,
Wobeudzeli žane njeprawdy,
Hdže je sud? štò přindže k pomocy?

Kaž by čmjetam zwuskał do hnězda
Na to znujeměrni so ptačina;

*) Worjeł = hodleł.

„Wón je blazn“ jene reča,
„Wón ma prawje“ druhje škréča!
Na posledku při tej měšeńcy
Wjetša džélba radu wobzankny:

Kotryž slóncej přindže najbližje
Z mócnym křídłom — tón njech z kralom je.
Wone leča — wyšje — nižje —
Hodleť slóncu pak najbližje, i
Hižom widzi worjeł dobyče
A so proséi polny wěstoséje:

Hlaj, duž mały kralik z čikotom
Wusuże so jemu pod křídłom;
„Ja sym kral, haj ja sym dobył“
Wola wón „sym wyšje pobyl“
Wyšje hodlerja wón zejhrawa —
Přindže delje a thrón požada.

„Ty sy dobył, dobył zawérno“
Male ptački džachnu wokoło,
„Njejsy tež nam nihdy škodžit,
„Za krała by nam se hodžil“,
A na měscje klinčo spěwachu :
Sława, sława! krajej nowemu!

Jako hodleť wotpad widžiše
Z nóžnjow wótry mječ swój wučeže,
Daše wšudze k wójni trabić,
Dokjelž njecha knejstwo zhubic.
Mały kralik čeka — što sej chce?
Do myšacej' džérki zalěze.

Aj ty šelma! worjeł zahrima,
Wumóć njedyrbi de khowanka,
Prjedy šćuwac, k zběžkjej wabić,
Moju česó a knjejstwo slobić,
Potom čeknyé lesnje před bitwu —
To su kusy! ja će roztolku.

Alje, kaž so samo rozemi,
Howrja zběžki a při njeměri
Ma kral džělac polnej rucy —
A tak hodleť tež kaž ducy
Kaže sowi, swojom' hetmanej,
Wachować przed dzěrkou myšacej.

Bjez tym, zo kral druhdžje jednaše,
Sowa pola džery kjedžbuje;
Cyłu nóc tam sedžo wuka —
Alje jejua mištyrštuka
Na ranje so zjawnje pokaza:
Z drěmkom kralika je přepasla.

Hodleť kral so syluje rozhněwa,
Sowi wodnjo lětač zakaza;
Sowa prosy ze sylzami —
Hodleť ujeda a ji grami.
A duž ptačatka wot teho daja
Wona žerje a je zahubja.

Cyla ptačina pak wodniša
Džerži swěrnje kaznju hodlerja,
Jědojta na sowu hjelcycy
Pjerje do njej' njepřeđelscy,
Hdyž so wodnjo něhdžé pokaže.
Mały králik mjeno skhował je. —

2. Božé slónčko a pikikowar.

„Na kajkich džeržiš prawiznach
„Při lětušich tych měšenicach:
„Na kotrej stronje sedžil by.
„Na prawej aby lěwicy?
Tak božé slónčko wopraša
Na štomi pikikowarja.

„„Konservativ a kralowski“;
Kniez pikikowar wotmolwi,
„„To zda so mi najprawiše
„„A hinak byd tež njemóže,
„„Nam hewak revolucyja
„„Wšě stare prawa spowróća.

„Dha ſeć mi jow z tej' záhrody“;
Duž bože ſlónčko wurazy,
„Ta ſluša jenož mi za dom
„Kaž wě to kóždy lisć a štom.
„Što wujěš, cišćiš, rubiš nije,
„Hdzež prawo mam historiskje.

Aj, pikikowař wotmolwi:
„„To njeñdže jow a neplaci,
„„Tu mjełčeć ma historija
„„A rećeć revolucyja,
„„Kiž swobodu chec najšéršu —
„„A teje so ja nepušcu.““

Kaž hraje khoroj na třeši,
Tak barbu džerža lakomni;
Štož tyje jim, sej dowola
A druhim puta kowaja;
Bóh do rukow jim njedaj sud
A nihdže žadyn kraj a lud!

3. Wjetši sy a wjetše maš prawo, *)

Zynčo, hrajo zlětowaše
Lóštna młoda kuntwora,
Swět so paradýz ji zdaše
Dójž jón lěpje njepózna;

*) Serbskje přisłowo.

Přetož srječ najrješich wjeselow
Zašmjata so pawkjej do syćow.

„Pušć mje pawko“ wona džeše,
„Pře čo žiwjenje mam dać?“
„„Hlejče, hlejče““ pawk so smješe,
„„Slabušk ma lóst prawować;
„„Slyš dha hlupa, štož ty njezhudaš;
„„Wjetki sy, a wjetše prawo maš!““

Bjez tym, zo pawk mordowaše,
Přileća tam sykorka;
Pawk so hórši, wón so wobaraše,
Sykorka pak zawoła:
„Přehrać týrbiš, što so zapjeraš?
„Wjetki sy a wjetše prawo maš.“

Na tej žratwi zwjeselenu
Škrahole hrabny sykorku;
Wona škréči: našu jenu
Morič je hréč z hanibu.
Škrahole rěsny: aj, što wudawaš?
„Wjetki sy a wjetše prawo maš.“

Hajnik třeli, zemja ržeše,
Škrahole padže trzechjeny.
„To by byto“ hajnik džeše,
„Zo ty jowhlej z knjezom sy,
„Rozym, třelba to je swědka naš:
„Wjetki sy a wjetše prawo maš!“

* * *

Podčišenje, lube džeti,
Wopisťe to přisłowo,
Wone kaježi móćne w swěci
A je hrózba slabšeho;
Hdžež pak pola ludži z knjezom je,
Tam tež njeprawdow kónč njebudže.

4. Borkawa a čelčk.

„O, naju w swějje runja njej,
„Ja du na mjaso, ty na krjej“ —
Tak poča bórčo borkawa
Na čelčka a jom' ruku da
A chcyše z nim so towaršic
A jako ēeta přečelić.

„„Hatsi, hatsi! čelčk zaporska:
„„To byla krasna nadoba,
„„Ja nazleň knjez wóčkaty
„„A w rjanej nowej sukničey,
„„Ja měl so z tobū wujować!
„„To, wohidna so nem'že stać.

To borkawu tak rozhori,
Zo čelčkej plistu wotloži
A wołaše: dha měniš ty,
Zo sukniše dla žno féršta sy?
Měj woči tež wot smaragda,
Ty čelčk sy, kaž ja borkawa.

Tež wěsci ludžjo hordza so
A zacpja runja swojeho
Dla bjezwoča a drasćički,
A wšak hdyz bladaš při swětli:
Dha rjany a tón njerjany
Njej' žadyn kroška winejty.

5. Baseń wot wedra.

We lěčje něhdže pólđra sta,
(Po lijeńcy to běše,)
Wěc džiwna je so podala,
Zo bóh po swějje džěše
A cyłej stworbję polubi,

Zo lětsa wjedro dowoli,
Kaž kóždy lutki zechce.

Duž hory deščik prošachu,
Wo slónčko tón čas doły;
Štom sadowy chce čišinu,
Lěs měni: wěť je strowy;
A ludźjo hakhlej — to bě złě —
Kaž wjelje hłowow — próstwów bě
Wo wjedro wobročenje.

Bóh wšém, kaž móžno, činješe,
A to hakhlej bu hara,
Změšk, zběžk, haj wójna postaže,
Štóż nječepeje, tón škara;
A z knjezom bě najsylniši
Dójž druhi jeho nepobi —
Wšo prěki, po dlu džěše.

Duž bóh sam zasy wobzankny
Po swojej woli wodźić
Wěť, mróčelje a slónčne dny,
Zo móhla zemja płodić.
A ludźjom pisać dowoli,
Kaž chcedźa, jenož protyki
A dale ničo wjacy.

To pomhaše a jednota
Zas' knježeše na zemi,
Za dobre kóžde wupózna,
Zo bóh wšěch wolu zlemi;
A tak je to taž wobstało,
Zo bóh so stara za wjedro
A hospodařstwo wjedże.

6. Topoł a dub.

„Kaž pyramida nahladny
„Ja k mróčelam so měrju,
„A z kajkim spěchom hladajcy
„Ja wyše tebje děrju —“.
Tak topoł k dubej ryčał je
A zacpuje dalje měnješe:

„Ty šešeračo njeruny,
„Štó tebje k pyši sadža,
„Kaž nas, te włoskje topoły?
„Nam česne město dadža
„We cylych rynkach při puén,
„Praj, štó je lěpší wot naju?“

„„Twój wzrok a wysokość
„„Dub wotmolwi, drje nimam
„„Też njeźmóżu tak spěšnje rósc,
„„Kaž jara też so přimam
„„Za to pak mjehki sy ty hlub
„„A ja sym kruty, twjerdy duh.““

Chce něhdy tebi hordo rósc
Na róst a ličko rjane,
Dha spómň, što waži nahladnosť,
Hdzež jadro njeje žane?
Štóž bratři pocčink z rjanosću,
Tón bjerje khwalbu najwyšu!

7. Wobzanknjenje štyrinohateje džiwiny.

Jako law kral nastupi
Něhdy knjejstwo swoje,
Rečeše wón k džiwini:
Slyšće słowo moje,

Wobčežnosć ma kóždy njesč,
Dyrbuli ja knjejstwo wjesč.

Dajće, dawki składujće,
Kaž so kóždom' słuša,
Što kral hjewak zamóže?
Naposledku čuša
Kóždy lumpus na njeho,
Rozpanje tež kralestwo.

A hač runje z bojosću
Wšitcy třepjetachu,
Dha pak swoju njewolu
Tola spóznać dachu;
Dawać a so woprować
Žanemu so njecha zdać.

Wulka prjódey zwěrina
Šénuwaše tu mjeišu,
Dostać měnja bjez dawka
Swobodu čim rjeišu.
„Ně, my ničo njedamy“
Zhromadžizna wobzankny.

Dobre, dobre! wotmolwi
Law kral hrihi třaso,
Prnt a kij sée rězali
Kóždy nětko na so,
Ja sym kral a wobswědču,
Zo za ničo njesteju.

Zwěrina bě wotejšla
„Ničo njedać“ slodži,
Ale što so wukopa
K jeje wulkjej škodži?
Město, zo law škituje,
Žerje wón, štož nadpanje.

A kaž kral, tak poddanjo
Štož so lubi, bjeru
A kaž móža, mordujo
Jedyn druhoh' žeru;
Kóždy w kraju swój knyzej je,
Dójž ho druhi njepožrje.

Dawki, to su dobrota,
Kaž jo kóždy widži
A štóž jim so wobara
Swoje zbožje hidži;
Daj to mjeňše zwólniwy
Njechašli być rězany!

8. Zbožje a nuza.

Na drózy něhdy zetkało
So zbožje z nuzu je;
„Hej, stej! ty złote dżę́datko!“
Duž nuza wolaše,
„Kak džiwne sy mi po drózy,
„Praj, štó će pušći njemudry?“
„„Ja pytam““ zbožje wotmolwi,
„„Sej muža druhjeho,
„„Kiž by měl khribjet sylniši
„„Za moje brěmješko,
„„Tón, kiž je dotal nosyl je,
„„Je mało létow čerpješe.““
„To sym ja hinak swěrniša“
Duž nuza wurazy,
„Haj, tajkich blaznow pytam ja
„A tajkje khribjety!
„Štóž tjebje zaepi, krydnje mje,
„Mój spěw pak z druhoh' hlosa dže.“

Dzens nuza rubjeić wobljeka
Tych wčera židžanych
A z hórkjej sylzu napowa
Tych ionje wesetych —
To z wjetša na tych widžimy,
Kiz přepðznachu dobre dny!

9. Swjatojanowy konik a žaba.

Na lisčičku w lólkim čolmje,
Z wodu delje po ręcy
Jedžiše po módrzej žolmje
Konik swjatojanowy;
Wětřik jeho wuhladajo
Čakaj, čakaj! pomysli,
Z potnej hubu zaduwajo
Jeho čolmik powróci.

Po pomocy! konik wola,
Njej, tu nichtó připódla?
Po pomocy z mokroh' rowa!
Moje křídla zapraja!
Z brjoha wólša hižom khila
Delje halzu pomoenu,
Jeho smjeruje hórka čwila
Dzěše ji přez wutrobu

Duž tam rjechtać poča žaba:
Wostaj, wostaj! wólšička,
Njech wón sam so z wody škraba,
Štó wč, što böh w myslach ma?
Njejli kónc jom' wotsudženy
Dha snijeré jeho njepóžrje,
Božej woli poručeny
Jeho dóńt njech wostanje.

Bunje žabi ludži wjelje
Z wotsudžeňskjej přiwěru
Smjertne ložo khorym scele,
Hdyž jich skomdža z pomocu;
Nie bôh, alje člowska hłuposé
Tehdy k smjerći wotsudža,
Skomdu tež rad hruba skuposé
Z wotsudženjom zamolvja.

10. Wróblje a škraholc.

Na třešje wróblje zhromadžene
Sej něhdy radu radžachu
A škrjebjetachu rozčerčene
Na škraholcowu njeprawdu,
A ničo mjeńše wuwjesć njechadža
Hač hasnyć jemu swěčku žiwjeuja.

Kak najtraňišo skóncowany
By był — to hišće praša so;
A tutón kumšt bô wunam'kany
Po krótkim tež wot kóždeho —
„Bić, kusać, rubać, kałać budźemy
„A po wšém: bimbać ma na šibjency.“

A jako z tym na čiste běchu
A z hubu skutk je hotowy,
Duž prasny škraholc tam na třechu
A zhromadžiznu rozrazy;
Najwjetši mudračk po žiwjenju by
A wot tych druhich žadyn njepikny.

Ně, runu smuhi pućik džěšc
Po wašnju wjelje ryčerjow
Do kjerkow a hdžež džéra běše
A zabychu tych hroženjow,

Haj, bydžiše mět žadyn kholowy;
Dha rjedženje so jeho njezminy.

* * *

Za hjelu domach, hdžež njej' hrozy,
So něchťóžkuliž khroboli
A po brěmjenjach mudrost wozy
Ze samokhwalbu na wiki,
Hač přindže strach a bitwa nastawa
Hdžež law so přeměni do zajaca.

Ze serbskjeho rostlinopisa.

Wot Michała Rostoka.

(Pokračowanje.)

Jakđ bě böh wulkje mórske ryby stworil a wše-lake žiwe a łażace zwérjata, kiž so w wodźje mjerwja, kózde swojego runja (1. Mojs. 1, 21), to rěka: po dwěmaj, muskje a žónskje (1 Mojs. 6, 19), a wše-lakje lětace ptaki, kózdeho zwojeho runja, a widžiše, zo to dobre běše, džeše wón: Płodźce so a přisporzejće so a napjeliće wodu w morju, a ptaki přisporzejće so na zemi. A jako bě zemja kmana, wšelakje rostliny ze swojego kлина wurosé dać, džeše wón: Zemja płodź trawnu a zelje, kotrež by dawało symjo, a płodne štomy a drjewa, kotrychž kózde by přinjeslo swojeho runja płód a mělo swoje symjo při sebi na zemi. A sta so tak.

Wšitko teho dla, štož někajkje žiwjenje we sebi měješe, dyrbješe zaso swojego runja płodzić a so přisporjeć. To bě wola najwyšeho. Nic jeno zwérjata dyrbjachu so wobpłodźeć a přisporjeć, alje tež rostliny. Kaž pak su zwérjatow dwoje, muskje a žónskje, tak ma so tež z rostlinami; a kaž žónskje zwérjata žadyn płód njezměja, je-li zo wot muskich wobpłodźene njejsu, tak tež njenjesu rostliny žane symjo, hdyž žónskje džélje wot muskich wobpłodźene njejsu.

Štoha pak su rostlinow žónskje džélje a kotre su muskje? Rostlinow muskje džélje su próšniki, žónskje pak pěstki. Linné mjenuje tež próšniki teho dla mužiki a pěstki žónki. Kwětki z jenym próšníkom rěkaja jeno mužate (monandria, eimannige), a kwětki z jenej pěstku jeno žonate (monogynia, einweibige).

Štoha zrozenjamy pod wobpłodzenjom rostlinow a kak so to stawa?

Pod wobpłodzenjon rostlinow zrozenjamy wupró-šenje próška z próšnika na pěstku. Moc tuteho próška přečišća so potom přez pěstku hač do symjeñtnika delje k njezrałym symješkam (jejkam), wobpłodża te same a dowjeduje je k zralenju. Zo temu tak je abo być móže, su hižom dawno w zastarskich časach ludali, alje haklej přez Linnéja je tuta wěrnost za wěstosé spóznata, mjenujey, zo tež při rostlinach dwojé być dyrbi něsto muskje a něsto žónskje, a zo jeno přez wobpłodzenie žónskjego džela wot muskjeho zrałe płody nastac móža.

W Egiptowskjej a hjewak w Afriey a w ranšim kraju rosće wjelje datlowych palmow, kotrychž płody (datlje) jara derje słodźa. Dokjelž pak su tute štomy dwoje, muskje a žónskje, t. r. někotre jeno z próšnikami a někotre jeno z pěstkami, dha njedawaja woboje płody, a same te płody, kotrež žónskje štomy maja, nje-dozrawja kóždy raz, mjenujey tehdom nic. Hdyž pódla nich žane muskje njesteja. To wjedza tež ludzjo tam-nych krajow jara derje. Hdyž jich žónskje štomy kékja, přetož te jeno z wjetša sadžeja, dha du woni won k muskim štomam, wotrèzaja abo wottorhaja sebi wot nich kćenje a přiwjazaja cyłe walčki teho sameho na swoje domjace žónskje štomy, kotrychž kćenje se přez to wobpłodża, dokjelž wětr próšk rozpróša, zo na kwětki zespada, — a tak dostawaja tamni ludzjo zrałe płody. We wojnye, kotruž tamne ludy druhdy bjez sobu wjedu, zanięua woni husto w njepřečelowym kraju wšitkje

muskje palmy, zo by přez to čim skjerje hłodowa nuza nastala.

Dalje je kózdemu znate, zo žónskje konopjowe stwjeleca žane symjo njepřinoša. hdyž so wšitkje muskje stwjeleca zahje zwutorhaja. — Wotrčamy türkowskjej pšeńcy při zakéćwanju cyle, w rozsérjenkach stejace, muskje kćenje, dha wostawa spódne žónskje, dołhonićate njepłodne, a my njedostawamy žane zorna. Wotrčamy pak muskje kćenje pozdžiso, mjenujey hdyž je próšk wuprōšeny, dha dostawamy zrałe zorna. Nje-wobswčděa to, zo dyrbja płoda dla žónskje kwětki wot muskich wobplodżene byc?

Pře čo su pak ludžjo na to přijíli, zo je temu tak? Přez zhonjenja abo přez kjedžbowanie a wšelakje sptytowanje.

W Barlinje steješe w rostlinskjej zahrodźje jedyn žónski palmowy štom, kiž kózde lěto kćęješe, alje ženje žane płody njéměješe a w Lipsku běše jedyn muski štom teje sameje družiny, kiž tež kózde lěto kćęješe. Zo posledni žane płody měć njemóžeše, to so samo rozemi. Sławny rostlinar Gleditsch da sebi teho dla w polojeti 18. stotetka kćenjowy próšk lipskjeje palmy po pósje pósłać, wobpróši z tym samym pěstki barlinskjeje palmy, a hlaj! ta sama přinjese prěni króe płody. — Podomnych sptytowanjow je so pozdžišo hišće wjelje stało.

Polne kwětki kaž: polne naliki, róžje a leskuj, kótrychž próšniki a pěstki su wše do kwětnych łopješkow přewobroćene, nimaja ženje symjo, kiž by skhadžało. Su pak we nich hišće někotre njepřewobroćene pěstki a běchu z blizka hišće někotre próšniki, dha nastachu druhdy někotre dokonjane symješka. —

Wotrčamy abo wottorhamy z jeněje kwětki do wobplodżenja wšitkje próšniki abo pěstki, dha wostawaja te same njepłodne. Štóż žane lěśne worjechi jěśc njecha, trjeba jeno wšitkjo kolbaski (muskje kćenja) priedy hač z pupkow čerwjene nitki (pěstki) wuńdu,

abo prjedy hač je próšk na pěstki zrozpadal, wottorhać, je-li mjenujcy žadyn druhi lěšny kjerk pòdla njesteji; přetož hzewak móhl tola hišće worjechi dastać, dokjelž móhl próšk z druhich lješnych kjerkow z wètrom přinéć. — Młode włóskje worješiny kćěja druhdy jeno ze žónskim kćenjom, a próšne kołbaski póbrachuja. Tehdom njedostawamy žane worjechi, alje wšitkje njezraće zwotpadaja. — Wotrěznjemy z kwětkow z mnohimi pěstkami jenu prječ, dha budže w symjeńtniku teje samejko njepłodne abo panka prózna.

Hač runje je z teho wšeho zjawnje widžić, zō kwětki wobplodzene być dyrbja, jeli dyrbja zrałe symjo přinjesć, dha su tola zaso druzy tutokwětne wobplodzenje přeć a wopokazać chyli, zo su tola tež žónskje, wot muskich rostlinow džélene, rostliny płodne symjo přinjestę.

Je-li so to snano cylje zaprěć njeda, dha džeržimy tola za to, pak zo z blizka muskje kwětki běchu, wot kotrychž na někajkje wašnje (přez wětr, ptački, wački pěółki a t. d.) kwětny próšk na žónskje přinidže, pak kaž chcedža nowiše spytowanja wopokazać, dokjelž móža druhdy kwětki za wjacy narodow wobplodzene być, tak zo kwětki z wobplodzeneho symješka tež bjez noweho wobplodzenja zaso dokonjane symjo přinjesechu, zo we nich hišće něsto wot muskjeje wobplodzaceje mocy tčeše. Něsto cylje podomne namaka so tež při zwěrjatach nižsich rjadownjow, wosebnje při insektach. Šmicy (Blattläuse) n. p. njesu nalèto jejka abo porodža młode bjez wobplodzenja, haj jene jeničkje wobplodzenje dosaha za wjelje splahow, tak zo samo ženje nje-wobplodzena žónka abo sančka (po tajkim knježna!) tola swój splah přisporjeć móže. — Tak praja někotři; mi so pak to cylje k wěrje podomne być njezda. Njech je temu, kaž chce.

Při rostlinach staj dwaj splahaj: muski a žónski, tak wjelje je wěste. Štoha nam pak to pomha? Jara wjelje. My njebudzemy nětko wot kurkow a banjow

paskhodne (paskate) abo hłuchje (prošnikate) kwětki
prjedy prječ šcipać, hač njejsu próšk wupróšile, hjewak
njedostanjemy k najmjeňšemu žane symjeňtne kurki a
banje; njebudzemy tež z konopje te stwjelca, kiž žane
symjo njedawaja, do časa zwutorhować a t. d.

Tuta wědomosć, zo su bjez rostlinami dwoje splahi,
je nas wučila, cylje nowe zela płodzić, k najmjeňšemu
nowe wotdružiny a hrajanki (měšeńki: *Bastardhyazanten*,
plantaæ hybridae), kiž přez to nastawaju, zo so kwětny
próšk z jeneje kwětki na pěstku druhjeje kwětki z
teho sameho splaha, abo z druhjeje wotdružiny abo
hrajanki w času kćenja přinjese. Dekjelž so přez to
próšk tamneje kwětki z tutej hromadu změša, po takim
wobpłodżowaca moc druga a hinaše je, hač hjewak:
dha nastawa tež z ticho na takje wašnje wobpłodżeneho
symješka cylje hinaša rostlina, hač runje pak na nana
pak na mać bólje podomna.

Přez tuto měšenje družinow (Streujen der Arten: hy-
briditas) dostowamy po swojej woli cylje nowe rostliny
na předawše podomne, a drugdy k spodžiwaniu rjane.
Tajka wśelakosć wobstawa pak z wjetša jeno w barbje.

Kak stawa so wobpłodżenie rostlinow? Na wše-
lakje wašnje. — Wopomnjenja hódne su najprjódecy hi-
banja, kiž we wśelakich kwětkach so pokaža. Při
mnohich rostlinach bliža so krótka před wobpłodżenjom
próšniki k pěstkom.

Kapónjacy rjemjeń (Hahnenkamm: *Celosia*) ma
pjeé, delka přez hromadu położenu kóžku zjenoćenych,
próšników, kiž pěstku wobdawaja. Při mokrym wjedrje
je tuta kóžka njemóćna a próšniki steja daloko różno.
Je pak rjane wjedro, dha sčehnje so kóžka hromadu,
próšniki skhila so naprećiwo sebi, dótkaļu so skoro
zwjeſchlički, wupróša próšk a wobpłodżenie je so stało.

Kulkate zelje (Steinbrech: *Saxifraga*) ma džesać
próšników a wosrjedźa kwětki dwě pěstcy. Hdyž su
kwětky někotre dny kćele, dha skhilitaj so dwaj napre-

ćiwo sebi stejacaj próšnikaj wyšje pěstkov hromadu, tak zo próšk runje delje na zwjerchlički pada; na zajtra džetaj zaso rózno, a dwaj druhaj skhilitaj so wyšje pěstkov a próšitaj próšk na zwjerchlički, a wob-płodzenie njeprestawa prjedy, hač njejsu wšitkje próšniki swój próšk zwupróšeli.

Wutrobná kwětka (Weißer Leberblume: *Tarnassia*), kiž po synowych žnjach na mokrych lūkach z jenej rjanej bělej kwětku kćěje, ma pjeć próšnikow na krótkich nitkach. Tak ručje hač je so žana podlějšila, dha dótka so próšnik zwjerchličkow, a hdyž je swój skutk dokonjał, dha wopušći nitka zwjerchlički, a na město, zo so prjedy do prědka khileše, zhibuje so nětko do zad a je skoro tak doľha kaž kwětné lopješka. Je prěni próšnik hotowy, dha so nitka druhjeho prošnika k zwjerchličkam skhili, da swój próšk wuprōšiè a zdalì so potom wot nich. Potom přindzé třeći, štworty a pjaty a wuproši próšk na zwjerchlički, tak zo je nětko wšitkich pjeć próšnikow po rjadu zwerchlički wobpłodžilo.

Tak khileja tež turkowskje kraski (Rapuziner frēje: *Tropaeolum*) a ruta (Weinraute: *Ruta*) tych wósom próšnikow za wósom dnjów po rjadu k pěstey a wob-płodžuju ju. Pola tobaka (*Nicotiana*) pak skhila so te pjeć próšniki skoro na dobo k zwjerchličcy.

Porědko hibaja so žónskje dželje k muskim (po taj-
kim žonjaca hanibičiwosé w samych rostlinach). Tola
na někotrych, kaž na čerpjenjowym zelu (Passions-
blume: *Passiflora*), na čornej khimjelčcy (Schwarzföhre: Ni-
grella), na liliach a na styskniwym zelu (Weidenröß-
lein: *Epilobium*) su přikhilenje zwjerchličkow k próš-
nikam pytnyli. Tak ma čorna khimjelčka pjeć runje
horje stejacych pěstkov. Je pak kwětka cylje wukče-
la, dha zhibnu so pěstki do zad, zo móhli so jich delje-
stejace próšniki dótkać. Tak je tež z nalikami. Do-

kjelž pěštki swojeje dlějšeje dolhoséje dla wot prôšnikow lóhey wobplodzene być njemohle, dha zhibnu so wone ze zwjeřchličkami kaž róžki abo kwački do zad delje k prôšnikam a so tak wobplodža. Wobplodža so h n a d n e z e l j e (Gnadenkraut; Gratiola), dha rozsérja pěška zwjeřchličku. Je pak nasyčena, dha zavrje so, zwjadnje a plód zrawi. Na syrotkach (Stießmutterchen; *Viola tricolor*), hdyž su lědom zakéče, widzimy, zo je zwjeřchlička, kiž je wuprózjnena, z boka wotewrjenej kuley podomna, běla a šikowana a široko wotčinjena; su pak te pjeć prôšniki swój prôšk na nju wusypali, dha widzimy, zo je cylje z nim napjelnena, a ma brune napohladzanie, je pak dalje delje hišće běla. Mje-čemy do wobplodženja zwjeřchličku, dha wukhadža mědslódka juška, kotraž prôšk nutř sčehnje a wucyea. Pola kisaleho černja (Gauerborn; *Berberis*) su prôšniki tak njedótkliwe abo njeznesliwe, zo tehdy, hdyž so kěenja něsto dótknje, nahlje k pěstce přiskoča a ju woblehnu. Pola najwjacy rostlinow pak žane tajkje hibanje w kwětce njepytnjemy, alje wobplodzace džé-lje, kaž cyla kwětka, steja abo leža potom tola tak, zo kwětny prôšk lóhko k zwjeřchličce přině móže. Při muohich dwójnych kwětkow su prôšniki dlějše, hač pěštki a kwětka steji runje horje, tak zo kwětny prôšk při wudawanju sam wot sebje na zwjeřchličku panyé móže a dyrbi. Butrowe kwětki, játrnik, podlěsk.

Druhdy su pak pěštki dlějše hač prôšniki. Tehdy je kwětka z wjetša pokhilena abo wisawa, tak zo prôšk tež na zwjeřchlička panyé móže: Sněhowý zwóněk (Schniegloßchen; *Galanthus*), bramborik (Gradscheibe; *Cyclamen*), fuchsija (Fuchsia).

Na baćonjacym pysku (Storchschnabel; *Geranium*) wisaja kwětki do kěenja delje, steja pak, hdyž kěja, runje horje, zo móhlo so wobplodženje čím lóžo stać,

a wisaja potom zaso delje hač do zrawjenja płoda. Tehdy pozběhnu so hišće jemu, zo móhle so symješka čim lěpje rozpróšeć.

Knježska kwětka (Kaiserkrone: *Fritillaria*) wisy dělje, hdyž kćěje, steji pak po kćenju ze symjeňníkom runje horje. Wisate zelje (Spurre: *Holosteum*) steji runje horje, hdyž kćěje, po kćenju pak su kwětne šiški z płodom delje zhibnjene.

Pola samotnych kwětkow steji próšnikate kćenje z wjetša wyšje pěstkow, tak zo próšk na pěstki panyč dyrbi. By nižje pěstkow stało, dha by próšk podarmo na zemju rozpadał a žane wobplodženie so stało njeby: rězyna, lěska.

Jara spodžiwne je tež wašnje, kak so při někotrych rostlinach kwětny próšk před wodu abo mokrotu wobar- nuje; přetož mokry próšk k wobplodženju kmany njeje. Někotre kwětki zandžela so, hdyž chce dešćík hié, kaž mošonc (Hühneršürze: *Stellaria media*), druhje, kaž nje- dótktliwe zelje (Balsamine: *Impatiens noli tangere*) kho- waja kwětki w nocu před rosu spody łopjenow; někotre wobplodža so hižom w pupku, hdyž hišćen wukčełe njejsu, kaž zwónček i (Glockenblumen: *Campanula*) a mjet- lace kwětki (Schmetterlingsblumen: papilionaceae) a tchdom, hdyž zakéewaju, štož so z wjetša jenož při rjanym wjedrje stawia, kaž khlodžadlo (Sonnenhau: *Drosera*). Pola někotrych kwětkow, kaž pola wina (Wein: *Vitis*) a wód- neho mužoweho khlěba (Rappwurz: *Phyteuma*) su kwět- ne łopješka horkach hromadu zrosćene, a spody nich steja, kaž pod trčchu, próšniki, tak zo so wobplodženie we suchim stać móže.

Wódne rostliny zakitaja swoje płodžace džélje před wodu přez to, zo je w jamey aby tyłowje wukhowaju, aby tež přez to, zo wyšje wody kćěja, kaž kačaw- ki (Eatingrün: *Lemna*), kiž na wodźje pławaja. Druhje wódne rostliny, kotrychž korjeń na dnje wobtwjerdženy

je, rostu tak dołho, hač na powjerch wody dosahaja, a kćęja hakhlen potom, kaž wódny dróst (Weiherblatt: Potamogeton) kulowač (Zgelsfolben: Sparganium) a wódne rēzny (Riebgras: Carex).

Hatne lilije, kotrychž ležacy korjeń na dnje w błoćje těi a horje njerosće, čérja dolhje šiški hač na wjerch wody. Pola hatnych knježničkow (Scerose: Nymphaea alba) pozběhnje so na tón džeń, hdzež so wobplodženje stać ma, kwětna šiška pół štvrćiny lóhca wyšje wody, pola gingawow (Nyroše: Nuphar lutea) pak zakréwa kwětka hnydym na zwjerchu wody. Někotre wódne rostliny wobsedža puchjerki, z kotrymiž we wěstym času ze dna na wjerch wody spluwnu. Tak rosscé wódny worjeh (Wassernuß: Trapa) na dnje wody; přibližuje so pak kćenja čas, dha nabubnu łopješkowe šiški k pankatemu z powětrom napjelnjenemu puchjerzej, a rostlina so přez to na zwjerch wody njese, hdzež potom kćeje. Hdyž je wukčeła, napjelnja so puchjerje z wodu a rostlina podnurja so zaso na dno, hdzež plód dozrawi. Pola puchjerjowej zela (Wasserschlauch: Utricularia) su koruški aby ponurjene łopjena jara na dróbne rozdželene a z jara mnohim puchjerkami wobdarjene. Pola młodych rostlinow su tute puchjerki z lepjeńku (Schleim) napjelnjene, kotaž je čežsa hač woda. Tego dla wostawaja rostliny na dnje. Přibližuje so pak kćenja čas, dha wotdželuja koruški powětr (Clost), kiž do puchjerkow so přećišći, a lepjeńku wučeri, dokjelž so wěčko zběhnje. Je-li nětko rostlina z wulkjej sylu z powětrom napjelnjenych puchjerkow wobrónjena, dha zběha so pomału, a přińdze naposledku na zwjerch wody k kćenju. Po kćenju počinaju koruški zaso lepjeńku wotdželowač, kotaž nětko na město powětra zaso do puchjerkow nutř stupa. Rostlina, přez to wobčežena, ponurja so, a spody wody zrawi potom symjo.

Hiščen spodžiwnišo stawa so wobplodženje pola zawińjeki (Vallisneria spiralis). To je mała, njen-

hladna, dwajdomska rostlinka z wuskim, čeūkimi, trawnymi łopjenami z korjenja, kiž w Francowskjej a Włoskjej, spody wody w błóje rosée. Muske rostliny njesu mały kłosk z wulkjej sylu jara małych kwětkow; w kóźdej staj dwaj próšnikaj. Žónskje rostliny njesu jenu kwětku na dołej, nitkućenkej, kaž časnikowe pjero hromadu zwitej (spiralförmig gewunden) kwětnej šišey. W času kćenja wotwiwa so tuta kwětna šiška, a po dlějši so hač na zwjeŕch wody. Přez to wukhadžeja žónskje kwětki z émy a hłubiny na swětlo, a počinaju kćéc. Dokjelž pak muske kwětki dla krótkoscje kwětnejše šiški na zwjeŕch wody dosahnyć a spody wody pak kćéc njemóža, dha wottorhaja so wone wot šiškow, a přikhadžeja nětka wuswobodzene na wodu a pluwajawokoło. Nětka, dokjelž maja swětlo, počinaju tež kćéc, přiindu pluwajo z knježnu hromadu, wupróša swój próšk na nju, a wobplodža ju na to wašnje. Je so to stało, dha zemru, a žónska kwětka zawiwa zasy swoju kwětnu šišku a wróća so do hłubiny, hdzež w cěmnym klinje płód jeje luboscje přibywa a rosée.

Dalje su k wobplodženju tež insekty a wětr pomocni. Wjelje insektow žiwi so wot kwětneje brěčki. Při wopytanju kwětkow wotnijetu husto ze swojim kosmatym čělkom kwětny próšk, a přinoša jón tak lětajo na druhje kwětki a na jich zwjeŕchlički. Někotre kwětki tež su tak twarjene, zo ta jich wopytowaca pěólka aby drulje insekty nolens volens próšnikowy próšk na zwjeŕchlički přinjesć dyrbja.

Pola šklenčernjow (Schwertlise: Iris) steja próšniki spody zwjeŕchličkow a su wot nich přikryte, tak zo žane prawe wobplodženie móžne njeje. Čmjely wopytuja kwětki, chcedža pak nětka ze swojim tolstym čělkom spody zwjeŕchličkow k próšnikam. zo bychu brěku cycałe. Při tym powěša so próchownikowy próšk na nje, čmjela zleći na zwjerchličku horje, trčeje sebi z nózkami a křidleškami nazběrany próch prječ a wob-

płodzą tak pęstku. Pola właściwego korjenja (Schwalbenwurz: *Cynanchum*) su hromadki kwětnego próška rědkje a w skałbičkach zawrzene. Muchi a wosy wopytują kwětki, stupja do skałbički, wostawaja z nóżkami srđez hromadźcewisatych šiškow dweju hromadzkow próška těace, wučahnu je won a rozproša je wokoło a tak přikhadža próšk tež na zwjerchlički a wobplodža žónki. Pijawow (Rudolfblume: *Orchis*) próšk leži tež w jamkach zkhowany. Dokjelž pak je lépjaty, dha pojsnje so husto na hlójčku insekty, kotryž přez swoje prćowanje, tón samón wotbyé, jón husto na zwjerchličku přinjese. Podraženka (Osterluzei: *Aristolochia*) ma kwětku z wuskiej a přez deljezhibnjene kosmy začinjenej trubku. Insekt zalèze nutř, njemože pak deljezhibnjnych kosmow dla zaso won přinć, prćuje so teho dla, kak by ze swojego jastwa wuńe móhl. Je-li přez tuto hibanje próšk na zwjerchličku přinjeseny, dha počina kwětka wjadnyć, kosmy njejsu wjacy proste ale zhiličiwe, a jaty insekt wulèze zaso won. — Při bozu je jedyn puchjerkač (Blaſenfuß, trips) bjez přestaća spróciwy, próšk na zwjerchličku nosyć.

Zo móhli insekty próšk na zwjerchličku nosyé, a kwětki pomhać wobplodžać, dha su hižom wot boha náto pokazane, swoje bydlo a swoju žiwnosć jeničcy na jenej a tejsamej rostlinje měć a namakać, kaž šlinki na podraženky.

Tež wětr dyrbi k wobplodženju rostlinow pomocny być, najbólje tajkich, kiž maja samotne kwětki. Muskje kwětki steja tehdom z wjetša wyšje žónskich, kaž pola rěznow, brězow, lěskow. Trase wětr jenož trošku kćejace hałožki, dha proši so próch na spody nich stejace pěstki. Pola jehlinojtych štomow (Madelhölzer) je próšk z wjetša suchi a kolbaski su z nim jara bohaće wobdarjene. Nastawa wulki wětrik aby wichor, dha zanoša so próšk daloko prjeć a pada potom najskjerje z dešćom sobu delje. Njewědomni a při-

wěrni ludžjo prawja tehdom druhdy, zo je šwabjel z dešćom padał (*Schweifregen*). Su próšniki a pěstki cylje dželene, potajkim na dwěmaj rostlinomaj, kaž pola wěrbow, topołów a t. d., dha je wjetši wětr trěbny, dyrbi-li próšk na zwjerchličku přinć, a to so éim éežšo stawa, čim dalje muskje rostliny wot žónskich steja. Žónska bažanka, (*Bingelfraut, Mercurialis*) bu w dalkosći 10 kročelow wot muskjeje derje wobplodžena, ale jara cežko 200 kročelow wot muskeje.

Naposledku je wobplodženie, hač runje přez wšelakje napřeciwnosćie zadžewane, tola tež přez to polóżene, zo su husto kwětki z wjelje wjací prôchom wobdarjene, hač je k wobplodženju trjeba. Tak da-wa spodžiwna kwětka (*Wunderblume, Mirabilis*), kiž k wobplodženju lědom 2 — 3 zornjatka kwětneho prôška trjeba, na 300, a hodžinka (*Stundenblume, Hibiscus*), kiž lědom 50 trjeba, na 4000.

Hdyž je próšk na zwjerchličku přijšoł, dha so jeho zornjatka wot zwjerchličneje welžnosćeje (*Rarbenfeucht, latex*) namačeja. Přez tuto namačenje wotewrja so džerki prôsneho zornjatka, kiž najbližje pola zwjerchlički so namakaja, a z tuthykh přikhadža mały pysk (*Schnabelchen*), kiž so srjedz zwjerchličnych pankow nutř sunje. Na tuto wašnje wulije zornjatko kwětneho prôška swoju włóhu do pěstki.

Tutón skutk pak njeje na jene dobo započany a do konjany, hdyž próšk na zwjerchličku panje: bjez tym hač so to stanje, zaídu hodžiny haj same dny. Tež móže wjací prôsnych zornjatkow na dobo swoje trubkojte pyski na prjedy wopisane wašnje do zwjerchlički sunyć. Stanje so wobplodženie na tajkje wašnje, dha su zwjerchlički skoro kaž puck z hjejkojtymi jehłami, wot kotrychž su jenož hjejki k widženju. Wlóha prôsnych zornjatkow wobsedža zaso wulku syłu dróbnych zornjatkow, kiž so tehdom jenož jako dróbne dypki po-kaža, hdyž přez dobry mikroskop na nje hladamy.

Kajku móc pāk dalje próšk na zornjatko abo na jejka w symjeńniku wopokaže, a kak te same móc dostawaja, zrawić a swojeho runja płodžić, to je nam potajene.

Je so skutk wobplodženja stał, dha wjadlu próšniki a wotemrēwaja a pěstki ze zwjerchličku to samo potrjechja, přetož wone su swoje powołanie dopjelniłe a njejsu wjacy trēbne. Symjeńnik nětko bubenawi a rosće, a rostlina sčela swoju najlēpšu mēzhu (Saft) k jejkam, zo bychu dozrawiłe a pozdžišo zaso nowe rostliny płodžile.

Powostanki ze starodawnego nabóžnictwa w serb- skich Lužicach.

(Wot J. E. Smolerja.)

Potajne mocey a podziwne skutkowania přirody, kotrež so wot pōhanskich Słowjanow wšelako kjedźbu mējachu, su so drje jako bohojo a bohowki před křescijanskzej swjatej trojicu, před bohom samym a wjeršnym a před jeho jandželemi zhobili, alje tola spomina so bjez ludom hišće na wjelje wosobow z nědušeho pōhanskjego nabóžnictwa a wone su hišće pod wšelakimi mjenami a pod wšelakim nazdatym wopokazanjom znate.

1) Čert. Wón je tón zły duch, ton mócný přeciwnik wšeho dobreho a do cyrkwienskeje ryče přijaty so wón cylje djabołej runa. Křescijanstwo jeho mjeno wutupilo njeje, alje je to samo wjelje wjacy město satana a djaboła wobkhowało, hač runje so tutaj tež pōdla nałożujetaj. Čert a djaboł cylje jenak wjelje płacitaj a wobeju wosebitosće su jene a te same, kaž je křescijanska cyrkje znaje. Tego dla tež jeho mjeno

za Serbow žanu narodnu wažnosć rima a jedyn njenamaka, zo by so jemu hišće nědže bjez ludom nekakje počešćowanje dostało. Tež : eje so žane porybađio wukhowało, kiž by na to pokazowało.

2) Čorný boh abo Čornoboh. Tutón bu najskjerje na horje česčeny, kotaž ma hišćen džensiši dženjeho mјeno a njedaloko města Budyšina leži. Podawizny k najmjeňšemu powjedaja, zo je so na tutej horje woprowało. Kajkikh mocow je wón był, je njeznate.

3) Běły böh abo Běloböh. Tež wo tutym luttu khwilu ničo wjacy njewě, hač zo je so na horje čescíl, kiž so z tym samym mјenom pomjenuje a z napreća čornoboha k pólju leži.

4) Djas. Što ma tutón na sebi, so tež wjacy njewě; tola spomina so „njeho, hdyž so někomu něšto njespodobne zezda a „to ma djas“ rěka tak wſelje jako „to ma čerta.“

5) Dunder abo Dundyr. Někotři měnja, zo je tuto slovo z němskjeho „Donner“ nastalo. Alje temu je drje napřečiwo, zo so prawi: „Wón smorči, kaž dundyr w plónčiku“, a „die Baßgeige“ rěka „dundery.“

6) Raws. Tutón wuraz znamjenja něšto njespodobneho abo njedušneho.

7) Bobak. Wón sula do tych šerjenjow, z kočtrymiž so džeci traša. Wokoła Mužakowa rěka wón tež „bobo“.

8) Zmij. Lud wěri, zo wón we wóhnowej dobje (fórmje) po powětrje leći a temu, do kotrehož domu přikhodži, zbožje přinoša. Najbólje přibližuje so přez wuhjeń, a pjenjezy, žito a mlóko su jeho dary. Teho dla mjenuje so wón 1) pjenježny zmij, 2) pak žitny zmij, 3) pak mlókowy zmij. Jako pjenježny zmij hlada wón tež pokłady, w zemi zakhowane, kotrychž přitomnosć so druhdy přez plómješka a škrički wozjewja a tedy so prawi „Pjenjezy hraja“. Komuž zmij služi, wot teho chce wón tež derje wothlađany być

a jako wóhnjowy duch pyta wón swoje bydlenje rad w hjeli za kachlemi a žada, zo by so jemu dobrą jědž na murku stajała, kaž mlócy jahły, mjaso atd., štož wón, hdyž w domje wšitko spi, zjě.

9) Błudničk. Tuta zawieduje tych samych, kiž za njej du, rad do sonidłow a do wody. — W někotrych stronach maja ludźjo tu přiwěru, zo so dušički nje-křšených džěćatkow do błudničkow přewobroćeja.

10) Kubołćik abo Kubošćik. Wón je domski duch, kiž wó jstwach, w hródzach atd. přebywa. Kaž so jemu spodoba, tak wón skutkuje. Je-li dobreje myslje, dha wopokazuje domjacym dobrotu, wobstara w noczy wšelakje džěla, kiž wodnjo dokonjane njebuchu; je-li pak rozlněwany, ta ludži na wšelakje wašnje přeséha. Wón jich v noczy, hdyž spja, šcipa, budži a snadž tež z łoža mjeta. Swětlo njelubuje, ale přebywa po čmje. — W někotrych stronach rěka též: kółtk.

11) Wódny muž. Wón, kaž jeho mandželska „wodna žona,” wabi tych, kiž nimo jězorow, rěkow, hatow atd. du, k temu, ze bychu so kupali a tepi jich potom. Hdyž jeho žona na brjohach wodow šaty suši, dha pokazuje to na dešć a na wulku wodu. Na suchej zemi nima wódny muž žaneje mocys a móže so lózcy přewinyć. Wón ma rad čerwjenu kapičku na hlowie a je přez to ludžom znaty. Druhdy u.a wón tež džěći, wosebnje rjane dzówki, a wón, kaž jeho žona a džěci so před druhimi člowjekami jenož přez to wuznamjenaja, zo je kroma jich drasty stajne mokra. Jeho dzówki khodzachu w starych časach wjesnymi holecami na prázu a na reje.

12) Wětrec hólcy. Hdyž wětr jara rjeska, dha rěka: Wětrec hólcy haruja; hdyž je wětr z durjem bił, hałozy wotterhował a ř. vy powalał, dha su to Wětrec hólcy činili.

13) Přemjeňk. Hač do teho časa, hděž je džéco šěsc njedžel stare, dyrbi stajnje něchtón w jeho blízkosci być, hjewak móhla stara žona z lěsa abo z horow přiuć a džéco za přemjeúka zaměnić. Tajki přemjeňk je hrozny po čélje a njemócný po duchu. Hdyž so tajkje přeménjenje skoro pytnje, dhu móže so přemjeňk přez to wotbyć, zo so z prutom wot wisateje brézy šwika. Na jeho škréčenje wróci so ta stara žona z tym džescem a zaměni je zaso; tola dyrbiš ju z měrom swoju stronu hic dać, hjewak móhla přemjeňka wostajić!

14) Hobr. Hobry abo hobrsce mužojo so w serbskich basničkach runje tak namakaja, kaž pola druhich Slowjanow. Teho runja tež

15) Palčik. Wón njeje wjetší hač palc a swojeje mólkoscje dla přikhodži často do wuzkoscow a strašnoscow, z kotrychž pak so najbólje zaso přez swoju mudrosć a překlepanosć wumoc wě.

16) Dyterbjernat (Dyterbjenada, Dyterbjarnat, Dykjbjernak). Wón čaha po skhowanju słońca z wulkim hawtowanjom a třelenjom, kaž tež z njepodobnym šcowkanjom swojich psów na konju přez powětr, nikomu pak ničo nječini, štóż jeho na pokoj wostaji. Je-li štó na njeho woła, temu čisnje wón kruch mjasa wot slaknjeneho skotu, kiž so čežko wótbudze. — Přez pola a łuki čahnu so tam a sem wuparnišča, ko-trež „Dyterbjernatowy puć“ rěkaja. Wo Dyterbjernaće so tajka basnička w ludu powjeda:

Běše pak něhdy wosebny, pobóžny knjez z mjenom Dyterbjernat. Tón běše tak pobóžny, zo móžeše svoju drastu do slónčnych próškow věšec a so bojeć nje-trjebaše, zo by na zemju delje panyla. Wón džěše kóždy boži džen kje mši a wuhlada tam něhdy čerta za wołtarjom sedžo, kak wón mjena wšitkic tych na kruwjaci kožu napisowaše, kiž w cyrkwi spachu. Čert běše pak kožu wšu popisał a poča ju teho dla ze zubami naća-

hować, zo by potom hišće wjacy na nju napisać móhl. Ta wusuny so jemu pak na jene dobo a wón prasny so tak z hlowu do scény zezady so, zo jemu jedyn zub wuleća. Při tym njemožeše so Dyterbjernat směcha zdžerzeć. Alje dokjelž bě so w cyrkwi smjał, dha jemu bóh luby knjez to za wulki hréch přicpi. Jako bě Dyterbjernat domoj přijšoł, chcyše won swoju drastu zaso do slónčnych próškow powisnyć, alje te ju wjacy njedžeržachu a wona padže na zemju. Na to so wón rozhniwa a chcyše bohu lubemu knjezej tež něsto k lubu scinić. A wón wza khlébowe drjebjenčki, čisny je do swojich škórnjow a khodžeše tak téptajo na božim darom. Teho dla bu wón borzy wysje zemje wotwjedženy a wón zjézdžuje tam swojeje zlōscje dla hišće do džensnišeho dnja.

17) Kuzłarniča. Pola holanow rěka wona khodojta, tež khodojca a škodzi najbólje kruwom, zo hubjene mlóko dawaju atd. Na sw. Wałporu w nocy je wona najmócnisa. Duž so tedy hišće před wječorom wšitkje durje ze zelenymi haložkami (mejemi) wobtykaja. To přečiwo njeji pomha. Hdyž dešč dže a runje slónco swěći, dha lěta khodojta jako šery mjetel wokoło.

18) Smjertnica. Wona pokazuje so jako blěda, přistojna a bělu drastu woblečena žónska a je před tym domom widžié, w kotrymž něchtón zemrje.

19) Připołnica. Tuta je wulka žónska, kiž připołnju po polach khodži, z wótrym serpom wobrónjena. Tych, kotrychž wona po dwanatej hodžinje na polu hišcen namaka, praša so po wšelakich wěcach. Teho dla slyšiš tež wšednje to přisłowo: „To so praša, kaž připołnica.“ Štóż jej čas připołnja, to je wot 12. hač do 2. hodžiny na jeje prašenja wotmolwjeć wě, teho wopušći wona bjez wobškodženja; komu pak so tajkje wotmolwjenje njeradži, temu wotréznje ze serpom hlowu abo teho zadawi, k najmjenšemu pak načini

jema strašna, z wulkim hlowubolenjom zjenočenu khorosé. Hdyž su njebjesa pomróčene aho hdyž so hrimanje přibližuje, njeje wona widžeć. Kóždy, kotrehož wona nadeńdze, hłada za tym, zo by ryč na plahowanje lena dowiedł, dokjelž móže so wo tym jara wjelje ryčeć a tón strašny čas é z lèpje přecinię.

20) Džiwica. Wona je lěsna abo hoňtska böhewka. Rjana a młoda na pohladanie a z trélbu wo-brónjena a wot pěkných khortow přewodzana čaha po lěsach a tam móžeš ju wosebuje w připołnju nadeńe.

21) Drěmotka. Na přazy ju tak prjódkstawjeja, zo so jena přelča wobročeny kožuch wobwleče, horný džel čela do běleho ruba zawobali a někak wupyšenú přisydawku dzerži.

22) Božé sedleško abo sadieško. Ludźjo sebi to jako rjane, bělozwoblekane džéco abo tež jako bělu kokošku mysla a maja ju za dobreho ducha, kiž přibližacy strach abo blízkje njezbožje přez žałosćenje a plakanje znamjenja.

23) Lado. To je nětko jenož wokidne słowa a rěka tak wjelje, kaž hrozna, njelepa žónska.

Hjewak powjedaja tež wučeni wet přiboha, kiž

24) Flins abo Flinc rěka. Pod Budyšinow blizko wsys Hownjowa běži Sprjewja po rěčnišén, kiž je z wysokimaj brjohomaj wobdate. Tam je na jenym měscje wulka skała, kotraž do wody, kiž je tudy bjeze dna, delje pada a na tejhlej je pječna něhdy Flinc stał, prjedy hač bu wot křesćijanow do řéki čisnjeny. Wón tam hišéje nětko leži. Lud wjenuje to spoujene město „polá přiboha“, njewě pak žane měno mienować.

Křesćijanskje tri wysokje swjedženje su swoje pomjenowanje najskjerje tež z pôhanskich časow wobkhowale, přetož wone rěkaja róčne časy, to je: lětne časy; rok je pola druhich Słowjanow to samo, štož

pola nas lěto. Znate pak je, zo pôhanscy Slowjenjo ranje lětne časy najwosebnišo swjećachu.

Swjedzeń Jezusowego naroda rěka hody, štož je lôhko dosc̄ tež stare pôhanskje na kresčijanski čas přenesene pomjenowanje koŕehož zrozemjenje so pola Serbow wjacy njewě. Jenož z druhich slowjanskich naryčow widziš, zo ma tak wjelje na sebi, kaž swjedzeński čas, kiž zo z hosćinami swjeći. A zo so w tutym času něhdys vikje hosćiny mějachu, to so z teho spóznawa, zo ma so hišće nětko wječor 24. decembra, kiž patoržica abo tež wulka swačina rěka, nimalje w kózdym domje wulka hosćina.

Swjedzeń Jesusowego z morwych stawanja rěka jutry, wokoło Mužakowa jastrzy, a swjedzeń wuleća swjateho ducha mjenuje so swjatki.

Započatk lěta rěka nowe lěto a počasy su: na lěće (der Frühling), lěče (der Sommer), nazyma abo nazymje (der Herbst) a zyma. Lěto ma dwanaće měsacow abo dwě a pjeedzesač njedzel. Dny tydzenja rekaja: Njedzela, póndzela, wutoru, srjeda, štvortk, pjatk, sobota. Dzén dzeli so do hodzinow.

Na njebju su znate: Ječeranc (Orion), babsy (plejades), kósy (coma Berenices), zernička (Venus), jutrnička (Lucifer), wječornička (Hesperus).

Město słowa, kotrež pola Němcow Elektricität rěka, ma Serb hižom ze starodawnych časow wuraz: Milina.

Omar a Mjerima.

(Wot Micića Cyža.)

Žadyn lud njeje tak bohaty na narodnej poesiji, kaž slowjanski. Tuto bohastwo njepokaza so jenož we wulkjej ličbje narodnych pěsnjow, alje wosebje tež we znutřkomnej twarbie tych samych. Rjana kwětkojta ryč

z krasnymi młodnymi znamjenjemi, zdalena wote wšeje nadutosće a přepjatosće zjenoča so z luboznej jednorosću, a zajima tak derje čitarja kaž tež za esthetiku širokje polo wotewrja. Slowjanski duch we swojej njemućenej čistosći a wěrnosti ryči z tuthych pěsni; wone zdadža so nam jako wołłós ze starodawnych časow, kiž nam pak wjesele wobrazy před woči staja, pak zasy wot zrudnych žałošćow ryči, jako hladadło, kiž nam duchowne žiwjenje našich wótcow pokazuje, jako stawizniska kniha, kotruž ani móc časa, ani zahubjaca ruka njeprečela skazyć njemožeše, dokjelž je do wutroby našeho ludu zapisana. Slowjanscy spisowarjo zložichu teho dla tež wosebje swoju kjedźbliwość na tute krasne powostanki ze zaúdzenosće našeho naroda, a z teho nastachu te wšelakje bohate zbérki narodnych pěsni we nimalje wšitkich slowjanskich naryčach. Te same dawaju nam spóznać, na kak wšelakje wašnje je so slowjanski duch rozwijał, a tola tež zasy we tutej wšelakosći slowjanski wostał. Pohladajmy do českich, do polskich, do rusowskich, do južnoserbskich, do našich serbskich pěsni, wšitkje so bjez sobu rozdželuja, a tola budžemy we nich wšitkich tež zaso to zjawne dopokazmo widzeć, zo su Slowjenjo nic jeno po ryči, alje tež po zmyslenju, po začuću, po cyłym znutřkomnym žiwjenju bratřja. Čelakowski, sławny česki basnik, kotryž je ze žórla narodneje poesije čerpawši swoje mjeno po cyłym swěćje rozsérił, přiruna wšelakosć slowjanskich narodnych pěsni k spodžiwnemu štomej, ko-trehož kóžda hałoza je z druhim a zaso druhim kćenjom wobsypana, z kćenjom překrasnym we woni a napohladu, a při tym tak rozdželnym wot sebje, zo ničo temu podobneho na cyłej zemi nadeńć móžno njeje! „Tak, prawi Čelakowski, je so narodny spěw po wšelakich slowjanskich naryčach w najwšelakišich dobach (fórmach) rozwijał, zo by snadno po swojich džélach za plód narodow sebi najnjepodobnišich płaćił, hdy by

tudy jedyn a tón samón słodki zynk na jeho jenosé a cyłosé njedopomňał. Wěrnośc tutych slowow dopokazać njeje trjeba, kóždy ju sam spóznaje, hdyž pěsnje dweju słowjanskeju wotnohow přiruna. To su potajkim špatne a prózne rozsudženja, kotrež su tu a tam slyšeć, hdyž so praji, zo su jene słowjanskje pěsnje rjeńše hač druhje, a njeje to ničo hinak, hač so wo prědnosć módrych a čornych woči wadžić.“ Tudy podawamy južno-serbsku pěsní „Omar a Mjerima“.

Luboj dwaj staj we lubosci rostloj:
Młodženc Omar a Mjerima knježna.
W nałécu hdyž rozkćewachu kwětki
Fijalka a nalik čerwjenojty,
Pytny jeju mała junu stróża,
Mała stróża — Omarowa mačeř:
„Luby syno Omara mój drohi,
„Njelubuj ty tu Mjerimu knježnu;
„Lěpsše holčo namłowi ēi mačeř,
„Krasnu Fatu z wosebneje swójby,
„Kiž je rostla w domje ze zamkany
„Njewidžo uč slónco, ani měsac,
„Njewjedzo tež, na čim žito rosće,
„Na čim žito ani na čim wino;
„Fata je tež z rodu bohatego,
„Wona wulkje přinjese ēi kublo.“

Na to wotmolwi pak Omar taklej:
„Wostaj inje, ty moja luba mačeř!
Twjerdša moja swěra dyžli kamjeń:
Njeje zbožje slěbro ani zloto,
Zbožje je, štož wntrobje je drohje.“

Njepostucha Omarowa mačeř,
A swojego syna z mocu ženii:
Namłoja jom' rjanu Fatu sama
Namłoja a zasłubuje sama —

Tak su swjaty wobrjad dokonjeli.
Hdyž so měloj wječor po wječeri
Zwěrowanaj do komorki wjesći,
Wzał tamburu Omar wukładżenu,
Wotejšol je k Mjerimje pod wókno.
Wón pod wóknom — Mjerima při wóknje:
„Zbóžnje je mi, hdyž ēe zlota widžu!“

Alje za Omarom maćer přińdže:
„Wróć so naspiet, Omaro mój syno!
„Wróć so naspiet, twoja maćer prosy;
„Doma sedži njewjestा Fatyma,
„Na pòslanju mjehkim sylzy roni.“

Omar nětk, hdyž hinak njeje móžno,
Wotejšol do swojoh' dwora domoj.
Na pòslanju njewjestा tam sedži
Sylzy ronjo po bělym tym ličku.

Młody Omar na křinu so synje,
Sam so swlěka, sam so rozhrotuje,
Sam sej wěša bróu a drastu swoju,
Na tamburje čeiko wukładżenej
Hraje hłos, a při tamburje spěwa:

„Nětko Mjerima drje moja rjeknje,
„Zo ja knježnje běty šlewječ zejmam —
„Ně, lubčička! wěř mi duša moja,
„Zo je drohje žiwjenje mi twoje.“

„Njetko, Mjerima drje moja rjeknje,
„Židžany zo knježnje *kaftan* swlěkam
„Ně, lubčička! wěř mi duša moja,
„Zo je drohje žiwjenje mi twoje.“

„Nětko Mjerima drje moja rjeknje,
„Zo ja knježnje běle ličko košu. —
„Ně, lubčička! wěř mi duša moja,
„Zo je drohje žiwjenje mi twoje,

„Prěnja lubosć naju njewuhasnje!
„Slónco za mróčalku druhdy zaídže,
„Ja pak nihdy njęzlamam či swěru.““

Hral je młody Omar na tamburje,
Tak je hrał, a při tamburje spěwał.
Njewjestu pak na pósłanju sedžo
Ronila je při tym hórkje sylzy,
Sylzy ronjo tak je žałosćiła:
„Kajki je to dzeń bjez jasnoh' slónca,
„Kajka nóc to bjez měsaca jasnoh',
„Kajki kwas, hdzež nawożenja rijeje!
„Bóh će khostaj, Omarowa mači,
„Zo sy rozwiedla, štož lube drohje,
Zwiazala pak, štož so lubo nima!““

Přindže Omar k njewjeséje k téj młodej
Šlewjer z wobleča ji wotkrywajo:
Lièko krasne, kaž nad horu slónco,
Wóčcy čornej jako drohi kamjen! —
K holiču duž takhlej Omar džeše:
„Oj Fatyma, ach kak sy ty rjana,
„Njeje moja Mjerima tak rjana,
„Alje mojej wutrobje je droha.““

zapomni so do rjej młody Omar,
Pokoši ju srjedža čornej wočow,
Pokoši ju jedyn, dwaj a tři króć,
Haj hdy bychmy swěru přeličili,
Snadž by bylo sto króć aby wjacy.
Potom džeše k njewjeséje Fatymje:
„Dži wšak mi po papjern a pjero,
„Zo bych napisal šeje dwě tři słowa,
„Dokjeliž je nahla moja mačef,
„Snadž by tebi smjeréje winu dala.““
A hdyz mačeri bě lisćik spisał,
Rjekny lišćeje k njewjeséje Fatymje:

„Styš Fatyma, moje holčo lube!
„W čerwjenych mje róžach wukupajše,
„Potom nimo Mjerimy mje njesće,
„Mjerinna njech morweho mje koši,
„Hdyž mje žiwoh' ženje njekošila.
„Jenož bože dla, ty wbohje holčo!
„Njeryč, njeplač do běleho ranja,
„Njech so moja mačer nawjeseli,
„Njech so sotry kroča narjejwaju,
„Njech so w kolje pěsni naspěwaju.“
Praji to, a swojoh' ducha spušči.

Hdyž so rano poča rozedniwać,
Postanyła Omarowa mačer,
Wzawši wonjaceje balzaminy,
Cheyla witać mlodej' zwěrowanej'.
Hdyž so dawno běše rozednilo,
Slónco hižom wysoko na njebju,
Dziwaše so Omarowa mačer,
Čeho dla ščen Omar njepřikhodží.
Duž dže na najstwu tam horje sama,
Klepa, woła, Omara wubudža:
„Stań Omaro, slónco dawno swěčci,
„Što pak sy so njenakošil hiščeje
„Běloh' lička rjaneje Fatymy?“

Wuslyšawši njewjesta Fatyma
Wotewrita durje wot komory,
Žałosęjo wulcy jara plače.
Po bělým tym ličku sylzy roni.
Rjeknuje takhlej Omarowa mačer:
„Bože dla što, Omaro mój syno!
„Njewjesta tak jara zapłakuje?
„Njebojis so wulkjeho ty hrěcha,
„Zo ta wboha přeni džeń juž plače?“

• Omar pak ji wjacy njewotmolwja,
Morwy, němy leži tu na zemi.
Alje rjeknje njewjestu Fatyma:
„Njepokliwaj maci syna swojoh“
„Njepokliwaj, hdyž to njeje žel ci,
„Zo sy jeho a mocu woženila.
„Jenož přečitaj tón běly lisčik,
„Kiž ci Omar wostaji po sebi.“

We tym lisćie pisane bě tohlej:
„Wudźałajće kašć mi ze šimšira,
„Čeūku košulu mje zwobwlekajće,
„Kiž je Mjerima mi wušiwała,
„Rubiško mi wušiwane zwježće,
„Kiž je Mjerima mi luba dała.
„Sypće na mnje wšelakje tež kwětki
„Najwjac' róžow z nalikami,
„Njech mje njesu młodzi nježenjeni,
„Přewodza mje knježny njewudane,
„Přewod njech přez sadownu dže hasu,
„A hdyž přindu k Mjeriminom' dwornu,
„Njech mje spušća na zelenu trawu,
„Njech mje widzi Mjerima ta droha.
„Njech mje widzi, morweho njech kośi,
„Hdyž mje žiwoh' ženje njekošila.“

Pismo čita Omarowa mačer,
Hórkje sylzy zrudna přeliwajo.
Dopjelnja wšu Omarowu žadosć.
Ze šimšira kašć 'mu wudželaju,
Košulu 'ho čeūku zwobwlekaju,
Rubiško tež wušiwane zwježa,
Kiž 'mu Mjerima bě luba dała,
Z kwětkami 'ho wšelakimi debja,
Najwjac' z róžemi a nalikami,
Nošerjo su česni młodženicojo,
Přewodzeřki njewudane knježny.

Přewod pak přez sadowu dže hasu,
Nimo běloň' dwora Meriminoň'.

A Mjerima sedži při woknješku,
Wušiwajo hórkje sylzy roni,
K maćeri pak čišje takhlej praji;
,Što to tola, moja luba maći!
,Za róžemi wonja w našim dworje,
,Mi so zda — to Omarowa duša.“

Maćer na to z čicha takhlej džeše:
,Mjelč, njeblaznij, moja luba dżówka!
,Mjelč, njeblaznij, maš-li strowy rozom,
,Twój dzén Omar lubuje nětk druhu,
,Tebje ani wjacy k jedźbu nima!“
Na to Mjerima pak zaso praji:
,Wérno njeje, moja luba maći!
,Róžow wonje — to je moja radosć,
,Róžow wonje — Omarowa duša.“

Skoči Mjerima kaž wokuzłana,
Běži delje do wrotow, a z dwora —
Tu dže přewod z Omarom na marach:
,Lubi bratřja, přečeljo wy drozy!
,Spušće mi 'ho na zelenu trawu,
,Je-li tuto lico, kajkjež běše,
,Hdyž 'šeje k wóknu lubej' přikhadžeše,
,Njech jej widžu, stej-li to tej rucy,
,Kiž pod wóknem hraještej tamburu
,Njech wšak morweho nětk wokošuju
,Hdyž sym žiwoň' ženje njekošila.“
Žiwa padże, zběhnychu ju morwu.

Hdyž Omara wotsal wotnjesechu,
Tež za Mjerimu kašć wučesachu;
Hdyž Omara spuščachu do rowa,
Mjerimu do kašća połožichu;

Hdyž Omara w zemi pohrjebachu,
Mjerimu' na kjerchow donjesechu,
Pódla sebje jeju pokhowachu,
Přez kašč jeju rucy zawdawachu,
Čerstwej jablučey do rukow dachu.

Njetraješe dołho, z teho rowa
Na Omara zeleny šmrěk zrosće,
Jědleňka pak młodna na Mjerimje,
Jědleňka so k šmrěkjej přiklonjuje,
Kaž so holčo k lubom' přikhiluje.
Hromadźje tak rosće šmrěk a jědla,
Wokol njeju hórká čemerica.

Smjerć Omara a Mjerimy słuša do najrjeñišich předmjetow lubosćiowych pěsni pola južnych Słowjanow, a wobspěwuje so na jara wšelakje wašnje, kaž je w zběrcy narodnych pěsnjow Vuka Stefanovića wiđeć. Ja tu pěsú tak podawam, kaž so w Narodnych Nowinach přeložena namaka. Hač runje sym při přełoženju na čistu serbsku ryč kqedžbował, dha sym tola tež někotre cuze słowa trjebać teho dla za nuzne spóznał, zo by so orientalska barbitosć prěnjoty (originala) wobkhowała. Orientalskie su wosobniki (nom. prop.) *Omar*, *Mjerima*, a *Fatyma* (tež *Fata*); — *tambura* je mała hudźbna připrawa z mjedżowymi trunami, na kotrychž so hraje kaž na guitarje; tajkje tambury su husto *wukładzene* a ze slěbornymi kwětkami wudebjene; — *śimsir* je twjerde drjewo buksowe (buxus); — *čemjerica* je dróbna rostlinka (*Helleborus niger*, Nieśwurę). — Po orientalskim wašnju džerži so za poccivosć a rjanosć, hdyž njewjestu žaneho mužskjego wiđiła njeje, haj, hdyž njeznaje, što so pod slóncom stawa. Sem słuša tež mačerne prawo, po kotrymž synej njewjestu *namłowja* a *zaslubuje*, kaž tež tón w

balladzje podótknjeny *swaty wobrjad* (ritus) a druhje drobnosćje.

W cyłej južnosłowjanskjej poesiji ma rostlinstwo a wosebje kwětkoryč wjelje na sebi; tak znamjenja *róża* a *nalik* lubość a lubościwe spominanje; čerstwe *jabłuko* dopjelnjenu žadosć a lubościwe přikhilenje; *śmrék* a *jędla* staj znamjeni rjenje twarjeneho, zrostneho čela, młodženskjejc přistojnoséje a knježnjaceje luboznoséje; *čemjerica* wuprawia njezbožomny wosud a žałosć w lubości.

Wjelje na tuhlej balladu podobnego widźimy w serbskjej pěsničcy, hotraž so pod napisom *smjerć wo luboście* w Smolerjowych serbskich pěsničkach (zw. I. str. 82. člo. L.) namaka. W dalšim na spomnjenie knihi zapokazajo, podawam tudy jenož wobsah pěsnje z někotrymi wuzběhnjenja hódnymi městami:

Syn njezměrnje bohateje wudowy je swoju lubość khudej služomnej holčey darił, a jejnu wutrobu sebi přiwobwročił, jeho mać pak do ženityw njezwoli. Tu-tón zadžewk widžiwši, da so to khude holčo do klóštyra.

Hdyž bě to slyšal tón jejuy luby,
Dał je sej sedowač konika
Přeco wón hnał je tam do Khrōscic,
Přeco wón hnał je tam k kowarzej.
„Kowaj mi kowarjo konika
„Kowaj 'ho na wšitkje štyri nohi!
„Njekowaj kowarjo ze železom,
„Njekowaj kowarjo z worcelom —
„Na prěnej kowaj ze slēborom,
„Na poslenej kowaj ze złotom!“

Na tajkje wašnje hódnje přihotowany čéri hólčik do klóštyra, alje klóštyr so před nim zamka.

Hólčik so wo durje klapaše,
Ze swojim móličkim porscikom,

Ze swojim slébornym pjeršenjom.
„Hoháej, hoháej wrótniko!
„Njeje tu moja lubčíčka?“
Kniežna ta dźeše z hrodu delje,
W bělę tej židźje hač do zemje.
Jeje te włóski su rozčesane,
Do lutyh prómješkow rozpledene,
Po jeje ramješkomaj rozdželene,
Po jeje khribječe rozkładżene.
Z lewej tej ručku 'mu wočinješe,
Z prawej pak hólčika witaše.
„Witaj wšak, witaj ty luby mój,
„Witaj ty luby mój najlubši.“
„Hladaj wšak, hladaj ty luby mój,
„Na moje włóski mi nažoltne.
„Kaž su te włóski mi rozkładżene,
„Tak su naju luboſeje rozeńdžene.
„Tak su naju luboſeje rozdželene
„Po wšitkim swěćje mi rospjersene.
„Z wětříkom su wone rozdunjene,
„Z wodžičku su wone rozplownjene.

Přez tajkje wotmolwjenje zrudženy, čéri hólčik zaso k maćeri dom, a skorži ji swoje njezbožje. Ta pyta jeho spokojic a dže: Tajkich holcow je wšudžom dosć; jědž do euzeho kraja, tam su hiščen wjelje rjeňše a pěkniše. Wón posluchaše na maćernu radu, alje njenamakawši, Štož běše pytał, wróci so zaso domoj:

„Česku sym Budysku wobježdžil,
„Žaneje rjeňšeje njenamakał.
„Žaneje rjeňšeje njenamakam,
„Žaneje druhjeje njecham měć.“

Jeho bohastwo jemu žanu płaciźnu nima, wón je hidži jako přičinu swojego njezboža a dže:

„Pjenjezow, pjenjezow ma ja sam qosc;
„Dosc mam ja slěbora, złoteho.
„Tolerjow mam hiščen wjelje wjac,

„Dyžli ta wólsička haložkow.
„Ščesnakow mam hiščen wjelje wjac,
„Dyžli ta wjerbinka lopješkow.
„Čerwjenych złotych mam wjelje wjac,
„Dyžli ta lipa lisčičkow.
„Te chcu ja wšitkje nětk rozmjetac,
„Po tych mi puéach ščežčičkach.
„Zo b'dža je khudži sej zezbjerać
„Zo b'dža tak na mnje spominac.“

Přeměrna zrudoba jeho mori; wo pól dnja skhorje
a wotemrje. Same zwony wopekazaja džélbranje na jeho
smjerći a wšitcy ludžjo so prašeja:

„Štoha je tola wumrjeł,
„Zo 'mu te zwony tak rjenje zwonja?

Tež knježnička zhoni tute zrudne powjeséje.

Knježna ta džèše z hrodu delje,
W čornaj tej židžje hač do zemje.
„Hdyž mje mój luby tak lubo mči,
„Zo je wón wumrjet moje dla,
„Dha ja tež luboh' tak lubo man,
„Zo chcu ja wumrjeći jeho dla.
„Wy pak, haj wy naju zahrjebajće,
„Na te mi pnje přezpuče,
„Hdžež tam či ludžjo kje mši khodža,
„Hdžež woni khodža wote mšje;
Zo budža na naju spominać,
Na naju wulkje te lubosćje.
Na njeho stajće wy winowy kječk,
Na mnje pak rosmarju zelenu!
Na winowym kječku b'dže šmutajčka,
Na šmutajčey zelene lisčičko,
Na lisčičku dróbne to pismičko
Zo džén mój wobaj zbožnaj smoj. *)

*) Tudy scěňuje pola Smolerja hiščen dwanaćje rynčkow,
kiž wšelakje rozpomnjenja a wučby woprijeja Jich hubjena ryč

Trjeba njeje, zo so na krasnu romantiku a wosebite rjanosće tuteje pěsnje dopomnja; te same su na měscje widžeć. Jenož na to dowolam sebi pokazać, kak w mnohim nastupanju, wosebje pak we wuwjedženju předmjeta na Omara a Mjerimu je spodobna. Bohastwo a wosobnosć z jeneje, khudoba a nizkosć z druhyje strony dželi tež tudy dwę lubowacej wutrobje. Tež tudy je maćerna wola njepřekračomny zadžewk k mandželskjemu zjenočenju, a namaka tu kaž tam podwolnu poslušnosć. Wobaj synaj namakataj přeměrneje zrudoby dla nahlu smjerć. Mjerimje zjewi so Omarowa smjerē přez rózowu wón, we serbskjej pěsni su rjane zynki cyrkwiných zwonow. Ćežcy by so wunamakać dało, kotry z tuteju wobrazow je lěpje wużwoleny. Derje wuraženy je w serbskjej pěsničcy tež charakter knježny. Swojeje znutřkomneje płaćizny sebi swědoma, nima khudobu za žadyn zadžewk lubosćje. Jeje luby ji wyšje wšeho dže. „Kral a khězora njecha měć, hjejzo lubeho njekrydnje.“ Zo by jemu swěrna wostała, poda so do khloštyra. Alje, jako smjerć swojeho lubeho zhoni, a zo je z lubosje k njej wumrjeł, njezda so ji tón wopor, kiž je swojej lubosci přinjesla, wulki dosé być. Wona wobzanknje swoju smjerć: „hdyž sy ty wumrjeł moje dla, dha cheu ja wumrjeć twoje dla!“ Na kajkje wašnje so to stanje, we tym wostaji nas pěsnička — nic bjez wustojnosće — njewěstych. Charakter Mjerimi je lubozniši, knježny — mócníši. Mjerima wumrje přez swoje začuća, přez svoju lubosć; knježna přez swoje z lubosje wukhadźace přeswědčenje; Mjerima podleži njezbožomnemu wosudej — naša Serbowka dže jemu napřećiwo. Naposledku zetkatej so wobej pěsničcy zaso w tych zrosćenjach na rowje. Tam wurośe šmrék a jědla, tu ma so zasadžić winowy pjeňk a rosmarja; tam znamjo wěčneje lubosće, tu — wěčneje zbóžnosće.

a wopříječe dawa na měscje spóznać, zo k tutej pěsni po prawym ujerušenja, alje zo su pozdžišo nastale a jara njetrjebawsi připlacujene.

M. C.

Wšelakosće.

Serbska peticyja wot 26 julija 1848. — Hižom dlějši čas dawaše so w serbskim ludu to žadanje pytnyc, wyšnosći zjewić, štož Serbow w narodnym nastupanju wobčežuje a štož dalje parować njemóža. Po zhromadziznje, kiž bě srjedu po jutrah 1848 towařstwo maćicy serbskeje swojich naležnosćow dla mělo, wosta hiščen wjelje sobustawow hromadžje a bu wot wulkjeje wjetšiny tych samych postajene, zo by so peticyja serbskih narodnych naležnosćow dla na kralowskje sakskeje ministerstwo pósłalo. K wudžělanju tajkjeje peticyje a k wobstaranju wšcho, štož k temu sluša, buchu sednjo za Serbowstwo starosćiwi mužojo wuzwoleni: Imiš kandidat duchomnsta a měšćanski wučeř w Budyšinje; Bróska duchomny w Budestecach; Domaška, w t. č. duchomny w Nosaćicach; Kućank, kaplan w Budyšinje; Cyž, w t. č. notar w Budyšinje; Melda, wučeř we wulkim Dažinje a Bartko, wučeř w Kwaćicach. Tući podachu so hnydom džen pozdžišo do jím dowěrjeneho džela a do rozryčenja a rozloženja wšeho, štož by so do tajkjeje peticyje hodžilo. 6. meje přindžechu zaso hromadu a bu tedy započatk peticyje, wot Imiša zestajany, rozsudženy. 10. meje bu to dželo wot Imiša, Bróski, Kućanka a Domaški dalje wedžene, wudokonjenje teho sameho bu pak Imišej přepodate. Po dlějšim, swěrnym prócowanju bu Serbow próstwa k podpisaniu přihotowana. Zo by so pak tajkje podpisanie čim ručišo dokonjało, bu peticyja čiščana, wot Imiša w mnohich wotěišach rozławana a wot derje zmyslenych Serbow po cyłym sakskim serbskim kraju k podpisaniu prjódkkładżena. Wšitkim, kiž su tajkje hlej wobčežne a druhdy jara mjerzace dželo na so wzali, sluša najwoschniši džak cyłego Serbowstwa. Něhdžje hač do 22. julija běchu so podpisma zhromadžowale a dokjelž bě jich hač do teho časa ni-

malje 5000 hromadu přijšlo, dha bu wobzanknjene, serbsku peticyju skjerje lěpje ministerstwu přepodać. Duž podachu so 25. julija tuči Serbjo do Draždān: Duchomny Bróška z Budestec, kapłan Kućank z Budyšina, kand. duchomsntwa Imiš z Budyšina, wučeř Melda z wulkjeho Dažina, wučeř Hicka z Ralbic a či burjo a kublerjo: Cyž z Nowoslic, Hejna z maleje Boršće, Jězorka z Jawory, Kokula z Njebjclčic, Psul z Přišec (w t. č. w Bělčecach), Somer z Malešec, Wičaz z Blócan a Wowěrk z Budyšina. K nim přiwadachu so hiščen w Draždānach sejmscy zapóslancy: Kubas z Hodžija, Herman z Wuric a Herman ze Spótec. 26. julija džechu wšitcy šěsnacjo k ministropresidentej Dr. Braunej a přepodachu tam peticyju. Při tym ryčeštaj Bróška z evangelskjeje a kapłan Kućank z katholskjeje strony někotre přisprawne słowa a zapóslanc Kubas připraji po tym, zo so přitomni ūžiskich a mišonskich Serbow zastuperjo na krajnym sejmje we wšem zjenočuju, štož Serbjo proša a požadaja. Na to da minister dlějše wotmowjenje, w kotrymž wón bjez druhim wupraji: „Serbjo chcyli hiščen khwilu sčerpiliwi byé, při tym pak wěstosé měć, zo so wšitko wot sakskjeho knježeřtwa dokonjeć budže, wo čož so prosy a štož k zbožu Serbow trěbne atd. Potom poda so pôselstwo tež do Pilnic, zo by Jeho Majestoséi tež swoju pokornosć wopokazało. Tam ryčeštaj Imiš a Kućank přihódne słowa a J. K. Majestosé da jim jara miłosćiwe wotmowjenje. Na to poda so pôselstwo zaso domoj, Imiš ryčeše pak hiščen pozdžišo tež z ministromaj z Ptórdenom a Oberländerom a tež tutaj prajistaj, zo dyribi so Serbam dostać, štož je jim w nastupanju jich narodnosćje w šulach, cyrkwjach, před sudom a před zastonjnswami trjeba.

Spomnjenja peticyja sakskich Serbow na ministerstwo wopřiješe tu próstwu: „Wysokje kralowskje zhromadne ministerstwo chcyło na to džělać

a spožćić, zo by serbska ryč w Serbach runje to samo prawo měla, kotrež ma němska ryč w Němcach, a to wosobnje w šulach, cyrkwiach, před wyšnosćem i a před sudom.

I. Štož šulje nastupa, dha prošeše so:

1) zo by serbska ryč w serbskich šulach wjacy podtlöčena njebyla, alje jako Serbow maćerna ryč swoje polne prawo měla a při wučenju so nałožila; pòdla pak tež němska ryč bjez tymi wažnymi wćami byla, kotruž wučeř wosebje wučić dyrbi;

2) zo by so na gymnasiju a seminaru w Budyšinje wučeny Serb za wobstajneho wučerja postajił, kiž by serbsku ryč wučił a serbskich młodzeńcow za jich powolanje bjez Serbami přihotował; kaž tež, zo by so serbskim seminaristam w jenej serbskjej šuli skladnosć dawała, w serbskim roswučowanju so zwučowaé.

II. Štož cyrkwe nastupa, dha prošeše so:

1) zo by so we wšech serbskich wosadach kóždu njedželu a kóždy swjaty džen serbski prćdowalo, kaž tež, zo by so za Serbow, hdjež sebi žadaja, při wudželenju swjateho wotkazanja serbska ryč nałožala, runje kaž tež při druhich cyrkwinskih wobstaranjach;

2) zo by so w Draždžanach serbska boža služba za evangelskich a za podjanskich Serbow za ljeto k najmjenšemu dwanaće króć wobstarala a bože wotkazanje jim za lěto k najmjenšemu štyri króć přez serbskjeho duchomneho so wudžclowało;

3) zo dyrbja nowi duchomni při zapokazanju do wosady, hdjež je wjacy Serbow hač Němcow, serbski přisahać.

III. Štož sud, zastojnikow a zakonje nastupa, dha prošeše so:

1) zo by so Serbam serbski sud dał a zo by so za přichodne zjawne sudnistwo serbska sudniska wyšnosć w Serbach postajiła, hdjež bychu Serbjo přeslyšenje,

zamolwjenje, sudniške spisowanje a wotsudženje w serbskjej ryči měli;

2) zo bychu Serbjo při swojich wyšnosćach mužow měli, kiž su serbskjeje ryčeje móeni;

3) zo bychu so wšitkje zakonje a druhje ważne přikaznje a wozjewjenja přez přisahaneho přełožerja do serbskjeje ryčeje přełožile a so Serbam tak zjewile.“

Priěnej dwě, šulu a cyrkjej nastupacej, dźelbje tajkjeje próstwy dosta budyska krajska direkcyja k rozsudženju a tuta da z teju sameju zaso někotre dźelje wot duchomneju Jakuba w Budyšinje a Krügarja w Poršicach, kaž tež wot wučerja Hatasa w Hrodzišču a t. d. wułožić a rozkładować a posła potom, jako běše tež budyskje serbskje ryčeinskje towařstwo pola spomněného zastojnſtwa wo swérne wobstaranje a sprawne dopjelnjenje Serbow próstwy najnaležnišo prosylo, swoje wotmolwjenje na ministerstwo do Draždžan.

Štož je ministerstwo na to wobzanknylo, to je w scěhowacej, duchomnemu Bróscy a jeho sobutowaršam peticyjonskjeho pósleſtwa připoslanej, wukazni budyskje krajskjeje direkcyje woprijate:

Na sobustawy pósleſtwa k přepodaću peticyje saskich Serbow, k. duchowneho Brósku w Budestecach a t. d.

Wot kralowskjeho ministerstwa kultusa a zjawneho wučeństwa bu w měsacu juliju zańdżeneho lěta peticyja saskich Serbow, kotruž bě pósleſtvo kralowskjemu zhromadnemu ministerstwu přepodało, tak daloko hač ta sama cyrkwinskie a šulske wěcy nastupa, po wučahu, k rozsudženju a k dališemu prjódknjesenju podpisanej krajskjej direkcyji sobudzélena.

Zo by so potriebne roszudženje w tutej, za serbskje wobydlerstwo tudomneje krajskjeje direkcyje wopravdzie wuley jara ważnej naležnosći, po móžnosći dospołnje stać mohle, su so starobliwe wuradżowanja stałe, tež je so krajska direkcyja hiščen wo měnjenja někotrych serbskich duchomnych a wučerjow postarała, a jako bě

po sčinjenych wuradzowanjach tak daloko přijšla, zo by njestronskje rozsudženje wuprawić móhla, je kralowskjemu ministerstwu kultusa a zjawneho wučeństwa wóbšérne prjódknjesenje přepodała a prjódkstajila, kak móhle so te wobčežowanja prošacych, tak daloko hač so za wěste a wérne dzeržeć dyrbjachu, najlepiej wuzbčnyć a so hjewak hiščen jich zdobne požadanja dopjelnić.

Po připósłanju wobzanknjenja spomnjeneho kralowskoho ministerstwo ^{28 julija}
_{19 awgusta} so Wam k dališemu wzjewjenju prošacym, tuto k nawjedženju dawa:

W powšitkomnym ma so to změrowace wuprawjenje wozjewić, zo wotpohladanje a prócowanie knježerstwa ženje na to šlo njeje, Serbow narodnosć a maćernu ryč někak přikrótčić abo zahnawać.

Hdyž

I. w nastupanju šulstwa prošacy tuto w připravjenju ludowych šulow namakać mysla, dha přepóznawaja woni postawjenja knježerstwa.

To wobstjenje, zo so w najwjacy šulach, z jara małymi wuměnjenjemi, wjelje němskich džeci wuči, wuzanknje tu móžnosć, zo by so wučba w tutych šulach jenož w serbskjej ryči wudželała. Bjez tym pak, zo je Němcam serbska ryč mjenje potrjebna, dha Serbia njemskijeje ryče parować njemoža, dokjelž wosrjedža wjelje wjetšeho němskoho wobydlerstwa bydla, kotrehož cyłe zarjadnistwo němsku ryč nałożuje.

Duž dyrbi so we wšitkich šulach němska ryč wučieć a prošacy sami to cheedža a za nuzne zpóznawaja. Alje to dosahać njebudże, tatu ryč jenož w mało hodzinach wučić, wona dyrbi so tym džecom, čim mjenje ju z wonka šulje słysa a ryča, čim bólje w šuli přiwučować, a teho dla wulki džel wučby w tutej ryči wudželć. W nastupanju teho, kak wjelje ma so w kóždej šuli, w kotrejž so wjacy abo mjenje serbskich džeci rozwučuje, němskjej ryči wotpušćić, njedawaja so zhromadne postajenia

dać. Prawidłomje budźe drje spomnjenych přičinow dla němska ryč přeważowaē dyrbjeć. Tola pak je po prjódkstajenju krajskjeje direkcyje kralowskje ministerstwo za dobre spóznało, zo by přichodnje šulskje prjódkstejerstwo nastupaceho šulskjeho wokrjesa teho dla słyśane było a tak potrjeba gmejny so starobliwje přepytała a wučba so tak do rjady stajila, kaž so k dosahnjenju šulskjeho wotpohladanja najlěpje hodži, a kaž je w tajkim nastupanju džeńsniši džen wukaz na wšitkje inspekcyje serbskich evangelskich wučeńjow wujšoł, tak so tež serbskich katholskich šulow dla z tu domnymi tachantstwom do jednanja stupi.

Hiżom dotal njeje hjewak po §. 28 šulskjeho zakonja wot 6. junija 1835 wučerjam, kaž prošacy měnja, zawostajenc bylo, hač bychu nabōžnisku wučbu serbskim džěćom jenož w němskjej ryči abo tež z nałożowanjom serbskjeje ryče wudželeć chcyli. Krajska direkcyja je w postajenju spomnjenego zakonjaweho wustawka: „We wšitkich ludowych schulach so wučba w němskjej ryči wudžela, tola pak maja so džěći serbskjeho naroda tak derje němskje kaž serbskje čitanje wučić, tež tak dolho hač boža služba w jenej wosadžje z cyla serbska wostawa, ma so dowolić, zo nie jeno z-hłowy-wuknjenje katechismusa, biblijskich štučkow a kērlušow a kērlušowych štučkow, alje tež wudželenje nabōžniskjeje wučby z nałożenjom serbskjeje ryče so stawa, zo ma so tuta z džela k jasnišemu wuloženju wučbnych hronow, z džela k wospjetowanju zaprijateho wužiwać“ spóznać dyrbjeć měnila, zo je mysl zakonidawarja na to šla, zo so serbskie džěći wšudżom, hdjež so za nje elementarskie ludowe šule maja, nic jenož serbski čitać wučić, alje so jim tež dospołna nabōžniska wučba z podłożenjom serbskjeje ryče wudželeć dy rbi.

Tež kralowskje ministerstwo je tutemu wuloženju přistupiło. Je so pak tola stalo, zo někajki wučeř serbskje džěći jenož němcy wučeše, dha je to wuče-

rjowa wina była, kiž serbskjeje ryčeje swědomy njebč, abo ju z cyła njerozemješe. Kaž hjewak spomnjeneho wučenja dla wosebny wukaz na nastupace inspekcyje wuńdže, dha chce tež kralowskje ministerstwo při přehladowaniu šulskjeho zakonja na jasniše wuprajenje teho sameho kjedžbu měć, zo by so tajke wopačne zrozemjenje dalje njestalo, k čomuž su nětčiše słowa zakonja winu dawałe.

Njedostatku wučerjow serbskjeho naroda, kiž so před někotrymi lětami jara začuc daše, je kralowskje ministerstwo přez praeparandski wustaw za serbskich seminaristow wotpomhać pytało. Dokjelž je wone pódla tež krajskjej direckyji zawostajilo, zo by wona přepytała, hač či Serbjo, kiž na wučerstwo wuknu, k temu dosahaja, zo bychu so wupróznejene wučerskje města z nimi wobsadžile, a zo by wona na to dželała, zo by so wjacý k wučerstwu kmanych Serbow dobyło, dha budže teho dla, dokjelž přeđeo hišće jara na serbskich wučerjach pobrachuje, wot krajskjej direckyje wozjewjenje wudate, přez kotrež so starší a wučerjo na tutón njedostatk pokazuja, zo by so přez to wjacý młodych za wučerstwo kmanych Serbow dobyć móhlo.

Dckjelž so dalje tež wjetše wobkjedžbowanje serbskjeje ryčeje při wučbje na budyskim seminaru potrjebne zda, dha je kralowskje ministerstwo za dobre spóznało, zo by so přihot na to činił, nic jeno, zo by so wučba w serbskjej ryčnicy, kotraž so dotal jenož kóžde druhje lěto kóždy tydženj w dwémaj hodžinomaj dawaše, slajnje kóždy tydženj k najmjeňšemu w dwémaj hodžinomaj dawała, alje tež, zo bychu seminaristojo składnosć dostawali, w jencj serbskjej šuli w měscje abo w jeho blízkosći w serbskim wučenju a wosebnje w serbskjej nabožniskjej wučbje pod wodženjom jeneho duchomneho so rozwučować. W posleňšim nastupanju budže to z budyskjej měščanskjej radu wujednane.

Tež stanje so teho runja jednanje krajskjeje direk-

cyje z gymnasialnej komissiju, zo by so gymnasiastam wosebnje pak tym z nich, kiž cheedźa duchownstwo studować, składnosć dawała, so w serbskjej ryći roswučować a wudokonjeć.

Naposledku dyrbi tež za to starane być, zo so w ludowych šulach a w seminaru wučeńske knihi z něm-skim a serbskim tekstem zawjedu.

W nastupanju

II. namjetow, cyrkjej nastupacych, dha spanje

1) tón na to stajeny namjet, zo by so we wšitkich serbskich cyrkwjach kóždu njedźelu a kóždy swjaty džeń serbscy předowało, a zo by so na požadanje Serbow při wudželenju božeho wotkazanja, kaž při wšitkich cyrkwinskih skutkach serbska ryć naložowała, přez to, zo so tuto wšudżom, hdzež to městne wobstjenja njepřiwadawa, wokjedźbuje, a njemože so k najmjeňemu, je-li prjedy jenotliwe padы k wobčežowanju njepřídu, žadyn wukaz teho dla wudać.

2) Namjetej wo džerženje serbskje božeje služby za evangeliskich Serbow w Draždžanach je so hižom přez założenie lětnje štyrikróčnego, so wospietowaceho kjemša w draždžanskjej křižnej cyrkvi dosé činiło a ma so wočakować, hač budže so přisporjenje tuteho kjemša jako požadliwe zdać.

Dla założenia tajkjeje božeje služby za katholskich Serbow je wot kralowskoho ministertwa wukaz na ja-poštolski vikariat w Draždžanach wujšoł.

Hjewak pak, štož

3) tón namjet nastupa, zo bychu nowi duchowni při swojej ordinacyji we wosadach, hdzež je wjacy Serbow hač Němcow, tež serbsku přisahu wotpołożili, dha njeje kralowskje ministerstwo k temu přistupilo, dokjež njehladajo na to, zo ordinacyja kandidaty, kiž do duchownskjeho zastajnsta stupi, kotraž so hač do lěta 1834 pola teho konsistorstwa, při kotrymž bčeše pruhowanje wobstał, stawaše, nic jeno w nastupanju

na zastojnство, do kotrehož zastupuje, alje tež we wotpohladanju na jeho duchomne skutkowanje so stać dyribi; a zo by so wot dotalnego wašnja wotkhadžalo, so čim mjenje nuzne zda, hač wěscje w kóždej tež cylje serbskjej wosadzje wulki džel wosady tak wjelje njemcocy rozemić budže, zo wopřijecje přisahi zapřijec može, ordinacyja tež nic džel božeje služby we wosadzje njeje, alje skutk syrkwinskjeho zarjadnistwa, zhromadne zarjadnistwo pak němsku ryč wužiwa.

Wyšje teho je krajska direkcyja při prjódknjesenju, wot neje sčinjenym, wobzanknenju kralowskjeho ministerstwa poručila: Hač nic hižom nětko abo při skladnosti postajenjow, w napohladanju na to wot stata wobstaromne wobkjedźbowanje cyrkwinstwa a šulstwa wočakowanych, so njeby na to hladać dyrbjało, zo bychu so přichodnje cyrkwinskie a šulskje revisyje w cylje serbskich abo tola přeważnje serbskich wosadach, je-li zo je duchomny sobustaw wobkjedźbowaccho zastojnsta serbskjeje ryče z cyla njeswědomy, po poručenju wot jencho k temu kmaneho serbskjeho předarja wobstarać a dokonjeć dać.

Kralowskje ministerstwo je so teho dla tak wupražilo, zo, hač maja so cyrkwinskie a šulskje revisyje w serbskich wosadach a šulskich wokrjesach serbskim duchomnym přepodać, ma so to přichodnej wustawje zavostajić.

Knjez duchomny Bróška w Budestecach a druhje sobustawy horkach spomnjenejc deputacyje dostawaja po tajkim z tutym poručnosć, cyle wopřijecje prjódkstojaceho wukładowanja prošacym na přisprawne wašnje k nawjedzenju dać.

W Budyšinje 28. awgusta 1849.

Kralowska sakska krajska direkcyja.

Trützscher.

z Kiesenwetter.

Wukaz na wšitkje kollaturskje zastojnsw a ana lokalnych šulskich inspektorjow serbskich evangeliskich wučernjow w hornych Lužicach a na biskopskjeho superintendentu, wužiwanje serbskjeje ryče při šulskjej wučbje nastupacy.

W jenej peticyje wulkjeho džela serbskjeho wobydleſtwa tudomneje krajskjeje direkcyje je so na to wohćežowało, zo někotři wučerjo w serbskich šulach postajenja §. 28 šulskjeho zakonja wot 6. junija 1835 na to wašnje wukladuja, kaž by jeničcy w jich woli stało, hač chcedža nabóžnisku wučbu serbskim džéćom jenož němcy abo z nałożowanjom serbskjeje ryče po zakoniskjej mérje wudželeć. Při tym je wot prošacych tón namjet stajeny, zo by w serbskich šulach serbska ryč podčiščana njebyla, alje so jej jako mačernej ryči w napohladanju nałożenja při wučenju połne prawo dostało, při tym so pak tola tež němska ryč bjez wažnišimi wučenskimi předmetami w spomnjených šulach wučila.

Po tym, wot podpisaneje krajskjeje direkcyje wzatym, a wot kral. ministerstwa kultusa a zjawneho wučenstwa sa dobre spóznatym přesvědčenju, je w spomnjenym zakonju mysl zakońdawarja woprawdžje na to šla, zo so serbskje džéći wšudżom, hdjež so za nje elementarskje šulje maja, nic jenož serbskje čitanje wučić, alje so jim tež dospołna nabóžniska wučba z podłożenjom serbskjeje ryče wudželeć **dyrbi**. Teho dla wučerjo při serbskich šulach na žane wašnje wot teho wotstupić njesmiedža.

Nimo teho wuzankuje pak to wobstejenje, zo so w najwjacjy šulach, z jara małym wuměnjenjom, wjelje němskich džéći wuči, tu móžnosć, zo by so šulská wučba jenož we serbskjej ryči wudželała. Bjez tym pak, zo je Němcam serbska ryč mjenje potriebna, dha Serbjo němskjeje ryče parować njemoža, dokjelž wo-

srjedža wjelje wjetšeho němskjeho wobydlerstwa bydla, kotrehož cyłe zarjadnistwo němsku ryč nałožuje.

Duž dyrbi so we wšitkich šulach němska ryč wučić, kaž bu tež to wot prošacych samych žadane a za nuzne spóznate. Alje to dosahać njebudže, tutu ryč je-nož w mało hodžinach wučić, wona dyrbi so džécom, čim mjenje ju z wonka šulje slyša a ryča, čim bolje w šuli přiwučować a teho dla wulki džél wučby w tutej ryči wudzèleć. W nastupanju tcho, kak wjelje ma so w kóždej šuli, w kotrejž so wjacy abo mjenje serbskich džéci rozwučuje, němskjej abo serbskjej ryči wotpušćić, njedawaja so zhromadne postajenju daé. Prawidłomnje budže drje spomjenych přičiuow dla němska ryč přeważować dyrbjeć; tola je pak kralowskje ministerstwo, po prjódkstajenju krajskjeje direkcyje za dobre spóznało, zo by přichodnje šulskje prjódkstejerstwo nastupaceho šulskjeho wokrjesa teho dla slyšane było a tak potrjeba gmejny so starobliwje přeptała a wučba so tak do rjedu stajiła, kaž so k dosahnenju šulskjeho wotpohladanja najlepje hodži.

Duž dostawaju lokalni šulscy inspektarjo serbskich evangelskich šulow w hornych Lužicach, a dla schulow w biskopskjej eforiji, biskopski superintendenta, z tutym peručnosć, ze šulskim prjódkstejerstwom a wučerjom nastupaceje šulje wuradžić a to, štož šulje biskopskjeje eforije nastupa, tež z lokalnym šulskim inspektarjom: kak by so šulska wučba w serbskjej a němskjej ryči tak do rjedu stajić dała, zo by potrjebam gmejny po móžnosći dosé činiła, a njech so potom tajkje wuradženje z připołożenjom aktow, tuteho jednanja dla spisanych, hišćen do kónca tuteho lèta podpisanej krajskjej direkcyji k nawjedzenju da.

W Budyšinje, 27. awgusta 1849.

Kralowska saska krajska direkcyja.
z Koenneritz.

z Kiesenwetter.

Serbskje kandidatskje towarzstwo w Budyšinje

měješe w lěće 1848 šěć zhromadžiznow. W tych samych džeržeše

I. předsyda duchomny Jakub přednoški 1) wo woprajenju khorych a wo ryčach, kiž so při tym maja; 2) wo cyrkwiskim sakonjodarstwu z předloženjom wšelakich zakonjow; 3) wo skutkowanju w duchomnym zastojnstwje a wq wobstaranju wšitkich farskich dželov wosebje.

II. Před tym samym předowachu w michalskjej cyrkwi: 1) k. Jan Wičaz z Kubšic, jako nowopřijaty sobustaw, po słowach japošt. skut. 10, 34—41; k. starší Jäkel po słowach Kolos. 3, 1—4; 3) k. Hilbrig po sł. 1 Mojs. 13, 8—9.

III. Hjewak načiski k wosebitym duchomnym ryčam prjódko položichu: 1) k. Nowak k cělnemu předowanju po Ps. 42, 2. 3; 2) k. Wanak k ryči při rowje mlodeho muža po Ps. 37, 5; 3) k. Imiš k ryči k khoremu šedžiwcej. — A disposicyje k předowanjam sobudžélachu: 1) k. Jäkel po Jan. 1, 19—27; 1) k. Wičaz po Luk. 2, 15—20; 3) k. Imiš po Luk. 12, 5—9.

IV. Sastojnsta dostachu tute sobustawy: 1) k. Nowak jako duchomny w Klětnom, 19. awgusta 1848; 2) k. Wanak jako duchomny w Kotecach, 24. septembra 1848; 3) k. Dr. Pful jako wučeř při křižnym gymnasiju w Draždžanach.

W lěće 1849 běchu hač dotal štyri zhromadžizny.
W tych samych džeržeše

I. předsyda wosebitý přednošk wo zjenočenju němskjeje a serbskjeje ryče při wučbje w serbskich šulach.

II. W michalskjej cyrkwi předowachu: 1) k. Imiš po Jan. 14, 13; 2) k. Domaška po Luk. 2, 41—52; 3) k. Wičaz po Mark. 16, 14—20; 4) k. Jäkel po Luk. 14, 1—11; 5) k. Hilbrig po Jan. 1, 3. 4;

III. da k. Imiš rozprawu po rozpokazanju nebo k. duchomneho Lubjenskjejeho, kak by so němska ryč w serbskich šulach wuknyé móhla.

IV. Do zastojnства bu zapokazany k. Domaška jako duchomny w Nosaćicach, 19. awgusta 1849.

Serbskje bože služby w Draždžanach.

A. **Evangeliskje.** Hižom w lěće 1847 bu na namjet někotrych młodych, w Draždžanach služacych, evangeliskich Serbow a Serbowkow přez jeneho młodzenca z Laza tamniši wučeř Smoleř mł. a wot tu-teho redaktor tehohlej časopisa na to kjedźbliwy sčinjeny, zo by tola jara derje bylo, hdy bychu so w Draždžanach serbskje bože služby dźeržałe. Tajka naležnosć bu potom wot někotrych horliwych Serbow pola k. duchomneho Jakuba w Budyšinje do wuradženja wzata a je so na to stało, zo je k. Dr. Pful w Draždžanach přez ertnu próstwu a hjewak tež k. duchomny Thiem a w Barćje z druhimi hromadźje přez wosebitu peticiju pola kralowskjeho sakskjeho ministerstwa kultusa a zjawneho wučeństwa wo wnstajenje tajkich serbskich božich službow w Draždžanach prosyl. K. minister z Wietersheim spózna tež bórzy, zo bychu tajkje kjemšenja za evangeliskich Serbow k wulkjemu wužitkjej hyć móhle. Wón wobhonjowaše so teho dla pola krajskjeje direkcyje w Budyšinje za tym, kak a hdy a přez koho so tajkje serbskje kjemſje w Draždžanach wotdizerżo-wać móhle. Krajska direkcyja tu wěc k. duchomnemu Jakubej k rozsudženju poda a Jakubowy wobšérny spis wot teho běše krajne knejstwo wot nuznoty a wužitno-séje teho, štož bě so prosylo, tak jasne přeswědčił; zo na měsće do tajkjeje próstwy zwoli a k. super-intendenčje a konsistorialskjemu radzičeje Dr. Heymanej w Draždžanach tu poručnosć da, zo by so wón z

duchomnym Jakubom dalje wo tym zradzował, kak by so ta wćc najlepiej a najlóžo wuwjesć hodžila.

Po dżewjećměsačnym tam — a sempisanju a wobrądzenju tuteje naležnoséje, bjez kotymž tež serbska peticyja wot 26. julija 1848 powšitkomne žadanje serbskoho luda po tajkich božich službach před zhromadnym ministerstwom wobkručeše, bě z přizwolenjom draždžanskije měščanskeje rady a krajskeje direkcyje kralowskje saskje ministerstwo kultusa a zjawnego wnęcnistwa přez wukazn wot 18. septembra 1848 postajiło:

„zo dyrbja so w draždžanskjej křižnej cyrkwi wot 11. hodziny dopołnja lětnje štyri evangelskie serbskie služby ze spowiedžu a z wudželenjom božeho wotkazanja wot jeneho serbskoho duchomnego a spěwarja z Lužic wotdzerzeć.“

Tajke serbskie bože služby mějachu so 1) 2. njedželu adventa 1848, 2) njedželu *laetare*, 3) 3. njedželu a 4) 19. njedželu po swjatej trojicy 1849, jako běchu so tydzeń abo dwě njedželi prjedy tak derje w serbskich lužiskich cyrkwjach, kaž tež we wšitkich wosadach w Draždžanach a wokoło Draždžan wotpripowjedałe a w serbskich a němskich nowinach wozjewile. Tež běchu so te kěrlušje, kotrež so spěvać mějachu, wosebje z kěrlušowych knihi wotcišeli a darmo bjez Šerbow rozdawali. — Prědowanja džerzeše, kaž bě to ministerstwo přikazało, k. duchomny Jakub, spěwanje a byrglowanie wobstaraštaj kk. wučerzej Pjekar ze Židowa a Höhna z wulkjeho Wjelkowa. Jenož při poslenjej božej službje bě tež k. duchomny Palman ze Smělneje při spowiedži a při wudželenju božeho wotkazanja pomocny. — Boža služba měješe so pak taklej. Wot 11 bě we wulkjej sakristaji spomnjeneje cyrkwje zhromadna spowiedź za tych, kiž chcychu k božemu blidu hié. Na to scěhowaše po 11. hodzinje zjawna boža služba a po tutej pak wudželenje božeho wotkazanja. — Dželbraje na tutych kjemšenjach bě wjetše, hač bě so my-

silo. Kóždy kroć, tež při najhorznišim wjedrje, běše k najmjeñšemu přez 1000 Serbow kje mši přijšlo; wosebnie bě spowiednych ludži předco wjelje a to prěni króć 219, druhí 329, třeći 259 a štvorty 303, wšo do hromady 1110.

B. Katholskje. Zhromadne saskje ministerstwo bu hižom w spomnjenej peticyji wot 26. julija wo to prošene, zo bychu tež draždžansey katholcsey Serbjo w Draždžanach zjawnu serbsku božu službu dostali. W započatku lěta 1849 pósła ralbičanskje serbskje towarstwo próstwu na k. biskopa Dittricha w tym samym nastupanju. K njej bě so tež k hrósčanskje, njebjelčanskje a radworskje serbskje towarstwo přizanknyło. K. biskop da potom ralbičanskjemu towarstwu to spodobne wotmolwjenje, zo so próstwa podjanskich Serbow tak ručje hač móžno dopjelni a 2. njedželu adventa 1849 džeržeše so 1. serbska b. služba za podjanskich Serbow w Draždžanach. Ta sama měješe so w hrodowskej cyrkwi a wona bu wot k. kapłana Žura z Budyšina wobstarana. Něhdžje 500 Serbow bě kje mši přijšlo a 60 dostachu sakrament sw. wołtarja. K wučeř Wiéaz, rodženy Serb, alje nětko w Draždžanach w zastojnswje, spěvaše ze šulskimi džěćimi kěrluš: *Swjaty, swjaty, swjaty atd.* — Při zrijadowanju spomnjeneje božje služby je sebi k. dwórski kapłan Weíka tež wosebnu prócu dawał; džak sluša tež k. šulskjemu direktarej Pětrej, kiž je, hač runje Němeč, tola swoje šulskje džěći k temu napominal, zo bychu serbscy spěwali.

Serbskje božje služby w Draždžanach su, kaž mohli zewšelakimi příkladami wobkrućić, za draždžanskich Serbow k wulkjemu požonowanju. Bóh cheyl tchodla wyšnosti tu mysl dać, zo by Serbam tajku dobrota na wšón čas spožciła a woni tak tež swoju najswjećišu naležnosć stajnje w narodnej ryči dokonjeć mohli.

Rozprawy wo należnościach towařstwa maćicy serbskjeje.

A.

Do knihownje maćicy serbskjeje darjachu:

- Knjiez Jenč z Čornjowa, studenta duchomstna w Lipsku:
1) Duo perantiqua monumenta annis 1728 et 1732 ex agro Jutreboensi eruta atque reperta cum idolis Slavorum Jutrebocensium etc. edidit M. Eckhardus. Witenbergae et Lipsiae 1734; 2) Fasciculus rerum Curlandicarum, cum praeſatione de jure Suerogothorum in Curlandiam perverfato a Nettelbalt. Rostochii 1729; 3) Slavische Volkslieder, übersetzt von Joseph Wenzig 1830; 4) Dwie nowej čerkej Psiechniczy; 5) Prjene Rošwuczonowanje wot Boha sa tě lube Molieſke. W Barlini 1839; 6) Die Götter Deutschlands, vorzüglich Sachsen und der Lausitz, von Dr. Voniſch, Kamenz 1830; 7) Lubosne Napominanje jeneho Djecjixscheſjela ſa džecij. K roboſtanju ſich života. We Lubiju; 8) Jene Prjecowanje na Nedjelu Judisa 1798; 9) Ueber Sprache in Rücksicht auf Geschichte der Menschheit, von K. G. An on. 1799. — k. Falton ze Židow: Lutherowy mały katechismus do českjeje ryčeja přeloženy wot Hjendricha Mildy, 1735. — k. Webla z Wajic, kandidata prawa w Budyšinje: 2) Die Zustände d-r überlauiſiger Industrie, nebst einigen Vorschlägen der überhandnehmenden Noth in Deutschland Einhalt zu thun, von B. G. A. Freude. Baujen 1847; 3) Polniſches Lesebuch für Anfänger, von Wolſuſ, 1797; 4) Carpozow's Ehrentempel der Oberlausitz. — k. Danek piware w českim Friedlandzje: 1) Zpěvnik Slavie; 2) Přiruční knižka pro narodní gardu o vojenské službě; 3) Diwadelni ochoṭnik. Wydał Jan Kaška w Praze; 4) Mluvnice s prawopisem pro českou mládež. Od Polehradského. 5) Protičhudec. Od Nebeského w Praze 1844. — k Deuka, měšean w Budyšinje: 1) Rostrycjonowanje bes njeſotrymi Wuſoſkimi Werhami wot tho njeſt cheho Čajaha Podawkov w Schtuczach. 1808; 2) Nebo Dr. Jurja Fr. Seiffra frótki Powieſj wot fſchſijanskieje Byrkwje. W Budvſhini 1818. — k. Roman Zmórski w Bělcerach: 1) Cztery powieści. Poznań 1848; 2) Lesław, szkic fantastyczny, przez Romana Zmórkiego. W Pleszewie i Ostrowie. 1847; 3) Joachima Lelewela przypiski do dziejów polskich, potocznie opowiedzianych. Paryż 1841. — k. J. E. w Krakowje: Obraz dziejów Szląska, przez J. E. W Budyszynie 1849. — k. Teofil Lenartowicz: Polska ziemia w obrazkach, przez Teofila Lenartowicza, częſć I. w Krakowie 1848. — Maćica česká: 1) Josefa Jungmannna sebrane drobne spisy, werſem i prosau. W Praze 1841; 2) Jana Miltona stracený raj od Jos. Jungmanna, W Praze 1843; 3) Antonina Marka:

Základní filosofie, logika, metafysika. 1844; 4) Josefa Jungmanna: Slovesnost. 1846; 5) Smetany: Všeobecný dějepis občanský, díl I. II. III. 1846; 6) F. L. Čelakovského: Spisy banické 1847; 7) S. Tomáška: Doba prvního člověčenstva, 1846; 8) W. Březana: Život Viléma z Rosenbergu. 1847; 9) F. Hyň: Dušesloví zkušebné, 1844; 10) F. M. Klácela: Dobrověda. 1847; 11) K. Zapá: Všeobecný zeměpis, díl I. a díl II. sv. I. 1846 — 47; 12) Život sv. Vincencia de Paul. 1844; 13) Výbor z literatury české, díl I. 1845; 14) Vikt. Korn, ze Všechny: O právech a súdciach i o diskach země české. 1841; 15) Obrazy k přirodopisu Dr. Stanika. 1843; 16) Hlasové o potřebě jednoty spisovného jazyka a t. d. 1846; 17) O starožitnostech českých a t. d.; 18) Ueber böhmische Alterthümer und die Rothwensdigkeit, dieselben vor Verderb-n zu schützen 1845; 19) Wlastenčan od zboru muzejního. 1841; 20) Časopis českého Muzeum. — k. Włodzimierz Hanko, knihovník českého Muzea w Praze: 1) Dalimilova kronika česká od W. Hanky. 1849; 2) Prawopis český, od W. Hanky, 9. wydání. 1849; — k. W. Stule, duchomny w Prazy: Pomněnky na cestach života od W. Stule, 1845. — k. Michał Cyž, kaud. jur. w Budyšinie: 1) Cyril und Method, der Slaven Apostel; 2) Črkev předowancijské, vjerzanej w Mojencje 1818. 3) Svate Sejna, do srbskoho písewjene wot Duča Hawštěna Svdilika. Rukopis, 1687. — Nebo k. duchomny Penicig: 1) Wendische Grammatika von Matthäi, 1721; 2) Basilius Scijepowicz, na kórymž Hanž Wenk s Lubjenza ton 3. April 1772 pola Bahowa spáleny by, k Napominanju vohndatý wot S. Möhnja; 3) Ton Modlitwy dostoyny Böh. Ěnjowe Vrjedowanje wot d. Möhnja 1773; 4) Zur Feier des hundertjährigen Stiftungstages der Laužiger Predigergesellschaft zu Leipzic 1816; 5) Dje ma tón křesťjan we jenym Šwajcarii, kij jenri wele Šlebo pokaze, ſwoje Buhovanie pýtač? Vrjedowanje wot Hataša d. we Nešvarejdi 1836; 6) Kyrlych jeneje Dusjke, kofraž we Jeſuſu wſchitko ma; 7) Kvalobne Spjewanja ſchulerſkých Říjceji pýchi Šwajcerejnu, Wobiwerdenju a Muzikujenju Kneſa Krūgarja 1841; 8) Kyrlych pýchi Bojalczehnenju Kneſa Krūgarja 1840; 9) Jenec je nusne! Luk 10, 42.; 10) Dwaj nowaj duchomnaj Kyrlychaj, wohnatáj a ſarvoženaj wot J. Gottlieba Herberha w Budeſchinku 1846; 11) Sacjucja wutrobnje Luboſje a Říjkomnoſje pſchečjivo temu woſhoku dostoynemu Kneſeji Handrijej Lubenſtemu pýchi jeho Říjelenju wot michalſteje Wojsady 1831; 12) Jenec křesťjanske Říjowanje je činicej ſa Jana Jurja a jeho lubeho Mana Kneſa Ernst Traugott Jakuba ic. 1841; 13) Jenec křesťjanske Říjowanje je činicej ſa jenu Mandjelsku ic. 1839; 14) Kvaſine Roskrycjowanje pýchi Wjeroniemy Krūgarja 1840; 15) Worte bei der feierlichen Einführung Herrn Krūgers in das Pfarramt zu Purſchwig in wend. Sprache geſprochen von Dr. Klien 1840; 16) Wopomnienje thch pýrowip:

Ach sapschim je w' wjeri, schak twoje ſu ic.; 17) Joseph, jedyn
Wojcjer. 1821; 18) Zene Vrijedorvanje na nedjelu Rātare ic. 1798;
19) Žadno Pratkovanie na Neželu Invocavit; 20) Žadno Pratko-
vane na Neželu Oculi; 21) Der russisch-deutsche und deutsch-russi-
sche Nothhelfer. 1813; 22) Kyrilischki a Spiewanečka sromadžene
wot Handrija Penzka s Bjelcejz, Schudenty w Lipsku. Nukopis; 23)
Mjane herſke Spiewanečka, Vſchiſlowa a Baſti sromadžene wot
Handrija Penzka s Bjelcejz, tej Bohawicjomnoži Podateho we Lipsku.
Nukopis; 24) Wendische Namen der Oberlausitzischen Dörſchaften
nach den Parochien geordnet, zusammengetragen von A. Penzig.—
k. Dr. Jórdan w Prazy: Spjewnik szkolny i domowy dla mło-
dzieży ułożyl Gustaw Gizewiusz. W Lipsku 1846. — B. H. Imiš,
knihownik maćicy serbskje w Budyšinie: 1) Vertheidigungs-
rede Ludwig v. Mieroslawski in der öffentlichen Verhandlung des
Polenprozesses, am 3. Aug. 1847. Braunschweig 1847; 2) Lu-
žišta wuſtawa a sienocjene ſamojenje kujſkeho weſneho wokreſa.
Spisak B. H. Imiſh. W Budyschini 1849; 3) Proſtwa ſakſon-
ſkich Serbow na kraloſke ſakſonske ſtromadźne ministerſtwo. Spi-
ſak B. H. Imiſh. 1848. 4) Čorneho-Bola nawalność w sudze-
nju a pokorność w zjednanju. 1849. 5) Kirchen-Reformation
und Jubelgeschichte des Amtes Stolpen von M. Senffen. Budissin
1719. 6) Abrif der Oberlausitzischen Geschichte von Käuffer. Gör-
lich 1827. — k. E. B. Jakub, prěni duchomny při michalskjej
cyrkwi w Budyšinie: 1) Poweſz wot Wustajenja evangelskich herb-
ſkich božich Šlužbow w kſchijnej Zyrkwi w Drežđanach wot E. B.
Jakuba. W Budyschini 1848; 2) Tón Knes je moj Paſtr; Vrij-
dowanje pschi prijeſej p. B. Šlužbi w Drežđanach, wot E. B.
Jakuba. W Budyschini 1848. — k. J. Sowa, gymnasiasta w
Budyšinie: Spěwy při džesatym swjedženju założenia serbſ-
tow. na bud. gymn., spěwane 11. April 1849. — k. Nowak,
duchomny we Wóſlinku: Dwaj ſherluschaj wot n. Lubenskeho:
„Tho krala johnuj Bóh,” a „Mjer wótze ſrajomny.” — k. E.
B. Šomor, stud. duch. w Lipsku: 1) Školy Schaz-Kaſchajſk
tych Božich Objecji 1737; 2) Krótkie roſwucjenje k prawej Šbo-
noſzi ic. Lipsku 1785; 3) Evangeliske wustajenja teſe nadv. W
Lubju 1743; 4) Modlitwa we Wojni we Kur-Saſſonskim Kraju
k ſpiewanju. W Budyschini 1778; 5) Krótkie Wustajenje teſe Šbo-
noſzie. W Budyschini 1737; 6) Póſnacjie Šboža, wot J. Ch.
Krygara. W Budyschini 1714; 7) Vokutne Modlitwy ja Mjer we
Cjaſu wulkeho Stracha a cjeſchkeje Wojny wot J. Mohnja. 1761;
8) Šwjate Cjeryenje Jeſou Kryſta we Kyrilischach wot K. B.
Fabera. W Klukſchu 1745; 9) Krótkie wopominenje teſe Šbojnoſzie
jeneho Wjeriaſzho ic. W Budyschini 1777; 10) Pomozna Taſta
ja Lepenyh, Šamerſnemyh a Wobeschenyh wot Dr. Strury w Cho-
lerzu; 11) Duchomny Wopor wſermých Kſchesszianow wot Jana
Vjemarja 1733; 12) M. Abraham Frenceli de originibus lin-

guae Sorabiae. Tomus 1. 1694; 13) Postwitzscher Tauf-Stein, Deutsch-Wendische Predigt von d. h. Taufe; sammt historischem Bericht von der wendischen Nation, von Michael Frenzel, Pfarrer in Postwitz. — k. Jan Wjelan, duchomny w Słepym: Agenda sa tu evangelicku Zyrkej we kralowstwach pruskich Krajach. W Budyschin 1835. — k. J. E. Smoleń, redaktor časopisa mać. serb.: 1) Beträge zur Beurtheilung der Freiheit im Großherzogthum Posßen im J. 1848. Von Adalbert Lipski. Berlin 1846; 3) Kurze Nachricht über die Begründung des Budissiner Gymnasiums von Dr. Klien. — k. M. Thiem, duchomny w Baręje: Čwójej lubowanej młodej Groſini Idzi s' Pippu na Dniu jeje mandjelskoho Čsluba ic. we Luboſzi poda Barthyske Podanstwo 1843. — k. Markus, faraf w Ranju w delnych Lužicach: 1) Jano fraloſte ſłowo. 1849; 2) Tym serbſkim bratscham 1849. — k. Tornow, knihičíšček w Khočebuzu w delnych Lužicach: 1) Wotyphoſte na Divorec; 2) Watowaňa gaj ſe k Svomej a k bohjemu Blidu jo. Choschesbuſu 1842; 3) Das neue Testament in die wendische Sprache übersetzt von Fabricio. Cottbus. —

B. H. Jmiš,
knihownik towarzstwa maćicy serbskiej

B.

Do pokladnicy maćicy serbskieje darjachu:

Knjez Seileń, faraf w Łaza 10 tl., lětne wustajenje za dwě najlěpszej serbskjej přenjotnej powjedančy moralsko-zabawneho nastajenja we tej měrje, zo so za přenje 7 tl., za druhje pak 3 tl. česneho myta wuptaci — Knjez Dr. Psul w Draždānach a jeho knježna sotra Emilija Psulowa w Bělčecach staj 5 tl. k temu wustajitoj, zo by je wubjerk maćicy spisowarzej nuzuých w bližšim maćičnym lěčeje wudajomuych serbskich kuihi přisudzit.

Jako stawy přenjeje a druhjeje rjadomujiće towarzstwa
MAĆICY SERBSKJEJE

zložichu do jejneje pokladnicy wot 31. awgusta 1848
hać do 11. haperlejje 1849

Knjez Jan Krawc, hoscincat na wiwicy pola Budysina, 1 tl.
10 nsl. — k. Jan Kumpan, burski syn w Njechanju, 1 tl.
10 nsl. — Knježna Hendrijeta Imišowa z Bukojny, 25 nsl. —
k. Petr Krečmar, kapłan w Lipsku, 1 tl. 10 nsl. — k. Jurij Pawlik, khěžkař a krawski mišter w Jitku 25 nsl. — k. Jan Awgust Šolta z Njezdáčeč, studenta duchomuſta w Lipsku, 1 tl. 10 nsl. — k. Dr. Hjendrich Eduard Minkwitz, wobsedžeř

Mateho Wólmsdórsa, 1 tl. 10 nsl. — k. Jan Garbař, wu-
częć w Minakali, 1 tl. 10 nsl. — k. Jan Jakub Jězorka,
herbski rychtař a gmejnski prjódkstojočer w Jaworje, 1 tl. 10
nsl. — k. Korla Awgust Kral, lěkař w Barcje, 1 tl. 10 nsl.
— k. Oskar Bruno Hjerman Ulrich, z Klukša, gymnasijasta
w Budyšinje, 1 tl. 10 nsl. — k. Korla Kral, wobsedzeř cy-
leho burskjeho kubla w Koblicach, 1 tl. 10 nsl. — k. Michał
Hörníg, překupe w Khróścicach, 1 tl. 10 nsl. — k. Jurij
Ernst Wanak, farař w Kotecach, 1 tl. 10 nsl. — k. Awgust
Mosig Kłosopolski, sudniski dyrektor w Lubiju 1 tl. 10 nsl. —
k. Handrij Bróska, farař w Budestecach, 1 tl. 10 nsl. — k.
Otto Max Pfennigwerth, hošćinec w Zholercu, 1 tl. 10 nsl.
— k. Jan Kulman, holči wučeř we Wojerecach, 1 tl. 10 nsl.
— k. Pětr Šoltá, kaptaň w Radworju, 1 tl. 10 nsl. — k.
Hjerman Lóca, z Budyšina, studenta filologije w Lipsku, 1 tl.
10 nsl. — k. Jan Bohuwěr Więcžk, wobsedzeř więżeńcho kub-
la w Přísečach, 1 tl. 10 nsl. — k. Jan Wičaz, wobsedzeř
burskjeho kubla w Přísečach, 1 tl. 10 nsl. — k. Ernst Ha-
tas, wučeř w Hrodzišču, 1 tl. 10 nsl. — k. Handrij Kjeřk,
zahrodník a tkalec w Čornjowje, 25 nsl. — k. Ernst Rychtař,
ryčnik a sudniski dyrektor w Budyšinje 1 tl. 10 nsl. — k.
Handrij Kubica, superintendenta we Wojerecach, 1 tl. 10 nsl. —
k. Sandmüller, wobsedzeř mlýna pola Nebjelčic, 2 tl. 20 nsl. —
knjeni hrabina z Kielmannsegge, rodžena ze Schönberg, w Pta-
wenje pola Draždán, 4 tl. 10 nsl. — k. Gustav Klin, farař
w Kjetlicach, 1 tl. 10 nsl. — k. Hjendrich Krūgař, farař w
Poršicach, 1 tl. 10 nsl. — k. Korla Hjendrich Pečka, pomocník
w hrodowskej aptece w Bud., 1 tl. 10 nsl. — k. Awgust
Wičaz z kralowskjeho mlýna pola Budyšina, 1 tl. 10 nsl. —
k. Hjerman Julius Rychtař, farař w Njeswačidlje, 1 tl. 10 nsl.
— k. Jan Ernst Smoleř, redaktor w Budyšinje, 1 tl. 10 nsl.
— k. Jan Bohuwěr Libš, wučeř w Bošecach, 1 tl. 10 nsl. —
k. Michał Kokla, kaptaň a šulski dyrektor w Seitendórsje, 1 tl.
10 nsl. — k. Jakub Mróz, farař w Grunawje, 1 tl. 10 nsl.
— k. Jan Wahoda, farař w Kholmje, 1 tl. 10 nsl. — k.
Ernest Pjekař, wučeř na Židowje, 1 tl. 10 nsl. — k. Jan So-
wa z Blóeu, gymnasijasta w Budyšinje, 1 tl. 10 nsl. — k.
Handrij Ponich, wobsedzeř cyleho burskjeho kubla a Mješicach,
1 tl. 10 nsl. — k. Jan Rabowski, pôlenk w Pomorecach, 1
tl. 10 nsl. — k. Jan Buša z Poršic, seminarista w Budyšinje
1 tl. 10 nsl. — k. Korla Awgust Rabowski, tkalc w Žerno-
sekach, 25 nsl. — k. Pětr Wowček, wobydlęt w Budyšinje,
1 tl. 10 nsl. — k. Hjendrich Ernst Domš ze Stachowa, gymnasij-
jasta w Budyšinje, 1 tl. 10 nsl. — k. Handrij Pjech, wučeř
w Malešecach, 1 tl. 10 nsl. — k. Jan Kilian, farař w Dubom,
1 tl. 10 nsl. — k. Michał Relka, wobsedzeř žiwnosće w Kos-

lowje, 1 tl. 10 nsl. — k. Franc Hugo Seyfert, aktuar na ta-
chantstwje w Budyšinje, 1 tl. 10 nsl. — k. Jan Wiéaz, pół-
leňk w Pomórcach, 1 tl. 10 nsl. — k. Josef Daněk, piwarz
w Friedlandzje 7 tl. — k. Hjerman Julius Góle z Barta,
gymnasijasta w Budyšiuje 1 tl. 10 nsl. — k. Jan Jermis,
hosćinař w budyškim předměstje pola Třešan, 1 tl. 10 nsl. —
k. Jan Wiéaz, kand. duchomnſta a wučer na měšćauskej šuli
w Budyšinje, 1 tl. 10 nsl. — k. Michał Möhn, farař w Bu-
kjecach, 1 tl. 10 nsl. — k. Jan Bartko, wučer w Kwaćicach,
1 tl. 10 nsl. — k. Pětr Wiéaz, gmejnski prjódkstejet w Třela-
nach, 1 tl. 10 nsl. — k. Awgust Kocor, wučer w hornej Stróži,
1 tl. 10 nsl. — k. Ernst Bohnwér Somor ze Židowa, studenta du-
chomnſta w Lipsku, 1 tl. 10 nsl. — k. Krystan Wylem Hercog,
prěni wučer w Njeswačidlje, 25 nsl. — k. Jakub Žur, wikař na
tachantstwje w Budyšinje, 1 tl. 10 nsl. — Serbski seminar w
Prazy, 1 tl. 10 nsl. — k. Jakub Buk ze Zejic, studenta kath.
duchomnſta a starši na serbskim seminaru w Prazy, 1 tl. 10
nsl. — k. Mikławš Cyž z Budyšina, studenta kath. duch. w
Prazy, 1 tl. 10 nsl. — k. Mikławš Jacławek z Nowoslic, stu-
dent a kath. duch. w Prazy, 1 tlr. 10 nsl. — k. Michał Haška
z Kulowa, studenta kath. duch. w Prazy, 1 tl. 10 nsl. — k. Jakub
Wjels z Hrubjelčic, studenta filozofije w Prazy, 1 tl. 10 nsl. —
k. Jakub Wornař, z Dubrjenka, gymnasijasta w Prazy, 1 tl. 10 nsl. —
k. Michał Hórnicz, z Worklee, gymnasijasta w Prazy, 1 tl. 10 nsl. *) —
k. Jan Bohukhwäl Mosig z Aehrenfelda, herbski rychtař w Njez-
narowach, 1 tl. 10 nsl. — k. Oswald Grunert z Minakala, gymna-
sijasta w Budyšinje, 1 tl. 10 nsl. — k. Korla Awgust Křižan
pismawedžer bukičanskjeho serbskjeho towarzstwa, 1 tl. 10 nsl. —
k. Pětr Guda, farař w Minakali, 1 tl. 10 nsl. — k. Korla
Bjedrich Awgust Hilbrig, kand. duchomnſta a wučer na měšćan-
skjej šuli w Budyšinje, 1 tl. 10 nsl. — k. Jan Melda, wučer
we wulkim Dažinje, 1 tl. 10 nsl. — k. Bjedrich Bergan, kand.
duchomnſta w dołnej Boršći, 1 tl. 10 nsl. — k. Robert Raeda,
farař w Hučinje, 1 tl. 10 nsl. — k. Hjendrich Awgust Jakobi
z Laza, gymnasijasta w Budyšinje, 1 tl. 10 nsl. — k. Pětr Lahoda,
dyakonus a serbski prědar w Lubiju, 1 tl. 10 nsl. — k. Jan
Miehla, wobsedžer korčmy a burskjeho kubla w Kołwazy, 1 tl. 10 nsl.

Do hromady 115 tlr. 15 nsl.

*) Knjiez Hórnicz je hakhlej wot tuteho lěto seū mačičny
sobustaw, po tajkim we druhim zešiwku stron. 128 zmólk

Wjačka, pokladník.

W o b p ř i j e é j e.

Třeći džesatk basnjow. Wot H. Seilerja.	Str. 193.
Ze serbskjeho rostlinopisa. Wot M. Rostoka.	- 205.
Powostanki ze serbskjeje mythologije. Wot J. E. Smolerja.	- 217.
Omar a Mjerima. Wot M. Cyža.	- 223.
Wšelakosćeje. Wot redaktora.	- 236.
Rozprawy towarzstwa	- 251.

Časopis towarzstwa maćicy serbskjeje, kaž tež druhje z jeje nakładom abo pomocu wukhadżacy knihi, dostawaja so we Wellerje knihařni na mjasowym torhoštu w Budyšinje.

Towarstwo maćicy serbskjeje chce so přez wudawanje dobrých narodnych a naukownych piśmow, kaž tež časopisa za nawjedzitość serbskjeho luda po móžności starać. — K towarstwu móže kózdy w kózdom času přistupić, a jeho stawy so do dweju rjadowej džela, kotrejuž prěnja tu khwilu lětne 1 tl. 10 nsl., druhia pak 25 nsl. předzaplaćejo składować dyrbi, a za to stawy 1. rjadowej časopis a wot towarzstwa wudawané knihi, stawy 2. rjadowej pak jenož tute knihi darmo dostawaja. — Stož k towarstwu přistupi, dostanie přistupny list a z tym prawiznu, z Wellerjec knihařnie towarzstwowe pisma wotbjerać. — Lětne dokhody so porjadnje po dwémaj třecinomaj za wotpohlady towarstwa natoža, jena třecina so pak jako towarzstwowy poklad na dai wupožči. — Towarstwo so přez předstejérstwo a wubjerk, kiž ma w Budyšinje swoje sydlo, wodzi a zastupuje, a kózde lěto ma so prěnju srjedu po jutrach powšitkomna z hromadžizna w Budyšinje. — Dobrowólne dary do pokladnicy a do knihownje so rad přibjeraja. Wšitkje za knihownju postajene knihi budže maćičny knihownik, kandidat duchomnstwa a měščanski wučeř w Budyšinje, k. Imiš, z bydłom na sukjeluškej hasy čisto 298, přibjerać, přepošlanje knihow z cuzby pak njech so přez Wellerjec knihařnu k dalšemu wobstaranju na njego stawa. Stož pak te přinoški nastupa, kotrež so wot stawow towarzstwa płaća, abo pjenježne dary, kotrež so kjevak dočakać dadža, te móže kózdy pak sam, pak přez jenueho maćičneho zastojnika k pokladnikjej towarzstwa, k Wjaccy, diakonej při cyrkwi sw. Michała w Budyšinje, wobstarać.

Za časopis postajene rukopisy mają so přez Wellerjec kuihařnu k redakteř pósłac a wšitkje za maćicu spisanie wudželki pola k. kanonikusa Haški abo pola k. duchomnueho Jakuba w Budyšinje wotedać.